

ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในการคัดค้าน
รายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์

นายเทพนคร วรรณมหาชัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการเมืองและการจัดการปกครอง ภาควิชาการปกครอง
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

TACTICS OF THE ENVIRONMENTAL MOVEMENT AGAINST THE ENVIRONMENTAL HEALTH

IMPACT ASSESSMENT REPORT (EHIA) OF THE MAE WONG DAM PROJECT

Mr. Tepnakorn Wanamahachai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Politics and Governance

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในการคัดค้านรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์
โดย	นายเทพนคร วรรณมหาชัย
สาขาวิชา	การเมืองและการจัดการปกครอง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร. ฉันทนา หวันแก้ว

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร. กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. ฉันทนา หวันแก้ว)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร. สรณรัชฎ์ กาญจนนะวณิช)

เทพนคร วรรณมหาชัย : ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในการคัดค้าน รายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์ (TACTICS OF THE ENVIRONMENTAL MOVEMENT AGAINST THE ENVIRONMENTAL HEALTH IMPACT ASSESSMENT REPORT (EHIA) OF THE MAE WONG DAM PROJECT) อ.ที่ ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร. ฉันทนา หวันแก้ว, 133 หน้า.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางสังคม การเมืองที่มีผลต่อการระดมการสนับสนุนจากสังคม และเพื่อศึกษานัยสำคัญของ การรณรงค์คัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โครงการเขื่อนแม่วงก์ ต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมโดยรวมในสังคมไทย การรวบรวมข้อมูลใช้เอกสารชั้นต้น ชั้นรอง การสัมภาษณ์แกนนำ ผลการวิจัยพบว่ายุทธวิธีของขบวนการสิ่งแวดล้อมมีเนื้อหาครอบคลุมยุทธศาสตร์สามด้าน คือ การบริหารจัดการความรู้ สื่อสารสังคม และเรียกร้อง การจัดขบวนเดินเท้า ระดมการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ และการรักษาระดับความตื่นตัวของสังคม โดยอาศัยยุทธวิธีการเคลื่อนไหวผ่านโลกออนไลน์และออฟไลน์ไปพร้อมกัน เน้นการแชร์ข้อมูลข่าวสารของการเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์ และนำเสนอข้อมูลในเชิงวิชาการผ่านเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ขณะเดียวกันก็ใช้การเดินเท้าเป็นปฏิบัติการวาทกรรม ข้อสรุป คือ การประท้วงแบบไม่ชุมนุม ได้รับการตอบรับเกินความคาดหมายเนื่องจากเป็นยุทธวิธีที่เข้าถึงได้ง่ายของชนชั้นกลาง นอกจากนั้นยังหลีกเลี่ยงการใช้วิธีการเผชิญหน้า และปรับเป้าหมายการคัดค้านเชื่อมมาสู่ประเด็นปัญหาในการศึกษาผลกระทบ กลุ่มอนุรักษ์ลิกวิฤตของการเมืองแบ่งฝ่ายให้เป็นโอกาส

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาควิชา การปกครอง .....ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา การเมืองและการจัดการปกครอง .....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

ปีการศึกษา 2559

5680955424 : MAJOR POLITICS AND GOVERNANCE

KEYWORDS: SOCIAL MOVEMENT TACTICS, MAE WONG DAM, SOCIAL MEDIA, SASIN CHALERMLARP

TEPNAKORN WANAMAHACHAI: TACTICS OF THE ENVIRONMENTAL MOVEMENT AGAINST THE ENVIRONMENTAL HEALTH IMPACT ASSESSMENT REPORT (EHIA) OF THE MAE WONG DAM PROJECT. ADVISOR: ASSOC. PROF. DR. CHANTANA WUNGAE0, 133 pp.

This research examines social and political contexts which affect resources mobilization and to assess its implications for social movement in Thai society. Data collection is based on primary and secondary sources, and key informant interview. The study finds that the tactics of the environmental movements are categorized under three broad strategies, namely, knowledge management, social communication and demands; the launch of long march to gather supports from various sectors; and maintaining the level of social alertness. The movement's tactics relied on both online and offline channels. The movement presented their narratives through social media and, at the same time, staged discursive practice by the long march. This research concludes that the tactics of non-public assembly was well received beyond expectations because the middle class could easily participate. In addition, the movement avoided using confrontation approach and re-framed the agenda toward Environmental Health Impact Assessment (EHIA) instead of directly against the dam. They have turned the crisis of political polarization into an opportunity

Department: Government Student's Signature .....

Field of Study: Politics and Governance Advisor's Signature .....

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีจากความช่วยเหลือจากความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร. ฉันทนา หวันแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รวมทั้งคณะกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้คำชี้แนะและให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ด้วยดีมาตลอด และบุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่ง คือ คุณอัจฉิมา ไกรพันธ์ที่แนะนำ กระตุ้นจน วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ

ขอขอบพระคุณอาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ ที่กรุณาให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมาก สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ และบุคคลที่เกี่ยวข้องที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการวิจัย ขอขอบพระคุณ ดร.สกลฤติ อิศริยานนท์ และดร.ชัยณรงค์ เครือนวน สำหรับเงินทุนก้อนแรกที่ช่วยให้ผู้วิจัยได้มี โอกาสศึกษาต่อในระดับมหาบัณฑิต ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ กลุ่มอีราฟ หลักสูตรการเมืองและ การจัดการปกครองที่ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือทั้งเรื่องเรียนและเรื่องส่วนตัว และขอขอบคุณ คุณสุพชชัย โรจนศิริพงษ์ผู้เป็นทั้งเพื่อนและพี่ชายที่คอยช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่างมาโดยตลอด

ท้ายที่สุด ความสำเร็จในครั้งผู้วิจัยขอขอบคุณกำลังใจจากแม่ พี่ชาย ครูวิชัย สังข์ทอง รวมทั้งครอบครัววรรณมหาชัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามหลักของการศึกษา.....	6
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
สมมติฐาน.....	6
ขอบเขตของการศึกษา.....	6
วิธีการศึกษา	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory – RMT)	9
ทฤษฎีการสร้างกรอบโครงทางวัฒนธรรม (Cultural Framing Theory).....	12
บริบททางสังคม โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure).....	15
ทฤษฎีสันติวิธี (Nonviolence Theory).....	17
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
บทที่ 3 เชื้อนแม่वंกัและบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง.....	36

1. การกลับมาของเขื่อนแม่วงก์.....	36
2. ลักษณะโครงการเขื่อนแม่วงก์.....	41
3. บริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง.....	44
บทที่ 4 ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อม.....	60
1. ตัวแสดงในขบวนการสิ่งแวดล้อม.....	60
2. การสร้างประเด็นเคลื่อนไหวคัดค้าน.....	62
3. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ สื่อสารสังคม และเรียกร้อง.....	69
4. ยุทธศาสตร์ช่วงขบวนเดินเท้า ระดมการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ.....	85
5. ยุทธศาสตร์ช่วงรักษาระดับความตื่นตัวของสังคม.....	95
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ.....	102
สรุปผลการวิจัย.....	102
อภิปรายผลการวิจัย.....	111
ข้อเสนอแนะ.....	122
รายการอ้างอิง.....	123
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	133

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 เหตุผลที่ไม่ควรสร้างเขื่อนแม่วังก่	62
ตารางที่ 2 ทางเลือกการจัดการน้ำแบบบูรณาการ กรณีหากไม่สร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาติแม่วังก่ ...	64

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 โครงการเชื่อมแม่วงก์.....	42
ภาพที่ 2 เสื้อ STOP EHIA MEAWONG.....	66
ภาพที่ 3 สติกเกอร์สัญลักษณ์หยุดเชื่อมแม่วงก์.....	66
ภาพที่ 4 สติกเกอร์ที่แจกในงาน กต like no dam	72
ภาพที่ 5 รับชม การถ่ายทอดสดงาน "แม่วงก์ กต Like" ผ่าน youtube.....	73
ภาพที่ 6 หน้าปกหนังสือเหตุผลในการคัดค้านเชื่อมแม่วงก์.....	74
ภาพที่ 7 สมาคมต่อต้านโลกร้อน ตั้งโต๊ะรับรายชื่อผู้ร่วมฟ้องร้องรัฐบาลให้ยกเลิกมติกรม. กรณีกារอนุมัติสร้างเชื่อมแม่วงก์	79
ภาพที่ 8 เครือข่ายนักศึกษาทำกิจกรรมใส่หน้ากากเสื้อ	84
ภาพที่ 9 ศศินเดินเท้าไปแม่วงก์.....	86
ภาพที่ 10 เชิญชวนคัดค้านการอนุมัติ EHIA เชื่อมแม่วงก์ วันที่ 9 กันยายน 2556	86
ภาพที่ 11 ขบวนเดินเท้าวันแรก	87
ภาพที่ 12 แกรายงาน EHIA เชื่อมแม่วงก์พร้อมเล่นสื่อสังคมออนไลน์.....	88
ภาพที่ 13 ขบวนเดินเท้าวันที่ 2.....	89
ภาพที่ 14 ขบวนเดินเท้าวันที่ 3.....	89
ภาพที่ 15 ศศินกับภาพอาการบาดเจ็บ	90
ภาพที่ 16 เด็กร่วมเดินขบวนหยุดเชื่อมแม่วงก์	90
ภาพที่ 17 รักษาป่าไว้ให้หนูด้วย	90
ภาพที่ 18 วันสุดท้ายของขบวนเดินเท้าคัดค้าน EHIA เชื่อมแม่วงก์	92
ภาพที่ 19 จำนวนผู้เข้าร่วมขบวนเดินเท้าคัดค้าน EHIA เชื่อมแม่วงก์	92
ภาพที่ 20 ช่องทางการคัดค้านเชื่อมแม่วงก์ผ่านเว็บไซต์ Change.org.....	98
ภาพที่ 21 อาจารย์ศศิน เฉลิมลาภนั่งประท้วงหน้า สผ.	100

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อม	61
---	----

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มหาอุทกภัยปี 2554 สร้างความเสียหายให้กับประเทศ¹ และสร้างความไม่เชื่อมั่นของต่างประเทศต่อรัฐบาลใหม่ในการบริหารจัดการน้ำท่วม ในช่วงมหาอุทกภัยมีนักวิชาการท่านหนึ่งให้ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำท่วมซึ่งคอยอัพเดทสถานการณ์ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ และทุกคนรู้จักเขาในนามศศิน เฉลิมลาภ เมื่อผ่านช่วงมหาอุทกภัยมา รัฐบาลจำเป็นต้องสร้างความเชื่อมั่นจึงออกนโยบายสำคัญที่ทำให้เกิดเขื่อนแม่วงก์คือ โครงการบริหารจัดการน้ำ 3.5 แสนล้าน ซึ่งจะป้องกันปัญหาน้ำท่วมได้อย่างครบวงจร รายละเอียดของนโยบายจะประกอบไปด้วยแผนงาน 9 โมดูล เขื่อนแม่วงก์อยู่ในโมดูล A1

“ขบวนเดินเท้า” ของกลุ่มเคลื่อนไหวคัดค้านรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ EHIA เขื่อนแม่วงก์ ในนาม *องค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม* นำโดยอาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ เลขานุการมูลนิธิสืบนาคะเสถียรเริ่มต้นขึ้นในวันที่ 10 กันยายน 2556 จากหน่วยพิทักษ์ป่าแม่เรวอ อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ถึงหอศิลป์และวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ในวันที่ 22 กันยายน 2556 ในวันแรกนั้นมีผู้ร่วมเดินทางไม่ถึง 10 คน ส่วนสาเหตุที่ต้องเลือกทำกิจกรรมในช่วงนี้ เพราะทางกลุ่มคาดการณ์ว่าวันที่ 23 กันยายน 2556 เป็นวันที่คณะกรรมการผู้ชำนาญการ (ซึ่งเป็นชุดใหม่ที่ถูกปรับเปลี่ยนโยกย้ายมาก่อนหน้านี้) จะทำการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์² ซึ่งหากผ่านไปแล้วก็จะถูกส่งผ่านไปที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรีก็สามารถทำเรื่องสร้างเขื่อนแม่วงก์ได้ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ต้องเลือกทำกิจกรรมในช่วงเวลาดังกล่าว

งานชิ้นนี้จะเรียกขบวนการเคลื่อนไหวประเด็นเรื่องเขื่อนแม่วงก์ โดยรวมว่า “ขบวนการสิ่งแวดล้อมในการคัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์” หรือ “ขบวนการสิ่งแวดล้อมฯ” ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เคลื่อนไหวคัดค้านโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์หรือรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ มีตัวแสดงหลัก ๆ คือองค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำโดยอาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ ประกอบด้วย

¹ ธนาคารโลกประเมินว่ามีมูลค่าความเสียหายสูงถึง 1 ล้าน 4 แสน 4 หมื่นล้านบาท

² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ “เปิดใจศศินทำไมต้องค้าน EHIA เขื่อนแม่วงก์” ทางเว็บไซต์มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

นักพัฒนาเอกชนหลายกลุ่ม อาทิ มูลนิธิสืบนาคะเสถียร มูลนิธิโลกสีเขียว สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน กองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (WWF) ประเทศไทย เป็นต้น ทำกิจกรรมให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นเชิงวิชาการกับสังคมและการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์

จุดเริ่มต้นของโครงการนี้เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2527 กรมชลประทานได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการจากรัฐบาลญี่ปุ่น โดย JICA ในการพัฒนาโครงการชลประทานลุ่มน้ำสะแกกรัง เป็นเขื่อนขนาดใหญ่มีความสูง 57 เมตร ยาว 730 เมตร เขื่อนแม่วงก์คือ 1 ใน 5 เขื่อนที่ผ่านการศึกษาจากองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (ไจก้า) เมื่อ พ.ศ. 2527 (โสภณ แดงโสภณ, 2555) ประเมินราคาก่อสร้างเมื่อปี 2539 จะใช้งบประมาณถึง 4,043 ล้านบาท ที่สำคัญคือการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์

รายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมฯ ตามกฎหมายกำหนดให้โครงการขนาดใหญ่ต้องทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมให้ผ่านจึงจะสามารถสร้างได้ ซึ่งรายงานฯ ของโครงการเขื่อนแม่วงก์ไม่ผ่านการพิจารณาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถึง 2 ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2540 คณะผู้ชำนาญการด้านสิ่งแวดล้อม “ไม่เห็นชอบ” เนื่องจาก จุดที่ทำการสร้างเขื่อนแม่วงก์ตามรายงานฉบับดังกล่าว อยู่ในเขตเขาชนกันซึ่งเป็นพื้นที่นอกอุทยานจะกระทบกับประชาชนมาก ครั้งที่สอง พ.ศ. 2545 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ “ไม่เห็นชอบ” ต่อรายงานเป็นครั้งที่ 2 โดยให้กรมชลประทานหาทางเลือกของที่ตั้งโครงการและศึกษาเรื่องการบริหารจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบ ตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมาก็ออยู่ในช่วงปรับปรุงรายงานฯ แต่ยังไม่ทันที่รายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์จะผ่านการพิจารณาตามกฎหมาย มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 11 เมษายน 2555 เห็นชอบในหลักการการดำเนินงานโครงการเขื่อนแม่วงก์

แถลงการณ์วันที่ 22 กันยายน 2556 ของขบวนการสิ่งแวดล้อมฯ เรียกร้องให้มีการแก้ไขรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) เขื่อนแม่วงก์ ที่ขบวนการฯ มองว่ารายงานฯ นั้นยังไม่ดีพอ มีข้อบกพร่องจำนวนมาก และหากรายงานฉบับดังกล่าวผ่านไปจนถึงขั้นตอนการอนุมัติสร้างแล้ว จะไม่คุ้มค่ากับสิ่งที่ต้องเสียไปโดยเฉพาะระบบนิเวศที่จะสูญเสียไป และประเด็นสำคัญต่อมาคือลักษณะทางกายภาพของป่าแม่วงก์นั่นคือ พื้นที่ราบต่ำความสำคัญของพื้นที่ราบต่ำคือที่อยู่อาศัยของสัตว์ ซึ่งสัตว์เหล่านี้คือ ห่วงโซ่อาหารหนึ่งของเสือในป่าแม่วงก์ และปริมาณพื้นที่ราบต่ำในประเทศไทยมีจำนวนไม่มาก นอกจากนั้นแม่วงก์คือจุดที่สมบูรณ์ที่สุด ฉะนั้นบริเวณป่าแม่วงก์จึงถือเป็นหัวใจของผืนป่าตะวันตก ที่หากตีความในมุมมองของนักอนุรักษ์ก็อาจจะเข้าใจได้ว่าเป็นพื้นที่สำคัญทางระบบนิเวศที่ไม่ควรเสียไป และหากมองในเรื่องพื้นที่การดูแลขององค์กรพัฒนาเอกชนก็อาจจะมองได้ว่าเพราะพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ในการดูแลขององค์กรพัฒนาเอกชนอย่างมูลนิธิสืบฯ มา

ตั้งแต่หลังเหตุการณ์คุณสืบนาคะเสถียรเสียชีวิตที่อุทยานแห่งชาติห้วยขาแข้ง ในวันที่ 1 กันยายน 2533

กล่าวถึงการทำกิจกรรมไม่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนแม่วงก์ด้วยขบวนเดินเท่านั้น เกิดขึ้นครั้งแรกไม่ใช่โดยกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่เกิดขึ้นโดยกลุ่มในเพจทาง Facebook ที่มีชื่อว่า “ธรรมยาตรา ศรธาแห่งสายน้ำ” ภายใต้กิจกรรมที่ชื่อว่า กิจกรรมเดินด้วยกัน ฟังด้วยใจ (Walk together, listen with your heart) ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 27 มิถุนายน – 5 กรกฎาคม 2555³ เป็นการเดินทางจาก อำเภอลาดยาว ถึงอุทยานแห่งชาติแม่วงก์จังหวัดนครสวรรค์กลุ่มที่จัดกิจกรรมนี้ไม่ได้เป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งอย่างชัดเจน ไม่มีแม้กระทั่งชื่อกลุ่ม อาศัยระดมสมาชิกผ่านสังคมออนไลน์อย่าง Facebook เช่นเดียวกับมูลนิธิสืบ แต่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เห็นได้การใช้ยุทธวิธีที่คล้ายกัน ผ่านช่องทางที่คล้ายกัน มีเป้าหมายสูงสุดคล้ายกันคือไม่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนแม่วงก์ เหตุใดจึงไม่สามารถสร้างผลกระทบให้สามารถระดมความเห็นอกเห็นใจให้คนออกมาร่วมกิจกรรมได้เป็นจำนวนมากเหมือนองค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ฯ นี่จึงเป็นโจทย์ใหญ่โจทย์หนึ่งสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ว่าความสำเร็จการระดมทรัพยากรขององค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ฯ เกิดขึ้นจากสาเหตุปัจจัยใดบ้าง

ในเวลาเดียวกันกับที่มีกิจกรรมเดินเท้าขององค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ฯ จะพบว่าการทำงานของสื่อต่างออกไปอย่างชัดเจนเมื่อเทียบการทำงานของสื่อในช่วงก่อนปี 2540 จากงานของประภาส ปิ่นตบแต่ง (2540) อธิบายภาพของสื่อที่เริ่มเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดจากช่วงการชุมนุมของสมัชชาคนจนยกที่ 2 (25 มกราคม – 2 พฤษภาคม 2540) โทรทัศน์ทุกช่องรายงานข่าวเกี่ยวกับการชุมนุมอย่างสม่ำเสมอ 99 วัน มีรายการทีวีที่ถกเถียงในประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญคือบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีความเป็นอิสระที่นำเสนอข่าวของกลุ่มสมัชชาคนจนอย่างกว้างขวางขึ้น ณ ตอนนั้นสื่อในสังคมไทยเริ่มเสรีมากยิ่งขึ้น หลากหลายมากขึ้น ประกอบกับหนังสือพิมพ์รายวันและนิตยสารรายสัปดาห์มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเมือง และเอกชนก็เข้ามารับสัมปทานวิทยุของสำนักข่าวต่าง ๆ เริ่มมีรายการที่ถกเถียงประเด็นที่เกี่ยวกับการชุมนุมของสมัชชาคนจน ให้ทางกลุ่มใช้เป็นกระบอกเสียง มากขึ้น สื่อพัฒนาไปถึงยุคแห่งการแข่งขันของสื่อเพื่อ “ขายข่าว” ที่ต้องเร็ว ไม่ตกข่าว ฯลฯ ข่าวกลายเป็นสินค้าที่มีราคา (เพ็ญอ้าง:175 – 178) สิ่งเหล่านั้นยังคงสืบเนื่องมาถึงช่วงของการทำกิจกรรมการเดินเท้าคัดค้านรายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์ แต่มีสิ่งที่เพิ่มขึ้นมาคือการเกิดของสถานีโทรทัศน์สาธารณะอย่าง TPBS เป็นผลมาจากรัฐธรรมนูญ 2540 ที่นำเสนอข่าวตั้งแต่วันแรกที่ประกาศว่าจะเดินเท้าเข้าสู่กรุงเทพฯ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า TPBS เป็นสื่อแรก ๆ ที่ทำข่าวการเดินเท้า ของอาจารย์ศศิน

³ จัดขึ้นก่อนขบวนเดินเท้าของกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เฉลิมลาภ ตั้งแต่วันไปยื่นหนังสือที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือ หนึ่งวันก่อนจะจัดกิจกรรมเดินเท้าคัดค้าน EHIA เชื้อนแม่วงก์ และรายงานข่าวการเดินทางเกือบทุกวัน จนถึงวันสุดท้ายที่เดินขบวนเดินมาถึงหอศิลป์กรุงเทพฯ ยังมีรายการต่าง ๆ พุดถึงประเด็นเชื้อนแม่วงก์ตามมาอีกหลายรายการ

อีกจุดที่ทำให้คนในสังคมสนใจคือ การเคลื่อนไหวคัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเชื้อนแม่วงก์นำโดยอาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ ที่คนส่วนมากรู้จักเขาในนามเอ็นจีโอที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์มหาอุทกภัยในปี 2554 แต่บทบาทครั้งนี้ของอาจารย์ศศิน เฉลิมลาภนั้นเปลี่ยนไป เขาได้กลายมาเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวครั้งนี้ โดยเสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2557) กล่าวว่าด้วยบริบทของประเทศไทยเมื่อเอ็นจีโอเข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้านเห็นผลกระทบจากการกระทำของรัฐและฝ่ายทุน ผลคือ ทำให้เอ็นจีโอบางกลุ่มและผู้ปฏิบัติงานเอ็นจีโอบางกลุ่มกลายเป็นแกนนำการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชนไปโดยปริยาย ตัวอย่างเช่น การเคลื่อนไหวของชาวบ้านปากมูน สมัชชาคนจน สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) เป็นต้น นอกจากนี้ความสามารถของเอ็นจีโอในเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความรู้สามารถอ่านรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ สามารถอธิบายหรืออ้างเหตุผลทางวิชาการที่มีความน่าเชื่อถือและชี้จุดอ่อนของรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมได้ และการเสนอประเด็นปัญหาให้คนในสังคมตระหนักถึงปัญหาของการสร้างเชื้อนแม่วงก์อย่างรอบด้าน เช่น ประเด็นเรื่องเสือโคร่ง สัตว์ขนาดใหญ่ นกยูง หรือแม้กระทั่งสัตว์ที่พบใหม่ ประเด็นเรื่องความไม่สมบูรณ์ของรายงาน EHIA พื้นที่ชลประทาน อาจไม่เยอะตามรายงาน ฯลฯ

สิ่งที่ต่างไปจากการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมคือ การใช้ช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ อย่าง เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ไลน์ อินสตาแกรม ฯลฯ ในการเคลื่อนไหว สอดรับกับพฤติกรรมการรับรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของผู้คนในสังคมในปัจจุบันที่มีแนวโน้มรับรู้ข้อมูลข่าวสารช่องทางนี้มากขึ้น ด้านสังคมออนไลน์ก็ถูกออกแบบให้มีการติดตามอยู่ตลอดเวลา และเมื่อประเด็นใดในโลกสังคมออนไลน์มีการแชร์กันไปจำนวนมากก็ทำให้ประเด็นนั้น ๆ กลายเป็นวาระ (Agenda) ของสังคมได้อย่างรวดเร็ว⁴

⁴ กลุ่มคนที่แชร์หรือโพสต์มีผลให้ประเด็นนั้นกลายเป็นประเด็นทางสังคมได้ ถ้าบุคคลนั้นมีผู้ติดตามหรือ Followers จำนวนมาก กลุ่มคนเหล่านั้น เช่น ดารา นักแสดง นักการเมือง เน็ตไอดอล เป็นต้น สำหรับประเด็นเรื่องเชื้อนแม่วงก์กลุ่มคนดังกล่าวก็ได้โพสต์ได้แชร์ประเด็นนี้ เช่น ฉัตรชัย เปล่งพานิชย์ ทรงกลด บางยี่ขัน คชาวุธ ทองไทย จิรนนท์ พิตรปรีชา สุรชัย จันทิมาธร วรรณสิงห์ ประเสริฐกุล วัชรบูล ลี้สุวรรณ พลอย เอมมาลย์นัท มีเรียจัญวรัทยาหน้อย บุษกรก้อง สรวิษณุชนันท์

จุดน่าสนใจที่ต้องศึกษาคือ ยุทธวิธีที่กลุ่มเลือกใช้นั้นได้มีการใช้เครือข่ายทางสังคมออนไลน์ เป็นเครื่องมือหลักควบคู่ไปกับกิจกรรมนอกระบบการเมืองปกติด้วยวิธีการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ คือ ขบวนเดินเท้าเข้ากรุงเทพฯ มีการแชร์ภาพกิจกรรม การให้ความเห็นกับกิจกรรมนี้อย่างแพร่หลาย และนอกจากนี้ยังใช้วิธีการในระบบการเมืองปกติด้วยคือ การยื่นหนังสือต่อกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เครื่องมือทางสื่อสังคมออนไลน์ถือเป็นเรื่องใหม่ของการเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะยุทธวิธีของกลุ่มสำคัญ ๆ ก่อนหน้านี้ เช่น สมัชชาคนจน สมัชชาต่อต้าน เชื้อนฤชาชีโล เชื้อนปากลู เป็นต้น ใช้วิธีที่ไม่ต่างกันนักคือ เดินขบวนประท้วง ปิดถนน จัดเวที สาธารณะ ยื่นหนังสือ หรือเข้าไปเป็นคณะกรรมการแก้ปัญหาเรื่องนั้น ๆ คำถามที่เราควรจะต้องหาคำตอบว่ายุทธวิธีเดิม ๆ ช่องทางเดิม ๆ จะสามารถสร้างประเด็นที่เรียกร้องให้เป็นประเด็นสาธารณะ ได้หรือไม่ และยุทธวิธีทางสื่อสังคมออนไลน์มีประสิทธิภาพ มีข้อดีข้อเสียอย่างไร

เมื่อมองการเคลื่อนไหวทางสังคมของต่างประเทศจะมีหลายการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ เครือข่ายสังคมออนไลน์เข้ามามีส่วนสำคัญในการเคลื่อนไหว เช่น เหตุการณ์การอาหรับสปริง (Arab Spring) ในปี 2554 ที่อียิปต์ จะพบว่าช่องทางสื่อสังคมออนไลน์อย่าง เฟซบุ๊กมีส่วนสำคัญอย่างมาก ในการช่วยให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองในอียิปต์นั้นประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับ ที่ Wael Ghonim แอดมินเพจ “เราล้วนคือคาเลด ซาอิด” ที่ใช้เพจนี้ในการเผยแพร่รณรงค์ชักชวนให้คนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อขับไล่รัฐบาลที่นำโดยฮอสนี มุบารัคให้ออกจากตำแหน่ง การเคลื่อนไหวเริ่มต้นจากโลกสังคมออนไลน์ ก่อนจะเกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริงบนท้องถนน นอกจากนั้นก็มีการเคลื่อนไหวของกลุ่ม Occupy Wall Street จนถึง Umbrella Revolution เป็นต้น

สังคมไทยเริ่มพูดถึงสื่อสังคมออนไลน์กับการเคลื่อนไหวทางสังคม ในช่วงก่อนการเลือกตั้ง ในปี พ.ศ. 2554 นักวิชาการไทยกลุ่มหนึ่งก็ได้จัดเสวนา ในประเด็น “สื่อใหม่กับการเมืองไทยช่วงก่อน และหลังการเลือกตั้ง” ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยเริ่มมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในทางการเมืองอย่างน้อยก็ ตั้งแต่ปี 2554 แต่อย่างไรก็ตามพัฒนาการในของสื่อสังคมออนไลน์ ในทัศนะของปราบต์ บุญปาน มองว่า สื่อกระแสหลัก-สื่อออนไลน์ไม่ได้มีบทบาทที่แยกออกจากกันทีเดียว แต่ต้องทำงานร่วมกัน เหตุ เพราะคนที่เข้าถึงคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตก็ไม่ใช่คนส่วนใหญ่ของประเทศ สอดคล้องกับจิรนุช เปรมชัยพรที่กล่าวว่า ในไทยมีผู้ใช้ Facebook ประมาณ 10 ล้านคน และ 8 ล้านคนอยู่ในกรุงเทพฯ (มูลนิธิโชนริคเบิลล์, 2555: 32-43) แต่ปัจจุบันอัตราการใช้ เฟซบุ๊กของไทยนั้นเปลี่ยนไปมาก จาก

สุวรรณเมธานนท์ แอ็ด คาราบาวพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ จอห์น วิญญู เป็นต้น ทำให้บรรดา ผู้ติดตาม ที่ชื่นชอบในบุคคลเหล่านี้ให้ความสนใจกับประเด็นเรื่องเชื่อนแม่วงก์ เริ่มตั้งข้อสงสัย เริ่ม แชร้งกันมากขึ้น

รายงานของ Socialbakers พบว่าในปี พ.ศ. 2557 กรุงเทพฯ เป็นเมืองที่มีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์อย่าง Facebook มากที่สุดในโลก คือ ประมาณ 12 ล้านคน จากผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 24 ล้านคน (เกรียงกานต์ กาญจนะโกคิน, 2555)นำไปสู่ข้อสังเกตว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในเมือง

คำถามหลักของการศึกษา

ขบวนการสิ่งแวดล้อมเพื่อคัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเชื่อมแม่่วงก์ใช้ยุทธวิธีใดและช่องทางใดในการเคลื่อนไหว

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมในการคัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเชื่อมแม่่วงก์
2. เพื่อศึกษาบริบททางสังคม การเมืองที่มีผลต่อการระดมทรัพยากรจากคนในสังคมและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม
3. เพื่อศึกษานัยสำคัญของ การรณรงค์คัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โครงการเชื่อมแม่่วงก์ ต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมโดยรวมในสังคมไทย

สมมติฐาน

สถานการณ์ทางการเมืองทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมเลือกใช้วิธีการที่แตกต่างออกไป และหลีกเลี่ยงการถูกมองเป็นฝักฝ่ายทางการเมือง โดยไม่ใช้วิธีการชุมนุมประท้วงและคัดค้านโครงการแต่นำเสนอทางเลือกที่ชัดเจน ผู้นำการเคลื่อนไหว และ พันธมิตรใช้การสื่อสารผ่านสื่อใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาขบวนการสิ่งแวดล้อมในการคัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเชื่อมแม่่วงก์ ครอบคลุมองค์กรแกนนำ และเครือข่ายที่ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำกิจกรรมในระหว่างเดือนเมษายน 2555 ถึง เดือนพฤศจิกายน 2557 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่แกนนำการเคลื่อนไหวต้องการให้มีการหยุดดำเนินโครงการและทำการศึกษาผลกระทบ ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวเน้นไปที่มุมมองของผู้จัดกิจกรรมโดยเฉพาะแกนนำ และไม่ได้ศึกษาจากมุมมองของประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเพราะไม่ได้มีความชัดเจนว่าเป็นผู้กำหนดยุทธวิธี

วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การเคลื่อนไหวทางสังคมขององค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. เอกสารชั้นต้น (Primary source) โดยจะใช้ข้อมูลจากหลายแหล่ง เช่น เอกสารมติที่ประชุมของคณะกรรมการผู้ชำนาญการ (คชก.) เอกสารมติที่ประชุมของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) ประกาศโครงการที่ต้องทำ EIA EHIA หนังสือเกี่ยวกับเงื่อนไขของมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร

2. เอกสารชั้นรอง (Secondary source) ผู้วิจัยจะเลือกใช้ข้อมูลจากบทความ วารสารทางวิชาการ หนังสือ เบทโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนฐานข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ โพสต์ที่อยู่ในเฟซบุ๊กมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร องค์กรอนุรักษ์ และอาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เนื่องจากวิจัยชิ้นนี้ทำการศึกษาขบวนการซึ่งถือเป็นหน่วยของการศึกษา จึงต้องให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนในการตัดสินใจหลักในกลุ่ม เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลสัมภาษณ์ที่สำคัญ ได้แก่เจ้าหน้าที่ในมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร คือ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร อาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ สมาชิกขบวนการสิ่งแวดล้อม 1 คนคือ ดร.สรณัฐ กัญจนะวณิชย์ นักวิชาการ 2 ท่าน คือ รศ.ดร.ประภาส ปันตบแต่ง ผศ.ดร.นฤมล ทับจุมพล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในการใช้ยุทธวิธีใหม่ ๆ ของขบวนการทางสังคมสิ่งแวดล้อมว่ายุทธวิธีหรือช่องทางที่ใช้ต่างไปจาก การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสิ่งแวดล้อมก่อนหน้านี้อย่างไร และผลจากยุทธวิธีและช่องทางที่เปลี่ยนไป มีนัยสำคัญอย่างไรต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมโดยรวมในสังคมไทย และเพื่อให้เห็นว่าการจะเคลื่อนไหวให้ประสบความสำเร็จในยุคสมัยนี้ต้องมีขั้นตอน องค์กรประกอบ ยุทธวิธีอะไรบ้าง เพื่อเป็นความรู้ให้กับกลุ่มที่จะเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคปัจจุบันได้ศึกษาและนำไปปรับใช้กับการเคลื่อนไหวของกลุ่มตน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ยุทธวิธีเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนการสิ่งแวดล้อมในการคัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์” เป็นการศึกษายุทธวิธีเคลื่อนไหวต่อสู้ ของขบวนการสิ่งแวดล้อมฯ ว่าได้เลือกใช้ยุทธวิธีใดการระดมทรัพยากร และใช้ช่องทางใดในการเผยแพร่ความคิดของกลุ่มออกไป เหตุใดจึงเลือกยุทธวิธีเหล่านั้นสอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมการเมืองขณะนั้นอย่างไร ผู้วิจัยจึงอาศัยแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการหาคำตอบ ดังนั้นเนื้อหาในบทนี้จะประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วนคือ ส่วนแรกแนวคิดทฤษฎีประกอบด้วย ทฤษฎีการระดมทรัพยากร ทฤษฎีการสร้างกรอบโครงทางวัฒนธรรม บริบททางสังคม โครงสร้างโอกาสทางการเมือง ทฤษฎีสันติวิธี และส่วนที่สองคือ การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory – RMT)

การก่อสร้างเขื่อนนั้นมีผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจำนวนมากแต่เป็นที่น่าสนใจว่า หากอธิบายตามแนวคิดพฤติกรรมรวมหมู่ ที่อธิบายว่าผู้คนแสดงออกซึ่งความไม่พอใจ มีเหตุผลจากการที่กลุ่มผู้คนที่ถูกลิดรอน ยิ่งมีความรู้สึกได้รับผลกระทบ ได้รับความเดือดร้อนมากเท่าไรยิ่งออกมาชุมนุมกันมากเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงไม่เป็นเช่นนั้นคนที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนมีจำนวนมาก โดยเฉพาะคนในพื้นที่รวมถึงคนในสังคมกลับนิ่งเฉย ฉะนั้นการอธิบายการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านจิตวิทยาสังคมดังกล่าวมีปัญหาโดยเฉพาะ

ตั้งแต่หลังทศวรรษที่ 60 เป็นต้นมา เช่น การเดินขบวนประท้วงสงครามเวียดนาม การเดินประท้วงของคนผิวสี ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เมื่อศึกษาไปในรายละเอียดผู้เข้าร่วมประท้วงกลับพบว่า คนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวนั้นบางส่วนประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีฐานะมีการศึกษา และไม่ได้รับความเดือดร้อนใดจากสังคม ฉะนั้นคำอธิบายของนักรัฐศาสตร์ข้างต้นดูจะใช้ไม่ได้อีกต่อไป จึงมีการพัฒนาทฤษฎีที่จะช่วยในการทำความเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งก็คือ ทฤษฎีการระดมทรัพยากรคำถามสำคัญของงานวิจัยชิ้นนี้คือ เหตุใดปริมาณของคนที่มาเข้าร่วมจึงมาเพิ่มในช่วงก่อนวันเดินเข้ากรุงเทพฯ วันสุดท้ายเพียงไม่กี่วัน และกลายเป็นประเด็นที่คนในสังคมจำนวนมากพูดถึง

ด้วยแนวคิดพฤติกรรมรวมหมู่จึงไม่เพียงพอจะอธิบายการรวมกลุ่มครั้งนี้ได้ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552: 74) อ้างถึงนักคิดอย่าง Mancur Olsen ว่าเขาได้เสนอ “ตัวแบบมนุษย์เศรษฐกิจที่

สมเหตุสมผล” (rational economic man model) ที่ให้เหตุผลว่า ปัจเจกจะเข้าร่วมกระทำการ เพื่อให้ได้มาซึ่ง “ผลประโยชน์ร่วม (collective goods)” หรือผลประโยชน์สาธารณะ (public goods)” ถ้าต้นทุนของการเข้าไปมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลไม่มากกว่าผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล โดยผลประโยชน์ดังกล่าวมี 3 ประเภท

1. ผลประโยชน์ทางวัตถุ (material benefits)
2. ผลประโยชน์ด้านสถานะทางสังคม (status incentives)
3. ผลประโยชน์ด้านการบรรลุในอุดมการณ์ ความเชื่อ (purposive or expressive rewards)

นอกจากนั้น Krandermans ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการกระทำรวมหมู่ 3 ประการ (รติกร แก้วนุ้ย, 2547: 31-32) คือ

1. มีการคำนวณต้นทุนและกำไร หรือผลได้ผลเสียในการกระทำรวมหมู่ของปัจเจก
2. การมีองค์กรเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อขบวนการทางสังคม เพราะสามารถระดมทรัพยากรต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะเพิ่มโอกาสของความสำเร็จของขบวนการด้วย
3. ความหวังในความสำเร็จมีบทบาทให้ผู้เข้าร่วมเข้ามามีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ความหวังในความสำเร็จยังขึ้นอยู่กับโอกาสทางการเมืองและการหากลยุทธ์วิธีใหม่ ๆ ในกระบวนการที่กระทำรวมหมู่ด้วย

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2543) กล่าวว่า resource mobilization คือ การที่ปัจเจกบุคคลเข้าร่วมขบวนการเพราะคาดหวังจะได้ประโยชน์จากขบวนการเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ (เช่น กฎหมายใหม่ นโยบายใหม่ ฯลฯ) และวิเคราะห์ว่า ขบวนการจะประสบความสำเร็จได้จะต้องมีกำลังทรัพย์ (คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล) ยุทธศาสตร์ และการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่น ๆ

โดยทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) มีมุมมองหลักอยู่ 5 ประการ คือ (เอกพล เสียงตั้ง, 2550: 18)

ประการแรก มุ่งเน้นไปที่การศึกษาการรวบรวมทรัพยากรต่าง ๆ (the aggregation of resources) ไม่ว่าจะเป็นเงินหรือแรงงาน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในการทำความเข้าใจกิจกรรมของขบวนการทางสังคม

ประการที่สอง มุ่งเน้นไปที่ศึกษารูปแบบขององค์กรของขบวนการทางสังคม (social movement organizations-SMO) เนื่องจากการรวบรวมทรัพยากรต่าง ๆ จำเป็นต้องมืองค์กรไม่ว่าเป็นในรูปแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

ประการที่สาม มุ่งเน้นไปที่การสร้างสำนึกหรือการรับรู้ (recognition) ให้กับปัจเจกชน (individuals) และองค์กรต่าง ๆ (organizations) ที่อยู่ภายนอกองค์กรของขบวนการทางสังคม ซึ่งการสร้างสำนึกหรือการรับรู้เป็นสิ่งสำคัญในความสำเร็จของขบวนการทางสังคมด้วย

ประการที่สี่ มุ่งเน้นไปที่การศึกษากระแสการไหลของทรัพยากร (the flow of resources) ที่เข้าออกไปจากขบวนการทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งประยุกต์มาจากตัวแบบของอุปทานและอุปสงค์ (supply and demand model) โดยอาจดูจากการเรียกร้องต่าง ๆ ของขบวนการทางสังคม และผลที่ขบวนการได้รับหลังจากที่เรียกร้องไปแล้ว

ประการที่ห้า มุ่งเน้นไปที่การอธิบายผลได้และผลเสีย (cost and rewards) ที่ปัจเจกชน และองค์กรต่าง ๆ ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมของขบวนการทางสังคม ซึ่งผลได้และผลเสียที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากอิทธิพลของโครงสร้างทางสังคม (the structure of society) และกิจกรรมต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่รัฐ

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร มีเงื่อนไขในการอธิบายความสำเร็จ ล้มเหลว การสร้างผลสะท้อนของกลุ่ม อยู่ 3 เงื่อนไข ดังนี้

1. องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่อธิบายถึงหน้าที่ขององค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต้องมีโครงสร้างภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม หรือฝ่ายตรงข้ามอย่างไร และพื้นที่ในการต่อสู้อยู่จุดไหน แต่ขบวนการควรทำอย่างไรเพื่อลดต้นทุนในการเคลื่อนไหวแต่สร้างผลสำเร็จ ผลสะท้อนได้มาก

2. การระดมทรัพยากร ใช้ในการอธิบายการระดมทรัพยากรว่า การระดมทรัพยากรจะทำให้ได้คนประเภทต่าง ๆ มาเข้าร่วมขบวนการ ซึ่งคนแต่ละประเภทย่อมส่งผลต่อขบวนการในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น ขบวนการที่ทรัพยากรประเภทเงินและเวลาที่จำกัด ต้องระดมทรัพยากรจากกลุ่มที่ไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรง เป็นต้น

3. ยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ใช้ในการอธิบายว่าขบวนการจะใช้ยุทธวิธีอย่างไรในการเคลื่อนไหวต่อสู้ ภายใต้พื้นที่ต่อสู้ที่อยู่นอกระบบการเมืองปกติ และมักจะต้องเจอกับการต่อต้านขัดขวางโดยเฉพาะจากรัฐหรือฝ่ายต่อต้าน ซึ่งยุทธวิธีที่ใช้ก็จะประกอบด้วย การใช้การกระทำรวมหมู่ (collective action) ด้วยยุทธวิธีขัดขวางระบบการเมืองปกติ เช่น ระดมมวลชน สร้างอัตลักษณ์ร่วม

ประกาศ ระบุว่าทฤษฎีนี้ยังคงมีข้ออ่อนอยู่ 4 ประการ (ประกาศ ปิ่นตบแต่ง, 2552: 87-88)

ประการแรก ทฤษฎีการระดมทรัพยากรไม่ได้สนใจตอบคำถาม (why) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเกิดขึ้น และเน้นวิเคราะห์มิติด้านองค์กรและทรัพยากร และละทิ้งปัจจัยเชิงโครงสร้างในการอธิบายการเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคม ไม่สนใจมิติความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ทางอำนาจ

ประการที่สอง ทฤษฎีการระดมทรัพยากรมีจุดเน้นการวิเคราะห์อยู่ที่การกระทำรวมหมู่ที่มีเหตุผล และจำกัดอยู่ในพื้นที่ทางการเมือง ขบวนการทางสังคมดูเหมือนจะถูกลดทอนเหลือเพียงการประท้วงทางการเมือง และมีบทบาทเพียงจัดการทรัพยากร คิดค้นยุทธวิธีการเคลื่อนไหว

ประการที่สาม ทฤษฎีการระดมทรัพยากร ละทิ้งมิติทางจิตวิทยาและมิติด้านสัญลักษณ์ และค่านิยมของการกระทำทางสังคม โดยไม่ให้ความสำคัญกับการต่อสู้แย่งชิงในพื้นที่ทางวัฒนธรรม การผลิตสัญลักษณ์ และกระบวนการสร้างนิยามความหมาย

ประการที่สี่ ขบวนการทางสังคมในทัศนะของทฤษฎีการระดมทรัพยากรมีลักษณะเดียวกับกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มผลักดัน แต่ต่างกันในด้านยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่สร้างพลังจากพื้นที่นอกวงขอบการเมืองในระบบปกติ ไม่มองขบวนการทางสังคมในฐานะตัวกระทำเหมือนกันที่นักทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่

ดังนั้นงานชิ้นนี้จะนำเอาทฤษฎีการระดมทรัพยากรมาวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นถึง การเกิดและการพัฒนาของกลุ่มขบวนการไปสู่ความเข้มแข็ง โดยให้ความสำคัญกับเงื่อนไขด้านองค์การเคลื่อนไหวทางสังคมว่าต้องมีโครงสร้าง หรือมีการสร้างเครือข่ายอย่างไรจึงจะประสบผลสำเร็จ ด้านกระบวนการระดมทรัพยากรว่าลักษณะของกลุ่มคัดค้านเชื่อมแม่วงก์เป็นกลุ่มประเภทใดและต้องระดมทรัพยากรจากไหนจึงจะสามารถประสบความสำเร็จ และด้านยุทธวิธีการเคลื่อนไหวที่ใช้อธิบายลักษณะยุทธวิธีของกลุ่มคัดค้านเชื่อมแม่วงก์เลือกใช้ แต่ทฤษฎีพฤติกรรมก็ยังมีข้อจำกัดที่ยังไม่สามารถนำมาใช้อธิบายยุทธวิธีของกลุ่มคัดค้านเชื่อมแม่วงก์ได้ทั้งหมด เนื่องจากยุทธวิธีของกลุ่มคัดค้านแม่วงก์เลือกใช้นั้น ไม่ใช่ทั้งหมดที่อยู่บนโลกออฟไลน์ แต่ในหลาย ๆ ยุทธวิธี อยู่บนโลกออนไลน์ และสามารถดึงกลุ่มผู้ขี่เฉย (free rider) ได้จำนวนมาก

ทฤษฎีการสร้างกรอบโครงทางวัฒนธรรม (Cultural Framing Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นการเชื่อมโยงมุมมองของสองมุมมองเข้าด้วยกัน คือ มุมมองการระดมทรัพยากรกับมุมมองจิตวิทยาสังคม เพื่อลดจุดบกพร่องของทั้งสองมุมมอง ที่มุมมองแรกคือ การระดมทรัพยากรที่ยึดติดกับการอธิบายความสำเร็จ ล้มเหลว สร้างผลสะท้อนผ่านมิติองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมมากเกินไป ในขณะที่มุมมองจิตวิทยาสังคมที่ถูกใช้อธิบายในทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ ที่มีจุดบกพร่องในการอธิบายการรวมหมู่ทุกอย่างเกิดจากการถูกกลืนตรอน และความเข้มแข็งตั้งทางสังคม

ทฤษฎีนี้ให้ภาพว่าแต่ละขบวนการจะสร้างกรอบและพัฒนาประเด็นความขัดแย้งทางสังคมขึ้นมา ซึ่งกรอบและประเด็นปัญหาที่สร้างขึ้นมานั้นจะไม่ตายตัว เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์

ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552: 115) แนะนำนักคิดคนสำคัญของทฤษฎีนี้คือ David Snow ผู้กล่าวว่า ขบวนการทางสังคมนั้นเป็นผู้สร้างและผลิตซ้ำความหมายผ่านกิจกรรมการเคลื่อนไหว เพื่อ

ตอกย้ำให้เกิดการเห็นด้วย และเพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับ กรอบโครงที่ขบวนการเหล่านั้นสร้างขึ้น ซึ่งแต่ละกรอบโครงจะส่งผลถึงการรับรู้ของปัจเจกบุคคลที่จะเข้าสู่ขบวนการทางสังคม

Snow และคณะได้นำทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบวาทกรรม (framing process theory) เข้ามาใช้ในการอธิบายการเข้ามาส่วนร่วมในขบวนการของผู้คนในสังคม โดยขยายมุมมองการวิเคราะห์กรอบวาทกรรม (frame analytic perspective) ของ Erving Goffman ที่ได้ให้คำนิยามว่า “กรอบ (frame)” หมายถึง “แผนผัง/แบบแผนในการตีความ” ซึ่งทำให้ปัจเจกชนสามารถ “กำหนดที่ตั้ง (locate) รับรู้ (perceive) ระบุ (identify) และจัดประเภท (label)” เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเนื้อที่ชีวิต (life space) ของพวกเขา รวมทั้งที่เกิดขึ้นในโลกอันกว้างใหญ่ด้วย อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552: 115)

หัวใจของแนวคิดการสร้างกรอบโครง คือ การมองว่า ปัญหาความเดือดร้อน (grievance) รวมถึงการประกอบสร้างทางสังคม (social construction) หรือการตีความสังคมใหม่นั้น เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนตายตัว แต่ผันแปร ลื่นไหลตามปฏิสัมพันธ์ทางสังคม กรอบการวิเคราะห์นี้จึงเป็นการนำเอามิติทางวัฒนธรรมกลับมาอีกครั้ง แต่ไม่ได้นำเอามาอธิบายในฐานะปัจจัยเชิงโครงสร้าง แต่เป็นการขยายมิติของกระบวนการระดมทรัพยากรที่ไม่ใช่เงิน แรงงาน และเวลา แต่เป็นการระดมผู้คนผ่านการเชื่อมโยงมิติวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อและทัศนคติ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2540)

David Snow และ Robert Benford กล่าวถึง สิ่งที่น่าเคลื่อนไหวต้องทำในการสร้างกรอบวาทกรรมมี 3 ประการสำคัญคือ (Snow and Benford: 1988: 197-218 อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2540: 115-116)

1. กรอบการวิเคราะห์สาเหตุ/การวินิจฉัยปัญหา (Diagnostic Framing) หมายถึง การนิยามปัญหา (problem) รวมถึงคุณลักษณะของความผิด (blame) หรือความเป็นเหตุเป็นผล (causality) ของความเดือดร้อน (grievances) ที่เกิดขึ้นจากปัญหาสังคมเพื่อให้ขบวนการมีเป้าหมายในการกระทำการต่าง ๆ เพื่อไขปัญหาสังคมเหล่านั้น ซึ่งการสร้างกรอบในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องมีการตีความปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นด้วย จึงเป็นกรอบที่ขบวนการต้องสร้างให้เห็นว่า ต้นเหตุของปัญหาว่าเกิดจากอะไร สร้างความเดือดร้อนอย่างไรมาแต่ไหนเพื่อแสวงหาความชอบธรรมให้กับขบวนการเคลื่อนไหว

2. การสร้างกรอบโครงแนวทางออก (prognostic framing) หมายถึง การเสนอทางแก้ปัญหากจากปัญหาที่ขบวนการเหล่านั้นชูประเด็นไว้ ซึ่งรวมถึงการเสนอแผนการ (strategies)

ยุทธวิธี (tactics) ที่มีความเป็นไปได้และเหมาะสมเพื่อแก้ปัญหาที่ระบุหรือนิยามไว้ว่าจะมียุทธศาสตร์ยุทธวิธีอย่างไรบ้าง ซึ่งอาจจะทางออกเดียวหรือมากกว่านั้น

3. การสร้างกรอบในการจูงใจ (Motivational Framing) หมายถึง การสร้างเครื่องมือต่อสู้ (arms) และคำชี้แจงเหตุผล (rationale) เพื่อใช้ในการกระทำของกระบวนการ ซึ่งเครื่องมือต่อสู้ดังกล่าวสามารถจัดเตรียมขึ้นมาจากการใช้ถ้อยคำที่กระตุ้นจิตใจ (vocabulary of motives) ซึ่งมีผลอย่างมากในการให้ประชาชนออกมาเข้าร่วม/ไม่เข้าร่วม ทำตาม/ไม่ทำตามแผนการ ยุทธวิธีที่ขบวนการนำเสนอ ซึ่งการสร้างกรอบในการจูงใจดังกล่าวจำเป็นต้องคำนึงถึงประสบการณ์ที่มีอยู่ร่วมกัน (collective experience) ของประชาชนเหล่านั้นด้วย

กระบวนการสร้างกรอบโครงสร้างวาทกรรมจะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการสร้างจิตสำนึก และการตระหนักรู้ถึงปัญหาของสาธารณชนได้ อาจเกิดจากปฏิสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว (face-to-face interaction) หรือผ่านทางสื่อ (media) เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือ บทความ (ประกาศ ปับตบแต่ง, 2552: 118) ขณะเดียวกันหลังยุคการสื่อสารแบบไร้พรมแดน การเข้ามาของอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้ขบวนการทางสังคมปรับตัวไปตามยุคสมัยและใช้ช่องทางอย่างสื่อสังคมออนไลน์ในการนำเสนอกรอบสู่สาธารณชน สอดรับกับวิถีชีวิตของผู้คนโดยเฉพาะคนเมืองที่ติดตามข้อมูลข่าวสารทางสื่อสังคมออนไลน์ผ่านสมาร์ทโฟน (smart phone) ทำให้รับรู้ถึงกรอบโครงสร้างที่ถูกนำเสนอได้ง่ายขึ้น

อย่างไรก็ตามกรอบต่าง ๆ (frames) ที่ขบวนการทางสังคมสร้างขึ้นอาจจะไม่สามารถประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางเอาไว้ คือระดมผู้คนให้เข้าร่วมได้มากพอ ถ้าขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านั้นขาดกระบวนการจัดวางกรอบ (frame alignment processes) เพราะกระบวนการดังกล่าวจะช่วยเชื่อมโยงความเชื่อ/แนวโน้ม ระหว่างปัจเจกบุคคลกับองค์กรของขบวนการทางสังคมเข้าด้วยกัน กระบวนการจัดวางกรอบนั้นประกอบด้วยกระบวนการย่อย ๆ จำนวน 4 กระบวนการ คือ กระบวนการเชื่อมโยงกรอบวาทกรรม (frame bridging) กระบวนการเพิ่มรายละเอียดให้กับกรอบวาทกรรมที่ใช้ (frame amplification) กระบวนการขยายกรอบวาทกรรม (frame extension) และ กระบวนการเปลี่ยนรูปของกรอบวาทกรรม (frame transformation) (เอกพล เสียงตั้ง, 2550: 28-29) นอกจากนั้นในแต่ละขบวนการทางสังคมก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดจากกระบวนการแข่งขัน (competitive process) ทั้งที่เกิดขึ้นภายนอกและภายในขบวนการ หมายความว่า ในขณะที่ขบวนการเคลื่อนไหวพยายามจะเสนอกรอบที่ผ่านกระบวนการสร้างกรอบเสนอสู่สังคม ก็ต้องเผชิญกับกรอบที่ถูกสร้างขึ้นโดยฝ่ายต่อต้าน และด้วยความที่กรอบโครงสร้างนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาตามสถานการณ์การนำเสนอตามกระบวนการภายในแต่ละขบวนการนั้นต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะการตัดสินใจของแต่ละขบวนการด้วย อีกปัจจัยหนึ่งคือ ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี

ที่ถูกเสนอขึ้นมาในขบวนการเพื่อลงความเห็นว่าจะใช้หรือไม่ก็ต้องผ่านกระบวนการลงความเห็นด้วยลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งอาจจะเห็นด้วยกับกรอบโครงที่นำเสนอขึ้นมาหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการตัดสินใจของแต่ละขบวนการ และหากขบวนการใดมีผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในแนวทางการเคลื่อนไหวจำนวนมากก็จะส่งผลถึงการสร้างกรอบด้วยเช่นกัน

ทฤษฎีนี้จะถูกใช้เพื่อวิเคราะห์ถึง กรอบโครงความคิดที่กลุ่มคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ และเครือข่ายในพื้นที่สร้างขึ้นว่าเสนอกรอบโครงใดบ้าง ในช่วงเวลาใด ประสบผลสำเร็จหรือไม่ โดยอาจวัดจากผลสะท้อนทางวัฒนธรรม (cultural resonance) และวิเคราะห์การสร้างหรือจัดระเบียบกรอบโครงของกลุ่มด้วยว่าสร้างกรอบชนิดใดขึ้นมาบ้าง จากกรอบโครง 3 ประการที่ทฤษฎีนี้เสนอไว้ นอกจากนี้จะใช้ในการวิเคราะห์การปะทะทางกรอบวาทกรรมที่กลุ่มคัดค้านเขื่อนแม่วงก์สร้างขึ้น กับกรอบที่ฝ่ายรัฐหรือฝ่ายต่อต้านสร้างขึ้น โดยจะศึกษาผ่านพื้นที่สื่อต่าง ๆ ทั้ง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หนังสือ บทความ เครือข่ายทางสังคมออนไลน์ เป็นต้น

บริบททางสังคม โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure)

ทฤษฎีนี้เป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (Political Process Theory) ที่ได้ขยายการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมจากปัจจัยภายนอกองค์กรการเคลื่อนไหว จากฐานการอธิบายของทฤษฎีการระดมทรัพยากรที่มุ่งศึกษาการกำเนิด การพัฒนา เติบโต รวมถึงความสำเร็จและความล้มเหลวจากปัจจัยภายในองค์กร ทั้งปัจจัยด้านทรัพยากร และปัจจัยด้านองค์กรการเคลื่อนไหว (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552: 93)

ครีซี และคณะ (Krisri et al, 1995 อ้างถึงใน ประภาส ปันตบแต่ง, 2552: 102) กล่าวว่า โครงสร้างโอกาสทางการเมือง คือ ข้อบ่งชี้หรือตัวชี้วัดถึงความกล้าของตัวกระทำ (actors) ทางสังคมและการเมืองในการที่จะใช้ทรัพยากรภายในองค์กรเพื่อก่อรูปขบวนการว่ามีเพิ่มมากขึ้นหรือลดลง

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2543: 21) กล่าวว่า political process คือ การอธิบายความสำเร็จหรือความล้มเหลวของขบวนการว่า เกี่ยวโยงกับภาวะทางการเมือง และปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการกับรัฐ ทฤษฎีของสำนักนี้ เอื้อให้ผู้ศึกษาวิจัยขบวนการทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา ได้วิเคราะห์ขบวนการทางสังคมในบริบทของการเมือง และศึกษาผลกระทบต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจและพัฒนาการเมือง

ประภาส ปันตบแต่ง (2552: 97-98) โครงสร้างโอกาสทางการเมือง หมายถึง เหตุการณ์หรือกระบวนการทางสังคมในระดับกว้าง ที่มีผลทำให้โครงสร้างหรือสถาบันทางการเมืองซึ่งลงหลักปัก

ฐานในระบบการเมืองปกติขณะนั้นอยู่ในสภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงในโอกาสทางการเมืองที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อขบวนการเคลื่อนไหว

นอกจากนั้น ประภาส ยังกล่าวว่า สภาวะไร้เสถียรภาพทางการเมือง (political instability) นำไปสู่การสั่นคลอนสัมพันธ์ภาพทางอำนาจแบบเดิม และก่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพทางอำนาจแบบใหม่ ส่งผลให้กลุ่มคนที่ยุ่่นในระบบการเมืองปกติเกิดการเปลี่ยนผ่านทางจิตสำนึก และพฤติกรรมจนกล้าพอที่จะออกมาเคลื่อนไหว เป็นการทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนนอกระบบการเมืองปกติมีมากขึ้น (เพ็ญอ้าง: 98-99)

Tarrow (1991 อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 101) พัฒนาแนวคิดการวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสทางการเมืองต่อจาก Lipsky (1968) ได้นิยามตัวชี้วัดโครงสร้างโอกาสทางการเมืองไว้ 4 ประการ

1. ระดับการเปิดหรือปิดของระบบการเมือง (degree of openness or closure of polity)
2. เสถียรภาพหรือความไร้เสถียรภาพของระเบียบทางการเมือง (stability or instability of political alignments)
3. การมีหรือไม่มีพันธมิตรและกลุ่มสนับสนุน (presence or absence of allies and support group)
4. การแตกแยกในหมู่ชนชั้นหรือความอดกลั้นผ่อนปรนหรือไม่ของชนชั้นต่อการเคลื่อนไหวประท้วง (divisions within the elite or its tolerance or intolerance of protest)

ต่อมาได้มีการเพิ่มตัวชี้วัดขึ้นมาอีก 2 ประเภท ได้แก่

1. โอกาสระดับพื้นฐาน (fundamental opportunity) หมายถึง โอกาสที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก อาทิ ธรรมชาติและโครงสร้างของระบบการเมือง (nature and structure of the political system) ความเข้มแข็งและความอ่อนแอของรัฐ (strength and weakness of the state) รูปแบบการปราบปราม (model of repression)
2. โอกาสที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน (immediate opportunity) หมายถึง โอกาสที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย อาทิ พื้นที่การตัดสินใจทางการเมือง การจัดระเบียบทางการเมือง (political alignments) ความขัดแย้งแตกแยกในหมู่ชนชั้นนำ (divided elites) การปราบปรามและการส่งเสริมขบวนการ (repression and facilitation) เป็นต้น

ครีซี และคณะ (Krisri et al, 1995 อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 101 - 103) ได้สร้างตัวแปรโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่สัมพันธ์กับสมรรถนะในการระดมทรัพยากรของขบวนการทางสังคม ได้แก่

1. โครงสร้างรอยปริแยกระดับชาติ (national cleavage structures) หมายถึง ความขัดแย้งและแตกแยกในหมู่ชนชั้นนำทางการเมือง ซึ่งความแตกแยกนี้เปิดโอกาสให้ขบวนการทางสังคมใช้เป็นช่องทางในการเคลื่อนไหวและระดมทรัพยากร เพราะสามารถชักนำฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเข้ามาเป็นพันธมิตรได้

2. โครงสร้างเชิงสถาบัน (institutional structure) หมายถึง สถาบันที่เป็นทางการของระบบการเมือง ซึ่งเป็นเงื่อนไขทางการเมือง ที่บางช่วงอาจเปิดโอกาสให้การเคลื่อนไหวของขบวนการประสบความสำเร็จได้ และบางช่วงเวลาอาจทำให้ขบวนการทางสังคมประสบความสำเร็จล้มเหลวได้

3. ยุทธศาสตร์เชิงโครงสร้างที่ดำรงอยู่ (prevailing structure strategies) หมายถึง ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และท่าทีของชนชั้นนำหรือผู้มีอำนาจหน้าที่ทางการเมืองที่มีผลต่อปฏิบัติการของขบวนการทางสังคม ซึ่งอาจจะใช้อำนาจผ่านกฎหมายหรือนโยบายที่เป็นทางการ หรืออาจจะไม่ใช่ช่องทางที่เป็นทางการหรือไม่ผ่านช่องทางในระบบการเมืองปกติ

4. โครงสร้างพันธมิตร (alliance structures) ซึ่งตัวชี้วัดนี้จะเกี่ยวข้องกับฝ่ายที่สาม (third parties) เนื่องจากมีสมมติฐานที่ว่า ความสำเร็จ ล้มเหลวของขบวนการทางสังคมนั้นขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนจากฝ่ายที่สาม

ผู้วิจัย จะใช้ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในการวิเคราะห์ถึงบริบทแวดล้อมภายนอก โดยเสริมกับทฤษฎีการระดมทรัพยากรที่วิเคราะห์ปัจจัยภายในองค์กร โดยจะพยายามชี้ให้เห็นถึงประเด็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในช่วงตั้งแต่การขึ้นเป็นรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร จนถึงการพิจารณารายงาน EHIA เชื้อนแม่่วงก๊ในช่วงรัฐบาล คสช. ในปี 2557 โดยจะวิเคราะห์ผ่านตัวชี้วัดของทั้งสองนักคิดคือ Tarrow และKrisi ว่าบริบททางสังคมการเมืองในขณะนั้นเป็นไปตามตัวชี้วัดหรือไม่

ทฤษฎีสันติวิธี (Nonviolence Theory)

มีนักวิชาการให้คำจำกัดความ คำว่า “สันติวิธี” ไว้ดังนี้

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2546: 118) ในภาษาไทย มักจะแปลคำว่า Nonviolence นี้ว่า สันติวิธี ปัญหาที่ประสบคือ คนจำนวนมากพอเห็นคำว่า “สันติวิธี” ก็ทึกทักว่าคนที่นำเสนอแนวทางนี้เป็นพวกเฉยชา เกรงศาสนา ไม่กระทำกิจกรรมทางการเมือง ไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองใด (passive) มีกระทั่งกล่าวหาว่า สันติวิธีนี้เป็นปฏิปักษ์กับการเมือง (Anti-politics) ซึ่งจริง ๆ แล้ว ความรุนแรง

(violence) ต่างหากที่เป็นปฏิปักษ์กับการเมืองเพราะเวลาที่ฝ่ายรัฐ กล่าวว่า “บัดนี้มาตรการทางการเมืองใช้ไม่ได้ผล จึงต้องใช้มาตรการทางทหาร” มาตรการทางทหารก็คือ การใช้กำลังหรือความรุนแรง (violence) ซึ่งเริ่มใช้เมื่อรู้สึกว่าการเมืองใช้ไม่ได้ผล กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความรุนแรงเมื่อเริ่มขึ้นก็นับว่าเป็นจุดจบของการเมือง ดังนั้น ความรุนแรงต่างหากที่เป็นปฏิปักษ์ทางการเมือง

ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงนั้นเริ่มจากสมมติฐานว่าความขัดแย้งนั้นเป็นธรรมชาติมนุษย์ แต่วิธีการแก้ไขปัญหานั้นไม่จำเป็นต้องใช้ความรุนแรง จากสมมติฐานเช่นนี้ อาจวิเคราะห์ได้ว่า การแก้ไขความขัดแย้งนั้น ก่อนที่จะพิจารณาถึงความรุนแรงและความไม่รุนแรง อาจแบ่งออกได้เป็น การกระทำ (action) และการไม่กระทำ (Inaction) กล่าวง่าย ๆ คือ การใช้ความไม่รุนแรงหรือสันติวิธีเป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ แทนการที่จะไม่ทำอะไรเลย หรือเลือกที่จะยอมแพ้ ฉะนั้นการใช้ความไม่รุนแรงแท้จริงแล้วก็ในรูปแบบหนึ่งแห่งการต่อสู้ทางการเมือง ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (เพ็ญอ้าง: 119)

สันติวิธีเป็นกรอบความคิด หรือทัศนคติ และเป็นวิธีปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ ทั้งในการดำเนินวิถีชีวิตปกติ และเมื่อต้องเผชิญกับความขัดแย้ง โดยมั่นใจว่าสามารถทำให้คนเห็นต่างหรือขัดแย้งสามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยแต่ละฝ่ายเคารพความเท่าเทียมและพยายามที่จะเรียนรู้การอยู่ร่วมกันด้วยการแบ่งปัน เอื้ออาทรต่อกัน และไม่ใช้ความรุนแรงเป็นทางเลือกเมื่อขัดแย้ง(สถาบันยุทธศาสตร์, 2544: 1)

โรเบิร์ต เฮลวี (Robert L. Helvey, 2004: 147 อ้างถึงใน มาเรีย สเตฟาน และ เอริกา เซนโนเวธ, 2558: 3) ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง หรือสันติวิธี คือ วิธีการแบบเฉพาะซึ่งเป็นปฏิบัติการส่วนหนึ่งของเทคนิคแบบไร้ความรุนแรง โดยแบ่งเป็นสามหมวดหมู่ได้แก่ การประท้วงและชักชวน การไม่ให้ความร่วมมือและการแทรกแซง

โคทม อาริยา ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล สันติวิธีหมายถึงวิธีการจัดการความขัดแย้งวิธีหนึ่ง โดยให้เหตุผลว่า การใช้สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้น และระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบางกรณีสามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้งดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะเกิดความรุนแรงในระยะยาวย่อมมีอยู่ ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความเข้าใจอันดีความสามัคคีปรองดอง นั้นย่อมเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิถีความรุนแรง (โคทม อาริยา, 2546: 23-25)

ยีน ชาร์ป (Gene Sharpe, 2005: 47 อ้างถึงใน มาเรีย สเตฟาน และ เอริกา เซนโนเวซ, 2558: 6) การปฏิบัติการใช้ความรุนแรงคือ วิธีการทางสังคม จิตวิทยา เศรษฐกิจและการเมืองซึ่งประชาชนใช้เพื่อคานอำนาจกับคู่กรณีในความขัดแย้ง โดยไม่ใช้กำลังข่มขู่ ทำร้าย วิธีการเช่นนี้แบ่งได้เป็นสามลักษณะ คือ การไม่ทำบางอย่าง (act of omission) การทำบางอย่าง (act of commission) หรือทั้งสองอย่างรวมกัน

พระไพศาล วิสาโล (2550: 47) สันติวิธี คือ วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณีโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต

คณะอนุกรรมการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ซึ่งพระไพศาล วิสาโลเป็นประธาน คณะอนุกรรมการฯ ให้ความหมายของสันติวิธี ว่าประกอบไปด้วย 3 แง่มุม ดังต่อไปนี้ (จักรเศศ พิทยาคม, 2554: 20)

1. การแก้ปัญหาโดยไม่ใช้วิธีรุนแรง เช่น จัดการกับผู้ชุมนุมโดยไม่ใช้อาวุธ หรือต่อสู้เพื่อความ เป็นธรรมด้วยการชุมนุมอย่างสงบ การตื้อแพ่ง หรือการคว่ำบาตร ทั้งนี้ รวมไปถึงการตอบโต้ความ รุนแรงด้วยความรุนแรง
2. การขจัดเงื่อนไขแห่งความรุนแรงต่าง ๆ และสร้างเงื่อนไขแห่งสันติวิธี เช่น การดูแลมิให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกป้องชุมชน มีเสรีภาพในการ แสดงความคิดเห็น สามารถเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ปลอดภัยจากความ ยากไร้ ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการขจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง
3. มีทัศนคติที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เช่น ความเอื้ออาทร ความหวังโย ความใจ กว้าง ยอมรับความหลากหลาย และเคารพความแตกต่าง หารู้จักให้อภัย ไม่แบ่งเขาแบ่งเรา รวมถึง ทัศนคติที่ว่าความรุนแรงมิใช่ทางออก การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนและได้ผลคือ สันติวิธี

สันติวิธีมีด้วยการหลายชนิด ขึ้นอยู่กับจุดยืนของผู้ใช้สันติวิธี แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (เพ็งอ่าง: 21-22)

1. สันติวิธีบนฐานหลักการ (Principled nonviolence) ผู้ใช้สันติวิธีแนวทางนี้จะมีหลักคิด พื้นฐานอยู่บนฐานของหลักศีลธรรม หรือความเชื่อทางศาสนาว่า การกระทำความรุนแรงทุกชนิดเป็น สิ่งต้องห้าม เพราะต่างก็เป็นมนุษย์เหมือน ๆ กัน ตัวอย่างผู้ใช้สันติวิธีประเภทนี้คือ มหาตมะ คานธี
2. สันติวิธีเชิงปฏิบัตินิยม (Pragmatist nonviolence) ผู้ใช้สันติวิธีประเภทนี้นั้นในใจของผู้ นั้นอาจไม่มีความเชื่อว่าการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ผิด แต่สาเหตุที่ไม่ใช้ความรุนแรงในการเผชิญหน้า

กับความขัดแย้งก็เพราะเห็นว่าการใช้สันติวิธีในการเผชิญความขัดแย้งนั้น มีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้ความรุนแรง เช่น สามารถสร้างหรือแสดงความชอบธรรมได้มากกว่า เป็นต้น

ประเภทของการเคลื่อนไหวด้วยความไม่รุนแรง

ยีน ชาร์ป (Gene Sharp) ได้แยกวิธีการแห่งความไม่รุนแรงดังนี้ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2546: 120)

1. เมื่อผู้ที่ใช้วิธีการไม่รุนแรงใช้การกระทำในรูปสัญลักษณ์เพื่อกระตุ้นชักจูงคู่ต่อสู้หรือผู้อื่น หรือเพื่อแสดงทิศทางของกลุ่มนั่นเอง ชาร์ปเรียกวิธีการเช่นนี้ว่า การประท้วงและชักจูงอย่างไม่รุนแรง การเดินพาเหรด พิธีกรรมทางศาสนาบางอย่าง และการเดินแถว เป็นต้น

2. วิธีการไม่ให้ความร่วมมือ (Noncooperation) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มเล็กให้ความร่วมมือทางสังคม การประท้วงของนักศึกษา หรือการอพยพ ส่วนการไม่ให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การสไตรค์ หรือประท้วงเลิกซื้อสินค้าบางชนิด เป็นต้น การไม่ให้ความร่วมมือทางการเมืองรวมถึงการไม่ยอมรับอำนาจที่ดำรงอยู่ การละจากสถาบันการศึกษาของรัฐ และการไม่เชื่อฟังของพลเมือง หรือ “อารยะขัดขืน” (Civil Disobedience)

3. กลุ่มที่ใช้วิธีการไม่รุนแรง เสนอตัวเข้าไปในความขัดแย้งโดยตรง เรียกว่า การขัดขวางอย่างไม่รุนแรง (Nonviolent Intervention) วิธีการชนิดนี้ประกอบไปด้วยการนั่งประท้วง (Sit-ins) หรือกระทำการบุกรุกโดยไม่ใช้กำลัง

เงื่อนไขของสันติวิธี

มีเงื่อนไขหลายประการที่เป็นตัวกำหนดว่า สันติวิธีจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ เงื่อนไขดังกล่าวมีทั้งเงื่อนไขภายนอกและเงื่อนไขภายในของนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง (ไพศาล วิสาโล, 2550: 104-107)

เงื่อนไขภายนอก

1. ระดับของความขัดแย้งในผลประโยชน์ เป็นความขัดแย้งที่สามารถประนีประนอมกันได้
2. ความเห็นอกเห็นใจและความสนับสนุนของฝ่ายที่สามที่มีต่อนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง
3. ความเชื่อและแบบแผนการปฏิบัติที่คู่ขัดแย้งมีร่วมกัน
4. สถานะทางสังคมระหว่างคู่ขัดแย้ง ในกรณีที่มีสถานะทางสังคมใกล้เคียงกัน ย่อมมีโอกาสมากที่นักปฏิบัติการไร้ความรุนแรงจะประสบผลสำเร็จ เพราะจะส่งผลกระทบต่อฐานอำนาจของเขาได้มากกว่า อีกทั้งการสื่อสารก็มีช่องว่างน้อยกว่า

5. ความสามารถของคู่กรณีในการใช้ความรุนแรงมีข้อจำกัดหรือลดลง โดยเฉพาะคู่กรณีอ่อนแอลงไป

เงื่อนไขภายใน

เงื่อนไขภายในเป็นตัวกำหนดว่าปฏิบัติการใช้ความรุนแรงนั้นมีพลังมากน้อยเพียงใด

1. ระเบียบวินัยและการอุทิศตน ต้องยับยั้งตนเองไม่ให้ตอบโต้คู่กรณีด้วยความรุนแรง และจะถูกยั่วยุและทำร้ายก็ตาม

2. ความแจ่มชัดในประเด็นปัญหาและจุดหมายที่ต้องการบรรลุ

3. การเตรียมการ หมายถึง การวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ความพร้อมทั้งด้านข้อมูล การวางแผน ยุทธวิธี การระดมคนและทรัพยากร

4. ข้อเรียกร้องเป็นสิ่งชอบธรรม ข้อเสนอต้องอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้หรือเป็นที่ยอมรับได้ในสังคม ไมโกหกหลอกลวง

5. ปฏิบัติการใช้ความรุนแรงที่ปรากฏต่อภายนอก สามารถสะท้อนเจตนาารมณ์ของนักปฏิบัติการอย่างแจ่มชัด ต้องเข้าใจง่าย สามารถเข้าถึงความรู้สึกของคนทั่วไป ก่อให้เกิดความเห็นร่วมและความรู้สึกร่วม

6. นักปฏิบัติการใช้ความรุนแรงมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสันติวิธีและการไม่ใช้ความรุนแรง

เหตุที่การต่อต้านด้วยสันติวิธีประสบผลสำเร็จ

การต่อต้านแบบไม่ใช้ความรุนแรงมีประสิทธิภาพเหนือกว่ายุทธการรุนแรง⁵ ด้วยเหตุผลหลักสองประการ (มาเรีย สเตฟาน และ เอริกา เซนโนเวธ, 2558: 8-14)

ประการแรก กลไก “ดาบนั้นคืนสนอง” เมื่อคู่กรณีใช้ความรุนแรงกดปราบกลุ่มปฏิบัติการใช้ความรุนแรง ฐานสนับสนุนซึ่งค้ำจุนอำนาจของคู่กรณีอยู่ เช่น ประชาชนฐานเสียง หรือรัฐบาลและองค์กรระหว่างประเทศอาจเห็นว่ามาตรการรุนแรงนั้นไม่ชอบธรรม และหยุดให้ความร่วมมือตลอดจนประณามการใช้ความรุนแรงเกินกว่าเหตุนั้นได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง “การปราบปรามกลุ่มที่ใช้สันติวิธีมีราคาสูงกว่ากลุ่มที่ใช้ความรุนแรง การใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มที่ยึดมั่นในสันติวิธีส่งผลให้กลุ่มเหนียวแน่นมากขึ้น อีกทั้งยังจูงใจให้ประชาชนภายในประเทศ รัฐและองค์กรต่างประเทศหันมา

⁵ข้อค้นพบหลักของงานวิจัยชิ้นนี้คือ “ในจำนวนแคมเปญต่อสู้แบบไร้ความรุนแรงช่วง 106 ปีที่ผ่านมา ร้อยละ 53 ของแคมเปญเหล่านี้ช่วยให้ขบวนการต่อสู้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ส่วนในแคมเปญที่ใช้ความรุนแรงทั้งหมด พบว่ามีเพียงร้อยละ 26 ที่ประสบความสำเร็จ

สนับสนุนกลุ่ม ขณะเดียวกันก็ลดความเชื่อมั่นต่อกลุ่มหรือบุคคลที่กดปราบนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง ที่สำคัญเจ้าหน้าที่รัฐที่เคยภักดีกับกลุ่มอำนาจนี้อาจเริ่มเห็นต่างและเปลี่ยนมาเข้าข้างนักปฏิบัติการได้ พลวัตเหล่านี้เกิดขึ้นบนเงื่อนไขสองประการ คือ กลุ่มที่ใช้ปฏิบัติการสันติวิธียึดมั่นในวินัย ไม่เปลี่ยนแปลงไปใช้ยุทธวิธีรุนแรง และกลุ่มก็ทำการสื่อสารวาระของตน รวมถึงสถานการณ์ปราบปรามที่กลุ่มต้องเผชิญให้กับผู้คนภายในและภายนอกประเทศ การปราบปรามกลุ่มปฏิบัติการไร้ความรุนแรงซึ่งสื่อสารแคมเปญสันติวิธีนั้นสร้างผลเสียต่อรัฐบาลที่ปราบปรามเองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก

ภายในสังคมของกลุ่มผู้ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง ผู้สนับสนุนชนชั้นนำอย่าง ข้าราชการเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง และตุลาการ อาจแปรพรศมาเข้าร่วมแคมเปญของกลุ่ม กล่าวคือ พลังของปฏิบัติการไร้ความรุนแรงจะมากขึ้น เมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงซึ่งปกติทำงานให้รัฐบาล กลับไม่เชื่อฟังและไม่ปฏิบัติตาม นอกจากนี้กลุ่มประชาชนที่เคยสนับสนุนรัฐบาลอาจเริ่มตั้งคำถาม เพราะไม่คาดหวังให้รัฐบาลปราบปรามกลุ่มที่ใช้สันติวิธี กลไกดาบคั่นสนองทรงประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อมีการ “กระจายข่าวเกี่ยวกับการปราบปรามกลุ่มปฏิบัติการไร้ความรุนแรง” ที่สำคัญคือ “ผู้คนทั่วไปมักเข้าร่วมขบวนการสันติวิธีมากกว่าขบวนการติดอาวุธ” เนื่องจากอย่างหลังก่อให้เกิดการบาดเจ็บล้มตาย หรือสร้างข้อกังขาทางศีลธรรมได้ ด้วยเหตุนี้ขบวนการสันติวิธีจึงทำงานบนฐาน “จำนวนผู้เข้าร่วม” คือ ยังมีคนเข้าร่วมมาก แรงกดดันต่อฝ่ายตรงข้ามก็จะมาก

ประการที่สอง แคมเปญต่อต้านแบบไม่ใช้ความรุนแรงช่วยเปิดช่องทางต่อรองเจรจาได้มากกว่าเพราะผู้ร่วมแคมเปญมิได้ข่มขู่หรือคุกคามชีวิตของผู้คนที่รายล้อมชนชั้นนำฝ่ายตรงข้าม เป็นไปได้ว่าผู้ที่สนับสนุนรัฐบาลหรือกลุ่มชนชั้นนำยอมต่อรองกับกลุ่มต่อต้านที่ไม่ฆ่าหรือทำร้ายสมาชิกชุมชนของตน

ความขัดแย้งในสังคมไทยอันเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศ

จากนิยามสันติวิธีข้างต้นจะพบว่า สันติวิธีคือ วิธีการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง ฉะนั้นเมื่อมองไปที่ต้นเหตุของความขัดแย้งจะพบว่าการพัฒนาประเทศไทยเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคมและทั้งรัฐและฝ่ายต่อต้านก็ต่างมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ต่างกัน โดยพัฒนาการของประเทศไทยมีพัฒนาการดังต่อไปนี้

การพัฒนาประเทศไทย นับตั้งแต่การมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504) การพัฒนาประเทศในช่วงแรก ๆ มียุทธศาสตร์สำคัญอยู่ที่การต่อสู้กับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ภายใต้การบริหารของโครงสร้างอำนาจรัฐรวมศูนย์ โดยตั้งแต่เริ่มต้นการวางแผนพัฒนาประเทศแบบสมัยใหม่ด้วยการวางแผน ประเทศไทยมีทิศทางการพัฒนาแบบเดียว คือ การ

เปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมตามแบบทุนนิยม ได้แก่ การเน้นการลงทุนโดยภาครัฐ ส่งเสริมการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ไปจนกระทั่งการเปิดเสรีทางการค้า และเพื่อเร่งรัดการเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลคือทำให้ประเทศไทยถูกมองว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ผลที่ได้กลับมาคือ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว, 2547: 20-26)

ผลจากการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมที่ไม่มีการแสดงออก เป็นความขัดแย้งแฝงตัวหรือความขัดแย้งเงียบ (talent conflict) ของกลุ่มคนที่ได้รับความเดือดร้อนกับรัฐผู้ออกนโยบายในการพัฒนาประเทศ รู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม ก่อนจะเริ่มแสดงตัวและเริ่มออกมาเรียกร้องต่อรัฐบาลให้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และขยายตัวมากขึ้นโดยเฉพาะหลังยุคเปรม ซึ่งการรวบรวมข้อมูลการประท้วงของประชาชน ปีนับแต่ใน ช่วงระหว่างปี 2533, 2537 และ 2538 ชี้ให้เห็นว่าปัญหาการพัฒนาได้เคลื่อนตัวมาสู่ประเด็นทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น สาเหตุเพราะความรุนแรงของปัญหานั้นเกิดกว่าที่พวกเขาจะรับได้ (เพ็งอึ้ง: 26-31)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่ามีงานหลายชิ้นอธิบายยุทธวิธีในการระดมทรัพยากรที่ให้ความสำคัญกับใช้ยุทธวิธีผ่านโลกออฟไลน์เป็นส่วนใหญ่เหตุผลเนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร ปัจจุบันเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารที่ก้าวหน้าได้เพิ่มช่องทางการเคลื่อนไหวให้มากกว่าช่องทางโลกออฟไลน์เพียงอย่างเดียว แต่ยังเพิ่มการสื่อสารในโลกออนไลน์มากขึ้น ผลคืองานวิจัยก่อนหน้านี้ไม่สามารถอธิบายขบวนการทางสังคมที่เลือกใช้ยุทธวิธีผ่านสื่อสังคมออนไลน์ว่า ขบวนการในลักษณะดังกล่าวมีวิธีการในการเคลื่อนไหว หรือมียุทธวิธีอย่างไรจึงทำให้การเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการของรัฐ และงานที่เกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการระดมทรัพยากรของขบวนการทางสังคมในช่วงก่อนหน้านี้ ว่าระดมทรัพยากรผ่านช่องทางใด ใช้ยุทธวิธีใดในการระดมทรัพยากรและบทบาทของนักพัฒนาเอกชนที่เปลี่ยนไปจากบทบาทของนักพัฒนาเอกชนที่งานวิจัยหรือหนังสือได้เคยอธิบายประเด็นนี้ไว้โดยผลของการสำรวจวรรณกรรมในเบื้องต้นพบว่าอาจจำแนกการศึกษาในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

งานวิจัยกลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่ศึกษาขบวนการทางสังคมที่เคลื่อนไหวเกี่ยวกับเขื่อนทั้งก่อนสร้างเขื่อนและหลังสร้างเขื่อน รวมทั้งงานที่เกี่ยวข้องกับขบวนการทางสังคมที่เคลื่อนไหวเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ มีงานชิ้นสำคัญ ๆ ดังนี้ ภาณุ แยมศิริ (2531) อิทธิพลและอำนาจของกลุ่มอิทธิพลด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ศึกษาเฉพาะกรณีการคัดค้านการสร้าง

เขื่อนน้ำโจน 2525 – 2529 เป็นงานที่ให้ความสนใจประเด็นของกลุ่มบุคคลที่คัดค้านการสร้างเขื่อน น้ำโจน ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร และสามารถสร้างผลสะท้อนได้อย่างไร โดยมีข้อสรุปว่า การดำเนินงาน ทางการเมืองของกลุ่มคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนมีอิทธิพลและอำนาจต่อการตัดสินใจของรัฐบาล เพราะใช้ยุทธวิธีด้วยการนำเสนอข้อมูลทางวิชาการผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ไปสู่มหาชนและบุคคลกลุ่มที่ สาม ประกอบกับดำเนินการยุทธวิธีอื่นอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสถานการณ์ กิตติพร ใจบุญ (2538) ความจริงในเรื่องเขื่อน บทศึกษาการปฏิบัติการทางวาทกรรมในสังคมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2490- 2537 งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาถึงการพยายามช่วงชิงความหมายของ เขื่อน ของผู้ที่ต้องการและผู้ ที่คัดค้าน ที่เริ่มตั้งแต่ปี 2510 เป็นต้นมา โดยพยายามอธิบายการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ การให้ ความหมาย การพยายามสร้างความจริงขึ้นมา โดยมองผ่านแนวคิดที่ว่าด้วยวาทกรรม ที่มีการพรรณนา ถึงประวัติศาสตร์ของการสร้างเขื่อนในประเทศไทย สรพงษ์ ศรียานงค์ (2539) การเมืองเรื่องเขื่อน: ศึกษากรณีโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล โดยงานชิ้นนี้มุ่งตอบคำถามว่าสาเหตุใดเป็น สาเหตุหลักในการสร้างเขื่อน และคัดค้านการสร้างเขื่อน กลุ่มใดได้ประโยชน์จากการสร้างเขื่อน ศึกษาถึงมิติด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายเขื่อนปากมูล ซึ่งผลจาก การวิจัยที่ได้คือ ความขัดแย้งทางการเมืองมีรากฐานอยู่บนความขัดแย้งทางอุดมการณ์และ ผลประโยชน์ ระหว่างบุคคล 2 ฝ่ายในสังคม นั่นคือ กลุ่มที่ได้ประโยชน์กับกลุ่มที่เสียประโยชน์ โนบุทากะ คูเซ (2545) พหุสัมพันธ์ขององค์กรในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: ศึกษากรณี ขบวนการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและบ่อนอก งานชิ้นนี้ให้ภาพของการระดมทรัพยากรของ ขบวนการ ในเรื่องความสามารถในการระดมทรัพยากรของขบวนการซึ่งศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง บ้านกรูด และบ่อนอกซึ่งผลจากการศึกษา กล่าวว่าเป็นความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่สัมพันธ์กันมาก หรือน้อยมีผลต่อการระดมทรัพยากรในเชิงปริมาณ พนา ใจตรง (2552) การเคลื่อนไหวต่อรองของ ชาวบ้านปากมูล เพื่อ เปิด - ปิด ประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูล งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาอีกมุมหนึ่งของ การสร้างเขื่อนปากมูล คือ ศึกษาที่การจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งและ ศึกษากลยุทธ์ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ ต่อรอง เรื่องการเปิด-ปิด ประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูล ซึ่งใช้ ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ในการอธิบาย ร่วมกับทฤษฎีนิเวศวิทยา ศศิน เฉลิมลาภ (2555) เหตุผลในการคัดค้านโครงการเขื่อนแม่วงก์ หนังสือเล่มนี้จัดเป็นหนังสือเล่มแรกที่ให้ข้อมูล โครงการเขื่อนแม่วงก์อย่างครบถ้วน และวัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้คือพยายามจะตั้งข้อสังเกต โต้แย้ง รายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและคุณภาพ ที่จัดทำโดยบริษัทครีเอทีฟ เทคโนโลยี จำกัด (กรกฎาคม 2555) เนื้อหา คือ พยายามเสนอประเด็นคุณค่าของทรัพยากรสัตว์ป่าและระบบ นิเวศวิทยาของป่าที่ราบรินน้ำแม่วงก์ คุณค่าของป่าแม่วงก์ที่พยายามชี้ให้เห็นว่ามีเสือโคร่งอยู่ในป่า และเสือโคร่งเป็นตัวบ่งบอกความอุดมสมบูรณ์ของป่าแม่วงก์ และประเด็นที่ว่าเขื่อนปัญหาแม่วงก์ แก้ปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งไม่ได้มาก สุดท้ายคือ เสนอทางออกในการจัดการน้ำของพื้นที่ แบ่งเป็นการ

จัดการน้ำระดับบุคคล ที่เสนอให้ขุดบ่อบาดาล และใช้ระบบน้ำหมุนเวียนไปในแปลงนา ในระดับชุมชน ด้วยการสร้างฝาย และอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กก่อนจะถึงลำน้ำ แม่वंก ในระดับตำบล นอกจากนี้ปรับปรุงระบบชลประทานที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพ พร้อมมีการสร้างสระเก็บน้ำเอื้ออาทรขนาดย่อย ๆ กระจายทั่วตำบล

งานวิจัยกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่ศึกษาการช่องทางในการนำเสนอกรอบความคิดของขบวนการทางสังคม งานกลุ่มนี้ทำให้เห็นภาพวิวัฒนาการการใช้สื่อ การพึ่งพาสื่อว่าในแต่ละยุคสมัยแหล่งข้อมูลหลักของคนในยุคสมัยนั้นคืออะไรและที่สำคัญคือเป็นยุคที่ยังไม่มีสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้พบข้อจำกัดของพื้นที่สื่อในขณะนั้นว่ามีถึงแม้จะมีสื่อจำนวนมาก แต่สื่อที่มีประสิทธิภาพและสามารถดึงดูดความเห็นอกเห็นใจของประชาชนนั้นยังคงมีน้อย และช่องทางในการส่งผ่านกรอบความคิดของขบวนการออกไปสู่สังคมนั้น ต้องอาศัยการสร้างยุทธวิธีที่หลากหลาย มีงานที่เกี่ยวข้องดังนี้ พวงพนาคุณวัฒน์ (2545) กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล งานชิ้นนี้ให้ภาพที่ชัดเจนของการใช้ช่องทางในการส่งผ่านกรอบความคิดของกลุ่มออกไปยังสังคมที่แทบทุกขบวนการ ในยุคก่อนที่จะมีสื่อสังคมออนไลน์ ขบวนการทางสังคมได้ใช้ช่องทางเหล่านี้แทบทั้งสิ้นโดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล 2. ศึกษากระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน 3. ศึกษาการประเมินผลสื่อและข่าวสารของกลุ่มผู้คัดค้าน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาวบ้านมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อที่จะสื่อสารกับรัฐบาลและสาธารณะในหลายแนวทาง เพื่อขยายการรับรู้ สร้างความเข้าใจ และเห็นอกเห็นใจ กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน มีลักษณะเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement) ซึ่งไม่ได้มุ่งโค่นล้มอำนาจรัฐ แต่ต้องการสื่อสารเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน นอกจากนี้กระบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านยังก่อให้เกิดธรรมเนียมและรูปแบบใหม่ของการสื่อสาร เช่น การประชาพิจารณ์ และการจัดเวทีสาธารณะ ซึ่งเป็นสาระสำคัญของการเมืองและการสื่อสารในสังคมประชาธิปไตย อีกด้วย จุดเด่นของงานชิ้นนี้คือ การศึกษาอย่างละเอียดถึงยุทธวิธีต่าง ๆ ของผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล ตัวผู้วิจัยมีข้อสมมติฐานว่า ยุทธวิธีต่าง ๆ เกิดขึ้นเพื่อสื่อสารข้อความบางอย่างกับสังคม แต่ข้ออ่อนของงานชิ้นนี้อาจอยู่ที่มองว่าความสำเร็จมาจากยุทธวิธีนอกระบบการเมืองปกติเพียงอย่างเดียว และไม่ได้ให้ความสนใจกับการรวมกลุ่มของขบวนการฯ การสร้างเครือข่ายของขบวนการฯ สิ่งที่จะนำไปใช้จากงานชิ้นนี้คือ ภาพของพัฒนาการด้านการสื่อสารของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูลว่า ในยุคนั้นมีวิธีการอย่างไรในการส่งข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชน บุหลันฉาย อุดมอริยทรัพย์ (2545) มื้อกับกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยในการเมืองไทยยุคสมัยใหม่ วัตถุประสงค์ของชิ้นนี้คือ เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการใช้และนัยความของคำว่า “มือบ” ในสังคมไทยกับกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย และเพื่อชี้ให้เห็นอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อการรับรู้และเข้าใจความหมายของคำว่า มือบ รวมทั้งเพื่อสะท้อนให้เห็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยอัน

เกิดจากการรับรู้และเข้าใจนิยามความหมายของ มีอบ ว่าหมายถึงการชุมนุมประท้วงทุกรูปแบบโดยอธิบายผ่านคำว่า มีอบ ในสถานการณ์การเมืองหลายสถานการณ์ เช่น สมัชชาคนจน พฤษภาทมิฬ ผลการศึกษาพบว่า สื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์รายวันมีบทบาทอย่างยิ่งในการชี้นำสังคมไทยให้รับรู้และเข้าใจความหมายว่า มีอบ หมายถึง การชุมนุมประท้วงทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นในสังคมไทย งานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อความคิด ความเข้าใจของประชาชน ในยุคที่การรับข้อมูลข่าวสารของประชาชนรับผ่านทางสื่อหนังสือพิมพ์เป็นหลัก ประภาส ปันตบแต่ง (2547) ขบวนการประชาชนในชนบท ช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 2530 : ผลสำเร็จ ล้มเหลว และผลกระทบ งานชิ้นนี้มุ่งศึกษาผลสำเร็จ (success) ล้มเหลว (failure) ผลสะท้อน (impacts) ของขบวนการเคลื่อนไหวของคนจนในชนบทของไทย ในช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 2530 จนถึงปัจจุบัน โดยพยายามทำความเข้าใจขบวนการประชาชนในชนบท โดยพิจารณาจากบริบททางเศรษฐกิจการเมือง เนื่องจากประภาสมองว่าเป็นตัวกำหนดประเภท รูปแบบลักษณะของขบวนการ ซึ่งประภาสได้สรุปลักษณะเด่นของขบวนการประชาชนในชนบท ตั้งแต่ทศวรรษ 2530 ไว้ว่า มีหัวใจเคลื่อนไหวต่อสู้อยู่ที่การใช้ยุทธวิธีขัดขวาง ทำลายระบบปกติ (disruptive) ยกเว้น สกย.อ. วงเล็บต่าง ๆ ในภาคอีสาน ที่ใช้เวทีการเจรจา ล็อบบี้ โดยอาศัยความสัมพันธ์กับนักการเมืองและพรรคการเมืองเป็นหลักโดยอาศัยการยืมอำนาจของฝ่ายที่ 3 เช่น สื่อมวลชนในการสร้างพื้นที่ข่าว เพื่อกดดันรัฐบาล วารุณี ณ นคร (2554) ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย โดยคำถามของงานชิ้นนี้คือ ขบวนการทางสังคมในประเทศไทยมียุทธศาสตร์ในการใช้พื้นที่สื่อเพื่อนำไปสู่การสร้างพลังให้แก่ขบวนการอย่างไร ผลลัพธ์จากการใช้พื้นที่สื่อทำให้ขบวนการทางสังคมมีโอกาสเข้าถึงระบบการเมืองปกติหรือไม่ โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาการสร้างพลังอำนาจของขบวนการทางสังคมผ่านการใช้พื้นที่สื่อ โดยพิจารณากระบวนการทำให้พื้นที่สื่อเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนการ 2. เพื่อศึกษาผลลัพธ์ พลังอำนาจที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในการสร้างการสนับสนุนจากสาธารณะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า ขบวนการทางสังคมไทยสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อ โดยใช้ยุทธวิธีหลักในการจัดทำสื่อด้วยตนเอง เพื่อให้ประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องของตนมีความโดดเด่นและเข้าสู่ความสนใจของสังคมในวงกว้าง คือ การสร้างกรอบโครงประเด็นปัญหา ประกอบด้วย การสร้างกรอบโครงการวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นการสร้างกรอบโครงแนวทางการแก้ไขปัญหา และการสร้างกรอบโครงการจูงใจ โดยขบวนการมีวัตถุประสงค์เพื่อสื่อสารให้ผู้กำหนดนโยบายได้รับรู้ผ่านพื้นที่สาธารณะ โดยอาศัยการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวผ่านลักษณะร้องเรียน การทวงถามการแก้ไขปัญหา ตรวจสอบและเรียกร้องให้ภาครัฐมีการดำเนินนโยบายสาธารณะอย่างหนึ่งอย่างใด วิทยานิพนธ์เล่มนี้ยังกล่าวถึงขบวนการทางสังคมในโลกที่สามไม่สามารถมีพื้นที่ในการต่อสู้ในช่องทางปกติ ทำให้พวกเขาพยายามจะเปิดพื้นที่ของการเมืองนอกเวทีปกติเพื่อที่จะจัดความสัมพันธ์กับรัฐใหม่ แต่งานที่พูดถึงการเปิด

พื้นที่นอกเวทีการเมืองปกติโดยการใช้สื่อเพื่อดึงสาธารณะชนให้เข้าร่วมต่อสู้ และเพิงพลังให้กลุ่มตนยังถูกละเลย งานชิ้นนี้ได้เลือกกรณีศึกษาไว้ 3 พื้นที่ด้วยกันคือ 1. สมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศล 2. สหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง 3. เครือข่ายรักษาทะเลกรุงเทพฯ และสิ่งแวดล้อม งานชิ้นนี้ยังตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับพื้นที่สื่อของไทยว่า การขยายสิทธิของประชาชนในการใช้พื้นที่สื่อในประเทศไทย ที่สืบเนื่องมาจากการเติบโตของเทคโนโลยีสารสนเทศ การปฏิรูปสื่อไทย และการเกิดสถานีโทรทัศน์สาธารณะในประเทศไทย การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อควบคู่กับการเคลื่อนไหวรูปแบบอื่น ๆ จุดเปลี่ยนของสื่อไทยหลังการปฏิรูปสื่อในสังคมไทย หลังรัฐธรรมนูญ 2540 ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนคนธรรมดาามีสิทธิในการใช้สื่อได้อย่างเท่าเทียมตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด และการใช้พื้นที่เพื่อเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในยุคที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมและมโนทัศน์ของประชาชนในสังคม และมองเหมือนกับที่ผู้วิจัยเองก็มองว่าจากเดิมขบวนการทางสังคมต้องเป็นฝ่ายรอให้สื่อเข้าไปทำข่าว หรือต้องสร้างกิจกรรมเคลื่อนไหวเพื่อให้เป็นข่าว และต่อมาเปลี่ยนแปลงบทบาทกลายเป็นผู้ทำสื่อเอง ซึ่งสื่อในงานวิจัยชิ้นนี้มีความหมายกว้างไปถึง นิตยสาร วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ชูวัส ฤกษ์ศิริสุข และคณะ (2554) ‘สื่อออนไลน์’ Born to be democracy หนังสือเล่มนี้เกิดหลักเหตุการณ์ทางการเมืองไทยหลัก ๆ 2 เหตุการณ์ คือ รัฐประหาร 2549 และ พฤษภาคม 2535 ที่มีเหตุการณ์ปิดเว็บไซต์ ปิดวิทยุชุมชน และสื่อกระแสหลัก ถูกวิพากษ์เรื่องความเป็นกลาง และยอดผู้ใช้อินเทอร์เน็ตของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แล้วพบว่าในสถานการณ์วิกฤต พลเมืองได้ใช้สื่อใหม่เพื่อรวบรวมและแบ่งปันข้อมูลอย่างกว้างขวาง โดยเนื้อหาจะประกอบด้วยบทความที่เกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์นักวิชาการ สื่อมวลชนกระแสหลัก นักกิจกรรมสื่อ บล็อกเกอร์ และนักกิจกรรมการเมือง โดยวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการถกเถียงเรื่อง สื่อใหม่ในกระบวนการประชาธิปไตยในไทย

งานกลุ่มนี้ช่วยให้เห็นภาพของช่องทางการสื่อสารที่ต่างกัน เริ่มต้นที่งานของพวงพนา คุณาวัดน์ (2545) หรือแม้แต่งานของประภาส ปันตบแต่ง (2540) ซึ่งอยู่ในกลุ่มที่สี่พบว่า ช่องทางของสื่อที่บทบาทมากที่สุดคือ หนังสือพิมพ์ เพราะโทรทัศน์ไทยเองเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นก็ช่วงกลางทศวรรษที่ 2540 งานของบุหลันฉาย อุดมอริยทรัพย์ (2545) เป็นการย้ำว่าหนังสือพิมพ์รายวันมีบทบาทอย่างยิ่งในการขึ้นำสังคมไทย ขบวนการทางสังคมก่อนหน้านี้ใช้ยุทธวิธีหลักในการยืมมือที่สามอย่างสื่อมวลชนเข้ามาทำข่าว ซึ่งบีบให้ขบวนการทางสังคมต้องมีเหตุการณ์ที่สำคัญมากพอให้เป็นข่าวได้ แทนที่พวกเขาจะผลิตสื่อหรือช่องทางของตนเองขึ้นมา แต่ช่องทางของสื่อที่ขบวนการทางสังคมใช้นั้นเปลี่ยนแปลงไปโดยสอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นเห็นได้จากงานของ วารุณี ณ นคร (2554) และชูวัส ฤกษ์ศิริสุข และคณะ (2554) ทำให้เห็นว่าขบวนการทางสังคมเริ่มที่จะเปลี่ยนยุทธวิธีการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารจากการตั้งรับให้สื่อมวลชนเข้ามาทำข่าว เปลี่ยนเป็นผลิตสื่อของตนเองขึ้น

มาแล้วนำเสนอกรอบโครงความคิดของกลุ่มตนออกไป ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อาทิ เฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์ ยูทูป เว็บไซต์ เป็นต้น

งานในกลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มงานที่พูดถึงเขื่อนแม่วงก์ และพื้นที่ป่าตะวันตก จากการทบทวนวรรณกรรมจะพบข้อสังเกตได้ว่า ในโครงการขนาดใหญ่ของรัฐแทบทุกโครงการจะมีการต่อสู้กันผ่านข้อมูลทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายต่อต้านอยู่ เขื่อนแม่วงก์ก็เป็นหนึ่งตัวอย่างที่ชัดเจน รัฐบาลก็ผลิตสื่อมากมายเพื่อสนับสนุนเหตุผลในการสร้าง ขณะเดียวกันมูลนิธิสีบฯ ก็ผลิตสื่อของตัวเองเพื่ออธิบายเหตุผลในการคัดค้าน ซึ่งจะเป็นในลักษณะในการคัดค้านโครงการของรัฐต่าง ๆ เช่นกัน ซึ่งงานในกลุ่มนี้หลัก ๆ จะถูกจัดทำขึ้นโดยมูลนิธิสีบนาคะเสถียร ที่ดูแลผืนป่าตะวันตกอยู่แล้ว เป็นผู้เขียนขึ้นซึ่งเขียนเรื่องราวของเขื่อนแม่วงก์หลังจากการเดินทางกิจกรรมเดินเท้าเข้ากรุงเทพฯ ด้วยกัน 2 เล่ม หลัก ๆ จะให้เห็นภาพของการทำงานในบทบาทหน้าที่นักอนุรักษ์ของมูลนิธิสีบ ในป่าตะวันตก ว่าได้ทำกิจกรรมใดบ้าง และสาเหตุของการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ว่าประกอบด้วยสาเหตุดั่งข้าง มีงานที่เกี่ยวข้องดังนี้ ศศิน เฉลิมลาภ (2556) 'ไอ้พวกนักอนุรักษ์' จากหัวใจจรดปลายเท้าหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือรวมบทความสัมภาษณ์อาจารย์ศศิน เฉลิมลาภในเรื่องบทบาทการเป็นนักอนุรักษ์ของเขา ความเป็นมาในการเข้ามาทำงานในมูลนิธิสีบ แรงบันดาลใจในการเปลี่ยนจากอาจารย์มาเป็นนักอนุรักษ์ ความคิด มุมมองของเขาต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในไทยไม่ว่าจะน้ำ ป่า ดิน สิ่งที่เขาอยากเห็นในเครื่องมือบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ศศิน เฉลิมลาภ (2557ก) ผมทำงานให้พี่สีบ บันทึกการทำงานอนุรักษ์ป่าของศศิน เฉลิมลาภในมูลนิธิสีบนาคะเสถียรหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเล่มล่าสุด ที่ออกมาหลังกิจกรรมการเดินทางคัดค้าน EHIA เขื่อนแม่วงก์ วัตถุประสงค์หลักของหนังสือเล่มนี้ จะบอกเรื่องราวต่าง ๆ ของศศิน เฉลิมลาภ ผ่านการมองเขาแบบผู้พิทักษ์ป่า การใช้ชีวิตของเขากับป่า โดยหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นต้นแบบให้กับผู้พิทักษ์ป่าคนอื่นให้ทำหน้าที่ของพวกเขาต่อไป และต้องการให้คนอนุรักษ์ป่าเหมือนกับที่หนังสือเล่มนี้สื่อถึงการรักษป่าของศศิน เฉลิมลาภ แม้ผู้วิจัยจะมีข้อสงสัยว่าศศิน เฉลิมลาภรักษป่าแห่งนี้เพราะเป็นผืนป่าตะวันตก ที่เขาดูแลอยู่ แต่ถึงอย่างไรหากมองอีกมุมว่าถ้ามีคนอย่างศศิน ในหลาย ๆ พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติของไทยของอุดมสมบูรณ์กว่านี้

งานวิจัยกลุ่มที่ 4 จะศึกษาเกี่ยวกับขบวนการทางสังคมนั้นในภาพกว้างคือ ศึกษาตั้งแต่การก่อเกิด ยุทธวิธีการระดมทรัพยากร ความสำเร็จ ล้มเหลว การสร้างผลสะท้อน ทำให้เห็นภาพของขบวนการที่เป็นหน่วยของการศึกษาได้อย่างชัดเจน แต่ก็เหมือนเหรียญสองด้านคือ ทำให้ไม่เห็นภาพในมุมนัก เช่น ทำให้เห็นภาพของการเคลื่อนไหวว่าจะใช้รูปแบบหรือยุทธวิธีที่ไม่แตกต่างกันมากนัก และส่วนใหญ่จะอยู่ในโลกของความเป็นจริง ซึ่งอาจเข้าใจได้ว่าเป็นข้อจำกัดของเทคโนโลยีในสมัยนั้นโดยงานกลุ่มนี้จะเห็นได้ว่า กรณีศึกษาที่ยกมาจะมักจะใช้ยุทธวิธีอันกระบวนกรเมืองปกติอย่างเดินขบวน ลือเป็นต้น ซึ่งงานในลักษณะนี้ เช่น ประภาส ปันตบแต่ง (2540) การเมืองของขบวนการ

ด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย อธิบายวิธีการต่อสู้หรือเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านทฤษฎีกลุ่มผลักดัน และชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องของทฤษฎีกลุ่มผลักดันโดยทฤษฎีกลุ่มผลักดันให้ความสนใจว่า กลุ่มจะมีวิธีการต่าง ๆ ที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายอย่างไร เช่น การผลักดันรัฐบาล การลอบบี้ เพื่อให้กลุ่มเหล่านั้นสามารถเข้าถึงศูนย์กลางการตัดสินใจได้ โดยงานชิ้นนี้ศึกษากรณีสมัชชาคนจน พบว่าวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มสมัชชาคนจนใช้วิธีเจรจากับรัฐบาลโดยพ่อครัวใหญ่ หรือโดยที่ปรึกษาการตอบโต้ประเด็นผ่านการจัดทำใบแถลงข่าวเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาในเชิงนโยบาย ผ่านการเขียนบทความ รายงานผ่านสื่อ หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ สิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่สำคัญคือ ได้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายใน อย่างโรงเรียนการเมือง การเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการกับสถาบันทางวิชาการ การออกรายการวิทยุ โทรทัศน์ที่เชิญแกนนำไปเป็นวิทยากร และการจัดงานบนเวทีหน้าที่ยุ่มนุ้ม มีการแสดงต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์ยากลำบาก มีการร้องเพลงเพื่อชีวิต นอกจากนี้ยังมีรายการสรุปข่าวและประเมินสถานการณ์ทุกวัน และที่สำคัญยุทธวิธีที่ยังคงใช้อยู่คือ การเดินขบวน (ประกาศปีนตบแต่ง, 2540: 135-153) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้รัฐกระจายทรัพยากรของสังคมขณะทำงานชิ้นนี้ ก็อธิบายวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ทั่วประเทศ ที่ได้รับผลกระทบจากสภาพการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ที่จะเห็นได้ว่าวิธีเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ทั่วประเทศใช้คือ การเดินขบวนประท้วง ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มชาวบ้านที่ต่อต้านกรณีเขื่อนปากมูล ในปี 2538 เขื่อนโขงขุนเพชร จ.ชัยภูมิ ที่สร้างเสร็จตั้งแต่ 2515 การเดินขบวนคัดค้านเขื่อนจุฬาภรณ์ การคัดค้านโรงโมหิน และการระเบิดหินของชาวบ้านจังหวัดตรัง การประท้วงเรื่องการบุกรุกป่าต้นน้ำ กรณีสร้างเขื่อน 2 แห่งในจังหวัดชุมพร การคัดค้านเขื่อนแม่ละเมา จังหวัดตาก ฯลฯ (เพ็ญอ้าง: 55-67)

ประกาศบรรยายให้เห็นภาพพัฒนาการของขบวนการทางสังคม โดยเริ่มอธิบายจากช่วงเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ว่าเป็นการเคลื่อนไหวด้วยวิธีการชุมนุมประท้วง แต่ก็มีปริมาณน้อยมาก ต่อมาในช่วงปี 2500 ที่เริ่มมีการชุมนุมทางการเมืองโดยต้องการ “มติมหาชน” โดยช่วงนั้นอาศัยวิธีการไฮปาร์คตามสถานที่สาธารณะต่าง ๆ เป็นหลัก และปริมาณการใช้ยุทธวิธีการเดินขบวนก็เพิ่มมากขึ้นหลายเท่าตัวหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 – 6 ตุลาคม 2519 และช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ก้าวเข้าสู่ “ยุคมืด” ของขบวนการภาคประชาชน เพราะฝ่ายรัฐก็เริ่มปราบปราม และจำกัดสิทธิเสรีภาพจนทำให้แทบไม่มีการเคลื่อนไหวประท้วง จนมาถึงยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ตั้งแต่ปี 2523 เป็นต้นมา ได้มีการประกาศใช้คำสั่ง 66/2523 ได้นำมาสู่การเกิดขึ้นขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ด้านต่าง ๆ (เพ็ญอ้าง: 47-52)

คำถามงานวิจัยในการศึกษาของประกาศคือ การเมืองของขบวนการชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม คืออะไร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาบริบทแวดล้อมในเชิงโครงสร้างของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมทั้งสภาพแวดล้อมด้านนิเวศน์ในปัจจุบันที่เป็นเงื่อนไขให้เกิดขบวนการ

ชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย 2. เพื่อศึกษาว่าขบวนการชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อมมีลักษณะสำคัญอย่างไรในประเด็นที่ว่า มีบุคคล/กลุ่ม/องค์กรทางสังคมใดเข้าร่วมอยู่ในขบวนการฯ นี้ มีแบบแผนอย่างไรในประเด็นเกี่ยวกับโครงสร้าง/องค์กร และจุดหมายอะไร 3. เพื่อศึกษาว่าขบวนการชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อมมีแบบแผนการต่อสู้หรือยุทธศาสตร์/วิธีการอันจะนำไปสู่การบรรลุถึงจุดหมายอย่างไร และมีปฏิสัมพันธ์กับระบบการเมืองปกติอย่างไรทั้งในด้านการผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายและโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคม ผลการวิจัยคือ นโยบายและโครงการพัฒนาของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อสภาพการดำรงชีวิตของชาวบ้าน โดยเฉพาะในท้องถิ่นเป็นเงื่อนไขจำเป็น ส่วนเงื่อนไขเพียงพอมีด้าน พัฒนาการและโครงสร้างโอกาสทางสังคมและการเมือง สิ่งที่น่าไปใช้สำหรับงานชิ้นนี้คือ วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ที่ทำให้เห็นภาพยุทธวิธีการต่อสู้ของขบวนการ และวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่ชี้ให้เห็นถึงเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของขบวนการ และทำให้เห็นการใช้ยุทธวิธีของกลุ่มในขณะนั้นที่น่าสนใจคือ เริ่มที่จะอาศัยความร่วมมือจากสื่อมากขึ้น และพยายามเรียกความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณะชน สร้างเครือข่ายให้หลากหลาย ทั้งเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบ เครือข่ายนักพัฒนาเอกชน เครือข่ายนักวิชาการ ทำให้ขบวนการนี้ดูแตกต่างออกไปเพราะมีกระบวนการเรียนรู้ภายใน และมีการพัฒนาในเรื่องของยุทธวิธีอยู่ตลอด แต่ไม่ไปถึงขั้นมีสื่อของตัวเอง แต่งานชิ้นนี้อาจจะให้ภาพกว้าง ๆ ของขบวนการทางสังคมไม่ได้เจาะให้เห็นภาพลึกของขบวนการทางสังคมลงไปเฉพาะในด้านใดด้านหนึ่ง รัตกร แก้วนัย (2547) ขบวนการทางสังคมระดับรากหญ้ากับการคัดค้านโรงไฟฟ้าบ่อนอก : ศึกษากรณี กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ คำถามงานวิจัยชิ้นนี้คือ รักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกในฐานะที่เป็นขบวนการทางสังคมระดับรากหญ้าทางด้านสิ่งแวดล้อมมีลักษณะบทบาทในการเคลื่อนไหวคัดค้านโรงไฟฟ้าอย่างไรกลุ่มนี้มียุทธวิธีการดำเนินการเคลื่อนไหวอย่างไรมีผลหรือมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาลหรือไม่เพียงใด โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อศึกษาลักษณะบทบาทของกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกในการเคลื่อนไหวคัดค้านโรงไฟฟ้าบ่อนอก (พ.ศ. 2538 - 2545) ว่ามีลักษณะที่เป็นขบวนการทางสังคมหรือไม่ 2. เพื่อศึกษายุทธวิธีในการต่อสู้ของกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกในการสร้างเครือข่ายภายในชุมชน ระหว่างชุมชน และเครือข่ายอื่น ๆ 3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกที่มีต่อการตัดสินใจโครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก ผลของงานวิจัยคือ กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกเป็นขบวนการทางสังคมด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมาด้วยความตระหนักถึงอันตรายของโรงไฟฟ้าถ่านหิน แมตตอนแรกจะเกิดจากคนจำนวนหนึ่งที่มุ่งประโยชน์ก็ตาม แต่ต่อมาก็คัดค้านกันมากขึ้น และเมื่อรู้ว่าแรงผลักดันไม่มากพอ จึงต้องระดมทรัพยากรเพิ่ม จากภายนอก จากเครือข่ายระดับชาติ ชุมชน มาสนับสนุนการเคลื่อนไหว และเพื่อให้หนักแน่นมากขึ้นก็ได้นำเอาข้อมูลเหตุผลมาโต้แย้งในแต่ละสถานการณ์ ทำให้มีช่องทางในการเข้าไปเจรจากับรัฐบาล ผลคือ รัฐบาลตัดสินใจชะลอโครงการออกไป ๓ วัชชัย ป้องศรี (2552) พลวัตของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยภายหลังวิกฤต

เศรษฐกิจปี 2540 คำถามงานวิจัยคือ 1. ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ก่อตัวขึ้นมาโดยการเปลี่ยนสภาพจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือไม่ ถ้ามีเปลี่ยนเพราะอะไร เปลี่ยนอย่างไร 2. ขบวนการฯ มีแนวทางการเคลื่อนไหวและยุทธวิธีอย่างไร และแนวทางการเคลื่อนไหวเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure) บริบทสังคมการเมืองโลก และปฏิสัมพันธ์กับรัฐในฐานะฝ่ายต่อต้านอย่างไร 3. การเคลื่อนไหวก่อให้เกิดผลสะท้อนอย่างไร

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่างานวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเขื่อน และโครงการขนาดใหญ่ยังมีข้อจำกัดคือ ยังไม่มีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์ในประเด็นเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม นอกจากนั้นเหตุการณ์การจัดกิจกรรมเหมือนอย่างการเดินเท้าทั้ง 2 ครั้งคือ ธรรมชาติ และเดินเท้าคัดค้าน EHIA นั้น เหตุใดจึงประสบความสำเร็จต่างกัน ทั้ง ๆ ที่ใช้ยุทธวิธีเดียวกัน ผ่านช่องทางคล้ายกัน รวมทั้งงานที่ศึกษาเรื่องเขื่อนก่อนหน้านี้อาจจะศึกษาเขื่อนที่ได้มีการสร้างแล้ว อย่าง เขื่อนฤๅษีเสล เขื่อนปากมูลเขื่อนสิริกิติ์ เป็นต้น

จากงานวิจัยกลุ่มที่ 4 ที่พบว่ามักจะศึกษาขบวนการต่าง ๆ ในภาพกว้าง และได้ผลของการศึกษาค้นคว้า ๆ กันในประเด็นเรื่องช่องทางในการระดมทรัพยากร ยุทธวิธีในการระดมทรัพยากร จนกลายเป็นข้อสรุปว่า แต่ละขบวนการจะใช้เลือกใช้ยุทธวิธีในกระบวนปกติอะไรบ้าง ในระบบปกติอะไรบ้าง สร้างผลสำเร็จ ผลสะท้อนอย่างไร ไม่เห็นภาพของยุทธวิธีที่เปลี่ยนไปว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุใดนอกจากนี้ ชุดคำอธิบาย เรื่องยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของระบบการเมืองปกติ ในระบบการเมืองปกติไม่เพียงพอต่อการอธิบายการใช้ยุทธวิธีของกลุ่มคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ที่มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งงานของ Doug McAdam (1997) และงานของประภาส ปิ่นตบแต่ง (2540) หรืองานอื่น ๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากงานสองชิ้นนี้ ที่ไม่มีภาพของยุทธวิธีใหม่ ๆ อย่างการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมในโลกออนไลน์และ ออฟไลน์ในเวลาเดียวกัน

งานวิจัยกลุ่มที่ 5 ผู้วิจัยได้เกริ่นนำไปก่อนหน้านี้ในบทที่ 1 ว่าการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมฯ คัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม มีความน่าสนใจประเด็นหนึ่งเรื่องบทบาทหน้าที่ของนักพัฒนาเอกชนจากเดิมบทบาทคือ ตัวกลางระหว่างรัฐกับชาวบ้านในการส่งผ่านข้อเรียกร้อง หรือนักวิชาการที่ให้ข้อมูลกับขบวนการทางสังคม แต่บทบาทเหล่านั้นได้เปลี่ยนไป เนื่องจากอาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร กลายมาเป็นแกนนำการเคลื่อนไหวเรียกร้อง ซึ่งเมื่อทำการทบทวนวรรณกรรมพบว่ายังไม่มีการขึ้นโหนดที่ตั้งข้อสังเกตในประเด็นดังกล่าวไว้ แต่สิ่งที่แทบทุกงานการเคลื่อนไหวทางสังคมคือ การให้รายละเอียดบทบาทของนักพัฒนาเอกชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวในเหตุการณ์สำคัญ ๆ และหนังสือที่อธิบายพัฒนาการของนักเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2541) ภาพรวมงานพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ หนังสือเล่มนี้

นำเสนอภาพของบทบาทนักพัฒนาเอกชนที่เข้าไปสร้างให้เกิด “การพบปะ พูดคุย เพื่อแก้ปัญหาของชาวบ้าน” อีกทั้งยังนำเสนอให้เห็นถึงพัฒนาการทำงานของนักพัฒนาเอกชนทั้งในด้านพื้นที่ และด้านที่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของรัฐ ซึ่งงานชิ้นนี้มองว่านักพัฒนาเอกชนเริ่มต้นทำงานอย่างจริงจังในปี 2520 โดยเน้นไปที่การสงเคราะห์เป็นส่วนใหญ่ ช่วงแรกปี 2522 -2527 จะเน้นไปที่การแก้ปัญหาความยากจนของชาวบ้าน ทำให้กิจกรรมในช่วงนี้จึงสัมพันธ์อยู่กับการผลิตทางการเกษตร ช่วงที่สองปี 2527 – 2532 ในช่วงนี้นักพัฒนาเอกชนในภาคเหนือได้เริ่มจัดตั้งองค์กรขนาดเล็ก และสร้างยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีในการพัฒนาของตนเอง งานที่ทำจึงเป็น 1. เน้นการทำความเข้าใจกับพื้นที่ก่อนที่จะเอาความรู้ทางวิชาการลงไปในพื้นที่ เน้นไปที่การสร้างและเสริมศักยภาพชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมรับภาระในการพัฒนาพื้นที่ของตน และทำทนายกรอบโครงความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของรัฐ 2. กิจกรรมในยุคนี้เป็นในลักษณะสร้างฐานการตัดสินใจและดำเนินการตัดสินใจด้วยตัวชาวบ้านเอง เช่น การจัดชาวบ้านไปทัศนศึกษา ให้พบกับปราชญ์ชาวบ้าน นอกจากนั้นยังเน้นการสร้างเครือข่าย เพื่อสอดรับกับช่วงนี้มีการแย่งชิงทรัพยากรอย่างรุนแรงจึงจำเป็นต้องร่วมมือกัน ช่วงที่ 3 ปี 2532 – 2547 ช่วงนี้เครือข่ายนักพัฒนาเอกชนมีการขยายประเด็นเคลื่อนไหวมากขึ้นกว่าช่วงแรกที่สนใจเฉพาะเรื่องปากท้อง อาทิ เรื่องเพศสภาพ และเป้าหมายที่สูงขึ้นไปถึงความพยายามที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การปรับเปลี่ยนการทำงานของนักพัฒนาเอกชนในช่วงนี้ถือว่าได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนของระบบสังคม – การเมือง นักพัฒนาเอกชนภาคเหนือมีส่วนร่วมอย่างมากในการต่อต้านการเข้าสู่อำนาจของเผด็จการทหาร การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้รัฐสภาปรับปรุงรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ในช่วงนี้การแย่งชิงทรัพยากรยังเกิดขึ้นอย่างรุนแรงและกว้างขวาง การขยายตัวของรัฐสร้างผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของชาวบ้าน เช่น การประกาศเขตอนุรักษ์ทับที่ของชาวบ้าน โครงการสร้างเขื่อนพร้อมกันหลายเขื่อน สิ่งเหล่านี้ทำให้นักพัฒนาเอกชนสร้างกิจกรรม สำคัญ ๆ ขึ้นมา เช่น ด้านแรก กิจกรรมที่มีความหลากหลายกินพื้นที่ทางสังคมกว้างขึ้น สร้างกิจกรรมให้สังคมรับรู้ และรู้ว่าสิ่งนั้นเป็นปัญหาของสังคมที่คนในสังคมทุกคนไม่ใช่เฉพาะคนในพื้นที่ต้องร่วมกันรับผิดชอบ และสนับสนุน ส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นผู้นำกิจกรรม ด้านที่สอง การทำงานพัฒนาที่เน้นแก้ปัญหาในระดับนโยบาย ผ่านการเสนอกฎหมายในการรับรองสิทธิชุมชนในประเด็นต่าง ๆ และด้านที่สาม การทำงานพัฒนาที่เน้นการสร้างฐานความรู้ คือ นักพัฒนาเอกชนได้สื่อสารชุดความรู้ชุดใหม่สู่สังคม เน้นการรื้อฟื้นความรู้ดั้งเดิมของชาวบ้าน เช่น เรื่องการจัดการป่า การอนุรักษ์พันธุ์ปลา การสร้างความรู้ขึ้นจากภูมิปัญญาช่วยลดการครอบงำทางความรู้ของทุนและรัฐ ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ (2543) วิถีชีวิต วิถีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัยหนังสือ เล่มนี้เป็นการรวบรวมกรณีศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศไทยหลายกรณีศึกษาเช่น กลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ เขื่อนปากมูล เขื่อนราษีไศล สหภาพแรงงาน ฯลฯ ทำให้เห็นภาพของการต่อสู้ของแต่ละกรณีศึกษาว่ามีวิธีการต่อสู้อย่างไร และที่สำคัญที่พบในหนังสือเล่ม

นี่คือ การเข้ามามีบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในกรณีศึกษาทุกกรณีศึกษาซึ่งการที่องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาสนับสนุนช่วยให้ขบวนการต่าง ๆ มีความเข้มแข็ง โดยหน้าที่หลักของนักพัฒนาเอกชนที่หนังสือเล่มนี้นำเสนอคือ ภาพของนักพัฒนาเอกชนที่มีประสบการณ์ทางการเมืองทำให้สามารถดำเนินบทบาทเป็น “ที่ปรึกษา” ด้านยุทธศาสตร์และวิธีการต่าง ๆ ทั้งยังทำหน้าที่ “สื่อสาร” ให้ข้อมูลกับกลุ่ม และขบวนการต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันอย่างรวดเร็วและในระยะเวลาอันสั้น นักพัฒนาเหล่านี้ “สร้างเครือข่าย” ระหว่างกันเองกับกลุ่มอื่น ๆ เช่น นักวิชาการ ข้าราชการ นักการเมือง นักศึกษา ทั้งในและต่างประเทศ พวกเขามีการศึกษาค้นคว้าดีและมีทักษะที่จำเป็น มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ การเจรจาต่อรองกับภาครัฐ และนักการเมือง พร้อมทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางการกำหนดนโยบาย และ อื่น ๆ พิศสม มีถม (2543) องค์กรพัฒนาเอกชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บทความขึ้นนี้อยู่ในหนังสือ สามทศวรรษขององค์กรพัฒนาเอกชนไทยที่ให้ภาพของ NGOs ด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ว่าเริ่มขึ้นราว ปี 2512 – 2514 ที่มีการจัดตั้งกรมการอนุรักษ์ศิลปกรรม และพัฒนาเป็นสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม จนมีการเคลื่อนไหวอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นในปี 2523 เหตุการณ์รณรงค์คัดค้านโครงการอุตสาหกรรมหนักที่แหลมฉบัง ที่สมาคมอนุรักษ์ฯ เป็นแกนนำ ต่อมาคือกรณีเขื่อนน้ำโจนที่กลุ่ม NGOs ได้เข้าร่วมกับนักศึกษาและชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ นอกจากนี้ยังยกตัว NGOs ที่น่าสนใจ อาทิ สมาคมหยุดฝืน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชนบท ยกกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ และกลุ่มฮักเมืองน่าน ที่ประสงค์จะให้เมืองน่านเป็นเมืองที่น่าอยู่ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีนักพัฒนาเอกชนเป็นหนึ่งในเครือข่าย พวงพนา คุณวัฒน์ (2545) กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล ผลของงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่าชาวบ้านที่คัดค้านเขื่อนปากมูล ใช้ช่องทางผ่านระบบราชการ และนอกระบบราชการ ตลอดจนสื่อสารไปยังสื่อกระแสหลักเพื่อขยายการรับรู้ นอกจากนี้บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนยังมีบทบาทในการเคลื่อนไหวคัดค้านในเชิงวิชาการและสร้างข้อเรียกร้องเชิงนโยบาย ช่วยให้การประท้วงของชาวบ้านกลายเป็นประเด็นสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ยังเข้าร่วมเป็นตัวแทนในการเจรจากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ช่วยผลิตสื่อ เขียนบทความ จัดสัมมนาและอภิปรายต่าง ๆ สวงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุรพล มุละดา (2544) จากรากหญ้าถึงขอบฟ้าอดีต ปัจจุบัน และอนาคตขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย หนังสือเล่มนี้ได้แบ่งช่วงวิวัฒนาการขององค์กรพัฒนาเอกชนออกเป็น 8 ช่วง ดังนี้

1. องค์กรพัฒนาเอกชนในยุคโบราณ (ก่อนปี 2475)
2. องค์กรพัฒนาเอกชนช่วงแรก: ยุคสังคมนิยม (พ.ศ. 2475 – 2504)
3. องค์กรพัฒนาเอกชนช่วงสอง: ยุคหวนเมธิดีพันธู์ความคิดพัฒนา (พ.ศ. 2504 – 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516)

4. องค์กรพัฒนาเอกชนช่วงสาม: ยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน (หลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 – 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519)
5. องค์กรพัฒนาเอกชนช่วงสี่: ยุคหลับใหล (หลัง 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 – พ.ศ. 2522)
6. องค์กรพัฒนาเอกชนช่วงห้า: ยุคดอกไม้พัฒนาผลิบาน (พ.ศ. 2523 – พ.ศ. 2526)
7. องค์กรพัฒนาเอกชนช่วงหก: ยุคถักทอเป็นเครือข่าย (พ.ศ. 2527 – พ.ศ. 2533)
8. องค์กรพัฒนาเอกชนช่วงเจ็ด: ยุคหลากหลายประชาคม (พ.ศ. 2534 – พ.ศ. 2543)

ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ทราบถึงพัฒนาการขององค์กรพัฒนาเอกชนแล้ว ประเด็นสำคัญที่น่าสนใจคือหนังสือเล่มนี้ได้ลงรายละเอียดถึงบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในแต่ละช่วง โดยมีสมมติฐานว่าองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นตัวที่แสดงความเป็นประชาธิปไตย การเพิ่ม การขยายตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนนั้น มีความสัมพันธ์กับความเป็นประชาธิปไตยของไทยด้วย ซึ่งบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในยุคแรก ๆ นั้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์นิกายต่าง ๆ ที่เข้ามาสอนศาสนา ซึ่งต่อมาองค์กรพัฒนาเอกชนก็ถูกก่อตั้งหรือร่วมสนับสนุนโดยสถาบันพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ และชนชั้นสูงในสังคมเป็นการสร้างบุญกุศลตามคติศาสนาพุทธเป็นหลัก อาทิ สมาอูณาโลมแดง บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงก่อน 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงเป็นในลักษณะ สังคมสงเคราะห์ ทำหน้าที่รวบรวมเงินบริจาค และบทบาทด้านการถ่ายทอดความรู้ พัฒนาการขั้นต่อมาขององค์กรพัฒนาเอกชนเกิดขึ้นหลังการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเข้ามาใช้ ซึ่งทาง ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้ก่อตั้ง “มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย” แต่อย่างไรก็ตามจำนวนขององค์กรพัฒนาเอกชนก็ยังมีจำนวนน้อยและไม่สามารถขยายตัวได้ เนื่องจากระดับความรู้และความตื่นตัวของประชาชนในการช่วยเหลือสังคมยังน้อย ยังมองว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ และรัฐบาลก็ยังไม่ยอมรับในความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนเริ่มชัดเจนอย่างมากหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่มีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์การบริหารประเทศ การขึ้นรัฐบาล ให้ความรู้กับชาวบ้านเกี่ยวกับประชาธิปไตย ส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ก่อนที่องค์กรพัฒนาเอกชนจะมาตื่นตัวอย่างมากในยุคที่ 5 พ.ศ. 2523 – พ.ศ. 2526 มีการก่อตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กร ซึ่งกิจกรรมที่องค์กรพัฒนาเอกชนทำในช่วงนี้จะเป็นการพิมพ์เอกสารเผยแพร่ และการสัมมนาอภิปรายเป็นหลัก ก่อนที่กิจกรรมขององค์กรพัฒนาเอกชนจะพัฒนาให้หลากหลายขึ้นในยุคที่ 6 (พ.ศ. 2527 – พ.ศ. 2533) ที่เพิ่มกิจกรรมรณรงค์ประเด็นต่าง ๆ วิจัยและพัฒนา รวมถึงชุมนุมประท้วงซึ่งมักจะ “อยู่เบื้องหลัง” เป็นหลัก จนถึงยุคที่ 7 ที่กิจกรรมพัฒนาไปถึงการยื่นหนังสือถึงรัฐบาล เจรจาต่อรองกับรัฐบาล ล่ารายชื่อเพื่อแก้กฎหมาย เป็นต้น สาเหตุเพราะองค์กรพัฒนาเอกชนในขณะนั้นเริ่มรวมตัวเป็นเครือข่ายและใช้เครือข่ายในการเรียกร้อง ซึ่งทำให้มีพลังในการกดดันรัฐบาลมากขึ้น

ซึ่งผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่างานที่เกี่ยวข้องกับขบวนการทางสังคมไทยมีขึ้นอย่างมากโดยเฉพาะหลังปี 2530 เป็นต้นมา ที่มีการเคลื่อนไหวทางสังคมจำนวนมาก สอดคล้องกับประภาส ปิ่นตบแต่ง (2547: 45) กล่าวว่า ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ประท้วงที่อยู่ชายขอบของการพัฒนา ปรากฏตัวขึ้นอย่างเด่นชัดตั้งแต่ราวปลายทศวรรษที่ 2520 เหตุเพราะเป็นช่วงที่รัฐบาลรุกเข้าไปใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างกว้างขวางตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 ปรากฏการณ์ดังกล่าวยิ่งมากขึ้นช่วงหลังวิกฤตปี 2540 ที่รัฐและทุนเข้าไปบุกในชนบทมากขึ้น เห็นได้จากโครงการขนาดใหญ่จะเกิดในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นต้นมา อาทิ การสร้างเขื่อน ถนน จนนำไปสู่การรวมตัวของชาวบ้านที่ออกมาต่อต้านคัดค้านโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ ผลสะท้อนของเหตุการณ์ทำให้เกิดงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับขบวนการทางสังคม ในประเด็นต่าง ๆ ในช่วงหลังปี 2540 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันปี 2557 จะพบว่าระยะเวลาไม่ถึง 20 ปี ประเทศไทยก็ยังคงเจอกับการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนกลุ่มเดิม คือ กลุ่มชายขอบของการพัฒนาที่ยังคงประท้วงโครงการพัฒนาใหญ่ของรัฐไม่ว่าจะเป็นโรงไฟฟ้า ท่าเรือ เขื่อน ฯลฯ แต่ที่ต่างออกไปคือ บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ยุทธวิธีและช่องทางในการเคลื่อนไหวที่ต่างออกไปจากการเคลื่อนไหวในช่วงปี 2540 สอดคล้องกับ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554: 62-69) ที่กล่าวว่าช่วงระหว่างปี 2535 – 2540 เป็นช่วงที่องค์กรพัฒนาเอกชนได้พัฒนาและเติบโตขึ้นอย่างมาก

บทที่ 3

เขื่อนแม่วงก์และบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

อุทยานแห่งชาติแม่วงก์เป็นต้นกำเนิดของลำน้ำแม่วงก์⁶ เดิมผืนป่าแม่วงก์มีการสัมปทานป่าไม้การบุกเบิกการเกษตรการลักลอบตัดไม้และสัมปทานป่าไม้โดยเฉพาะไม้สักจนมีสภาพป่าเสื่อมโทรม ไม้ใหญ่ถูกตัดจนเกือบหมด กระทั่งปี พ.ศ. 2530 กรมป่าไม้ได้มีการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ผืนป่าแห่งนี้จึงได้รับการอนุรักษ์และมีการฟื้นตัวตามธรรมชาติกลับมาอย่างรวดเร็วจนปัจจุบันมีสภาพป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ต่อมามีการขยายตัวของพื้นที่การเกษตรเป็นจำนวนมากทำให้ปริมาณที่ไม้ไม่เพียงพอ นอกจากนั้นชาวบ้านยังทำการเกษตรในลักษณะพืชไร่เชิงเดี่ยว ก่อให้เกิดปัญหาการชะล้างหน้าและพังทลายของหน้าดิน และยังเกิดน้ำท่วมในที่ลุ่มและขังบ่อยครั้งซึ่งไม่สามารถระบายออกได้เนื่องจากถนนหลายสายกีดขวางทางน้ำ ทำให้น้ำท่วมขังเป็นเวลานาน และการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ก็ยังไม่เป็นระบบ ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ถูกแก้ไขอย่างจริงจัง และมีความพยายามจะทำให้เห็นว่ามิเพียงวิธีการเดียวเท่านั้นที่แก้ปัญหาเหล่านี้ได้คือการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ซึ่งความพยายามในการสร้างเขื่อนแม่วงก์มีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2527 ก่อนจะกลับเข้าอีกครั้งในมติ ครม. และบรรจุในแผนบริหารจัดการน้ำ 3.5 แสนล้านอีกครั้งในปี พ.ศ. 2555

1. การกลับมาของเขื่อนแม่วงก์

เหตุการณ์วันที่ 10 เมษายน 2555 ครม. ได้มีมติเห็นชอบในหลักการให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดำเนินโครงการเขื่อนแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นภาพปัจจุบันของเหตุการณ์เขื่อนแม่วงก์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมีความพยายามที่จะสร้างเขื่อนแม่วงก์มาก่อนหน้านี้ และนี่เป็นส่วนหนึ่งของการกลับมาอีกครั้งของโครงการเขื่อนแม่วงก์ ที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่แผนพัฒนา ฉบับที่ 4 หากนับระยะเวลาถึงปี 2555 ความพยายามในการสร้างเขื่อนแม่วงก์มีระยะเวลาผ่านมาแล้วมากกว่า 30 ปี รายละเอียดดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) ประเทศไทยพยายามที่จะพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม มีการสร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นมารองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจ ทั้ง ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา เขื่อน โรงไฟฟ้า เป็นต้น ทางสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

⁶ ความแตกต่างของชื่อ แม่วง จะใช้สำหรับชื่อลำน้ำ ส่วนคำว่า แม่วงก์ นั้นจะเป็นชื่อสำหรับป่า และเขื่อน

แห่งชาติได้บรรจุโครงการพัฒนาลุ่มน้ำสะแกกรังไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ขอความช่วยเหลือทางวิชาการกับรัฐบาลญี่ปุ่น (ภายใต้ข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการระหว่างรัฐบาลเมื่อปี พ.ศ.2524) โดย JICA.⁷ศึกษาลุ่มน้ำสะแกกรัง (ปี พ.ศ. 2527–2529) ประกอบด้วย แผนพัฒนาลุ่มน้ำสะแกกรัง การศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้น และการศึกษาความเหมาะสมโครงการเชื่อมแฉ่งวงก์ โดยการศึกษาเปรียบเทียบที่ตั้งเชื่อมแฉ่งวงก์ ทั้ง 2 แห่งคือ บริเวณเขาชนกัน(เขื่อนล่าง) และบริเวณเขาสบกก (เขื่อนบน) ผลปรากฏว่า เขื่อนแฉ่งวงก์ (เขื่อนบน) ที่บริเวณเขาสบกก มีความเหมาะสมมากกว่า

การกลับมาของเขื่อนแฉ่งวงก์ครั้งนี้ไม่เหมือนกับทุกครั้งเพราะที่ผ่านมาเขื่อนแฉ่งวงก์จะมาในรูปของรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม แต่ครั้งนี้มาในรูปแบบของมติคณะรัฐมนตรี และแผนบริหารจัดการน้ำ

1.1 พัฒนาการของรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมโครงการเชื่อมแฉ่งวงก์

รายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเขื่อนแฉ่งวงก์ฉบับแรกจัดทำ ในปี พ.ศ. 2534 โดย กรมชลประทาน ว่าจ้างมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้จัดทำ กรมชลประทานได้จัดส่งรายงานความเหมาะสมและผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเชื่อมแฉ่งวงก์ให้ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.)⁸ พิจารณาและนำเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์

⁷ ผลการศึกษาของ JICA คือ มีความเห็นว่า บนลุ่มน้ำสะแกกรังควรมีเขื่อนอยู่ประมาณ 5 -6 เขื่อน ที่สร้างไปแล้วคือ เขื่อนทับเสลา จังหวัดอุทัยธานี อ่างเก็บน้ำคลองโพธิ์ จังหวัดนครสวรรค์ โครงการเชื่อมแฉ่งวงก์มีศักยภาพ เหมาะสมที่จะสร้างได้ โดยมีตัวเลือกลงอยู่สองพื้นที่ คือสร้างกั้นลำน้ำแฉ่งวงก์ตรงบริเวณเขาสบกก และกับที่บริเวณเขาชนกัน อยู่ในอำเภอแฉ่งวงก์ทั้งคู่ “ผลการสำรวจในยุคนั้นออกมาว่า บริเวณเขาชนกันนั้นสามารถสร้างเขื่อนที่เก็บกักน้ำได้ในปริมาณมากกว่า แต่ว่าโครงสร้างขึ้นหินได้ดินไม่แข็งแรง “ไม่เหมาะกับการสร้างเขื่อน” อีกทั้งในพื้นที่เขาชนกันมีราษฎรอยู่อาศัยมากกว่า ยากแก่การโยกย้าย ดังนั้นการศึกษาจึงมุ่งมาที่บริเวณเขาสบกก ตำบลแม่แล่ย์ อำเภอแฉ่งวงก์ จังหวัดนครสวรรค์”

⁸ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) ถูกตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2535 และต่อมามีการประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ซึ่งมาตรา 114 ระบุว่า ให้แก้ไขคำว่า “กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม” เป็น “กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” คำว่า “สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม” เป็น “สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ (คชก.) (กรมชลประทาน, 2556: 1) ซึ่ง คชก. ก็ได้มีการประชุมประเด็นดังกล่าว ในการประชุม คชก. ครั้งที่ 7/2537

“ให้กรมชลประทานศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบสิ่งแวดล้อมบริเวณเขื่อนเขชนกันด้วย เนื่องจากในการศึกษาความเหมาะสมของโครงการพบว่าที่ตั้งโครงการบริเวณเขชนกันจะให้ผลตอบแทนสูงกว่าบริเวณเขสบก”

รายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมฉบับแรกก็มีการปรับแก้ไขเนื้อหาในรายงาน และนำเสนอเข้าสู่การพิจารณาใหม่อีกหลายครั้ง จนถึงปี พ.ศ. 2541 ที่ประชุมคณะกรรมการผู้ชำนาญการ ครั้งที่ 1/2541 “ไม่เห็นชอบกับการดำเนินโครงการเขื่อนแม่วงก์” และสรุปความเห็นนำเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) พิจารณา (เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม , 2555: 2)

การพิจารณาไม่เห็นชอบครั้งนี้เป็นครั้งแรกของโครงการเขื่อนแม่วงก์ โดย คชก. ให้เหตุผลของการไม่เห็นชอบว่า คณะกรรมการผู้ชำนาญการด้านสิ่งแวดล้อมได้ศึกษาเส้นทางโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์แล้ว พบว่าพื้นที่ส่วนล่างในเขตเขชนกันที่เป็นพื้นที่นอกอุทยานนั้นจะได้รับผลกระทบมาก โดยเฉพาะกับประชาชนที่อาศัยอยู่ ส่วนที่เขสบกนั้น มีระบบนิเวศดีมากเพราะเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ หากมีการก่อสร้างเขื่อน จะกระทบสิ่งแวดล้อมเช่นกัน จึงมีความเห็นที่ไม่ควรสร้างเขื่อนแม่วงก์ และจะเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ “เพราะการตัดสินใจ สร้าง หรือ ไม่สร้าง เป็นอำนาจของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) ที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน นอกจากนี้ คณะกรรมการฯ ยังเห็นว่าเขื่อนทับเสลาที่มีอยู่ยังใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควรด้วย (ไทยรัฐออนไลน์, 2556ก: ออนไลน์) ก่อนที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) จะทำการประชุม ครั้งที่ 3/2541 เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2541 มีมติให้กรมชลประทานแก้ไข 3 ประเด็น พร้อมทำให้ทำการประชาพิจารณ์ สำหรับ 3 ประเด็นที่เสนอแก้ไขประกอบด้วย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อนิเวศวิทยา (Ecological factors) ทั้งทางตรงและทางอ้อม
2. การประเมินต้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยจะต้องรวบรวมมูลค่าของระบบนิเวศของทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าที่ได้รับผลกระทบจากโครงการมารวมเป็นต้นทุนโครงการเพื่อการวิเคราะห์ผลประโยชน์ตอบแทนของโครงการทั้งหมดด้วย
3. เปรียบเทียบการวิเคราะห์ผลประโยชน์ ต้นทุนของโครงการเขื่อนทั้ง 2 บริเวณ รวมทั้งการเปรียบเทียบต้นทุนของการสร้างฝายและการสร้างที่เก็บน้ำและการจัดทำในรูปแบบอื่นๆ แทนการสร้างเขื่อน

ประเด็นที่ กก.วล. ให้ทางกรมชลประทาน และบริษัทผู้จัดทำรายงานฯ บริษัทพอลคอนซัลแตนท์จำกัดและบริษัทครีเอทีฟเทคโนโลยี จำกัด จัดทำประชาพิจารณ์ ก็ได้จัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2543

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีคำสั่งที่ 359/2542 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการประชาพิจารณ์โครงการเขื่อนแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ได้จัดการประชาพิจารณ์ขึ้น ณ ศูนย์วิทยพัฒนาบริการมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เมื่อวันที่ 14-15 มกราคม พ.ศ. 2543 มีผู้สนใจส่งแบบคำขอลงทะเบียนเพื่อเข้าร่วมประชาพิจารณ์ จำนวน 8,100 คน และคณะกรรมการประชาพิจารณ์ฯ ได้กำหนดหลักเกณฑ์คัดเลือกผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์แล้ว มีผู้เข้าร่วมได้จริงจำนวน 564 คน (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2555ก: ออนไลน์)

โดยคณะกรรมการประชาพิจารณ์ได้สรุปผลว่า “พื้นที่ลุ่มน้ำแม่วงก์ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ และปัญหาอุทกภัยเป็นประจำสมควรแก้ไขปัญหาโดยด่วน โดยการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ซึ่งมีความเหมาะสมที่แก้ไขปัญหานี้ได้” สำหรับผลกระทบจะเกิดขึ้นกับพื้นที่ป่าซึ่งเป็นป่าที่มีไม้ขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่และไม่มีค่าเชิงเศรษฐกิจ (ไม้สัก) มีจำนวนน้อย ความสูญเสียจึงไม่รุนแรงและสามารถลดลงได้หากควบคุมดูแลและปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการปลูกป่าเพิ่ม 25,000 ไร่ (กรมชลประทาน, 2556: ออนไลน์)

รายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โครงการเขื่อนแม่วงก์ ถูกปรับแก้ให้เป็นไปตามมติ กก.วล. และนำเข้าสู่ที่ประชุม กก.วล. ครั้งที่ 10/2545 เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2545 และมีมติ “ไม่เห็นชอบ” ต่อรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมอบหมายให้กรมชลประทานหาทางเลือกของที่ตั้งโครงการ และทำการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องการบริหารจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบในลักษณะบูรณาการก่อนนำเสนอ กก.วล. พิจารณา

มติไม่เห็นชอบครั้งนี้เป็นไม่เห็นชอบครั้งที่สองของโครงการเขื่อนแม่วงก์ แต่ครั้งนี้ เป็นมติของ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) ต่างจากครั้งแรกที่เป็นการไม่เห็นชอบของ คณะกรรมการผู้ชำนาญ

รายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โครงการเขื่อนแม่วงก์มีพัฒนาการที่สำคัญอีกครั้งเมื่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ออกประกาศ เรื่องกำหนดประเภทขนาดและวิธีปฏิบัติสำหรับโครงการหรือกิจการ ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพที่ส่วนราชการรัฐวิสาหกิจหรือเอกชน จะต้อง

จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2553⁹ เป็นผลให้ คชก. ด้านพัฒนาแหล่งน้ำ ได้พิจารณารายงานสรุปจะต้องจัดทำรายงานการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม (EHIA) ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพโครงการเขื่อนแม่วงก์ สาเหตุที่ทำให้ต้องทำรายงาน EHIA เพราะมาตรา 67 วรรคสอง ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550¹⁰

กรมชลประทานได้ว่าจ้างบริษัท ครีเอทีฟ เทคโนโลยี จำกัดทำรายงานการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม (EHIA) ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพโครงการเขื่อนแม่วงก์ โดยสัญญาว่าจ้างจะครบกำหนดอายุสัญญา 25 กรกฎาคม 2555 ก่อนที่คณะรัฐมนตรีจะมีมติสร้างโครงการเขื่อนแม่วงก์ในวันที่ 10 เมษายน 2555 เท่ากับว่ารายงาน EHIA ยังไม่เคยเข้าสู่การพิจารณาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายแต่รัฐบาลเห็นชอบในหลักการโครงการดังกล่าวแล้ว

รายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์เข้าสู่การพิจารณาครั้งแรกโดย สผ. ในวันที่ 1 สิงหาคม 2555 สผ. ได้รับรายงาน EHIA โครงการเขื่อนแม่วงก์ และจัดให้มีการประชุมในวันที่ 12 ธันวาคม 2555 และมีมติให้กรมชลประทานปรับปรุงแก้ไข และเสนอข้อมูลเพิ่มเติมในรายงาน EHIA ซึ่งทางกรมชลประทานเจ้าของโครงการก็แก้ไขเนื้อหาในรายงานทั้งจากความเห็นของ คชก. และจากมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และองค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม¹¹ ก่อนจะแก้แล้วเสร็จส่งเข้าสู่การพิจารณาของ คชก. อีกครั้งในเดือนสิงหาคม 2556

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹โครงการขนาดใหญ่อย่าง “เขื่อน” ถูกจัดอยู่ในโครงการลำดับที่ 10 เขื่อนเก็บกักน้ำหรืออ่างเก็บน้ำที่มีขนาด 1) ที่มีปริมาตรเก็บกักน้ำตั้งแต่ 100 ล้านลูกบาศก์เมตรขึ้นไป หรือ 2) ที่มีพื้นที่เก็บกักน้ำตั้งแต่ 15 ตารางกิโลเมตรขึ้นไป (เขื่อนแม่วงก์เก็บกักน้ำได้ประมาณ 250 ล้านลูกบาศก์เมตร)

¹⁰มาตรา 67 วรรคสอง ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ระบุให้ “การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจะกระทำมิได้เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชนและจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อนรวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติและด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

¹¹มูลนิธิสืบนาคะเสถียร และองค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยื่นหนังสือขอคัดค้านในวันที่ 10 มิถุนายน 2556 เนื่องจากพบว่า การคำนวณทางด้านเศรษฐศาสตร์ของ

1.2 พัฒนาการรายงานวิเคราะห์ EHIA โครงการเขื่อนแม่วงก์ในปัจจุบัน

พัฒนาการปัจจุบัน (พ.ศ. 2557) ในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2557 รายงาน EHIA เข้าสู่การพิจารณาอีกครั้งโดย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)¹² ผลสรุปของการพิจารณารายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์ คชก.มีมติไม่สร้างเขื่อนแม่วงก์ ถือเป็นครั้งที่ 3 ที่รายงานวิเคราะห์ผลกระทบฯ โครงการเขื่อนแม่วงก์ไม่ผ่านการพิจารณา สาเหตุเพราะป่าแม่วงเป็นป่าสมบูรณ์ ขณะที่กรมอุทยานแห่งชาติฯไม่ให้ใช้พื้นที่อุทยานเตรียมผนวกเป็นพื้นที่มรดกโลกกับห้วยขาแข้ง¹³

2. ลักษณะโครงการเขื่อนแม่วงก์

1. วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1.1 เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับการชลประทาน
- 1.2 เพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วมที่เกิดเป็นประจำเกือบทุกปี
- 1.3 เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจของประชาชนที่ยากจนให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น
- 1.4 เพื่อยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีการกระจายรายได้

2. ที่ตั้งโครงการ

- พื้นที่อ่างเก็บน้ำส่วนใหญ่อยู่ในเขตตำบลแม่เลี้ยง อำเภอมะนัง จังหวัดนครสวรรค์ และบางส่วนอยู่ในเขตตำบลปางมะค่า อำเภอลำลูกกา จังหวัดกำแพงเพชร

โครงการเขื่อนแม่วงก์ได้มาจากการคำนวณที่ไม่สมเหตุผล ซึ่งทาง สผ. ก็นำประเด็นดังกล่าวเสนอต่อ คชก. และกรมชลประทาน

¹² ก่อนหน้านั้น 1 วันคือวันที่ 18 พฤศจิกายน 2560 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีบันทึกข้อความด่วนที่สุด ที่ ทส.0910.204/23269 วันที่ 18 พฤศจิกายน 2557 ลงชื่อนายนิพนธ์ โชติบาล อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีความเห็นว่า “ไม่ควรสร้างเขื่อนแม่วงก์ในพื้นที่อนุรักษ์ แต่ควรดำเนินการจัดทำแนวทางเลือกในการจัดการน้ำแนวทางอื่นที่ไม่ต้องสูญเสียพื้นที่ขนาดใหญ่ในพื้นที่อนุรักษ์และให้ความสำคัญค่าในการจัดการน้ำมากกว่า”

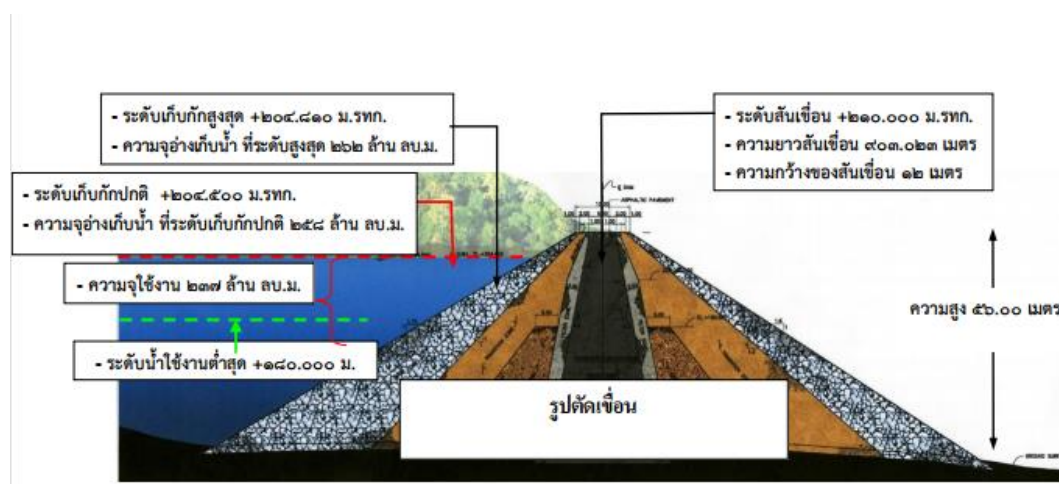
¹³ แต่ทางกรมชลประทานเจ้าของโครงการสามารถไปทำข้อมูลมาใหม่ เพื่อให้คณะกรรมการฯพิจารณาได้อีกครั้ง แต่กรมชลประทานควรจะไปคุยในรายละเอียดของพื้นที่ป่าในอุทยานแห่งชาติให้ได้ตัวเลขและสถานการณ์ต่างๆ ตรงกันก่อนที่จะนำเข้าสู่ที่ประชุม หากจะนำมาเสนออีกครั้งได้

3. ลักษณะทั่วไปของโครงการ

3.1 โครงการเขื่อนแม่วงก์ ประกอบด้วย เขื่อนห้วยงานและอาคารประกอบพร้อมอาคารฝายทดน้ำและระบบชลประทาน โดยมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

3.1.1 เขื่อนห้วยงานและอาคารประกอบ

ตัวเขื่อนจะตั้งปิดกั้นลำน้ำแม่วงก์ที่เขาสบกก ในเขตตำบลแม่เลย์ อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย เขื่อนหินถมแกนดินเหนียว¹⁴ อาคารระบายน้ำล้น และอาคารระบายน้ำลงลำน้ำเดิม โดยรายละเอียดเกี่ยวกับเขื่อนห้วยงานและอาคารประกอบ

ภาพที่ 1 โครงการเขื่อนแม่วงก์

ที่มา: (กรมชลประทาน, 2556: 6)

3.1.2 ฝายทดน้ำ

โครงการเขื่อนแม่วงก์ ประกอบด้วยอาคารห้วยงาน ฝายทดน้ำ จำนวน 3 แห่ง เพื่อทำหน้าที่ทดน้ำในแม่น้ำแม่วงก์ให้มีระดับสูง จนน้ำสามารถส่งน้ำเข้าพื้นที่ชลประทาน มีรายละเอียดดังนี้

1. ฝายทดน้ำบ้านท่าตาอยู่ ตั้งอยู่ในเขต ต.เขาชนกัน อ.แม่วงก์ เป็นฝายคอนกรีตรูปร่างของฝายเป็นแบบฝายสันมน (Ogee Weir)

¹⁴ เขื่อนลักษณะนี้ในประเทศไทย เช่น เขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี, เขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์, เขื่อนวชิราลงกรณ์ จังหวัดกาญจนบุรี, เขื่อนสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี, เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรีและสระบุรี ซึ่งเขื่อนหินนั้น เหมาะสำหรับพื้นที่ซึ่งมีสภาพฐานรากไม่ดี มีแหล่งดินน้อย และยังเป็นเขื่อนที่สามารถก่อสร้างได้เร็ว

2. ฝายทดน้ำขุนราษฎร์บริบาล ตั้งอยู่ในเขต ต.ห้วยน้ำหอม อ.แม่वंก เป็นฝายคอนกรีต รูปร่างของฝายเป็นแบบฝายสันมน (Ogee Weir)

3. ฝายทดน้ำบ้านวังสำราญ ตั้งอยู่ในเขต ต.วังเมือง อ.ลาดยาว เป็นฝายคอนกรีต รูปร่างของฝายเป็นแบบฝายสันมน (Ogee Weir)

3.1.3 พื้นที่ระบบชลประทานของโครงการ

พื้นที่ชลประทานของโครงการเขื่อนแม่वंก จำนวน 291,900 ไร่

พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการเขื่อนแม่वंก

1. จังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ อ.ขาณุวรลักษบุรี ต.ปางมะค่า
2. จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ อ.แม่वंก ต.วังข่านอ.ลาดยาว ต.ศาลเจ้าไก่ต่อ ต.ห้วยน้ำหอม ต.บ้านไร่ ต.เนินขี้เหล็ก ต.สระแก้ว ต.ลาดยาว ต.หนองนมวัว ต.หนองยาว ต.สร้อยละคร ต.วังม้า ต.วังเมือง ต.มาบแก อ.เมือง ต.หนองกระโดน ต.หนองกรด

3. จังหวัดอุทัยธานี อ.สว่างอารมณ์ ต.สว่างอารมณ์.ทัพทัน ต. โคกหม้อ

4. ระยะเวลาดำเนินโครงการ

ในการดำเนินโครงการได้วางแผนดำเนินการไว้รวมทั้งสิ้น 8 ปี (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555-2562)

5. ราคาค่าก่อสร้างของโครงการ

ราคาค่าก่อสร้างโครงการฯ รวมทั้งสิ้น 13,149.576 ล้านบาท (คำนวณเมื่อปี 2554)

6. ผลประโยชน์ของโครงการ

1. สามารถเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน ประมาณ 237 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปีเพื่อให้มีน้ำเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว โดยจะสามารถส่งน้ำให้กับพื้นที่ชลประทาน 291,900 ไร่ และพื้นที่ชลประทานด้านท้ายเขื่อนที่ราษฎรร้องขอเพิ่มเติม อีกจำนวน 10,000 ไร่

2. เพื่อบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่โครงการและพื้นที่ท้ายน้ำ ซึ่งมักเกิดในช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม ในลักษณะน้ำไหลป่า โดยจะสามารถชะลอการระบายน้ำ ลงสู่แม่น้ำ สะแกกรัง ในช่วงที่มีน้ำหลากได้

3. เป็นการยกระดับรายได้ของเกษตรกร เนื่องจากโครงการเขื่อนแม่वंก จะช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ เพื่อการเพาะปลูกของราษฎรในพื้นที่โครงการ ซึ่งเกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตข้าวในฤดูฝน และเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกพืชฤดูแล้งได้อีกด้วย

4. ช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้แก่พื้นที่โดยรอบโครงการ รวมทั้งยังเป็นแหล่งน้ำต้นทุนในการป้องกันไฟป่า ที่มักเกิดขึ้นในฤดูแล้ง (ช่วงเดือนมกราคม-เมษายน) ในเขตอุทยาน-แห่งชาติแม่วงก์ และในเขตพื้นที่ป่าใกล้เคียง เช่น อุทยานแห่งชาติคลองลาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งน้ำ และแหล่งอาหารของสัตว์ป่า

5. เพื่อส่งน้ำ ในการรักษาระบบนิเวศด้านท้ายน้ำ และใช้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ตามธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังสามารถส่งเสริมด้านการประมงให้กับบริเวณพื้นที่ด้านท้ายน้ำ ทำให้สามารถเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้

6. เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน โดยส่งเสริมมีการอนุรักษ์ดินในพื้นที่โครงการ

7. ช่วยสร้างงานให้แก่ชุมชน ลดการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมือง ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ และสภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น

3. บริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

การกลับมาของเขื่อนแม่วงก์ในปี พ.ศ. 2555 นั้น หากมองไปที่บริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง จะทำให้ทราบว่า ประเด็นที่หนึ่ง การกลับมาของเขื่อนแม่วงก์เกิดขึ้นจากสาเหตุใด และประเด็นที่สอง บริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองส่งผลอย่างไรต่อความสำเร็จในการเคลื่อนไหวคัดค้านการกลับมาของเขื่อนแม่วงก์ โดยผู้วิจัยเลือกใช้ขอบเขตด้านเวลาศึกษาเริ่มต้นตั้งแต่การขึ้นมาของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ จนถึงวันที่ อาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ แสดงจุดยืนคัดค้านสร้างเขื่อนแม่วงก์ บริเวณด้านหน้าสำนักงานแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2557

3.1 บริบททางสังคม

โลกไซเบอร์

โลกในยุคปัจจุบันจะประกอบไปด้วย 2 โลกด้วยกันคือ โลกจริง และโลกเสมือนจริง โลกจริงก็คือโลกที่เราอาศัยอยู่หรือเรียกอีกอย่างว่าโลกออฟไลน์ โลกเสมือนจริง หรือเรียกอีกอย่างว่าโลกออนไลน์ โลกจะก้าวไปสู่ยุคของตัวเลือกและทางเลือกมากมายในการติดต่อสื่อสารในโลกออนไลน์สิ่งเหล่านี้เป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัด เพราะบางคนจะพยายามมีส่วนร่วมทางออนไลน์ให้น้อยที่สุด แต่บางคนกลับมองว่านี่คือโอกาสในการมีส่วนร่วมคู่กับความเสี่ยงที่มีส่วนร่วมโดยไม่ต้องเปิดเผยตัวตน

พื้นที่ทางการเมืองได้เริ่มขยายเข้าไปในโลกสังคมออนไลน์ การมีส่วนร่วมของประชาชนสูงเป็นประวัติกาล เพราะใครก็ตามที่มีโทรศัพท์มือถือและเข้าถึงอินเทอร์เน็ต จะสามารถมีบทบาทใน

การส่งเสริมให้เกิดสำนึกรับผิดชอบและความโปร่งใส ในขณะที่รัฐบาลก็พบความยากลำบากในการบริหารงานเมื่อประชาชนของตนเชื่อมต่อออนไลน์ การกระทำที่ผิดพลาดของรัฐบาล จะทำให้รัฐบาลเผชิญกับแรงกดดันที่เกิดจากสังคมออนไลน์ทั่วโลกรวมพลังกันต่อต้านความอยุติธรรม (เอริค ชมิดท์ และจาเร็ด โคเฮน, 2557: 52-53)

สังคมออนไลน์ทำให้พวกเขาปลอดภัยมากขึ้น เข้าร่วมการเคลื่อนไหวโดยไม่ต้องออกแรงมาก เพียงแค่วิดีโอ แชร์ภาพ วีดีโอ ข้อความออกไปก็จะรู้สึกว่าคุณก็ได้ร่วมวงการเคลื่อนไหวนี้ ที่ก้าวหน้าไปกว่านั้นคือกลุ่มที่เคลื่อนไหวต่าง ๆ จะเปลี่ยนรูปแบบเดิมที่เคยปฏิบัติ ทุกวันนี้แทบทุกกลุ่มมีเว็บไซต์ และใช้แพลตฟอร์มสาธารณะ แต่ก็เชื่อว่าทุกคนจะสามารถสร้างเสียงสนับสนุนได้มาก ผู้ที่โดดเด่นท่ามกลางคลื่นลูกใหม่จะต้องเป็นคนที่มีความทักษะในการใช้เครื่องมือทางการตลาดแบบดิจิทัล (เพ็งอ้าง: 161-163) แต่สุดท้ายแล้วความสำเร็จของการเคลื่อนไหวก็ต้องเกิดจากการระดมคนให้กล้าออกมาเคลื่อนไหวบนโลกจริง เพราะไม่สามารถทำการเคลื่อนไหวได้สำเร็จได้เพียงทำผ่านโทรศัพท์ผ่านการแชร์ข้อมูลข่าวสารบนสังคมออนไลน์

ในขณะที่ข้อมูลข่าวสารในโลกเสมือนจริงทำให้สื่อกระแสหลักพบว่าตัวเองไม่ทันกับการรายงานข่าวที่เกิดขึ้นทั่วโลก องค์กรเหล่านี้ไม่สามารถเคลื่อนตัวได้เร็วมากพอ ไม่ว่านักข่าวและนักข่าวรับจ้างที่มีพรสวรรค์ หรือมีแหล่งข่าวมากเพียงใด ก็ไม่ทันข้อมูลข่าวสารที่ส่งถึงกันผ่านทวีตเตอร์ ผู้อ่านหรือผู้ชมจะหันไปหาช่องทางที่มีการรายงานข่าวได้เร็วกว่า แต่ในขณะเดียวกันผู้อ่านก็ดูข้อมูลข่าวสารจากสื่อกระแสหลักด้วยความเชื่อถือของข้อมูลที่มีมากกว่าประกอบไปด้วย สื่อในอนาคตจะมีหน้าที่ในการยืนยันข่าวที่พูดถึงในสังคมว่าจริงหรือไม่ (เพ็งอ้าง: 68-71)

จากผลการสำรวจพฤติกรรมกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตประเทศไทย ในปี 2556 ใช้เวลาโดยประมาณ 7.2 ชั่วโมงต่อวัน (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2557: 18-19)

สาเหตุที่ทำให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีระยะเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเทียบกับปี 2556 มีสาเหตุ ดังนี้ (เพ็งอ้าง: 38)¹⁵

ประการที่แรก ผู้พัฒนาซอฟต์แวร์แอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟนต่างก็แข่งขันกันพัฒนาแอปพลิเคชันต่างๆ อีกมากมายเพื่อสนองตอบความต้องการใช้งานของผู้บริโภค

¹⁵ การแข่งขันด้านราคาขายของสมาร์ตโฟนที่ถูกลงมากทำให้ปี 2557 เป็นปีแรกที่ยอดขายของสมาร์ตโฟนสูงกว่ายอดขายโทรศัพท์เคลื่อนที่

ประการที่สอง การเติบโตของบริการอินเทอร์เน็ตไร้สาย รวมไปถึงการขยายเครือข่าย 3G ทำให้ผู้ใช้งานสามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ทุกที่ทุกเวลา รวมทั้งนโยบาย WIFI สาธารณะของภาครัฐที่มีการขยายจุดให้บริการอย่างทั่วถึง

สิ่งที่จะทำให้สามารถอัปเดตข้อมูลข่าวสารได้ตลอดเวลานั้นก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรียกว่าความเร็วของอินเทอร์เน็ต อินเทอร์เน็ตของประเทศเข้าสู่ยุค 3G ในปี 2555 เมื่อสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือ กสทช ได้เปิดให้มีการประมูลคลื่น 3G หลังการประมูลเสร็จในวันที่ 16 ตุลาคม 2555 ทำให้ประเทศไทยมีคลื่น 3G อย่างเป็นทางการ¹⁶ คลื่น 3G หรือยุคการติดต่อสื่อสารแบบ 3G นั้นเป็นยุคที่ ความเร็วในการเชื่อมต่อและการรับ-ส่งข้อมูล โดยเน้นการเชื่อมต่อแบบไร้สายด้วยความเร็วสูง

สิ่งเหล่านี้เป็นผลทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนสูงเป็นประวัติการณ์ เพราะใครก็ตามที่มีโทรศัพท์มือถือและเข้าถึงอินเทอร์เน็ต จะสามารถมีส่วนร่วมในการตรวจสอบได้อย่างสร้างสรรค์ ในขณะที่รัฐบาลก็พบว่าจะประสบความสำเร็จมากมากขึ้นในการบริหารงานเมื่อประชาชนของตนเชื่อมต่อออนไลน์มากขึ้น เราจะพบประชาชนหรือภาคประชาสังคมมีการตรวจสอบความจริงและสืบสวนรัฐบาลของตนเองมากขึ้นในอนาคต

สื่อสังคมออนไลน์

การเติบโตของผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ จากการสำรวจ คนไทยใช้ เฟซบุ๊กจำนวนทั้งสิ้น 28 ล้านคน เติบโตขึ้นจากปีที่ผ่านมาคิดเป็นร้อยละ 53 ส่วน อินสตาแกรมในปัจจุบันมีคนไทยใช้กันอยู่จำนวนทั้งสิ้น 1.7 ล้านคน เติบโตขึ้นจากปีที่ผ่านมาคิดเป็นร้อยละ 13 ในขณะที่ ทวิตเตอร์มีคนไทยใช้กันอยู่จำนวนทั้งสิ้น 4.5 ล้านคน เติบโตขึ้นจากปีที่ผ่านมาคิดเป็นร้อยละ 350, Thailand Zocial Awards 2014 เผยสถิติบนโลกออนไลน์และพฤติกรรมการใช้ Social Network ของไทยนอกจากนั้น สถิติของเว็บไซต์ Socialbakers.com พบว่าในปี พ.ศ. 2557 กรุงเทพฯ เป็นเมืองที่มีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์อย่าง เฟซบุ๊ก มากที่สุดในโลก (มาร์เก็ตติ้งอัปส์, 2557: ออนไลน์)

จากข้อความข้างต้นผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่า 1. จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตของไทยเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงเวลาประมาณ 5 ปี และยังไม่มีความโน้มที่จะน้อยลง 2. จำนวนเวลาที่ใช้เล่น

¹⁶ระบบ 3G คือ ระบบโทรศัพท์เคลื่อนที่ในยุคที่สาม (Third Generation of Mobile Telephone – 3G) ซึ่ง “G” นั้นย่อมาจาก Generation ในยุค 1G เป็นยุคที่ใช้ระบบอานาล็อก คือใช้สัญญาณวิทยุในการส่งคลื่นเสียง โดยไม่รองรับการส่งผ่านข้อมูลใดๆ ทำได้เพียง โทรออก-รับสาย เท่านั้น ยุค 2G ถือเป็นยุคเริ่มต้นแห่งการเฟื่องฟูของโทรศัพท์ เริ่มส่งข้อมูลได้

อินเทอร์เน็ตมากขึ้นเฉลี่ย 5-7 ชั่วโมงต่อวัน และใช้เวลาไปกับสื่อสังคมออนไลน์มากกว่า 3 ชั่วโมงต่อวัน 3. คนไทยเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ด้วยสมาร์ทโฟนเป็นหลัก กว่า 50% 4. กรุงเทพฯ จังหวัดที่ประกอบไปด้วยคนชั้นกลางจำนวนมากที่สุดของประเทศ ใช้สื่อสังคมออนไลน์มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งของโลก และในหลายจังหวัดก็มีแนวโน้มการใช้สื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น เช่น อยุธยา เป็นต้น

การขยายตัวของพื้นที่การเมืองในโลกไซเบอร์

การเคลื่อนไหวเรียกร้องทางสังคม และการเมืองก่อนหน้านี้ พื้นที่ที่จะอยู่บนโลกความจริง เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แต่ในยุคปัจจุบันการเคลื่อนไหวได้เข้าไปอยู่ในโลกไซเบอร์¹⁷ จากกรทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยพบว่าม้งานที่ศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ให้ภาพของการสื่อสารในยุคก่อนที่จะมีการสื่อสารบนโลกไซเบอร์ได้ดี อาทิ พวงพนา คุณวัฒน์ (2545) กล่าวว่า กลุ่มชาวบ้านจะรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อที่จะสื่อสารกับรัฐบาลและสาธารณะในหลายแนวทาง เพื่อขยายการรับรู้ สร้างความเข้าใจ และเห็นอกเห็นใจ ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2547) ประภาสได้สรุปลักษณะเด่นของขบวนการประชาชนในชนบท ตั้งแต่ทศวรรษ 2530 ไว้ว่า ใช้ยุทธวิธีขัดขวาง ทำลายระบบปกติ (disruptive) ใช้เวทีการเจรจา ล็อบบี้ โดยอาศัยความสัมพันธ์กับนักการเมืองและพรรคการเมืองเป็นหลักโดยอาศัยการยืมอำนาจของฝ่ายที่ 3 เช่น สื่อมวลชนในการสร้างพื้นที่ข่าว เพื่อกดดันรัฐบาล บุหลันฉาย อุดมอริยทรัพย์ (2545) ย้ำว่าหนังสือพิมพ์รายวันมีบทบาทอย่างยิ่งในการชี้นำสังคมไทย ขบวนการทางสังคมก่อนหน้านี้ใช้ยุทธวิธีหลักในการยืมมือที่สามอย่างสื่อมวลชนเข้ามาทำข่าว ซึ่งบีบให้ขบวนการทางสังคมต้องมีเหตุการณ์ที่สำคัญมากพอให้เป็นข่าวได้ แทนที่พวกเขาจะผลิตสื่อหรือช่องทางของตนเองขึ้นมา ด้านผาสุก พงษ์ไพจิตร (2547: 10) กล่าวว่า สื่อสารมวลชนประนีประนอมกับอำนาจทางการเมืองเกือบหมดสิ้น กลุ่มที่ต้านยันอยู่ได้เพียงกลุ่มเดียวที่กำลังถูกซื้อไปโดยครอบครัวนักธุรกิจระดับนำของไทยรักไทย เราได้สังเกตเห็นคุณภาพของสื่อมวลชนที่ดูเหมือนจะถดถอยลงในช่วงระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคิดถึงสื่อทางเลือก เช่น สื่อผ่านอินเทอร์เน็ต Axford (Axford, 2001) กล่าวถึงการสื่อสารทางการเมืองในสหรัฐอเมริกา ในปี 1960 ที่โทรทัศน์เป็นสื่อหลักในการสื่อสาร ซึ่งเป็นปีที่จอห์น เอฟ.เคนเนดีขึ้นตีเบตเพื่อชิงตำแหน่งประธานาธิบดี (เป็นครั้งแรกของสหรัฐที่มีการถ่ายทอดการชิงตำแหน่งประธานาธิบดีทางโทรทัศน์) ซึ่งแสดงให้เห็นโทรทัศน์ในยุคสมัยนั้นเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มชนชั้นกลางใหม่ และเป็นยุคที่ธุรกิจสื่อบันเทิงเริ่มเติบโต โทรทัศน์ใช้เวลาเพียงสี่ทศวรรษกลายเป็นแหล่งข้อมูลพื้นฐานแรกในการรับรู้ข่าวและข้อมูลข่าวสาร เริ่มถูกใช้เป็นเครื่องมือของนักการเมืองในการสื่อสารกับผู้สนับสนุนและเขายังกล่าวถึงสื่อในอนาคตที่จะเกิดขึ้นว่า

¹⁷ วิวัฒนาการของการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) เกิดขึ้นภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทางเศรษฐกิจทั่วโลก (Axford, 2001)

“เราจะอยู่ในยุคที่เต็มไปด้วยบริษัทในเครือที่เดินหน้าอย่างรวดเร็วเพื่อพัฒนาและจัดหาเทคโนโลยีในการทำสื่อใหม่ ๆ เช่น ที่วีดาวเทียม และการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต การติดต่อสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์ สิ่งเหล่านี้อาจจะเกิดขึ้นและได้รับความนิยมอย่างมากในอนาคต”

“อีกด้านหนึ่ง เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารรูปแบบใหม่จะนำมาซึ่งโอกาสในการติดต่อสื่อสารทางการเมืองที่ดีขึ้น การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตจะแพร่กระจายไปทั่วโลก ลงลึกไปถึงระดับสังคม นำมาซึ่งโอกาสในการเข้าถึงการเมืองได้โดยตรง แต่อย่างไรก็ตามสื่อกระแสหลักอย่างโทรทัศน์จะยังคงเป็นสื่อสำคัญสำหรับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง แต่อาจจะเปลี่ยนให้มีความน่าสนใจมากขึ้น”

ซึ่งต่างจากงานที่ศึกษาการเคลื่อนไหวเรียกร้องทางสังคม หลังปี 2549 ที่ช่องทางการเคลื่อนไหวเรียกร้อง การนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อได้เปลี่ยนไปจากยุคก่อน ปี 2549 อาทิ ชูวัส ฤกษ์ศิริสุข และคณะ (2554) ‘สื่อออนไลน์’ Born to be democracy หนังสือเล่มนี้เผยแพร่หลังเหตุการณ์ทางการเมืองไทย 2 เหตุการณ์ คือ รัฐประหาร 2549 และ พฤษภาคม 2535 ที่มีเหตุการณ์ปิดเว็บไซต์ ปิดวิทยุชุมชน และสื่อกระแสหลักถูกวิพากษ์เรื่องความเป็นกลาง และยอดผู้ใช้อินเทอร์เน็ตของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แล้วพบว่าในสถานการณ์วิกฤต พลเมืองได้ใช้สื่อใหม่เพื่อรวบรวมและแบ่งปันข้อมูลอย่างกว้างขวาง โดยเนื้อหาจะประกอบด้วยบทความที่เกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์นักวิชาการ สื่อมวลชนกระแสหลัก นักกิจกรรมสื่อ บล็อกเกอร์ และนักกิจกรรมการเมือง โดยวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการถกเถียงเรื่อง สื่อใหม่ในกระบวนการประชาธิปไตยในไทย ปวิณ ชัชวาลพงศ์พันธ์ กล่าวว่า สื่อออนไลน์ได้เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์การเมืองทั้งหมด ก่อนหน้านี้การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองต้องทำโดยการออกมาเดินบนท้องถนน ต้องแสดงออกซึ่งสัญลักษณ์บางอย่างร่วมกัน สื่อออนไลน์เป็นศูนย์รวมที่ไม่อยู่ในรูปกายภาพ แต่เป็นจินตภาพ (spiritual) และบางทีการรวมตัวแบบจิตภาพนี้มีพลังมากกว่า เพราะรวมเอาคนที่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในรูปกายภาพ เข้ามามีส่วนร่วมโดยผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งทำได้ง่าย รวมตัวกันง่าย ไม่ใช้งบประมาณเยอะ เคลื่อนไหวได้ง่าย และหากถูกปิดก็สามารถเปิดใหม่ได้ (ชูวัส ฤกษ์ศิริสุข และคณะ, 2554: 90)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นขบวนการแรก ๆ ที่ใช้สื่อของตัวเองในการเคลื่อนไหว คือ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในการเคลื่อนไหวขับไล่รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เมื่อปี 2548 – 2549 เป็นกลุ่มที่เต็มไปด้วยตัวแทนของกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มนักพัฒนาเอกชน กลุ่มสื่อสารมวลชนและฝ่ายธุรกิจ กลุ่มกองทัพธรรม พนักงานรัฐวิสาหกิจ ฯลฯ ความสำเร็จด้านการสื่อสารของกลุ่มพันธมิตรฯ เกิดขึ้นจาก การที่มีสถานีโทรทัศน์ ASTV ถ่ายทอดภาพ เสียง เป็นของตัวเอง ใช้สำหรับเปิดโปงประเด็นความไม่ชอบธรรม กำหนดประกาศ ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวรายวัน รายสัปดาห์ (ฉรรงค์ บุญสวยขวัญ, 2552: 178-183)

จากพัฒนาการของการใช้สื่อของขบวนการทางสังคมของไทยข้างต้นจะพบว่าปัญหาหลักของทุกขบวนการในยุคแรกๆ คือ “การไม่มีสื่อเป็นของตัวเอง” สื่อจำเป็นสำหรับการกระจายความคิดเห็น ข้อเสนอของกลุ่ม ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ในการระดมทรัพยากร ทั้งเงิน และผู้สนับสนุน การมาของสื่อสังคมออนไลน์ที่ทุกคนสามารถเป็นเจ้าของได้ สามารถนำเสนอความเห็นของตนได้ทันที แต่สื่อสังคมออนไลน์ก็มีข้อจำกัด คือ ไม่ใช่ทุกเพจจะสามารถสร้างความนิยม หรือสามารถนำประเด็นที่เสนอให้เป็นประเด็นสาธารณะได้ นี่จึงเป็นจุดสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยเลือก ขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม โครงการเชื่อมแม่วงก์ เนื่องจากหลัก ๆ ขบวนการดังกล่าวจะนำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยมีเพจหลัก ๆ คือ ของอาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ มูลนิธิสีบนาคะเสถียร นอกจากนี้ยังสามารถทำให้ผู้คนในโลกออนไลน์ หรือโลกไซเบอร์ ออกมาเคลื่อนไหวในโลกออฟไลน์ หรือโลกจริงได้

ในขณะที่ประเทศไทยเริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ในการนำเสนอปัญหาสังคม สังคมโลกเองก็มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์กับปัญหาทางสังคม การเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งมีการกล่าวถึงอินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ในหลายๆ ประเด็น เช่น

Sarah Oates (2008: 178) อินเทอร์เน็ตเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาที่มีประโยชน์อย่างมากสำหรับการประท้วงมากกว่าการประท้วงด้วยสื่อแบบเดิมเพราะองค์ประกอบหลายๆ อย่างทำให้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์สำหรับการประท้วง เช่น ความรวดเร็ว ความประหยัดในการนำเสนอข้อมูลสู่โลกภายนอก ช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่สื่อหลักในประเทศไม่ให้ความสนใจ อินเทอร์เน็ตยังช่วยให้คนในสังคมรับรู้ว่าการพวกเขากำลังขาดประชาธิปไตยและความยุติธรรม

Peter Dahlgren (2009: 180-191) กิจกรรมหลายกิจกรรมบนสังคมออนไลน์ที่ทำร่วมกับผู้อื่น ๆ ที่กำลังออนไลน์อยู่ที่ใดสักแห่งเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของวงจรความสัมพันธ์ ซึ่งบางครั้งก็อาจจะติดต่อกันผ่านกันโดยตรง (face-to-face) หรือแค่ติดต่อกันทางโลกไซเบอร์ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในเว็บไซต์สื่อสังคมออนไลน์อย่าง Facebook และ MySpace และในบางครั้งการชุมนุมกันทางการเมืองก็เริ่มจากสิ่งเหล่านี้ การเมืองแบบทางเลือก และความคิดของฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลจะสามารถแพร่ออกไปได้อย่างกว้างขวาง หากไม่มีอินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีและเศรษฐกิจมีผลกับการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต (รวมถึงอุปกรณ์อื่น ๆ อย่าง โทรศัพท์มือถือ) ช่วยให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายดิจิทัลที่ใช้ในการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ยังช่วยผู้ใช้มีพลังทางสังคมน้อยมีความสะดวก และสามารถปรับตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง อินเทอร์เน็ตทำให้พวกเขาสามารถแสดงความคิดเห็นของพวกเขาได้อย่างรวดเร็ว และตอบโต้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติการทางออนไลน์กับออฟไลน์ คือ การปฏิบัติการทางออนไลน์มุ่งไปที่การติดต่อสื่อสารภายใน การส่งข้อมูลข่าวสาร และการมีตัวตนของส่วนรวม และยังมีมุ่งไปที่การรวมตัวของ

สมาชิกที่มีความหลากหลาย ดังนั้นอินเทอร์เน็ตจึงเป็นเรื่องเหมาะสำหรับการทำกิจกรรมทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

Cammaerts (2008: 358-377) แบ่งประเภทการแสดงตนทางสังคมออนไลน์ของขบวนการทางสังคมเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. มีขบวนการทางสังคมขนาดใหญ่บางองค์กรใช้ช่องทางทางออนไลน์ในการรวมกลุ่มเคลื่อนไหว ๑ โห้วงทางสังคมกลุ่มย่อย ๑ เข้าไว้ด้วยกัน และนำเสนอว่ากลุ่มต่าง ๆ กำลังมีกิจกรรมใด มีอาสาสมัครอยู่เท่าไร เช่น สมาคมเพื่อการสื่อสารที่ก้าวหน้า The Association for Progressive Communication (www.apc.org)

2. ขบวนการทางสังคมใช้ช่องทางออนไลน์สำหรับสนับสนุนให้มีรูปแบบการทำงานที่เหมือนกันเพื่อการทำงานร่วมกัน เพื่อการรวมกลุ่มกัน ขบวนการในประเภทนี้มีจำนวนมาก เช่น Attack ซึ่งขบวนการทางสังคมเหล่านี้ก่อนหน้านี้ใช้วิธีการติดต่อสื่อสาร ทำกิจกรรมด้วยกันบนโลกแห่งความเป็นจริง แต่หลังจากที่อินเทอร์เน็ตเข้าขบวนการในประเภทนี้เริ่มเห็นความสำคัญและใช้ช่องทางนี้สำหรับสร้างความเห็นสาธารณะขึ้นมาซึ่งช่วยเพิ่มความน่าสนใจ

3. ขบวนการทางสังคมใช้ช่องทางออนไลน์สำหรับทำหน้าที่เป็นเว็บศูนย์รวมข้อมูลที่สำคัญ เช่น การจัดงานทางวิชาการ เครือข่ายขบวนการทางสังคม

พื้นฐานของการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการสื่อสารและการสร้างยุทธศาสตร์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สามารถจัดประเภทได้หลากหลายแบบ เช่น ขบวนการที่ใช้ช่องทางอินเทอร์เน็ตควบคู่ไปกับการสรรหาสมาชิกและการสร้างความยั่งยืนของขบวนการ นักกิจกรรมเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตเพื่อทำให้สื่อกระแสหลักให้ความสนใจ ขบวนการที่ใช้ช่องทางอินเทอร์เน็ตสำหรับระดมความเห็นอกเห็นใจ ขบวนการที่ใช้ช่องทางอินเทอร์เน็ตเพื่อต่อสู้การควบคุมทางสังคมและการปราบปรามจากผู้มีอำนาจในสังคม และขบวนการที่ใช้ช่องทางอินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างแรงเสียดทานกับรัฐและนโยบายสาธารณะ (ibid.: 195-196)

ในอนาคตทุกสังคม จะพบเห็นการประท้วงในรูปแบบแตกต่างกัน ซึ่งเทคโนโลยีการสื่อสารถูกนำมาใช้ในการจัดการ ระดมคน และปลุกความสนใจของสังคมนานาชาติ แพลตฟอร์มที่ผู้ประท้วงใช้ทุกวันนี้ เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ยูทูบ จะกลายเป็นเครื่องมือที่สร้างสรรค์มากขึ้น เมื่อผู้คนทั่วโลกค้นพบวิธีใหม่ ๆ ที่จะใช้วิดีโอ รูปภาพและข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการกิจตน เทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันทำลายข้อจำกัดเหล่านั้น ไม่ว่าจะอายุ เพศ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม และอุปสรรคแวดล้อมที่เคยขวางกั้นไม่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะพังทลายลงไป ประชาชนจะไม่เผชิญกับความอยุติธรรมอย่างโดดเดี่ยว ประชาชนทั่วโลกสามารถแสดงความคิดเห็นและมีปฏิกริยาโต้ตอบ จะกระตุ้นให้คน

จำนวนมากลุกขึ้นมาแสดงความรู้สึกของตน จากอุปสรรคแห่งความกลัวถูกทำลายลงและรัฐบาลเริ่มเปราะบาง หลายคนที่เคยเชื่อฟังหรืออยู่เงียบ ๆ ก็ไม่ลังเลใจที่จะเข้าร่วม (เอริค ชมิดท์ และจาเร็ด โคเฮน, 2557: 157-159) เหตุการณ์สำคัญที่เป็นตัวอย่างเรื่องนี้ได้ดีคือ เหตุการณ์อาหรับสปริง ทั่วโลกจึงเริ่มตั้งคำถามกับการมาของอินเทอร์เน็ต ซึ่งถูกมาใช้ในการก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยว่าได้สร้างผลในทางบวกหรือลบให้กับสังคม ซึ่งความเห็นของ Jose Marichal (2012: 113) กล่าวว่า การถกเถียงว่าอินเทอร์เน็ตสร้างผลกระทบให้กับประชาธิปไตยในแง่บวกหรือลบนั้นเป็นการมองที่กว้างเกินไป เพราะวัตถุประสงค์ของอินเทอร์เน็ตคือการเป็นสถานที่ที่สามารถอธิบายหรือนำเสนอข้อมูลได้อย่างแพร่หลาย สื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กที่ไม่ใช่แค่เปลี่ยนแนวทางของนักกิจกรรม แต่ยังเปลี่ยนหลายๆ สิ่งของนักกิจกรรม ตัวอย่างเช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ได้เปลี่ยนวิธีการระดมผู้คน ที่แตกต่างกันออกไปอย่างสิ้นเชิงเพราะผู้คนจำนวนมากที่จะรวมตัวกันได้เข้าไปอยู่ในเว็บไซต์ และเว็บไซต์ก็ช่วยในการกระตุ้นประเด็นสาธารณะ นอกจากนี้ทั้งสองเว็บไซต์นั้นค่าใช้จ่ายถูกในการจัดตั้งการประท้วง และช่วยลดความจำเป็นที่จะต้องเอาตัวเองเข้าไปร่วมกิจกรรมโดยตรง

3.2 บริบททางเศรษฐกิจ

วิกฤตการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2554

น้ำท่วมใหญ่ ปี 2554 สร้างผลกระทบอย่างมากกับประเทศไทยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองธนาคารโลกประเมินมูลค่าความเสียหายสูงถึง 1.44 ล้านล้านบาทมีผลกระทบกับประชาชนกว่า 12.8 ล้านคน สาเหตุของอุทกภัยครั้งนี้มีด้วยกันหลายสาเหตุ อาทิ การเผชิญกับพายุหลายลูกในเวลาใกล้เคียงกัน¹⁸ ปัญหาทางกายภาพ เช่น พื้นที่ต้นน้ำ มีป่าไม้, ระบบโครงสร้างป้องกันน้ำท่วมมีประสิทธิภาพลดลง สิ่งปลูกสร้างรุกล้ำลำน้ำ โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เช่น คลองเปรมประชากร และคลองลาดพร้าว

จากรายงานที่สำคัญชิ้นหนึ่งจากวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยระบุว่า ผลจากภัยแล้งเมื่อปีก่อนหน้าหรือ พ.ศ. 2553 และการทำนาปรังมากเกินไปทำให้ปี พ.ศ. 2554 เกิดความกังวลว่าน้ำจะไม่เพียงพอสำหรับการทำเกษตรในฤดูนาปรังถัดไป แม้ว่าจะระดับน้ำในเขื่อนใหญ่ทางเหนือจะสูง แต่ทางการกลับชะลอการระบายน้ำออกจากเขื่อน ทั้งๆที่มีแนวโน้มว่าพายุหลายลูกกำลังจ่อเข้ามา แต่รัฐบาลชะลอระบายน้ำสู่ทุ่ง เนื่องจากขณะนั้นข้าวในทุ่งเจ้าพระยากำลังเกี่ยว (ราชศักดิ์ นิลศิริ, 2557: ออนไลน์) และทางไหลของน้ำลงสู่ภาคกลางตอนล่างนั้นน้ำได้สร้างความเสียหายต่อนิคม

¹⁸ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันไทยเจอพายุถึง 5 ลูก ได้แก่ พายุโซนร้อนไหหม่า นกเตน ไท่ถาง เนสาท และนาลแก

อุตสาหกรรมสำคัญหลายแห่งของไทย อาทิ นิคมอุตสาหกรรมอมตะนครจังหวัดชลบุรี นิคมอุตสาหกรรมนวนคร จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น¹⁹

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อวิกฤติผ่านพ้นไป ภาครัฐเองก็ได้มีการเตรียมแผนการฟื้นฟู เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนแก่ประชาชนจากปัญหาน้ำท่วมในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านที่พักอาศัยและทรัพย์สินที่ประสบน้ำท่วม ด้านสินเชื่อเพื่อช่วยเหลือประชาชนและผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบ ในส่วนของธนาคารแห่งประเทศไทย ก็ได้มีมาตรการเพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ประสบภัย เช่น การขอให้ธนาคารพาณิชย์ช่วยเหลือลูกค้าด้วยการผ่อนปรนเงื่อนไขการชำระหนี้ ดูแลสภาพคล่องของลูกค้า และมีการออกหนังสือเวียนขอผ่อนปรนให้ลูกค้าบัตรเครดิตสามารถผ่อนชำระได้ต่ำกว่าร้อยละ 10 ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ชี้แจงให้หลาย ๆ ประเทศเข้าใจ เห็นได้จากการเข้าร่วมประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 19 ที่ประเทศอินโดนีเซีย ระหว่างวันที่ 16-19 พฤศจิกายน 2554 อย่างเป็นทางการของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี²⁰

ผลของน้ำท่วมยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องออกมาตรการเพื่อรักษาความเชื่อมั่นของนักลงทุน²¹ สาเหตุหลักคือ เพราะในขณะนั้นจะมีข่าวโรงงานย้ายฐานการผลิต ประกาศปิดโรงงาน ออกมาจำนวนมาก

“โรงงานมากกว่า 80 เปรอร์เซ็นต์เป็นนักลงทุนชาวญี่ปุ่น หยุดกิจการแล้ว 5 โรงงาน ย้ายฐานผลิต 10 โรงงาน ส่วนที่เหลือรอความชัดเจนจากผู้บริหารของนิคม”

(ไทยรัฐออนไลน์, 2555: ออนไลน์)

¹⁹ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมนายชวรัตน์ ชาญวีรกูล กล่าวว่า น้ำท่วมโรงงานทั้งหมด 28 จังหวัด ทำโรงงานจมน้ำบาดาล 930 โรงงาน เฉพาะ 3 จังหวัดอยุธยา-ลพบุรี-นครสวรรค์ เสียหายหนักสุด ประเมินแล้วกว่า 2.6 หมื่นล้านบาทผ่น น้ำท่วมโรงงาน

²⁰ ระหว่างการประชุม น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนโดยมีใจความตอนหนึ่งว่า รัฐบาลจะฟื้นฟูความเชื่อมั่นต่อเศรษฐกิจไทยเป็นกลไกการเติบโตที่สำคัญของประชาคมอาเซียนและเศรษฐกิจโลกแม้ว่าที่ผ่านมาประเทศไทยจะประสบปัญหาอุทกภัยซึ่งเป็นภัยพิบัติธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนและเศรษฐกิจแต่รัฐบาลจะเปลี่ยนวิกฤตครั้งนี้ให้เป็นโอกาส โดยรัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการในระยะต่างๆ ของการแก้ปัญหาคือ 3 อาร์ (Rescue-Restore-Rebuild)

²¹ หลังเหตุการณ์น้ำท่วม 7 มีนาคม 2555 นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรนายกรัฐมนตรีเดินทางไปประเทศญี่ปุ่น เพื่อกล่าวกับนักลงทุนญี่ปุ่นเรื่องแผนการป้องกันน้ำท่วมของไทย

“นิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดอยุธยา หากประเมินความเสียหายต่อสิ่งก่อสร้างและเครื่องจักร คาดว่าประมาณ 1-2 แสนล้านบาท แรงงานไทยจะว่างงานนับแสนคน ซึ่งแน่นอนจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย จากการส่งออกที่ลดลงมากกว่า 4 แสนล้านบาท ทำให้จีดีพีลดลงตามมา”

(ไทยรัฐออนไลน์, 2554: ออนไลน์)

“แอลจี และ ซัมซุง เตรียมจะย้ายฐานการผลิตโทรทัศน์จากไทยไปยังโรงงานในเวียดนาม จากก่อนหน้านี้ เมื่อช่วงหลังน้ำท่วมใหญ่ปี 2554 มีบริษัทเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์จำนวนหนึ่งที่ย้ายฐานการผลิตบางส่วนออกไปจากไทย เช่น บริษัท โตชิบา สตอเรจ ดีไวซ์ (ประเทศไทย) จำกัด ได้ตัดสินใจย้ายสายการผลิตฮาร์ดดิสก์ที่อยู่ในไทยทั้งหมดไปที่ฟิลิปปินส์ พร้อมทั้งขายโรงงานผลิตฮาร์ดดิสก์ที่อยู่ในไทย ขณะที่ โตชิบา ประเทศไทย ได้ย้ายการผลิตทีวีทั้งหมดไปยังโรงงานในมาเลเซีย ขณะที่ผู้ผลิตกล้องรายใหญ่ นิคอน ได้ขยายไลน์การผลิตชิ้นส่วนกล้องดีเอสแอลอาร์ บางส่วนจากไทยไปยังลาว เมื่อปี 2556”

(ประชาชาติธุรกิจ, 2558: ออนไลน์)

รัฐบาลจึงได้ออกนโยบายออกมามากมายนโยบายเพื่อสร้างความเชื่อมั่น ซึ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการเชื่อมแม่วงก์โดยตรงคือ โครงการบริหารจัดการน้ำมูลค่า 3.5 แสนล้าน

โครงการบริหารจัดการน้ำ 3.5 แสนล้าน

หนึ่งในนโยบายของรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรที่แถลงต่อรัฐสภาในวันที่ 23 สิงหาคม 2554 คือ 1.4 ส่งเสริมให้มีการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการและเร่งรัดขยายเขตพื้นที่ชลประทาน โดยเร่งให้มีการบริหารจัดการน้ำในระดับประเทศอย่างมีประสิทธิภาพให้สามารถป้องกันปัญหาอุทกภัยและภัยแล้งได้ รวมทั้งสนับสนุนภาคการเกษตรด้วยการก่อสร้างระบบชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก พื้นฟูการขุดลอกคูคลอง และแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีอยู่เดิม ขยายเขตการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า จัดสร้างคลองส่งน้ำขนาดเล็กเข้าสู่ไร่นา และขยายเขตการจัดรูปที่ดิน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำและการผลิตส่งเสริมการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเหมาะสมกับชนิดพืช และจัดหาแหล่งน้ำในระดับไร่นาและชุมชนอย่างทั่วถึง (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2554: ออนไลน์) ซึ่งนโยบายนี้เกิดขึ้นก่อนเหตุการณ์อุทกภัย ต่อมารัฐบาลยิ่งลักษณ์ต้องประสบปัญหาหาอุทกภัย ปลายปี 2554 ทำให้ต้องออกโครงการบริหารจัดการน้ำ 3.5 แสนล้าน ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายไว้เป็นบริบททางสังคมข้างต้นแล้วเป็นปัจจัยที่ทำให้ “โครงการเชื่อมแม่วงก์กลับมา”

ตามที่ได้กล่าวไปในบริบททางสังคมแล้วว่า โครงการนี้เกิดขึ้นเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนหลังเหตุการณ์มหาอุทกภัย ปี 2554 โดยมีรายละเอียดโครงการดังนี้

แรกเริ่มรัฐบาลได้ตั้งหน่วยงานขึ้นมาใหม่เพื่อบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและครบวงจรคือ คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (กยน.)²² ต่อมาวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2555 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบตามมติของ กยน.²³ ให้ตั้งองค์การบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ (กบอ.) ที่มี นายปลอดประสพ สุรัสวดี รองนายกรัฐมนตรี ในฐานะประธานคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (กบอ.) เป็นผู้ดูแลได้จัดให้มีการออกแบบก่อสร้างใน 10 โมดูล²⁴ โมดูลที่สำคัญคือ Module A1 : 1. การสร้างอ่างเก็บน้ำอย่างเหมาะสมและยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง ยม น่าน สะแกกรัง และป่าสักโดยกำหนดให้มีการสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำตามลุ่มน้ำต่าง ๆ เช่น เขื่อนแก่งเสือเต้น ในลุ่มน้ำยม เขื่อนแม่วงก์ ในลุ่มน้ำสะแกกรัง เพราะเชื่อว่าจะสามารถบริหารจัดการกับมวลน้ำก่อนที่จะลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาได้

3.3 บริบททางการเมือง

การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติปรองดองแห่งชาติและร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม

²² กยน. ได้จัดทำเสนอแนวคิดไว้ 8 แผนงาน คือ 1. การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้และระบบนิเวศน์ 2. การบริหารจัดการแหล่งเก็บกักน้ำหลัก 3. การฟื้นฟูและพัฒนาประสิทธิภาพของสิ่งปลูกสร้างเดิมและก่อสร้างใหม่ตามแผนที่กำหนดไว้ 4. คลังข้อมูลและระบบคาดการณ์ภัยพิบัติและระบบเตือนภัย 5. การเตรียมแผนเผชิญเหตุเฉพาะพื้นที่ 6. การกำหนดพื้นที่รับน้ำและมาตรการเยียวยา 7. การพัฒนาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ 8. การสร้างความรู้ความเข้าใจ การยอมรับ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการอุทกภัยขนาดใหญ่

²³ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบตามมติคณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (กยน.) ตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เสนอ ดังนี้ เห็นชอบรูปแบบขององค์การบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ (Single Command Authority) และร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วย (1) คณะกรรมการนโยบายน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ (กนอช.) มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มี กยน. เป็นที่ปรึกษา (2) คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (กบอ.) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่จัดทำแผนปฏิบัติการ และดำเนินการอื่น ๆ ตามนโยบายของ กนอช (3) สำนักงานนโยบายและบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (สนอช.) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้กับ กบอ.

²⁴ กบอ. ได้นำเอาแผนงาน 8 ข้อของ กยน. มาจัดเป็น 10 โมดูล 9 สัณยฐานั้น ไม่มีแผนงานส่วนไหนที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม ภาคประชาชนและภาคสังคมจึงทำให้เกิดข้อโต้แย้งและข้อเสนอแนะทางวิชาการที่ต่อต้านแผนงานทั้ง 10 มากมาย จนนำไปสู่การฟ้องศาลปกครอง

จากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองได้สร้างความขัดแย้งกับคนในชาติ มีการแบ่งกลุ่มคนออกเป็นฝ่ายตามกลุ่มผู้สนับสนุนทางการเมือง ทำให้เมื่อรัฐบาลใดขึ้นมาเป็นรัฐบาล ก็จะมีพบกับการต่อต้านจากมวลชนฝ่ายตรงข้าม เกิดการประท้วงในทุกรัฐบาลและมีผู้เสียชีวิตจากการชุมนุมทางการเมือง ทำให้มีข้อเสนอให้มีการออกพระราชบัญญัติปรองดองแห่งชาติ และพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม ขึ้นเพื่อแก้ปัญหา และนำประเทศเข้าสู่ความสงบ²⁵

พระราชบัญญัตินิรโทษกรรม ในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ถูกกล่าวถึงครั้งแรก ในการประชุมพรรคเพื่อไทยเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2556 พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้กล่าวถึงการเสนอร่าง พ.ร.บ. นิรโทษกรรม โดยเห็นว่าควรสนับสนุนร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรม ฉบับที่เสนอโดย ร.ต.อ.เฉลิมอยู่บำรุง

...ผม ได้คุย และขอบคุณท่านเฉลิมแล้ว เห็นด้วย จะทำอะไรควรทำอะไรให้มันสุดซอย ร่างของวรชัย เหมือนเดินไปครึ่งๆ กลางๆ มันไม่สุดซอย เมื่อจะทำแล้วก็ทำให้มันสุดซอย แต่ถ้าจะเร่งเอาเข้าสมัยประชุมวิสามัญ 3 วาระรวด ไม่เห็นด้วย จะถูกฝ่ายค้านโจมตีอีก ขณะนี้ยังไม่มีการชี้แจงเหตุผล รายละเอียดทั้งหมด อยากให้เอาเข้าสมัยประชุมหน้า ไม่เป็นอะไร ผมรอได้...

(เนชั่นสุดสัปดาห์, 2556: ออนไลน์)

พ.ร.บ.นิรโทษกรรม ฉบับที่เสนอโดย ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง มีสาระสำคัญในมาตรา 3 ความว่า

“...มาตรา 3 บรรดาการกระทำทั้งหลายทั้งสิ้นของบุคคลที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการชุมนุมทางการเมือง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง หรือการกระทำใดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในระหว่าง พ.ศ. 2549... ...ถ้าอยู่ในระหว่างพิจารณาคดี ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดี ถ้าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิด ถ้าผู้นั้นรับโทษอยู่ ก็ให้การลงโทษสิ้นสุดลงจนถึงวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ...”

ต่อมา ในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทย จำนวน 163 คน เข้าชื่อเสนอ “ร่าง พ.ร.บ.การปรองดองแห่งชาติ พ.ศ. ...” ต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 มีการแถลงมติจากพรรคเพื่อไทยว่า พรรคเพื่อไทยขอสนับสนุน “ร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรม พ.ศ. ...” ของนายวรชัย เหมะ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรปราการ พรรคเพื่อไทย และชี้แจงว่า พ.ร.บ.การปรองดองแห่งชาติซึ่งนำโดย ร.ต.อ.เฉลิม

²⁵ร่าง พ.ร.บ. ปรองดอง และร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมฉบับ สามารถดาวน์โหลดได้ที่ <http://ilaw.or.th/node/2869>

อยู่บำรุง นั้น เป็นการใช้ออกสิทธิ์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเสนอกฎหมาย ไม่ใช่มติของพรรคเพื่อไทยแต่อย่างใด (มติชนออนไลน์, 2556: ออนไลน์)

ร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้ เข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 8 สิงหาคม 2556 ที่ประชุมสภาผู้แทนฯ ได้มีมติรับหลักการร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้ โดยมีเสียงรับหลักการ 300 เสียง และ เสียงไม่รับหลักการ 124 เสียง ไม่ลงคะแนน 14 เสียง ละไม่ออกเสียง 3 เสียง จากนั้นที่ประชุมได้มีมติแต่งตั้ง “คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมหรือ กมธ.” จำนวน 35 คน

ในการประชุมคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรม ด้วยคะแนน 20 ต่อ 7 เสียง ในวันที่ 28 ตุลาคม 2556 (บ้านเมือง, 2556: ออนไลน์) ซึ่งขณะนั้นหลายฝ่ายเข้าใจว่า วาระ 2 และวาระ 3 จะมีขึ้นในเดือนพฤศจิกายน แต่ในวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2556 นายสมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์ ประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้นัดประชุมสภานัดพิเศษในวันที่ 31 ตุลาคม 2556 เพื่อพิจารณาร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมในวาระ 2 และ 3 ซึ่งพรรคเพื่อไทยได้มีมติเป็นเอกฉันท์ในการสนับสนุนร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันพรรคประชาธิปัตย์มีการคาดการณ์ว่าการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวจะใช้เวลาเพียง 1 วันเท่านั้น และภายหลังจากประชุม นายสุเทพ เทือกสุบรรณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี พรรคประชาธิปัตย์ ได้หารือกับกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนิทสนมกัน ได้มีการวิเคราะห์ว่า

...รัฐบาลเร่งเกมเร็วเพื่อตัดตอน ขณะเดียวกัน ประธานสภาที่รับเข้าเป็นวาระประชุมเป็นการพิเศษ ถือเป็นการลักไก่ เนื่องจากผู้ชุมนุมยังค่อนข้างน้อย จึงเห็นว่าการเป่านกหวีดหลังจากผ่านวาระ 3 นั้นไม่ทันแล้ว จึงเห็นว่าหลังจากพิจารณาวาระ 2 นายสุเทพพร้อมด้วย ส.ส.พรรคส่วนหนึ่งจะออกมาต่อสู้เคียงข้างประชาชน จึงเห็นพ้องกันว่าจะมีการเป่านกหวีด โดยให้ประชาชนแต่งชุดดำมาร่วมกันที่สถานีรถไฟสามเสน ในเวลา 18.00 น. วันที่ 31 ต.ค. เป็นต้นไป แล้วจะมีการกำหนดท่าทีการเคลื่อนไหวผู้ชุมนุมอีกครั้งหนึ่ง...

(เดลินิวส์, 2556: 16)

จากการสัมภาษณ์ศศินกล่าวว่า เขามีปฏิทิน พ.ร.บ.นิรโทษกรรม ของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งติดตัวอยู่ตลอด เขาคาดการณ์มาก่อนแล้วว่า หากเคลื่อนไหวตอนที่ พ.ร.บ.นิรโทษกรรม ออกจากสภาผู้แทนราษฎร สื่อและประชาชนจะสนใจ พ.ร.บ.นิรโทษกรรมมากกว่าสนใจ การเคลื่อนไหวเรื่องเขื่อนแม่วังก์ จึงต้องรีบเคลื่อนไหวก่อน (ศศิน เฉลิมลาภ, 2559: สัมภาษณ์)

สภาวะความตึงเครียดและการแบ่งฝ่ายทางการเมือง

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เรื่อยมาความขัดแย้งทางการเมืองไทยกลายเป็นพลวัตที่มีการแบ่งขั้วทางการเมืองออกเป็น 2 ฝ่าย เมื่อฝ่ายหนึ่งได้เป็นรัฐบาลจะมีอีกฝ่ายออกมาเคลื่อนไหวคัดค้าน ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นก่อนการขึ้นดำรงตำแหน่งของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรมาทำหน้าที่นายกรัฐมนตรีในฐานะบัญชีรายชื่อลำดับที่ 1 ของพรรคเพื่อไทยด้วยการชูลอแกน “ไม่คิดแก้แค้น แต่จะแก้ไข”²⁶

ความพยายามที่จะไม่ให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่นำไปสู่การล้มรัฐบาลไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองตั้งแต่ปีแรกของการทำงาน ก็คือ ม็อบเสธอ้ายหรือ พล.อ. บุญเลิศ แก้วประสิทธิ์ ประธานองค์การพิทักษ์สยาม โดยตั้งเป้าหมายนำประเทศไทยย้อนเวลาไปสู่การ “แซ่แข็ง” นักการเมืองไม่ให้มายุ่งกับการปฏิรูปประเทศเป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี²⁷ เนื่องจากมองว่าคอร์รัปชัน และปล่อยให้มีการจับจ้วงสถาบัน แต่ก็ประกาศยุติม็อบเพราะคนมาไม่ถึงล้านตามที่ต้องการ

กลุ่มต่อมาที่เคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลคือ กลุ่มหน้ากากขาว ที่ใช้สัญลักษณ์หน้ากากสีขาวหรือ “กายฟอกส์” เคลื่อนไหวไปตามท้องถนนและสังคมออนไลน์เริ่มเคลื่อนไหวตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2556 วัตถุประสงค์หลักของกลุ่มนี้คือ “ล้มล้างระบอบทักษิณให้หมดสิ้นจากแผ่นดินไทย”

“หน้ากากขาวทะเลทะลวงถึงพลังเงียบทางการเมือง ที่เคยแอบเชียร์พันธมิตรหรือคนที่ต่อสู้กับระบอบทักษิณ แต่คนกลุ่มนี้ไม่พร้อมที่จะออกมาชุมนุม จะมีวิถีชีวิตผูกตัวเองอยู่กับโซเชียลเน็ตเวิร์ค แม้หน้าเฟซบุ๊กตัวเองจะไม่พูดเรื่องการเมือง แต่ก็มีกรคลิกไลค์คอยติดตามเพจที่เกี่ยวกับการเมือง ดังนั้นหน้ากากขาวจึงไปโดนจริตของคนแบบนี้”

CHULALONGKORN UNIVERSITY (สุริยะใส กตะศิลา, 2556: ออนไลน์)²⁸

ทั้ง 2 กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองข้างต้นสาเหตุหลักคือ ต้องการโค่นล้มรัฐบาล หรือโค่นล้มระบอบทักษิณ ซึ่งเส้นแบ่งระหว่างโค่นล้มรัฐบาลกับโค่นล้มระบอบทักษิณบางครั้งก็ซ้อนทับกัน แต่ขบวนการเคลื่อนไหวนี้เกิดในช่วงที่ยังไม่มีประเด็นทางการเมืองที่มีความสำคัญที่คนในสังคมรู้สึกได้ถึงจุด

²⁶ คำพูดนี้เกิดขึ้นในรายการ Intelligence ช่อง Voice TV ในช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ดูเพิ่มเติมได้ที่ <https://www.youtube.com/watch?v=YaJS62N5BZw>

²⁷ เหตุผลที่เสธอ้ายต้องออกมาเคลื่อนไหว 1. รัฐบาลมีการปล่อยให้มีการจับจ้วง ล้วงละเมิดพระเจ้าแผ่นดิน และดูเหมือนว่าจะยุ่งด้วยซ้ำ 2. เป็นรัฐบาลหุ่นเชิดของ พ.ต.ท.ทักษิณ เพราะว่าจะเอาใครออก ใครเข้า ต้องไปคูโบ หรือว่าไปฮ้องกง ไม่มีประสิทธิภาพในการทำงาน และ 3. มีการทุจริตคอร์รัปชัน

²⁸ <https://prachatai.com/journal/2013/06/47278>

ที่ต้องออกมาเคลื่อนไหว ด้วยสาเหตุเพราะรัฐบาลเพิ่งเข้ามาทำหน้าที่ และคนเบื่อการเคลื่อนไหวทางการเมือง

รัฐบาลเริ่มออกนโยบายเพื่อบริหารประเทศช่วงกลางปี 2555 เป็นจุดเริ่มต้นการโจมตีจากฝ่ายต่อต้านนโยบายของรัฐ นโยบายที่เสนอ เช่น ร่าง พ.ร.ก.เงินกู้ 3.5 แสนล้านบาท และเสนอร่าง พ.ร.บ.ให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่งของประเทศ พ.ศ. .... วงเงินไม่เกิน 2 ล้านล้านบาท

พ.ร.ก.เงินกู้ 3.5 แสนล้านบาท รัฐบาลส่งให้ที่ประชุมวุฒิสภาโดยอ้างเหตุผลความจำเป็นเร่งด่วน ทำให้ที่ประชุมวุฒิสภามีมติเห็นชอบให้ผ่านร่างกฎหมายดังกล่าว นำมาสู่การฟ้องศาลปกครองของ นายศรีสุวรรณ จรรยา นายกสภาคต่อต้านสภาวะโลกร้อนและพวกรวม 45 คน เพื่อขอให้มีคำสั่งเพิกถอนแผนการบริหารจัดการน้ำ และสั่งให้ร่วมกันจัดให้มีการทำประชามติรับฟังความคิดเห็นประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งศาลมีคำวินิจฉัยในเดือนมิถุนายน 2556 ว่าให้รัฐบาลนำโครงการจัดการน้ำไปรับฟังความคิดเห็น²⁹ ประชาชนตามมาตรา 57 (2) และ 67 (2) ก่อนจ้างออกแบบ

สำหรับ พ.ร.บ. เงินกู้ 2 ล้านๆ นั้น หลักการของร่างกฎหมายฉบับนี้คือ จะให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อพัฒนาโครงการพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่งของประเทศ มูลค่ารวมกันไม่เกิน 2 ล้านล้านบาท เพื่อให้ไทยเป็นศูนย์กลางด้านคมนาคมขนส่งในภูมิภาคนี้

ทั้ง 2 โครงการนี้ล้วนแต่ต้องกู้เงิน บริบททางสังคมขณะนั้นโจมตีอย่างหนักถึงขั้นที่เกิดขึ้นจาก 2 โครงการว่าต้องใช้เวลาถึง 50 ปีถึงจะใช้หนี้ก้อนนี้หมด เป็นจุดเริ่มต้นของการไม่พอใจการทำงานของรัฐบาล การเมืองเริ่มกลับเข้าสู่พลวัตเริ่มมีการแสดงความคิดเห็นให้สัมภาษณ์ประเด็นการออกนโยบายสาธารณะอย่างกว้างขวาง เช่น การชุมนุมของกองทัพประชาชนโค่นระบอบทักษิณ หรือ กปท.³⁰ เริ่มชุมนุมประท้วงกันตั้งแต่วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2556 ร่วมกับกองทัพธรรมของคณะสันติอโศก ต่อมาก็ได้

²⁹ รัฐบาลได้จัดเวทีรับฟังความคิดเห็น “อย่างทั่วถึง” เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2556 ทำให้มีเวทีรับฟังความคิดเห็นทั้ง 77 จังหวัดเริ่มทำครั้งแรกเมื่อ 15 ตุลาคม 2556 ที่จังหวัดลำพูนและเวทีสุดท้ายที่กรุงเทพฯ วันที่ 6 ธันวาคม 2556 แต่ทำได้ไม่ครบ เพราะสถานการณ์ความไม่พอใจเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น

³⁰ เป็นกลุ่มที่แยกมาจากองค์การพิทักษ์สยาม โดยมีแกนนำทั้งหมด 7 คน คือ 1. พลเอก ปรีชา เอี่ยมสุพรรณ 2. พลเรือเอก ชัย สุวรรณภาพ 3. พลเอก ชูเกียรติ ตันสุวัฒน์ 4. พลอากาศโท วัชรฤทธิ์ ฤทธิชัย 5. นายพิเชฐ พัฒนโชติ 6. นายไทกร พลสุวรรณ 7. พลเรือเอก บรรณวิทย์ เก่งเรียน โดยเรียกตัวเองว่า "คณะเสนาธิการร่วมโค่นระบอบทักษิณ"

ย้ายเข้าไปในสวนลุมพินี และอีกกลุ่มหนึ่งคือ เครือข่ายนักศึกษาประชาชนปฏิรูปประเทศไทยหรือ คปท. เป็นกลุ่มที่แยกออกมาจาก คปท. โดยชุมนุมที่บริเวณแยกอรุณพงษ์ นำโดยนายนิติธร ล้ำเหลือ

มุมมองของนักนักพัฒนาเอกชนต่อรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรก็มีมุมมองที่ไม่ดี 2 ประเด็น ประเด็นแรกนักอนุรักษ์มองว่ารัฐบาลออกนโยบายที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติหลายโครงการ ไม่ว่าจะเป็นกระเช้าภูกระดึง เขื่อนแม่วงก์ เขื่อนแก่งเสือเต้น ท่าเรือปากบารา ถนนทะเลสร้างเมืองใหม่ปากน้ำเจ้าพระยา ฯลฯ เป็นต้น มุมมองของนักอนุรักษ์มองว่าโครงการทั้งหมดอ้างการพัฒนาเพื่อช่วยเหลือประชาชน ให้ลืมตาอ้าปาก ทั่วๆ ที่โครงการส่วนใหญ่เป็นโครงการปลูกฝัสดิบโบราณผิดยุคผิดสมัย ไม่ได้มาจากการไตร่ตรองแก้ปัญหาจัดการน้ำภายใต้สถานการณ์ปัจจุบัน ประเด็นที่สอง รัฐบาลมองว่านักพัฒนาเอกชนนั้นคือ ศัตรูที่คัดค้านการดำเนินนโยบายของรัฐ มองนักอนุรักษ์เป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญ และพยายามตัดกำลัง รังแก แก่งนักอนุรักษ์ (สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช, 2555: ออนไลน์)

ด้านบริบททางสังคมชี้ให้เห็นว่าก่อนการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมในเดือนกันยายน 2556 นั้น คนในสังคมเบื่อหน่ายการเมืองมาก่อนแล้วไม่อยากจะร่วมเคลื่อนไหวทางสังคมที่มุ่งเพื่อประโยชน์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอีกแล้ว ขณะเดียวกันก็เริ่มเกิดความไม่พอใจรัฐบาลเป็นแรงกระตุ้นมาตั้งแต่ต้นปี 2555 และพัฒนาเรื่อยมาแล้วก่อนจะมีการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมแต่คนในสังคมยังไม่เข้าร่วมเคลื่อนไหวมากเนื่องจากเหตุผลแรกคือเบื่อหน่าย การเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมเป็นการเคลื่อนไหวแรกที่ได้รับการตอบสนองอย่างดี เพราะก้าวทันเรื่องการเมืองเสื้อสี

บทที่ 4

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อม

ในบทนี้ผู้วิจัยจะตอบคำถามหลักของงานวิจัยชิ้นนี้ที่ว่า ขบวนการสิ่งแวดล้อมเพื่อคัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์ใช้ยุทธวิธีใดและช่องทางใดในการเคลื่อนไหวโดยอาศัยทฤษฎีการระดมทรัพยากร ทฤษฎีการสร้างกรอบโครงสร้างวัฒนธรรม และทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในการหาคำตอบ

1. ตัวแสดงในขบวนการสิ่งแวดล้อม

กลุ่มแกนนำขบวนการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 4 องค์กรพัฒนาเอกชน และ 1 กลุ่มสังคมออนไลน์ คือ

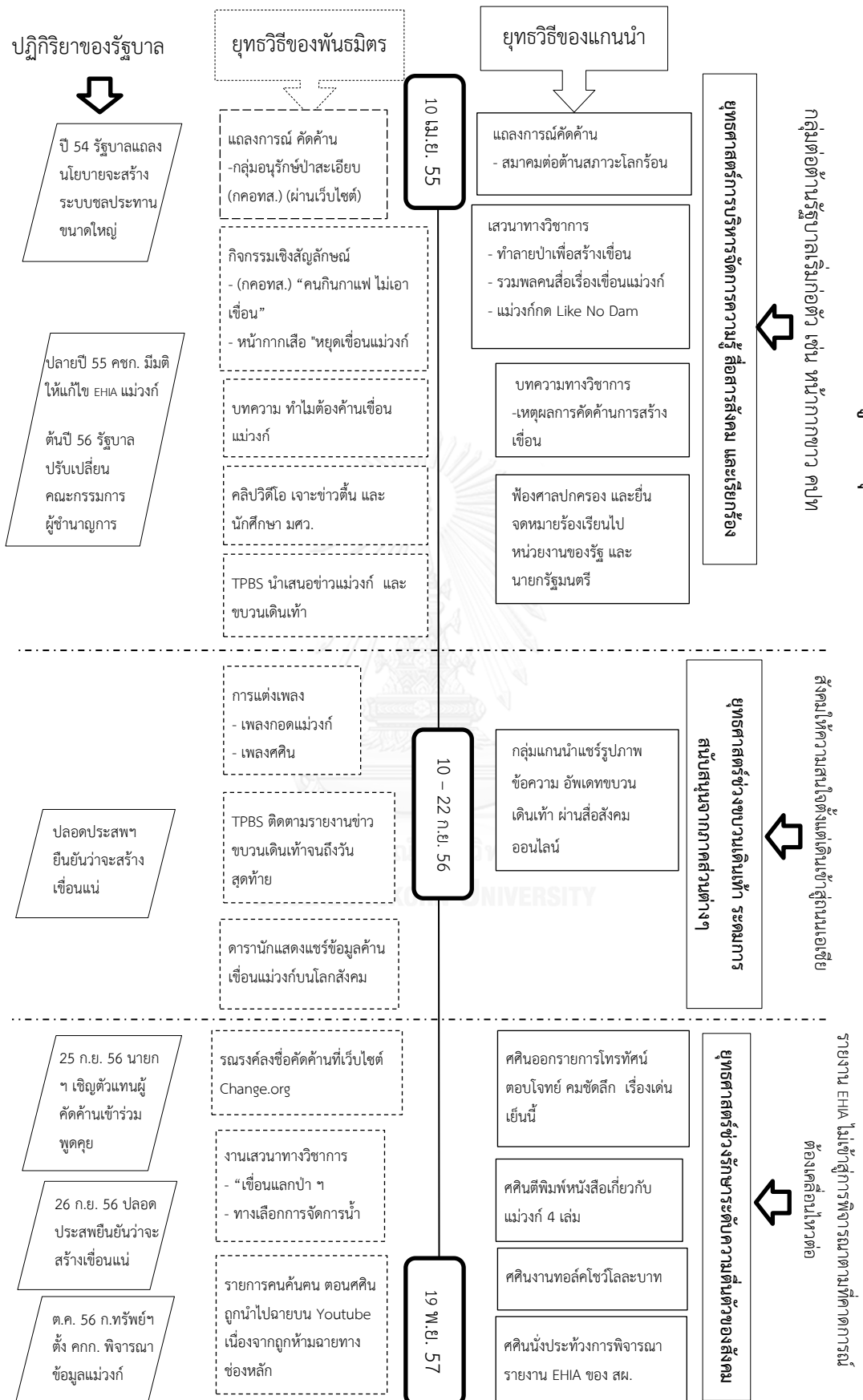
1. มูลนิธิสืบนาคะเสถียรและศติน เฉลิมลาภ
2. กองทุนสัตว์ป่าโลกสากล WWF Thailand
3. มูลนิธิโลกสีเขียว
4. สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน
5. กลุ่ม Big Trees

ทั้ง 5 ขบวนการเป็นแกนนำในการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ เพราะเผยแพร่ข้อมูล แชรข้อมูล ทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้ง

กลุ่มพันธมิตรเป็นกลุ่มที่ช่วยให้ประเด็นการเคลื่อนไหวคัดค้านเรื่องเขื่อนแม่วงก์กระจายการรับรู้ออกไป เพราะกลุ่มนี้จะประกอบไปด้วยทั้งนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ รายการทางสังคมออนไลน์ องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อโทรทัศน์ เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกลุ่มผู้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์เพียงครั้งหรือสองครั้ง

ผู้วิจัยจะอธิบายยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของทั้งแกนนำและกลุ่มพันธมิตรด้วยแผนภูมิ เพื่อให้เข้าใจภาพรวมการเคลื่อนไหวตั้งแต่เริ่มต้นคือหลังมติ ครม. เห็นชอบในหลักการสร้างเขื่อนแม่วงก์วันที่ 10 เมษายน 2555 – 19 พฤศจิกายน 2557 ที่มีการพิจารณารายงาน EHIA ว่าทั้งสองกลุ่มเคลื่อนไหวเรื่องเขื่อนแม่วงก์ด้วยยุทธวิธีใด สอดรับหรือเกี่ยวพันกันอย่างไร

แผนภูมิที่ 1 ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อม

2. การสร้างประเด็นเคลื่อนไหวคัดค้าน

สาเหตุของปัญหาได้พัฒนาจากการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ เป็นการคัดค้านความไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ของรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์ โดยมีเหตุผลที่ไม่ควรสร้างเขื่อนแม่วงก์ ดังนี้

ตารางที่ 1 เหตุผลที่ไม่ควรสร้างเขื่อนแม่วงก์

เหตุผลด้านนิเวศ	เหตุผลด้านเศรษฐศาสตร์
- ทำลายป่าต้นน้ำ	- เขื่อนขนาดเล็กไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ³¹
- อาจเกิดการลักลอบตัดไม้ริมอ่างเก็บ	- เขื่อนไม่แก้ปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง
- เร่งให้เกิดการสูญพันธุ์ เช่น นกยูง เสือโคร่ง ³²	- ทำลายความเชื่อมั่นด้านสิ่งแวดล้อมของไทย
- ส่งผลกระทบต่อป่ามรดกโลกทุ่งใหญ่นเรศวร	- เป็นช่องทางให้โครงการพัฒนาขนาดใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่อนุรักษ์อื่นๆ
- ง่ายต่อการลักลอบล่าสัตว์ป่า	

ที่มา: เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม, 2555: ออนไลน์

จากสาเหตุของปัญหาข้างต้น ขบวนการสิ่งแวดล้อมได้เสนอทางออกของปัญหาโดยมุ่งไปที่ชนชั้นกลางเนื่องจากพื้นที่สร้างเขื่อนแม่วงก์ไม่มีผู้ได้รับความเดือดร้อนไม่มีคนอยู่อาศัย จึงเสนอทางออกที่ขบวนการสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาก็คือ รายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์ และทางเลือกอื่นๆ ที่ช่วยบริหารจัดการน้ำแทนการสร้างเขื่อนแม่วงก์

³¹ ปริมาณการกักเก็บน้ำของเขื่อนแม่วงก์ เก็บน้ำได้เพียง 1% ของปริมาณน้ำที่ท่วมลุ่มน้ำภาคกลาง ในปี 2554

³² สถานการณ์เสือโคร่งในโลก ตกอยู่ในภาวะวิกฤติใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR - Critically endangered species) โดยที่ทั่วโลกมีเสือโคร่งเหลืออยู่ไม่เกิน 3,500 ตัว ส่วนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เสือโคร่งได้สูญพันธุ์หรือลดจำนวนลงจนเข้าสู่ภาวะใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่งจากป่าธรรมชาติ ในเกือบทุกประเทศ สำหรับประเทศไทย ประเมินกันว่ามีเสือโคร่งเหลืออยู่ไม่เกิน 250 ตัว (อนรรฆ พัฒนวิบูลย์, 2555: ออนไลน์)

กรอบทางออกว่าด้วยการปฏิรูประบบการพิจารณารายงาน EHIA และ EIA

กรอบความคิดนี้ปรากฏอยู่ในแถลงการณ์มูลนิธิสืบนาคะเสถียร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เราต้องการเครื่องมือใหม่ เพราะการประเมินผลกระทบแค่ EIA หรือ EHIA ไม่เพียงพอ ต้องเพิ่มเป็น SEA หรือการประเมินสิ่งแวดล้อมในระดับยุทธศาสตร์ คือต้องพิจารณาก่อนว่าทางเลือกในการพัฒนาแหล่งน้ำนั้น ๆ มีกี่ทางเลือก นำแต่ละทางเลือกมาศึกษาอย่างละเอียด เพราะปัจจุบันเริ่มจากทางเลือกเขื่อนก่อนเลยซึ่งอาจจะมีทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกว่า แต่ต้องศึกษาทางเลือกอื่น ๆ ด้วย เขื่อนไม่ควรเป็นคำตอบแรก

2. เจ้าของโครงการต้องไม่เป็นผู้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาในการทำรายงาน EIA และ EHIA โดยตรง เพราะจะทำให้ผู้ทำรายงานขาดอิสระโดยควรมีกองทุน หรือระบบกองกลาง โดยให้หน่วยงานกลางทำหน้าที่จัดหาผู้ทำรายงาน

3. EIA และ EHIA ต้องมีอายุจำกัด ไม่ใช่ว่าอายุ 10 ปี 20 ปี ก็ยังกลับมาใช้ เพราะสภาพการณ์ในแต่ละช่วงเวลาของสังคมและสิ่งแวดล้อมได้เปลี่ยนไปแล้ว

4. คณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ (คชก.) จะเป็นไปได้หรือไม่ ที่จะมิตัวแทนนักวิชาการซึ่งเป็นตัวแทนจากองค์กรภายนอก ภาคประชาชน กลับเข้ามาทำหน้าที่อ่านรายงาน ร่วมพิจารณารายงานในฐานะคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ ในด้านต่างๆ พร้อมทั้งเปิดที่นั่งให้ชุมชนผู้มีส่วนได้เสียเสนอรายชื่อเข้าไปร่วมรับฟัง ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายสนับสนุนหรือฝ่ายคัดค้าน

5. รายงาน EIA และ EHIA ไม่ควรจะเสนอและแก้จนกว่าจะผ่าน แต่หากผู้จัดทำรายงานเป็นอิสระ ก็มีสิทธิที่จะเสนอได้ว่าควรยุติโครงการ เนื่องจากมีผลกระทบสูงและมาตรการที่จะป้องกันเพื่อลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีต้นทุนสูงกว่าความเป็นไปได้ที่เจ้าของโครงการจะลงทุนหรือระบบทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้มีคุณค่าเกินกว่าจะทำลายด้วยโครงการก่อสร้างต่างๆ

กรอบทางออกว่าด้วยทางเลือกอื่น ๆ ที่ไม่สร้างเขื่อน

พัฒนาแก้มลิง พัฒนาระบบเหมืองฝาย โดยใช้แนวทางการจัดการน้ำชุมชนเป็นหลักการสำคัญพัฒนาอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กกระจายทั่วทุกพื้นที่ เช่นเดียวกับกรอบทางออกของเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม ที่เสนอทางเลือกการจัดการน้ำแบบบูรณาการ กรณีไม่ต้องสร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ โดยสรุปคือ โครงการเขื่อนแม่วงก์ หากแยกพื้นที่ชลประทานโครงการเป็นส่วนย่อยๆ จะพบว่าบางส่วนไม่ได้มีปัญหา บางส่วนมีปัญหาบ้างแต่สามารถแก้ด้วยวิธีอื่นได้ แต่ต้องทำการศึกษาถึงสภาพของพื้นที่แต่ละพื้นที่ว่าเป็นลักษณะใด ที่ลาด ที่ลุ่ม และศึกษาถึงประสิทธิภาพของเครื่องมือบริหารจัดการน้ำที่มีอยู่ อ.ศคินจึงเสนอทางเลือกอื่นๆ ให้ (ดู ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ทางเลือกการจัดการน้ำแบบบูรณาการ กรณีหากไม่สร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์

พื้นที่	ปัญหา	สร้างเขื่อนแม่วงก์	จัดการน้ำทางเลือก
แม่วงก์ ตอนบน	น้ำท่วม	ไม่ได้เป็นพื้นที่อุทกภัยแต่อาจ ช่วยลดน้ำหลากสองฝั่งลำน้ำ ประมาณ 10,000 ไร่	ไม่ได้เป็นพื้นที่อุทกภัยแต่การทำฝายชะลอ น้ำท่วมพื้นที่ช่วยลดน้ำหลากทั้งลุ่มน้ำ ประมาณ 200,000 ไร่
	น้ำแล้ง	มีพื้นที่ชลประทานระบบท่อ 10,000 ไร่	กระจายน้ำท่วมพื้นที่ 100,000 ไร่
	อื่นๆ	-อาจเกิดปัญหาความเสี่ยงน้ำ ล้นทางระบายน้ำจากเขื่อนเมื่อ มีฝนหนัก -เสี่ยงความเสียหายหากเขื่อน ชำรุด -ถูกเวนคืนที่ดิน	-ไม่มีความเสี่ยง -ไม่ถูกเวนคืนที่ดิน
แม่วงก์ ตอนกลาง	น้ำท่วม	ปกติเป็นพื้นที่น้ำท่วมน้อยมี เขื่อนแม่วงก์ลดน้ำท่วมได้ 30%	ขุดลอกลำน้ำและชะลอน้ำในฝายเพิ่มการ ระบายน้ำไม่น่าจะน้อยกว่า 30%
	น้ำแล้ง	ปกติทำนาได้สองครั้งอยู่แล้ว หากมีเขื่อนอาจจะทำได้มาก ขึ้น	เพิ่มฝายและระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้าที่ ชาวบ้านจัดการเองได้
	อื่นๆ	มีพื้นที่รับประโยชน์ประมาณ 100,000 ในที่ราบลุ่ม ถูกเวนคืนที่ดิน	กระจายการจัดการน้ำทั่วทั้งลุ่มน้ำย่อย หลายแสนไร่ ไม่ถูกเวนคืนที่ดิน
ลาดยาว	น้ำท่วม	มีอุทกภัยใหญ่ใน 5-10 ปี ภายหลังมีความเสี่ยงน้ำระบาย ไม่ทันทุกครั้งที่มีฝนหนัก -น้ำหลากหากมีเขื่อนคาดว่า ลดน้ำท่วมได้ 20-30%	เพิ่มการระบายน้ำไปกักเก็บในแหล่งน้ำ จัดตั้งคณะทำงานบริหารประตูน้ำจัดการ พื้นที่น้ำหลาก

ตารางที่ 2 ทางเลือกการจัดการน้ำแบบบูรณาการ กรณีหากไม่สร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ (ต่อ)

พื้นที่	ปัญหา	สร้างเขื่อนแม่วงก์	จัดการน้ำทางเลือก
	น้ำแล้ง	ทำนาได้ 1 ครั้งแต่มีเขื่อน น่าจะได้สองครั้ง	แบ่งพื้นที่ออกเป็นสวนๆพัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำ
	อื่นๆ	-มีความเสี่ยงจะไม่ได้น้ำเพราะ อยู่ไกลจากเขื่อนน้ำถูกนำไปใช้พื้นที่ต้นๆ ก่อน -ถูกเวนคืนที่ดิน	-บริหารน้ำได้เอง -ไม่ถูกเวนคืนที่ดิน
ระยะเวลา		8-10 ปี	1-3 ปี

ที่มา: (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2557: ออนไลน์)

ด้วยเหตุผลที่เขื่อนแม่วงก์ไม่มีผู้อยู่อาศัย และขบวนการสิ่งแวดล้อมต้องการให้สิ่งที่เคลื่อนไหวเป็นประเด็นทางสังคม การเคลื่อนไหวทางโลกสังคมออนไลน์ถูกนำมาใช้ แต่ข้อจำกัดของสื่อสังคมออนไลน์ก็คือ ไม่ใช่ทุกอย่างที่แชร์ในโลกสังคมออนไลน์จะได้รับความสนใจที่เท่ากัน ความหมายคือ คนสองคนแชร์เนื้อหาเดียวกันจะไม่ได้ได้รับความสนใจที่เท่าเทียมกัน ปัจจัยหนึ่งคือ ผู้ที่แชร์ข้อมูลข่าวสารแล้วได้รับความสนใจมากคือ กลุ่มคนที่เป็นผู้มีชื่อเสียงทางสังคม ซึ่งมีผู้ติดตามมาก มีแฟนคลับ การเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนแม่วงก์มีดารานักแสดง ผู้มีชื่อเสียงในวงการต่าง ๆ เข้าร่วมเคลื่อนไหวจำนวนมากทั้งเข้าร่วมในลักษณะของการเขียนโพสต์ลงบนสื่อสังคมออนไลน์ของตนเอง มาเข้าร่วมการเคลื่อนไหวในขบวนเดินเท้า การแต่งเพลงแต่งบทกวีให้กับการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ เช่น จีรนันท์ พิตรปรีชา ประพันธ์บทกวีในงานแม่วงก์ กัด Like No Dam แต่งเพลงกอดแม่วงก์ร่วมกับวงโฮปแอมิเลียเผยแพร่บนยูทูปในช่วงขบวนเดินเท้าใกล้ถึงกรุงเทพฯ วัชรบูลย์ ลีสุวรรณ ได้เข้าร่วมขบวนเดินเท้ากว่า 2 วัน ทรงกลด บางยี่ขัน นักเขียนนิยายสาร a day ก็ร่วมแชร์การคัดค้านลงเพจของตัวเอง และดาราดังอื่น ๆ อีกมากมาย (สนุกตอทคอม, 2556: ออนไลน์) ในสังคมออนไลน์ดาราดาราหรือผู้มีชื่อเสียงในสังคมจะเป็นเหมือนสื่อช่องหนึ่งที่มีผู้ติดตามเป็นของตนเอง และพวกเขาเหล่านั้นก็มีสื่อสังคมออนไลน์หลายสื่อ ทั้งเฟซบุ๊ก ยูทูป ทวิตเตอร์ อินสตาแกรม ฯลฯ จากข้อจำกัดของสื่อดิจิทัลและมูลนิธิสืบที่ถนัดการใช้เฉพาะเฟซบุ๊ก ก็ถูกแก้ด้วยการแชร์ของเหล่าดาราดาราและผู้ติดตามดาราดาราเหล่านี้ก็แชร์ออกไปลักษณะใยแมงมุมที่ขยายวงออกไปมากขึ้นเรื่อยๆ

การแชร์ข้อมูลข่าวสารของคนในสังคมรวมทั้งผู้มีชื่อเสียงในสังคมสิ่งสำคัญที่ต้องมีคือ ข้อมูลและรูปภาพเชิงสัญลักษณ์ที่น่าสนใจมากพอที่พวกเขาจะแชร์ต่อไป หรือแสดงความเห็นต่อไป ซึ่ง

ขบวนการสิ่งแวดล้อมสร้างกรอบในการจูงใจเชื่อถือในข้อมูลผ่านการทำข้อมูลทางวิชาการของสมาชิก เครือข่ายที่เป็นเอ็นจีโอรดับชาติ เช่น มูลนิธิโลกสีเขียว WWF Thailand สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน มูลนิธิจัดการน้ำแบบบูรณาการ รวมทั้งนักวิชาการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอีกหลายท่าน ยิ่งช่วยให้ การเคลื่อนไหวมีความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้การจูงใจว่าเพียงแค่การโพสต์การกดไลค์ก็ถือเป็นการได้ เป็นส่วนร่วมกับการเคลื่อนไหวครั้งนี้แล้ว จึงทำให้รู้สึกว่าจะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย หรือเสี่ยงอันตรายใด ๆ เพียงแค่มีโทรศัพท์ คอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ตก็สามารถเข้าร่วมการเคลื่อนไหวได้ ขณะที่ขบวนการ เคลื่อนไหวก่อนหน้านี้จะเน้นให้ออกมาเข้าร่วมชุมนุม ปิดสถานที่ราชการ ปิดถนน ซึ่งหากใช้กรอบ ดังกล่าว การเคลื่อนไหวอาจไม่ได้รับความสนใจ ใช้สัญลักษณ์ เช่น เสื้อที่ อ.ศศิน ใส่เขียนคำว่า “STOP EHIA MEAWONG” การแจกและการติดสติ๊กเกอร์ “NO DAM หยุด! เขื่อนแม่วงก์” “ไม่มีป่า ไม่มีน้ำ หยุดเขื่อนแม่วงก์” การรณรงค์ให้ตั้งรูปโปสเตอร์เป็น “NO DAM หยุด! เขื่อนแม่วงก์” การแจก ภาพสติ๊กเกอร์ เป็นต้น

ภาพที่ 2 เสื้อ STOP EHIA MEAWONG

ภาพที่ 3 สติ๊กเกอร์สัญลักษณ์หยุดเขื่อนแม่วงก์

ขบวนการสิ่งแวดล้อมใช้คำพูดเพื่อที่เป็นการลดทอนความจำเป็นที่ต้องสร้างเขื่อนแม่วงก์ที่เป็นนโยบายของรัฐ โดยมุ่งสื่อให้ชนชั้นกลาง รวมทั้งผู้มีชื่อเสียงในสังคม ดังนี้

“ผืนป่าที่เหลือ จะเก็บไว้ให้ลูกหลาน” “การสูญเสียป่า 18 ตร.กม. อาจดูเล็กแต่เมื่อเทียบกับอวัยวะนี้คือ หัวใจ” “เขื่อนคือ ที่เก็บน้ำชั่วคราว ป่าคือ ที่เก็บน้ำชั่วชีวิต” “หยุด! เขื่อนแม่วงก์” “ผืนป่าที่เหลือ ... จะเก็บไว้ให้ลูกหลาน” “อุทยานแห่งชาติแม่วงก์เป็นพื้นที่แห่งโอกาส เป็นบ้านของสัตว์ป่า” “ความไม่คุ้มค่าในการลงทุน” “ไม่มีเขื่อนเราก็อยู่ได้และอยู่ดี” “เขื่อนที่เก็บน้ำชั่วคราว ป่าที่เก็บน้ำชั่วชีวิต”

(เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม, 2555: 1-30)

“การเดินทางครั้งนี้ใช้สื่อออนไลน์เป็นหลัก เพราะเรื่องการอนุรักษ์ปัจจุบันไม่สามารถยืนอยู่ได้บนสื่อกระแสหลัก” “วันอาทิตย์นี้จะเป็นวันตัดสินว่าเราจะรักษาผืนป่าไว้ได้หรือไม่ เพราะหากเขื่อนแม่วงก์ซึ่งจะถูกสร้างในผืนป่าอุดมสมบูรณ์ สร้างในป่าที่มีสัตว์ป่าสำคัญอย่างเสือ โดยที่ไม่คุ้มค่าไม่คุ้มทุน โครงการอื่นก็จะตามมา ไม่ว่าจะเป็นแก่งเสือเต้น แม่แจ่ม หรือแม้แต่การตัดถนนผ่าป่า” ทั้งสองประโยคนี้ศศิโนโพสตีในเพจมูลนิธิสืบนาคะเสถียรและได้ยอดไลค์จำนวนมาก

นอกจากนี้ยังมีกรอรับคำพูดจูงใจจากกลุ่มต่าง ๆ ของขององค์กรเครือข่ายด้านอนุรักษ์ฯ เช่น กองทุนสัตว์ป่าโลกสากลที่ทำวิจัยเรื่องเสือโคร่งในป่าตะวันตก กล่าวว่า

“เขื่อนแม่วงก์เป็นภัยคุกคามต่อความอยู่รอดของประชากรเสือโคร่ง รวมถึงกระทบงานอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์และผืนป่าตะวันตก”

สำหรับคำพูดและการกระทำของขบวนการสิ่งแวดล้อมก็ถูกตอบโต้โดยฝ่ายรัฐบาลและผู้สนับสนุนเขื่อน ดังนี้

“ป่าสร้างได้ สัตว์ป่าสร้างได้ แต่ถ้าน้ำท่วมไม่มีคนไทยประเทศก็อยู่ไม่ได้”³³

(วารสารศาสตร์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยรังสิต, 2556: ออนไลน์)

³³ ความคิดนี้ถูกโต้ด้วยความคิดของนักสิ่งแวดล้อม ดร.สมิทธิ์ ตุงคะสมิทธิ์ เราสามารถปลูกต้นไม้ได้ ทว่าปลูก ‘ระบบนิเวศ’ ไม่ได้ ต้องใช้เวลากว่า 50 ปี เพื่อให้ป่ามีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ โครงการปลูกป่าทดแทนทั้งของภาครัฐและเอกชนไม่เคยประสบความสำเร็จ เพราะป่าที่ได้ ไม่มีชีวิต ไม่มีระบบนิเวศ และแน่นอนว่า สิ่งที่ได้มา ไม่สามารถทดแทนสิ่งแวดล้อมที่ทลายไปได้เลย และถูกเชื่อมโยงไปยังความเห็นเรื่องเขื่อนแม่วงก์ก่อนหน้านี้ที่ปลอดภัยในปี พ.ศ. 2542 ขณะดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมป่าไม้ ว่าการตัดสินใจไม่อนุญาตให้เข้าไปสร้างเขื่อนในป่าแม่วงก์นั้น เพื่อต้องการรักษาผืนป่าไว้ หากปล่อยให้ใช้อย่างฟุ่มเฟือย ต่อไปคงไม่มีป่าเหลืออย่างแน่นอน

“ผืนป่าตะวันตกนั้นหมาคนไหนเป็นคนสร้าง ไม่ใช่ไอ้ปลอดประสพหรือ ผมเป็นคนประกาศให้มีผืนป่าตะวันตกเมื่อ 17 ปีที่แล้ว ...ผมเป็นคนก่อสร้างไม่ใช่พวกลือ... พวกที่ด่าผมตอนนั้นลั่นกลิ้งน้ำนมแล้วหรือยัง”³⁴

(กะปุกดอทคอม, 2556: ออนไลน์)

นักการเมืองท้องถิ่นได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์เช่นกัน เช่นการปราศรัยบนเวทีสนับสนุนการสร้างเขื่อนบริเวณที่ว่าการอำเภอลาดยาว หลังขบวนเดินเท้าทำกิจกรรมเสร็จแล้ว เวทีมีนักการเมืองหลายท่าน³⁵ ผลัดกันขึ้นเวทีปราศรัยโจมตีมูลนิธิสืบนาคะเสถียร เอ็นจีโอ ว่า

“ไม่ใช่คนในพื้นที่ก็ไม่รู้ปัญหาที่แท้จริง และที่มาเดินค้ำ สรุปลงกระทบลึงแหวดล้อมและสุขภาพ หรือ EHIA เขื่อนแม่วงก์ ก็เป็นการสร้างกระแส ปลุกกระตุ้นนักศึกษาให้มาร่วมค้ำเขื่อน สร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านต้องประสบกับภัยแล้ง และน้ำท่วมทุกปี”

(ผู้จัดการออนไลน์, 2556ก: ออนไลน์)

ด้านนายวีระกร คำประกอบ อดีต ส.ส.พรรคไทยรักไทย จังหวัดนครสวรรค์ กล่าวบนเวทีการจัดรับฟังความคิดเห็นประชาชนรอบที่ 3 (Public Review) เพื่อทบทวนร่างรายงานประเมินผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (อีเอชไอเอ) ของโครงการเขื่อนแม่วงก์ จ.นครสวรรค์ ที่หอประชุมรวมใจ โรงเรียนลาดยาววิทยาคม ว่า

“เขื่อนแม่วงก์ ศึกษาอีเอเอมาแล้ว 4 รอบจนไม่รู้ว่าจะให้มีการศึกษาหาพอกันทำไมอีก ทั้งที่ชาวบ้าน 90% เอาเขื่อนนี้ มีเพียง 10% ไม่ตอบคำถามและไม่แน่ใจเท่านั้นผมอยากถามว่าที่เอ็นจีโอมาบอกว่ามีต้นสัก 160,000 ต้นนั้นเป็นต้นสักขนาดเท่าหัวแม่โป้ง 1-2 นิ้วก็นับว่าเป็นสักสมบูรณ์หรือไม่ ถ้าใครไปเดินป่าแถวสบกไปช่องเย็นจะรู้ว่าส่วนใหญ่เป็นป่าไผ่ และป่าเต็งรัง เช่นเดียวกับเสือโคร่งที่มูลนิธิสืบนาคะเสถียร บอกว่าเจอเสือโคร่งที่นี่ ผมคิดว่ามันคงไม่ยอมรอให้น้ำท่วมและจมน้ำตายแน่ๆ”

(ระบบสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอุทกภัย, 2555: ออนไลน์)

³⁴ ความคิดนี้ถูกโต้โดยนายวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ ผ่านทางเฟซบุ๊กกว่าผู้ที่ทำให้เกิดป่าตะวันตกคือ สืบนาคะเสถียร สมัยยังมีชีวิตอยู่ เป็นคนจุดประกายแนวคิดนี้เป็นคนแรก เพราะเห็นว่าผืนป่าตะวันตกของประเทศเป็นป่าผืนใหญ่ติดกัน

³⁵ นายวชิระ แรงกลสิกร นายก อบต.สระแก้ว อ.ลาดยาว นายวีระกร คำประกอบ อดีตรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายประสาธ ตันประเสริฐ ส.ส.ชาติพัฒนาเพื่อแผ่นดิน เขต 6 นครสวรรค์ นายกเทศมนตรีลาดยาว นายก อบต.เกือบทุกตำบลใน อ.ลาดยาว รวมถึงนายปลอดประสพ สุรัสวดี ก็นั่งเฮลิคอปเตอร์มาปราศรัยที่เวทีนี้เช่นกัน

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าขบวนการสิ่งแวดล้อมได้นำเสนอสิ่งใหม่ให้กับการเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะเป็นเน้นการเคลื่อนไหวด้วยข้อมูลทางวิชาการ มากกว่าการเคลื่อนไหวด้วยการระดมมวลชนออกมากดดันรัฐบาล ซึ่งต่างไปจากการเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในยุคก่อนหน้านี้ เช่น สมัชชาคนจน และการเคลื่อนไหวด้วยข้อมูลทางวิชาการสร้างความน่าเชื่อถือได้มากกว่ากรอบโครงที่เป็นลักษณะการคัดค้านเขื่อนเพียงอย่างเดียว

ข้อมูลทางวิชาการ ที่ขบวนการสิ่งแวดล้อมใช้เคลื่อนไหว เป็นข้อมูลที่มาจากนักพัฒนาเอกชนระดับมืออาชีพ เพราะเป็นข้อมูลที่ผ่านการศึกษามาโดยชนชั้นกลางผู้มีการศึกษา อาทิ เรื่องเสือ³⁶ นกเงือก³⁷ เรื่องทางเลือกของการจัดการน้ำ หากไม่เอาเขื่อน เรื่องความไม่คุ้มค่าในการสร้างเขื่อน ความหลากหลายทางชีวภาพ ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ หรือแม้แต่กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เมื่อกรอบโครงความคิดทั้ง 3 กรอบถูกนำเสนอออกไป ประชาชนจึงตระหนักถึงความสำคัญของป่าแม่वंก และรู้สึกว่าจะไม่ควรสร้างเขื่อนแม่वंกอีกด้วยเหตุทางวิชาการที่ได้มีการศึกษามาแล้ว สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ อ.ศศิน เฉลิมลาภที่เห็นได้ว่าเขาถนัดในการสู้ด้วยข้อมูลมากกว่าการใช้วิธีการปะทะหรือสร้างเงื่อนไขใดๆ เพื่อให้เกิดการต่อรองกับรัฐ ดังนี้

“ผมสู้ด้วยข้อมูลทางวิชาการ ไม่สู้ด้วยกำลัง เพราะการสู้ด้วยข้อมูลทางวิชาการจะทำให้พวกเขาเชื่อ เมื่อพวกเขาเชื่อเรา เชื่อข้อมูลของเราการเคลื่อนไหวเราจะง่ายขึ้น และการสู้ด้วยข้อมูลเป็นสิ่งที่มีมนต์”

(ศศิน เฉลิมลาภ, 2559: สัมภาษณ์)

3. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ สื่อสารสังคม และเรียกร้อง

โดยผู้วิจัยแยกกลุ่มที่เคลื่อนไหวออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มแกนนำ และกลุ่มพันธมิตร กิจกรรมที่อยู่ในช่วงนี้ของทั้งสองกลุ่มเป็นยุทธวิธีที่อยู่ในยุทธศาสตร์ดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังนี้

³⁶ ประเด็นเรื่องเสือ ถูกพูดถึงในบทความทำไมต้องค้านเขื่อนแม่वंก ของ เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม บทความเกี่ยวกับ เหตุผลการคัดค้านการสร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาติแม่वंก โดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ในวงเสวนาทำลายป่าเพื่อสร้างเขื่อน โดยนายโรเบิร์ต สไตเมทซ์ หัวหน้าฝ่ายชีววิทยาการอนุรักษ์ WWF ประเทศไทย การสร้างเขื่อนยังผลกระทบต่อประชากรเสือโคร่ง ซึ่งประเทศไทยเคยให้คำมั่นสัญญาไว้ว่า จะเพิ่มจำนวนเสือโคร่ง ในวงเสวนา แม่वंก กด LIKE No Dam โดย ดร.อนรรฆ พัฒนวิบูลย์ ผู้อำนวยการสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าสากล (WCS) ประเทศไทย

³⁷ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม เรื่องเสือ เรื่องนกเงือก กับป่าแม่वंก เพิ่มเติมได้ที่ <https://www.youtube.com/watch?v=xGOKmqR3400> เป็นบทสัมภาษณ์ของ นายแพทย์รังสฤษดิ์ กาญจนวณิชย์ ประธานชมรมอนุรักษ์นกและธรรมชาติล้านนา

3.1 กลุ่มแกนนำ

ยุทธวิธีเคลื่อนไหวด้วยบทความของมูลนิธิสืบนาคะเสถียร

บทความ เรื่อง “อุทยานแห่งชาติแม่วังก์วันนี้ ขอโอกาสธรรมชาติฟื้นฟู” (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2555ข) ผ่านเว็บไซต์มูลนิธิฯ เป็นบทความแรกของมูลนิธิสืบหลัง ครง. มีมติก่อสร้างเขื่อนแม่วังก์ แต่เนื้อหาของบทความจะยังไม่กล่าวถึงเหตุการณ์อนุมัติสร้างเขื่อนแม่วังก์โดยตรง แต่ก็กล่าวถึงความสำคัญของ อุทยานแห่งชาติแม่วังก์ที่เป็นเสมือนเกราะป้องกันผืนป่ามรดกโลกคือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และกล่าวว่ก่อนหน้าที่จะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ ธรรมชาติเสื่อมโทรม แต่ทุกวันนี้ป่าแม่วังก์ก็มีความสมบูรณ์มาก มีสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น นกยูง และเสือโคร่ง โดยบทสรุปของบทความชิ้นนี้คือ เรียกร้องให้ผู้เกี่ยวข้องพิจารณายุติโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในพื้นที่อนุรักษ์ทั้งในอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมระยะยาวที่จะกระทบต่อคนในสังคมไทยในอนาคต

บทความชิ้นต่อมาเกี่ยวกับเขื่อนแม่วังก์ของมูลนิธิสืบ ถูกเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์มูลนิธิสืบฯ เรื่อง “พื้นที่สีเขียวที่หายไป หากสร้างเขื่อนแม่วังก์” บทความชิ้นนี้ยังคงกล่าวถึงความสมบูรณ์ทางธรรมชาติและสัตว์ป่าของป่าแม่วังก์ และใช้ข้อความที่ว่า “เราจะต้องเสีย "สมบัติของชาติ" อะไรไปบ้าง” สมบัติของชาติที่ว่าในบทความนี้คือ สัตว์ป่าอย่างนกเงือกคอแดง เสือโคร่ง ต้นไม้ขนาดใหญ่ (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2555ค: ออนไลน์)

บทความ เหตุผลการคัดค้านการสร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2555ง: ออนไลน์) โดยให้เหตุผลที่คัดค้านคือ ประเด็นแรก คุณค่าป่าแม่วังก์ในพื้นที่น้ำท่วม มีคุณค่ามากกว่าในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ- EHA เพราะพื้นที่ตรงนี้เป็นป่าที่ราบต่ำริมน้ำซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญในการหากินและขยายพันธุ์ของสัตว์ป่าในฤดูแล้ง ในปัจจุบันประเทศไทยเหลือป่าในพื้นที่ราบอยู่น้อยมาก ผืนป่าตะวันตกรวมทั้งอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ เป็นป่าผืนสุดท้ายที่คงความหวังในการอนุรักษ์เสือโคร่ง โดยเสือโคร่งที่พบในป่าแม่วังก์ส่วนหนึ่งกระจายตัวมาจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ดังนั้นป่าที่ราบริมน้ำของแม่วังก์ถือว่าเป็นพื้นที่สำคัญอย่างยิ่งในการเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งที่อยู่อาศัยในห่วงอาหารในระบบนิเวศ ในระหว่างการก่อสร้างเขื่อน ที่มีระยะเวลายาวอาจนานถึงแปดปีหรือกว่านั้น จะนำไปสู่การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า จากเหตุผลที่กล่าวมา จะเห็นว่าการสร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของผืนป่าใหญ่มรดกโลกห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวร และกลุ่มป่าตะวันตกโดยรวมสิ่งทีกล่าวมาทั้งหมด มิได้ปรากฏการวิเคราะห์ผลกระทบใดๆ ใน รายงานวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทุกเล่มที่ผ่านมา

ประเด็นที่สอง สิ่งอื่นๆ ที่คณะผู้ศึกษา EHIA ไม่มีผลการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในรายงาน เชื้อนแม่วงศ์จะทำลายแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดนครสวรรค์ ความสวยงามของธรรมชาติของลำน้ำแม่วงศ์ เชื้อนแม่วงศ์ จะทำให้สูญเสียโอกาสการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนกว่า และอยู่บนพื้นฐานสิ่งแวดล้อมที่ดี คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชื้อนแม่วงศ์ จะทำลายความเชื่อมั่นในนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม ของประเทศไทย ในระดับนานาชาติ

บทความ ลำดับเหตุการณ์ การสร้างเชื้อนแม่วงศ์ (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2555จ: ออนไลน์) บทความนี้ให้ความสำคัญไปที่ผลของมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเชื้อนแม่วงศ์ เช่น มติที่ประชุม คชก. ครั้งที่ 1/2541 “ไม่เห็นชอบกับการดำเนินโครงการแม่วงศ์” รายละเอียดของโครงการยังไม่สามารถให้ความชัดเจน ยังไม่เห็นชอบต่อรายงานการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และให้กรมชลประทานหาทางเลือกของที่ตั้งโครงการ เป็นต้น

ยุทธวิธีเคลื่อนไหวการจัดงานเสวนาทางวิชาการ

มูลนิธิสืบฯ และกลุ่มแกนนำต่าง ๆ ได้ร่วมกันจัดงานเสวนาทางวิชาการด้วยกันถึง 3 งานเสวนาทางวิชาการ ประกอบด้วย

1. งานเสวนาทำลายป่าเพื่อสร้างเขื่อน” ในวันที่ 27 เมษายน 2555
2. งานเสวนารวมพลคนสื่อเรื่องเขื่อนแม่วงศ์” ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2555
3. งานเสวนาแม่วงศ์ กด like no dam ในวันที่ 27 พฤษภาคม 2555
4. งานเสวนาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงศ์ ในวันที่ 28 มิถุนายน 2555

งานเสวนาทำลายป่าเพื่อสร้างเขื่อน ในวันที่ 27 เมษายน 2555 ผู้เข้าร่วมเสวนาประกอบด้วย

นายตะวันฉาย หงส์วิสัย หัวหน้าภาคสนามมูลนิธิสืบนาคะเสถียร พื้นที่นครสวรรค์-กำแพงเพชร บรรยายเรื่อง ข้อมูลพื้นที่น้ำท่วม อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์

อาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร บรรยายเรื่อง ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อนแม่วงศ์

นายอุทัย เดชยศดี เจ้าหน้าที่สารสนเทศภูมิศาสตร์ กองทุกสัตว์ป่าโลกสากลแห่งประเทศไทย WWF บรรยายเรื่องหากเกิดเขื่อนแม่วงศ์จะเกิดอะไรขึ้น

งานเสวนารวมพลคนสื่อเรื่องเขื่อนแม่วงศ์” ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2555 ที่หอศิลป์และวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร เหตุผลในการจัดงานครั้งนี้เพื่อให้สื่อสารมวลชนช่วยกันสื่อสารข้อเท็จจริงสู่สังคมวงกว้างได้ร่วมตัดสินใจอนาคตประเทศไทย

แม่วงก์ กต like no dam ณ ศาลาป่านมี โครงการ บานาน่าแฟมิลี่ พาร์ค ถนนพหลโยธิน (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2555ฉ: ออนไลน์) โดยวัตถุประสงค์ในการจัดงานครั้งนี้ ทางมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ต้องการเปิดมุมมองอีกด้านของการสร้างเขื่อนแม่วงก์ เพื่อให้สังคมที่รับรู้ถึงอีกด้านผลเสียการ สร้างเขื่อนแม่วงก์ให้มากขึ้น กิจกรรมของงานวันนี้มีการเชิญตัวแทนองค์กรอนุรักษ์มาให้ความรู้ทาง วิชาการ ประกอบด้วย

ดร.อนรรฆ พัฒนวิบูลย์ ผู้อำนวยการสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าสากล (WCS) ประเทศไทย บรรยายเรื่องคุณค่าป่าแม่วงก์

นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ ประธานมูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการ บรรยาย เรื่องร่วมเข้าใจและทำความเข้าใจความไม่ชอบมาพากลโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์

นายอดิศักดิ์ จันทวิฆานวงศ์ เลขาธิการคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมภาคเหนือตอนล่าง บรรยายเรื่องข้อมูลเรื่องโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์

ดร.วีรณัฐ โรจนประภา ผู้อำนวยการสถาบันคิดใหม่ บรรยายเรื่อง มุมมองแนวคิดการอยู่ ร่วมระหว่างคนกับธรรมชาติ

ภาพที่ 4 สติกเกอร์ที่แจกในงาน กต like no dam

สำหรับท่านที่สนใจเข้าร่วมงานนี้แต่ไม่สะดวกเข้าร่วมงานสามารถรับชมผ่านช่องทาง Youtube ได้อีกช่องทางหนึ่ง

ภาพที่ 5 รับชม การถ่ายทอดสดงาน "แม่वंกั๋ กด Like" ผ่าน youtube

งานเสวนาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่वंกั๋วันที่ 28 มิถุนายน 2555 ณ ศูนย์ โสม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยรายละเอียดของงานคือ (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2555ช: ออนไลน์)

ศ.ดร.ปริญญา นุตาลัย อดีตประธานคณะกรรมการผู้ชำนาญการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านพัฒนาแห่งน้ำป่าภูเกล้า เรื่อง ปัญหาเขื่อนแม่वंกั๋

ดร.อนรรฆ พัฒนพิบูลย์ ผู้อำนวยการสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าสากล (WCS) แห่งประเทศไทย บรรยายเรื่อง ความสมบูรณ์ของอุทยานแห่งชาติแม่वंกั๋

ดร.รุ่งนภา พูลจำปา ผู้จัดการโครงการฟื้นฟูเสื่อโครงในอุทยานแห่งชาติแม่वंกั๋-คลองลาน กองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (WWF) บรรยายเรื่อง แม่वंกั๋-คลองลาน บ้านแห่งความหวังของสัตว์ป่า

ศศิณ เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และหาญณรงค์ เยาวเลิศ ประธานมูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการ (ประเทศไทย) บรรยายเรื่องวิพากษ์เรื่อง น้ำจากเขื่อนแม่वंกั๋ไปไหน?

รศ.ดร.อดิษฐ์ อิศรางกูล ณ อยุธยา คณะพัฒนาเศรษฐกิจ สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ (นิด้า) บรรยายเรื่อง ความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์โครงการก่อสร้างเขื่อนแม่वंกั๋

นายวิชา นรังศรี สมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย บรรยายเรื่อง นกในป่าแม่वंกั๋

ดร.นณณ์ ภาณิตวงศ์ กลุ่มอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม บรรยายเรื่อง ผลกระทบต่อสัตว์ป่าและสัตว์น้ำจากการสร้างเขื่อนแม่वंกั๋

การเคลื่อนไหวรูปแบบสุดท้ายในช่วงนี้ของมูลนิธิสืบนาคะเสถียรคือ ออกหนังสือใหม่ชื่อว่า “เหตุผลในการคัดค้านโครงการเขื่อนแม่วงก์”

ภาพที่ 6 หน้าปกหนังสือเหตุผลในการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์

การเคลื่อนไหวด้วยการยื่นหนังสือร้องเรียนถึงนายกรัฐมนตรี³⁸

มูลนิธิสืบนาคะเสถียรยื่นหนังสือคัดค้าน มติ ครม. ที่อนุมัติสร้างเขื่อนแม่วงก์ด้วยการยื่นหนังสือไปยังนายกรัฐมนตรี ยื่นหนังสือเรียกร้องให้สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เปิดเผยแพร่ข้อมูลรายงานการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ จ.นครสวรรค์

การเคลื่อนไหวด้วยการออกจดหมายคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2555ช:ออนไลน์) ในวันที่ 20 เมษายน 2559 โดยมีเหตุผลประกอบการคัดค้านหลัก คือ

1. การสร้างเขื่อนแม่วงก์ เป็นการทำลายระบบนิเวศของผืนป่าและสัตว์ป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่วงก์และผืนป่าตะวันตก
2. เขื่อนแม่วงก์ไม่สามารถป้องกันน้ำท่วมได้จริง
3. รัฐบาลควรพิจารณาข้อมูลจากการจัดทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA)

ในจดหมายฉบับนี้มูลนิธิสืบนาคะเสถียร และองค์กรด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ลงนาม เป็นครั้งแรกที่มูลนิธิสืบนาคะเสถียรกล่าวถึงรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

³⁸ ครั้งแรกในวันที่ 18 เมษายน 2555 ครั้งที่สองในวันที่ 17 ตุลาคม 2555 ครั้งที่สามในวันที่ 7 มิถุนายน 2556

การเคลื่อนไหวของ อาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ

วิธีการค้านเชื่อมแม่วงก์ที่จะทำหลังจากนี้ คือ เราจะติดตามข้อมูลทุกๆส่วน ในลักษณะของคุยกันระหว่างองค์กรอนุรักษ์ ทุกๆ เดือนเพื่อแลกเปลี่ยนประเด็น และแบ่งงานกันทำในส่วนที่แต่ละองค์กรนัดทั้งในกรุงเทพฯ และพื้นที่ จะมีงานเพื่อให้ข้อมูลต่อสาธารณะเป็นระยะ

ประโยคข้างต้นได้จากโพสต์หนึ่งในเพจเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp ถึงวิธีการค้านเชื่อมแม่วงก์ โพสต์นี้เกิดขึ้นภายหลังมติที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการให้ดำเนินโครงการก่อสร้างเชื่อมแม่วงก์จังหวัดนครสวรรค์ ในวันที่ 11 เมษายน 2555 และโครงการเชื่อมแม่วงก์ถูกบรรจุอยู่ในพระราชกำหนดเงินกู้ 3.5 แสนล้าน ใน Module : A1 การสร้างอ่างเก็บน้ำอย่างเหมาะสมและยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง ยม น่าน สะแกกรัง และป่าสัก ระยะเวลา 5 เดือน ก่อนที่ อ.ศศิน เฉลิมลาภ และเครือข่ายองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมจะเริ่มขบวนเดินเท้าจากจุดสร้างเชื่อมแม่วงก์

การเคลื่อนไหวของ อาจารย์ศศิน เฉลิมลาภหลังจากที่ ครม. มีมติอนุมัติสร้างเชื่อมแม่วงก์ ศศิน มีเริ่มเคลื่อนไหว 3 รูปแบบด้วยกันคือ

รูปแบบที่หนึ่งการเคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์

รูปแบบที่สองเคลื่อนไหวผ่านการเข้าร่วมเสวนาทางวิชาการ

รูปแบบที่สามเคลื่อนไหวผ่านการให้สัมภาษณ์รายการโทรทัศน์

รูปแบบที่หนึ่งการเคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์

ในช่วงนี้ศศิน จะแชร์ข้อมูลจากเพจที่เคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมที่พูดถึงประเด็นเรื่องเชื่อมแม่วงก์ลงบนเพจของตัวเองหลัก ๆ จะเป็น เพจคนอนุรักษ์ ในเดือนพฤษภาคม 2556 ศศิน ก็ได้โพสต์ถึงเรื่องวิธีการค้านเชื่อมแม่วงก์ที่จะทำหลังจากนี้ คือ เราจะติดตามข้อมูลทุกๆส่วน ในลักษณะของคุยกันระหว่างองค์กรอนุรักษ์ ทุกๆเดือนเพื่อแลกเปลี่ยนประเด็น และแบ่งงานกันทำในส่วนที่แต่ละองค์กรนัดทั้งในกรุงเทพฯ และพื้นที่ จะมีงานเพื่อให้ข้อมูลต่อสาธารณะเป็นระยะ

ศศินยังใช้พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กแชร์กิจกรรมเสวนาทางวิชาการที่มูลนิธิสืบฯ จัดขึ้นทุกครั้งเพื่อให้คนเข้าร่วมงานมากขึ้น นอกจากสื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กแล้ว ศศิน และมูลนิธิสืบยังได้ลงคลิปวิดีโอในสื่อสังคมออนไลน์อย่างยูทูป ดังนี้

วันที่ 18 เมษายน 2555 ศศินให้ความเห็นกรณีเชื่อมแม่วงก์ (มูลนิธิสืบฯ นาคะเสถียร, 2555ฉ:ออนไลน์) โดยเนื้อหาจะพูดถึงลักษณะของเชื่อมแม่วงก์ ว่าเป็นเชื่อมเพื่อการชลประทานและป้องกันน้ำท่วม และหากสร้างเชื่อมที่เขาชนกันจะได้ประโยชน์มากกว่าเขาสบก และความต้องการน้ำใน

ปัจจุบันมากกว่าปริมาณความจุของเขื่อนแม่วงก์กว่า 3 เท่า ผลของเขื่อนแม่วงก์จะทำให้น้ำท่วมป่า
ริมน้ำพื้นที่ป่าริมน้ำเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่าสำคัญ

วันที่ 29 มิถุนายน 2555 ศศิน พุดถึงเขื่อนแม่วงก์อีกครั้งทางช่องทางยูทูบ (มูลนิธิสืบนาคะ
เสถียร, 2555: ออนไลน์) ในคลิปนี้กล่าวถึงการเลือกประวัติความเป็นจุดที่จะสร้างเขื่อนแม่วงก์ของ
สองจุดคือ จุดเขาสบก และจุดเขาชนกัน ก่อนที่สุดท้ายจะมาเลือกสร้างบริเวณเขาสบกทั้งที่เก็บน้ำ
ได้น้อยกว่าทำให้ลดพื้นที่ชลประทานลงไป 3 เท่า ด้านประโยชน์การป้องกันน้ำท่วม EHIA ฉบับนี้
เขียนแล้วว่าลดน้ำท่วมได้ระดับหนึ่งซึ่งไม่บอกว่าลดน้ำท่วมได้ก็เปอร์เซ็นต์ และเรียกร้องให้หน่วยงานที่
เกี่ยวข้องหาทางเลือกอื่นเพราะพื้นที่ป่าแม่วงก์เป็นพื้นที่ที่มีสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์

รูปแบบที่สามเคลื่อนไหวผ่านการให้สัมภาษณ์รายการโทรทัศน์

ศศิน ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์เกี่ยวกับประเด็นเรื่องเขื่อนแม่วงก์ เริ่มจากรายการ
“คมชัดลึก” (คมชัดลึก, 2555: ออนไลน์) ซึ่งศศิน ย้ำถึงความสำเร็จในวงการนักอนุรักษ์ที่พบเสือโคร่ง
แพร่กระจายในพื้นที่ห้วยขาแข้งมาถึงป่าแม่วงก์ ทั้งนี้แม่วงก์ยังเป็นจุดที่สำคัญทางระบบนิเวศวิทยา

อ.ศศิน เฉลิมลาภ ออกรายการโทรทัศน์หลายรายการเกี่ยวกับประเด็นเรื่องเขื่อนแม่วงก์ เริ่ม
ตั้งแต่ รายการจับประเด็นร้อน รายการคมชัดลึก รายการตอบโจทย์ รายการห้องข่าว THE NATION
และมีการจัดเสวนาโต๊ะกลมหารือแนวทางการคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์
นอกจากรายโทรทัศน์แล้วปัจจุบันยังมีการนำเสนอความรู้ด้วยอินโฟกราฟิกส์ (Infrographics Design)
การนำเสนอด้วยอินโฟกราฟิกส์ช่วยดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้มากเพราะไม่ได้ทำเสนอในรูปแบบ
ของวิชาการเนื้อหาเข้าใจยากก็จะไม่ดึงดูดผู้ที่ไม่รู้ความเป็นมาของเนื้อหานั้นมาก่อนอินโฟกราฟิกส์เข้า
มาแก้ไขปัญหาดังนั้น ตัวอย่างเช่น เจาะข่าวต้น 65 : เจาะเขื่อนแม่วงก์ (สโปรคดาร์กทีวี, 2555:
ออนไลน์) ความจริงของการสร้างเขื่อนแม่วงก์ (คณะนวัตกรรมสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ, 2555: ออนไลน์)

โดยสรุปแล้วการเคลื่อนไหวในช่วงนี้ของขบวนการสิ่งแวดล้อมแยกกันเคลื่อนไหวตามทีกลุ่ม
ตนเองถนัด การเคลื่อนไหวศึกษามากในช่วง 4 – 5 เดือนหลังมีมติ ครม. สร้างเขื่อนแม่วงก์ในเดือน
เมษายน 2555 มีทั้งการเคลื่อนไหวบนโลกสังคมออนไลน์ อย่างการโพสต์การเคลื่อนไหวบนเพจ
เฟซบุ๊กของแต่ละกลุ่ม การเคลื่อนไหวบนช่องทางยูทูบ การออกแถลงการณ์ เป็นต้น และการ
เคลื่อนไหวบนโลกออฟไลน์หรือโลกจริง เช่น การยื่นหนังสือเรียกร้องต่อหน่วยงานผู้มีอำนาจในการ
ตัดสินใจ การจัดงานเสวนา และงานสัมมนาทางวิชาการ การยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง ก่อนการ
เคลื่อนไหวจะน้อยลงในช่วงหลังจากนั้นก่อนจะมาเริ่มเคลื่อนไหวในเดือนกันยายน 2557 คือ ขบวน
เดินเท้าคัดค้านรายงานวิเคราะห์ผลกระทบฯ แต่ก็ยังมีบางเหตุการณ์ที่ขบวนการสิ่งแวดล้อมร่วม

เคลื่อนไหวในนามองค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การเขียนบทความเหตุผลการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ และการยื่นจดหมายคัดค้าน EHIA ศศินให้คำอธิบายถึงการต้องร่วมกันเคลื่อนไหวในนามเครือข่ายอนุรักษ์ว่า

“การเคลื่อนไหวในยุคนี้ การเคลื่อนไหวโดยลำพังยากจะประสบความสำเร็จ เรายังได้ประโยชน์จากเครือข่ายในด้านวิชาการในด้านที่เราไม่รู้ ไม่ถนัดเพิ่มขึ้น ทำให้การเคลื่อนไหวน่าเชื่อถือมากขึ้น”

(ศศิน เฉลิมลาภ, 2559: สัมภาษณ์)

พัฒนาการของรายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์เริ่มต้นอีกครั้งหลัง ครม. มติให้สร้างเขื่อนแม่วงก์ กรมชลประทาน ส่งรายงาน EHIA ซึ่งจัดทำโดยบริษัทครีเอทีฟ เทคโนโลยีจำกัด ให้กับทาง สผ. เพื่อพิจารณารายงานในเดือน กรกฎาคม 2555 ซึ่ง คชก. ในฐานะผู้อ่านรายงาน EHIA ฉบับดังกล่าว มีมติที่ประชุมเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2555 ให้กรมชลประทานปรับปรุงแก้ไข และเสนอข้อมูลเพิ่มเติมในรายงาน EHIA ซึ่งทางกรมชลประทานก็แก้กลับมาให้แต่มูลนิธิสืบนาคะเสถียร และองค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยื่นหนังสือขอคัดค้าน ต่อ เนื่องจากพบว่า การคำนวณทางด้านเศรษฐศาสตร์ของโครงการเขื่อนแม่วงก์ได้มาจากการคำนวณที่ไม่สมเหตุผล ด้านกรมชลประทานก็ทำหนังสือชี้แจงข้อคัดค้านเพื่อให้รายงาน EHIA เข้าสู่การพิจารณาของ คชก. พัฒนาการของรายงาน EHIA ยังมีผลต่อการเคลื่อนไหวขององค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ต้องคิดยุทธวิธีเคลื่อนไหวที่ไม่ใช่การให้ข้อมูลเชิงวิชาการและ ศศินก็เลือกทำกิจกรรม ขบวนเดินเท้าในวันที่ 9 กันยายน 2556 เพราะคิดว่า คชก. จะมีการพิจารณารายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์อีกครั้งในวันดังกล่าว (ศศิน เฉลิมลาภ, 2559: สัมภาษณ์) แต่ปรากฏว่า สผ. ได้งดประชุม คชก. ในวันดังกล่าว แต่แผนการเดินเท้าได้มีการคิดล่วงหน้ามาแล้วว่าต้องทำการเคลื่อนไหวในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย 3 สาเหตุ (ศศิน เฉลิมลาภ, 2559: สัมภาษณ์, อรยุพา สังขะมาน, 2560: สัมภาษณ์)

สาเหตุแรก องค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ฯ ทราบว่าจะมีการพิจารณารายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์เพียงไม่กี่อาทิตย์ และมีแนวโน้มว่ารายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์ครั้งนี้จะผ่านการพิจารณาของ คชก. เพราะกรมชลประทานรีบแก้ไข และทำการแก้ไขรายงานถึง 2 ครั้งในช่วงเวลาเพียงแค่ 3 เดือน จึงต้องรีบเคลื่อนไหว

สาเหตุที่สอง องค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ฯ เห็นว่า สถานการณ์ทางการเมืองกำลังมีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ พรบ. นิรโทษกรรม เกรงว่าถ้าหาก พรบ. นิรโทษกรรมเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรจะกลายเป็นกระแสจนกลบกระแสของการต้านเขื่อนแม่วงก์ ประชาชนจะไม่สนใจการเคลื่อนไหวเรื่องแม่วงก์

สาเหตุที่สาม การเคลื่อนไหวทางวิชาการเริ่มไม่ได้ผล สะท้อนจากคำสัมภาษณ์ของศศิน ถึง เหตุผลที่เลือกออกมาเคลื่อนไหวด้วยการยื่นหนังสือคัดค้านที่หน้า สผ. และประกาศจะใช้ยุทธวิธี ขบวนการเดินเท้า ในวันที่ 9 กันยายน 2556

“เราพยายามยื่นหนังสือไปทุกที่รวบรวมข้อมูลจากหลายหน่วยงาน แต่ว่าผลที่ได้ คือ โครงการผ่านไปเรื่อยๆ มีข่าวออกมาก่อนหน้านี้ว่า ตัวรายงานฉบับนี้น่าจะผ่าน ดังนั้นผมทำอะไร ไม่ได้แล้ว สมองถูกใช้ไปหมดแล้ว และที่นี้ก็ไม่มีสมอง เราจึงต้องใช้เท้าเพื่อให้ข้อมูลและดูว่าประชาชน จะใช้การเรียกร้องแสดงออกหรือไม่”

(มณีนีสา แท่งทอง, 2556: ออนไลน์)

สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน

เคลื่อนไหวครั้งแรกด้วยการออกแถลงการณ์คัดค้านการก่อสร้างเขื่อนแม่วังก่ (ผู้จัดการ ออนไลน์, 2555ก: ออนไลน์) ใจความสำคัญของแถลงการณ์คือ โครงการดังกล่าวคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีมติไม่เห็นชอบในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ) ไปแล้ว ตั้งแต่ปี 2545 และยังเสนอให้กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กลับไปศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องการบริหารจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบ ในลักษณะบูรณาการมากกว่าที่จะเสนอให้มีการสร้างเขื่อนเป็นทางเลือกเดียวเท่านั้น และโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงฯ ตามรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 67 วรรคสอง ซึ่งรัฐบาลต้องดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเสียก่อน ทางสมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนยังได้เปิด Facebook คัดค้านเขื่อนแม่วังก่ เป็นช่องทางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารอีกช่องทางหนึ่งและตั้งโต๊ะรับรายชื่อผู้ร่วมฟ้องร้องรัฐบาลให้ ยกเลิกมติกรม. กรณีการอนุมัติสร้างเขื่อนแม่วังก่

ภาพที่ 7 สมาคมต่อต้านโลกร้อน ตั้งโต๊ะรับรายชื่อผู้ร่วมฟ้องร้องรัฐบาลให้ยกเลิกมติกรม. กรณีการอนุมัติสร้างเขื่อนแม่วงก์

เคลื่อนไหวด้วยยุทธวิธีฟ้องศาล

ครั้งแรก 24 กรกฎาคม 2555 สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนพร้อมเครือข่ายได้ ยื่นฟ้องศาลปกครองกลางให้เพิกถอนมติ กรม. ดังกล่าว ด้วยเหตุผลดังนี้

“นายศรีสุวรรณ จรรยา นายกสมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน และประชาชนเครือข่ายคัดค้านสร้างเขื่อนแม่วงก์ จ.นครสวรรค์ รวม 151 คน ยื่นฟ้อง น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี, คณะรัฐมนตรี (กรม.), นายเลิควิโรจน์ โก้วฉณะ อธิบดีกรมชลประทาน และนายธีระ วงศ์สมุทร รว.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นผู้ถูกฟ้องที่ 1-4 ต่อแผนกคดีสิ่งแวดล้อม เรื่องเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบและละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ จากกรณีให้เห็นชอบหรืออนุมัติ หรืออนุญาตให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินโครงการหรือกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ ซึ่งเป็นโครงการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพตามรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ.2550 มาตรา 67 วรรค 2 ที่ไม่ได้นำข้อคัดค้านของผู้ฟ้องคดีหรือชาวบ้านไปดำเนินการหรือรับฟังข้อมูลผลกระทบต่างๆ ที่จะตามมาอย่างรอบด้านจากชาวบ้าน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย”

(สำนักข่าวอิศรา, 2555: ออนไลน์)

ครั้งที่สอง 1 พฤษภาคม 2556 สมาคมต่อต้านภาวะโลกร้อนกับพวกรวม 45 คน ได้ฟ้องนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการนโยบายน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ (กนอช.) คณะกรรมการบริหารจัดการ

น้ำและอุทกภัย (กบอ.) คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (กยน.) ว่าละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่นั้น ศาลเห็นว่า โครงการส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำที่มีผู้อยู่อาศัยและป่าไม้ ซึ่งจะต้องมีการส่งผลให้ประชาชนต้องอพยพ มีการทำลายป่า และส่งผลกระทบต่อประชาชนอย่างรุนแรง จึงต้องจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ดังนั้นจึงมีคำพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องทั้ง 4 ร่วมกันจัดให้มีการฟังความคิดเห็นของประชาชน และผู้มีส่วนได้เสียตามรัฐธรรมนูญมาตรา 67 วรรค 2 ก่อนเข้าทำสัญญากับผู้รับจ้างทั้ง 9 โมดูล ซึ่งศาลปกครองกลางได้มีคำพิพากษาวันที่ 27 มิถุนายน 2556 พิพากษาให้รัฐบาลนำแผนแม่บทไปดำเนินการจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงตามสิทธิในการรับข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน และดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดให้มีการศึกษาและจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามสิทธิชุมชนก่อนที่จะดำเนินการจ้างออกแบบและก่อสร้างในแต่ละแผนงาน

กลุ่ม Big Trees

กลุ่ม Big Trees ร่วมกับมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และมูลนิธิโลกสีเขียว จัดกิจกรรมรวมพลคนสื่อเชื่อมแม่วงศ์ ในงานดังกล่าวอาจารย์ศศิณ เฉลิมลาภ กล่าวถึง สาเหตุหลักของน้ำท่วมลุ่มน้ำแม่วงศ์ มาจากน้ำที่หลากจากพื้นที่อื่นๆ ไม่ใช่ น้ำที่ไหลมาจากลุ่มน้ำแม่วงศ์ทั้งหมด ดังนั้น หากสร้างเขื่อนแม่วงศ์บริเวณเขาสะบกก จะเป็นการกั้นลำน้ำแม่วงศ์เพียงสายเดียว แต่ลำน้ำที่ไหลผ่านลุ่มน้ำนี้ มีอีกหลายสายที่ไหลมาบรรจบกับน้ำแม่วงศ์ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของน้ำท่วมในตัวเมือง อ.ลาดยาว (บึงทรีส์, 2555: ออนไลน์) นอกจากนี้ กลุ่มยังได้โพสต์บนเพจของตัวเองเกี่ยวกับกิจกรรมการเข้าร่วมงาน แม่วงศ์ กต like no dam งานแม่วงศ์ no dam

กองทุนสัตว์ป่าโลกสากล WWF Thailand

กองทุนสัตว์ป่าโลกสากล WWF Thailand เริ่มเขียนไหวเรื่องเขื่อนแม่วงศ์ในเดือนเมษายน 2555 การเข้าร่วมเสวนาทำลายป่าเพื่อสร้างเขื่อน ที่จัดโดยมูลนิธิสืบฯ มูลนิธิโลกสีเขียว และกลุ่ม Big Trees ซึ่งงานของ WWF คือทำการวิจัยชนิดของสัตว์ป่าในป่าแม่วงศ์ ซึ่งพบ กวางป่า เก้ง เสือโคร่ง เป็นต้น โดยอ้างว่าพบเสือ 8 ตัวในปี 2555 และพื้นที่ที่สร้างเขื่อนเป็นพื้นที่สำคัญของการอาศัยอยู่ของเสือโคร่งเพราะมีแนวโน้มว่าเสือจะเข้ามาล่าเหยื่อในลำน้ำแม่เราหรือบริเวณที่สร้างเขื่อนแม่วงศ์ (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2555: ออนไลน์) และเข้าร่วมสัมมนา โครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงศ์ ดร.รุ่งนภา พูลจำปา ผู้จัดการโครงการฟื้นฟูเสือโคร่งในอุทยานแห่งชาติแม่วงศ์-คลองลาน กองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (WWF) บรรยายเรื่อง แม่วงศ์-คลองลาน บ้านแห่งความหวังของสัตว์ป่า โดยเนื้อหากล่าวถึง (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2555: ออนไลน์) เสือโคร่งโดยเฉพาะว่า เสือโคร่งเป็นสัตว์ผู้ล่าที่อยู่อันดับบนสุดของระบบนิเวศ เป็นดัชนีชี้วัดความสมบูรณ์และคุณภาพของความหลากหลายทางชีวภาพใน

พื้นที่ ประชากรเสือโคร่งทั้งโลกมีประมาณ 3,000 ตัว ในประเทศไทยมีประมาณ 250 ตัว ประเทศไทยได้ลงนามในปี 2553 ที่กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์กว่าจะอนุรักษ์และฟื้นฟูประชากรเสือโคร่ง สำหรับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผืนป่าตะวันตกซึ่งก็รวมทั้งอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ – อุทยานแห่งชาติคลองลาน เป็นจุดที่มีเสือโคร่งมากที่สุด

นอกจากนี้ยังเขียนบทความเกี่ยวกับเสือ อีกทั้งช่วยแชร์ข้อมูลจากเพจอื่น ๆ เช่น เพจมูลนิธิสืบนาคะเสถียร เกี่ยวกับการค้านเขื่อนแม่วงก์ รวมถึงร่วมลงนามในแถลงการณ์คัดค้านแถลงการณ์คัดค้านการอนุมัติรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมฯ EHIA เขื่อนแม่วงก์ ในนามองค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเป็นหนึ่งในเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมจัดทำบทความทางวิชาการ “ทำไม!! ... ต้องค้านเขื่อนแม่วงก์”

มูลนิธิโลกสีเขียว

มูลนิธิโลกสีเขียว เป็นหน่วยงานที่ร่วมกับมูลนิธิสืบจัดงานเสวนาเกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์ งานเสวนาทำลายป่าเพื่อสร้างเขื่อน งานรวมพลคนสื่อเรื่องเขื่อนแม่วงก์ งานเสวนา กด like no dam งานสัมมนาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ นอกจากนี้ยังช่วยแชร์ข้อมูลจากเพจอื่น ๆ เช่น เพจมูลนิธิสืบนาคะเสถียร เกี่ยวกับการค้านเขื่อนแม่วงก์ รวมถึงร่วมลงนามในแถลงการณ์คัดค้านแถลงการณ์คัดค้านการอนุมัติรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมฯ EHIA เขื่อนแม่วงก์ ในนามองค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเป็นหนึ่งในเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมจัดทำบทความทางวิชาการ “ทำไม!! ... ต้องค้านเขื่อนแม่วงก์”

นอกจากนี้ยังเขียนบทความเกี่ยวกับแม่วงก์หลายบทความเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ของมูลนิธิ พร้อมทั้งแชร์บทความลงในเพจเฟซบุ๊กของมูลนิธิด้วย บทความ เช่น ลับ ลวง พราง เขื่อนแม่วงก์ เมื่อแก่น้ำท่วมไม่ได้ แก้วภัยแล้งไม่ได้ แล้วเหตุผลของเขื่อนแม่วงก์ คืออะไร บ้านธารมะยม อ.แม่วงก์ ป่ากับน้ำต้องอยู่ด้วยกัน ก่อนจะได้น้ำเต็มเขื่อนที่ป่าแม่วงก์ เป็นต้น

3.2 พันธมิตร

เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม³⁹

เคลื่อนไหวด้วยการออกบทความวิชาการ เรื่อง “ทำไมต้องค้านเขื่อนแม่วงก์” ในเดือนกรกฎาคม 2555 ให้ดาวนโหลดได้ทางเว็บไซต์มูลนิธิสืบนาคะเสถียร (เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม, 2555: ออนไลน์) เนื้อหาของบทความกล่าวถึงเหตุผลว่าทำไมต้องค้านเขื่อนแม่วงก์ ประกอบด้วย 2 สาเหตุหลักด้วยกัน คือ

1. เหตุผลด้านนิเวศ

- ทำลายป่าต้นน้ำ
- อาจเกิดการลักลอบตัดไม้ริมอ่างเก็บน้ำที่ยากต่อการควบคุม
- เร่งให้เกิดการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ เช่น นกยูง เสือโคร่ง
- สูญเสียแหล่งที่อยู่ของสัตว์ป่า
- ทำลายโอกาสการฟื้นฟูของอุทยาน
- ส่งผลกระทบต่อป่ามรดกโลกทุ่งใหญ่นเรศวร – ห้วยขาแข้ง
- ระบบนิเวศถูกคุกคาม
- ง่ายต่อการลักลอบล่าสัตว์ป่า

2. เหตุผลด้านเศรษฐกิจและสังคม

- เขื่อนมีขนาดเล็ก ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน
- เขื่อนไม่แก้ปัญหาน้ำท่วม และน้ำแล้ง
- ทำลายแหล่งศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ทำลายความเชื่อมั่นด้านสิ่งแวดล้อมของไทย
- เป็นช่องทางให้โครงการพัฒนาขนาดใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่อนุรักษ์อื่นๆ

³⁹ ทางมูลนิธิสืบโทรไปขอใช้ชื่อองค์กรต่าง ๆ ที่เรารู้จัก ว่าเห็นด้วยกับที่เราเคลื่อนไหวหรือไม่ และมีการนัดประชุมในช่วงวันเสาร์ทุกเสาร์ที่ใกล้เดินเท้า เราประชุมกัน 1 – 2 เดือนก่อนเดินเท้า และประชุมกันถี่มากหลายวันในหนึ่งอาทิตย์ในช่วงใกล้เดิน โดยมีมูลนิธิสืบเป็นผู้ประสานงาน แต่กลุ่มที่มีบทบาทจริงจะมีประมาณ 4 -5 กลุ่ม เช่น WWF องค์กรต่อต้านสภาวะโลกร้อน มูลนิธิโลกสีเขียว มูลนิธิการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังร่วมออกแถลงการณ์คัดค้าน EHIA ในวันที่ 9 กันยายน 2556 วันเดียวกับที่ศศิน ไปยื่นหนังสือที่ สผ. ก่อนทำกิจกรรมขบวนเดินเท้า 1 วัน

กลุ่มราษฎรรักษป่า ต.สะเอียบ อ.สอง จ.แพร่

ได้ออกแถลงการณ์คัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ โดยแถลงการณ์ฉบับนี้ก็กล่าวถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับระบบนิเวศน์ นอกจากนี้ยังเสนอให้พัฒนาแก้มลิง พัฒนาระบบเหมืองฝาย โดยใช้แนวทางการจัดการน้ำชุมชนเป็นหลักการสำคัญพัฒนาอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กกระจายทั่วทุกพื้นที่ใช้งบประมาณน้อยกว่าเขื่อนขนาดใหญ่ อีกทั้งยังเป็นการกระจายการจัดการน้ำให้ทุกพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาน้ำแล้งน้ำท่วม(ผู้จัดการออนไลน์, 2555ช: ออนไลน์)

กลุ่มอดีตนักศึกษาที่เคยทำกิจกรรมร่วมกับคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 16 สถาบัน (กคอส.)

กคอส. เป็นกลุ่มอดีต นศ.ที่เคยทำกิจกรรมร่วมกับคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ออกแถลงการณ์โดยให้เหตุผลว่า โครงการนี้จะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสมดุลทางระบบนิเวศ การสูญพันธุ์ของสัตว์ป่าหายาก การสูญเสียดินป่าธรรมชาติที่เหลืออยู่น้อยเต็มที โดยเฉพาะป่าสักทองธรรมชาติหลายหมื่นต้นและเรียกร้องให้มีการรับฟังผลกระทบอย่างรอบด้านก่อนอนุมัติดำเนินโครงการ (ผู้จัดการออนไลน์, 2555ค: ออนไลน์) และยังสามารถร่วมลงชื่อในแถลงการณ์คัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ฉบับที่ 1 ผ่านทางเว็บไซต์ <https://docs.google.com> อีกช่องทางหนึ่ง

กคอส. ยังได้จัดกิจกรรม “คนกินกาแฟ ไม่เอาเขื่อน” ด้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์จ.นครสวรรค์ ในวันที่ 22 เมษายน 2555 ที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

เครือข่ายนักศึกษา เดือนมิถุนายน 2555 มีการจัดกิจกรรมของเครือข่ายคนรุ่นใหม่ ในประเด็น "หยุดเขื่อนแม่วงก์" บริเวณหน้าหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร โดยใส่หน้ากากเสื้อทำการรณรงค์ ชูป้ายรณรงค์ แจกสติ๊กเกอร์ และเอกสาร นอกจากนี้ยังมีการออกแถลงการณ์ โดยมีข้อเสนอ 2 ข้อ คือ ข้อแรก เรียกร้องให้ทุกฝ่ายพิจารณาถึงผลดี-ผลเสีย ของการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ข้อสองคือ เรียกร้องผู้กุมอำนาจ ใช้กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (ประชาไท, 2555: ออนไลน์)

ภาพที่ 8 เครือข่ายนักศึกษาทำกิจกรรมใส่หน้ากากเสือ

นักศึกษาคณะนวัตกรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทำคลิป ความจริงของการสร้างเขื่อนแม่วงก์คลิปดังกล่าวมียอดผู้เข้าชมกว่าสองแสนวิว

รายการเจาะข่าวต้น ทำวิดีโอคลิปเกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์ถึง 3 ตอน

1. คลิป เจาะเขื่อนแม่วงก์ในวันที่ 19 กรกฎาคม 2555

คลิปชุดนี้อธิบายโครงการเขื่อนแม่วงก์ไม่ได้แก้ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง ไม่ได้ทำให้มีไฟฟ้าเพิ่มขึ้น มีมูลค่าการก่อสร้างมากถึง หนึ่งหมื่นสามพันล้านบาท ซึ่งปัจจุบันไทยก็มีหนี้สาธารณะมากกว่า 41% ของ GDP หรือประมาณ สี่ล้านล้านบาท คลิปนี้มียอดผู้เข้าชมกว่า สองแสนห้าหมื่นวิว

2. คลิป สัมภาษณ์ ศศิน เฉลิมลาภ ในวันที่ 8 กันยายน 2555

การสัมภาษณ์ครั้งนี้สัมภาษณ์ก่อนศศิน จะทำกิจกรรมขบวนเดินเท้าเพียง 2 วัน ซึ่งศศินแสดงความเห็นว่าเขาต้องการชะลอโครงการ และเขาเสนอให้รัฐบาลนำผู้มีความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น นักวิศวกร นักอนุรักษ์ ฯลฯ มาปรึกษาหารือกันว่าจะบริหารจัดการน้ำที่แม่วงก์อย่างไร ซึ่งก็ไม่ควรจะเป็นทางเลือกเขื่อนขนาดใหญ่เพียงทางออกเดียว

รายการโทรทัศน์

ในช่วงเวลานี้มีสื่อที่นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์ ดังนี้

1. Thai pbs ทำสื่อกู๊ปข่าววิเคราะห์คัดค้านเขื่อนแม่วงก์ เป็นสื่อที่ติดตามการเคลื่อนไหวของกลุ่มคัดค้านเขื่อนแม่วงก์มาโดยตลอด

2. รายการคมชัดลึก ตอน "เขื่อนแม่วงก์" แก้น้ำท่วม...ได้ไม่คุ้มเสีย?

กลุ่มธรรมาตราศรัทธาแห่งสายน้ำได้จัดกิจกรรม เดินด้วยกัน ฟังด้วยได้ กิจกรรมดังกล่าวมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทาง Facebook “ธรรมาตรา ศรัทธาแห่งสายน้ำ” กิจกรรมจัดขึ้นในวันที่ 27 มิถุนายน – 5 กรกฎาคม 2555 ลักษณะกิจกรรมคือ เดินเท้าตั้งแต่อำเภอเมืองลาดยาวจนถึงหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่ระว้า ลักษณะกิจกรรมจะเป็นผนวกกับหลักพุทธศาสนา คือ รับประทานอาหารในชุมชนถึงวิธีการที่จะเอาเขื่อนหรือไม่เอาเขื่อนแม่่วงก์เพื่อลดอคติ การแบ่งฝักฝ่าย และเพื่อสานสัมพันธ์ในชุมชน

4. ยุทธศาสตร์ช่วงขบวนเดินเท้า ระดมการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ

4.1 การเตรียมตัวก่อนการเคลื่อนไหวด้วยขบวนเดินเท้า

การเลือกยุทธวิธีที่จะเคลื่อนไหว มีการประชุมกันของเครือข่ายกว่า 30 คนมีเสนอหลายวิธี เช่น ปั่นจักรยาน จัดเวทีเสนา และมติที่ประชุมก็เลือกยุทธวิธีขบวนเดินเท้าเป็นทางเลือก ทางเลือกนี้มีที่มาจาก อ.ศศิน ซึ่งได้แรงบันดาลใจมาจากการว่ายน้ำข้ามช่องแคบของต่างประเทศ และอ.ศศิน มีโอกาสร่วมเดินธรรมาตราแม่น้ำโขง⁴⁰ ร่วมกับ นิวัฒน์ ร้อยแก้ว หรือ “ครูตี” เส้นทางของขบวนเดินเท้าจะเริ่มจากหน้า สผ. ไปยังจุดสร้างเขื่อนแม่่วงก์ กำหนดการคือวันที่ 9 กันยายน 2556 ไปยื่นหนังสือคัดค้านการรายงาน EHIA เขื่อนแม่่วงก์⁴¹ และวันที่ 10 กันยายน 2556 จะเดินทางไปยังจุดสร้างเขื่อนแม่่วงก์โดยไม่กลับมาอีก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴⁰ ศศินกล่าวว่าเมื่อกิจกรรมขบวนเดินเท้าจบไปแล้วเขาได้นึกย้อนว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้เขาเลือกขบวนเดินเท้า สาเหตุมาจากเขาได้ไปเข้าร่วมธรรมาตราแม่น้ำโขง ที่ถึงแม้เขาจะร่วมเดินเท้าแต่ไม่นานแต่ก็รู้สึกว่ามีน้ำหนัก

⁴¹ ในวันดังกล่าว ศศิน กล่าวโจมตีการทำงานของ คชก. ที่อาจถูกอิทธิพลทางการเมืองแทรกแซงการทำงานเนื่องจากมีการแก้ที่มาของเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มาจากฝ่ายข้าราชการประจำแทนจากฝ่ายผู้ทรงคุณวุฒิ ศศินอ้างว่าการมียื่นหนังสือคัดค้านในครั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อประท้วงมาตรฐานการทำงานของ สผ.

ภาพที่ 9 ศศินเดินเท้าไปแม่จังก์

แผนการเดินทางเปลี่ยนในวันที่ 9 กันยายน 2556 เมื่อได้รับคำท้าท้าจากนายวีรวัฒน์ ชีรประสาธน์ เพื่อนคุณสืบ นาคะเสถียรว่าหากไปถึงเขื่อนแม่จังก์อาจมีการจัดมือชนมือซึ่งเป็นอันตรายและแรงสนับสนุนจะหายไปเรื่อย ๆ ตรงกันข้ามหากเลือกเดินเข้ามาที่กรุงเทพฯ และเลือกเส้นทางตามแนวรถไฟฟ้ามหานครให้คนมาเข้าร่วมให้มาก ศศินยังแชร์โพสต์ของมูลนิธิสืบ นาคะเสถียรลงบนเพจส่วนตัวเชิญชวนคนอนุรักษ์ทุกท่านเข้าร่วมแสดงความไม่เห็นด้วยต่อการอนุมัติ ERIA เขื่อนแม่จังก์

ภาพที่ 10 เชิญชวนคัดค้านการอนุมัติ ERIA เขื่อนแม่จังก์ วันที่ 9 กันยายน 2556

ศศินกล่าวว่ายุทธวิธีขบวนเดินเท้าจะเดินไปด้วยและโพสต์ข้อความบนเฟซบุ๊ก⁴² ไปด้วยโดยจะแวะเล่น Internet Wifi ตามร้านกาแฟเนื่องจากคิดว่าไม่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ต ศศินต้องการให้ชน

⁴²ในช่วงปี 2551 – 2552 ทีมงานประชาสัมพันธ์ของมูลนิธิสืบฯ เสนอให้ผู้บริหารเริ่มใช้ทวิตเตอร์แต่พบว่าทวิตเตอร์มีข้อจำกัดทำให้ทวิตเตอร์ของมูลนิธิไม่มีคนติดตาม จึงเปลี่ยนมาใช้เฟซบุ๊กปรากฏว่าง่ายกว่าเพราะใส่รูปและข้อความได้เยอะกว่า ศศินกลายเป็นคนที่คนในสังคมรู้จักและมีผู้ติดตามในเหตุการณ์มหาอุทกภัยปี 2554 และในปี 2556 ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตและราคาสมาาร์ทโฟนถูกลง ทำ

ชั้นกลางในเมือง และสื่อกระแสหลัก ช่อง 3 5 7 9 ทำข่าวการเคลื่อนไหวครั้งนี้และช่วยแชร์ข้อมูล ข่าวสารการเคลื่อนไหวจากเพจของเขา และเพจอนุรักษ์อื่น ๆ ไปให้มากที่สุด โดยมีการวางแผน ทีมงาน ออกเป็น 3 ทีม

ทีมแรก คือ ทีมประชาสัมพันธ์

ทีมที่สอง คือ ทีมประสานงาน

ทีมที่สาม คือ ทีมหัวหน้าเขตพื้นที่ป่าตะวันตก ซึ่งทำหน้าที่หาที่พัก และจะล่วงหน้าไปก่อน มีหัวหน้าโครงการเดินเท้าคือ หัวหน้างานวิชาการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร

4.2 การเคลื่อนไหวด้วยยุทธวิธีขบวนเดินเท้า และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มแกนนำ

สำหรับการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์ต่างๆ นั้นเคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ด้วยการช่วยกันแชร์ข้อมูลข่าวสารไม่ว่าจะเป็นแชร์จากเพจเฟซบุ๊ก ศศิน เพจมูลนิธิสืบฯ เพจคนอนุรักษ์ เพจคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ การช่วยกันแชร์กิจกรรมขบวนเดินเท้าครั้งนี้ของขบวนการอนุรักษ์ยังช่วยเพิ่มช่องทางในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพราะการเล่นสื่อสังคมออนไลน์หากคุณต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต้องผ่านการกดติดตาม หรือกดเพิ่มเพื่อนจึงจะสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้โดยตรง ฉะนั้นหากการเคลื่อนไหวครั้งนี้มีเพียงเพจเฟซบุ๊กศศิน เพียงเพจเดียวที่แชร์ หรือนำเสนอกิจกรรมนี้ การรับรู้ของประชาชนคงไม่แพร่หลาย เพราะประชาชนไม่น้อยที่ไม่ได้เป็นเพื่อนกับเพจศศิน แต่อาจเป็นเพื่อนกับเพจอนุรักษ์อื่น ๆ ความน่าจะเป็นที่ประชาชนจะรับรู้ข่าวสารขบวนเดินเท้าครั้งนี้ย่อมน้อยลง

ภาพที่ 11 ขบวนเดินเท้าวันแรก

จากภาพอธิบายได้ว่าผู้เข้าร่วมในการเคลื่อนไหวกับขบวนเดินเท้าในวันแรกนั้นมีเพียง 5 คน ศศินให้สัมภาษณ์ว่า

ให้การเคลื่อนไหวขบวนเดินเท้าเขื่อนแม่วงก์ไม่เจอบุคคลสำคัญ และกลายเป็นประเด็นที่คนในสังคมออนไลน์ให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก

“เราไม่ได้ต้องการให้คนเข้าร่วมจำนวนมากตั้งแต่แรก จึงไม่พยายามกระตุ้นให้คนออกมา แต่เราเริ่มรู้ตั้งแต่เริ่มเดินมาถึงถนนสายเอเชีย ว่าสิ่งที่เราทำเป็นกระแส การที่คนมาในหอคิลป์มากจึงเป็นเรื่องที่เกินความคาดหมาย”

(ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์: 2559)

ยุทธวิธีชวอนเดินเท้าคือ ศศินจะเป็นผู้แบกรายงาน EHIA เชื้อนแมงกิ้ง⁴³ ไปตลอดเส้นทาง พร้อมทั้งอัปเดตข้อมูลข่าวสารการเดินทางอยู่ตลอดเวลา

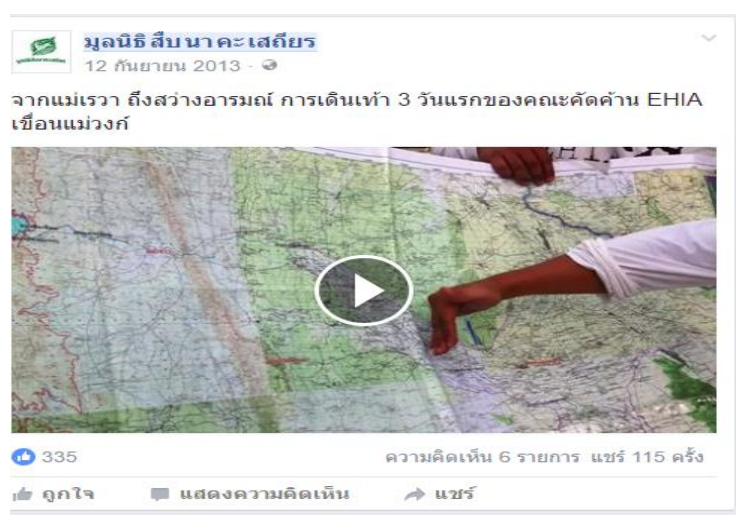
ภาพที่ 12 แบกรายงาน EHIA เชื้อนแมงกิ้งพร้อมเล่นสื่อสังคมออนไลน์

กระแสตอบรับจากยุทธวิธีดังกล่าวถือว่าน้อยเพราะมียอดกดไลค์ไม่ถึงหลักพัน แสดงความคิดเห็นหรือคอมเมนต์ก็ไม่มาก ซึ่งศศินอธิบายว่า ในวันแรกเขาโพสต์เนื้อหาทางวิชาการเกี่ยวกับเชื้อนแมงกิ้งมากเกินไป ซึ่งไม่เหมาะสำหรับคนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของเขาอย่างชนชั้นกลาง แต่เมื่อเขาได้ลองเปลี่ยนมาเป็นโพสต์รูปภาพกลับได้รับเสียงตอบรับมากกว่าข้อความทางวิชาการ ยกตัวอย่างเช่น

⁴³ ศศินอธิบายผ่านเฟซบุ๊กเพจมูลนิธิสืบนาคะเสถียรถึงเหตุว่า เขาต้องแบก EHIA เพราะความผิดพลาดของ EHIA ฉบับนี้เป็นภาระที่คนไทยต้องแบกไว้อีกยาวนาน

ภาพที่ 13 ขบวนเดินเท้าวันที่ 2

ภาพที่ 14 ขบวนเดินเท้าวันที่ 3

จากภาพคลิปนี้จะอธิบายข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวพื้นที่ชลประทานของอำเภอสว่างอารมณ์ซึ่งไม่เป็นตามรายงาน EHIA เชื้อนแม่เือง ยอดไลค์ของภาพที่โพสต์เมื่อวานประมาณ 2,000 ไลค์ 60 ความคิดเห็น และถูกแชร์ไปอีกกว่า 200 ครั้ง ลดลงมาอยู่ที่ 335 ไลค์ 6 ความคิดเห็น และแชร์ 115 ครั้ง เมื่อโพสต์ด้วยเนื้อหาทางวิชาการ

หลังจากนั้นเพจทั้งมุณิธิ สิบนาคะเสถียร และเพจของอาจารย์ศศิน ก็ให้น้ำหนักการโพสต์ด้วยรูปภาพที่อธิบายว่าตอนนี้ขบวนเดินเท้าอยู่จุดไหน กำลังจะไปเส้นทางใด และที่สำคัญคือถ่ายสมาชิกใหม่ ๆ ที่มาร่วมเดินเท้า

ภาพที่ได้รับความสนใจโดยพิจารณาจากยอดไลค์ และจำนวนผู้แชร์ จะเป็นภาพที่ถ่ายกับผู้ที่มาเข้าร่วมเดิน เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และภาพของความลำบากของกิจกรรมขบวนเดินเท้าที่

แสดงออกผ่านท่าทางของอาการเจ็บปวด อาการเหนื่อย สภาพอากาศไม่เป็นใจ ภาพในลักษณะนี้จะได้รับยอดไลค์และยอดแชร์เป็นจำนวนมาก เช่น

ภาพที่ 15 ศีรษะกับภาพอาการบาดเจ็บ

ภาพที่ 16 เด็กร่วมเดินขบวนหยุดเขื่อนแม่่วงก์

ภาพที่ 17 รักษาป่าไว้ให้หนูด้วย

จากตัวอย่างทั้ง 3 ภาพจะเห็นได้ว่าการโพสต์ภาพมีผลต่อการกดไลค์และกดแชร์ ความรู้ที่เกิดขึ้นหลังที่ทีมงานเริ่มรู้ว่าควรจะโพสต์ด้วยภาพมากกว่า ก็เริ่มเน้นคำอธิบายสั้นในภาพ และเลือกภาพที่ให้เกิดความสนใจ ซึ่งศศิณอธิบายว่า (ศศิณ เฉลิมลาภ, 2557ช: 250)

“เราวางแผนกันไว้ว่ามีน้องทีมมูลนิธิสืบฯ เล่นเฟซบุ๊กให้เรา แล้วเราก็แชร์ออกไป แล้วเวลาที่เรารับชมจะเหนื่อยมากคงได้พักปั๊มน้ำมัน ด้านเนื้อหาเราก็จะโพสต์เรื่องทางวิชาการ เช่นน้ำท่วมปี 54 เกิดขึ้นอย่างไร มีความสัมพันธ์อย่างไรกับเขื่อนแม่วงก์หรือไม่มีเขื่อนแม่วงก์ มาจนถึงเรื่องการจัดการน้ำในที่ราบภาคกลางมาจนถึงกรุงเทพฯ โดยการทบทวนสถานการณ์น้ำท่วมปี 54 เตรียมอุปกรณ์ไปครบครัน ปรากฏว่ามันผิดแผนทั้งหมด ในช่วงเช้าที่เราเริ่มเดิน ปรากฏว่าที่เราโพสต์เรื่องวิชาการ “มันแป้ก” แต่โพสต์ว่าพระอาทิตย์ขึ้นสวย จะกินกาแฟ หรือเริ่มเจ็บ สถานการณ์ของผู้คนอันนั้นจะได้รับการตอบรับเยอะ เราก็เริ่มปรับเนื้อหาในการโพสต์ไปตลอด ”

จุดสูงสุดของกระแสขบวนการเคลื่อนไหวเกิดขึ้นในช่วง 3 วันสุดท้าย⁴⁴ (20 – 22 กันยายน 2556) ก่อนถึงที่หมายคือ หอศิลป์ กรุงเทพฯ เนื่องจากมีผู้คนเข้าร่วมขบวนเดินเท้าจำนวนมากและมีสื่อวิทยุและทีวีดาวเทียมตามสัมภาษณ์ศศิณ และเป็นช่วงเวลา 3 วันที่โพสต์บ่อยครั้งมากเพื่อที่จะให้ผู้ติดตามเรื่องขบวนเดินเท้าแม่วงก์ทราบว่าจะขบวนอยู่จุดไหนแล้ว และในช่วงนี้ผู้ร่วมเดินเยอะขึ้นจึงต้องมีการจัดทีมรักษาความปลอดภัยและแวกซ์พักอยู่บ่อยครั้ง

สำหรับวันสุดท้ายของขบวนเดินเท้าจะเริ่มออกเดินจากมหาวิทยาลัยเกษตรเวลา 8.00 น. เพื่อไปจุดรวมพลจุดต่อไปก็คือ รถไฟฟ้าสถานีหมอชิต และออกจากสถานีรถไฟฟ้าไปตามแนวเส้นทางรถไฟฟ้าไปจุดรวมพลจุดต่อไปคือ อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ซึ่งเป็นจุดแวกซ์พักทานข้าวก่อนจะเริ่มต้นเดินไปยังจุดหมายปลายทางคือหอศิลป์ฯ ในเวลา 15.00 น. และถึงหอศิลป์ฯ ในเวลา 16.00 น. จะสังเกตได้ว่าหากเทียบระยะทางแล้ววันสุดท้ายของการเดินเท้าเป็นวันที่ขบวนเดินเท้าเก็บระยะทางได้น้อยที่สุดแต่ใช้เวลาามากที่สุด คือ ระยะทางประมาณ 13 กิโลเมตร ใช้เวลาทั้งหมด 8 ชั่วโมง

⁴⁴ ก่อนหน้าที่ขบวนเดินเท้าจะเดินถึงกรุงเทพฯ วันที่ 18 กันยายน 2556 นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทำกิจกรรมคัดค้าน EHIA เขื่อนแม่วงก์ แต่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ยอมให้ทำกิจกรรมและสั่งให้สลายตัว โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เจรจากับอาจารย์ขอให้ทำตามกระบวนการ โดยให้ไปยื่นเรื่องที่ทำเนียบรัฐบาลและขอให้ยุติการรวมตัว

ภาพที่ 18 วันสุดท้ายของขบวนเดินเท้าคัดค้าน EHIA เชื้อนแม่วงศ์

ภาพที่ 19 จำนวนผู้เข้าร่วมขบวนเดินเท้าคัดค้าน EHIA เชื้อนแม่วงศ์

4.3 ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของพันธมิตร

การแต่งเพลง ในช่วงที่ศิลปินเดินเท้ามีการแต่งเพลงเกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์ เกี่ยวกับศิลปิน ประกอบด้วย เพลงกอดแม่วงก์ เผยแพร่ทางยูทูบ โดยจิระนันท์ พิตรปรีชา และ โสภแพมิลี่ และเพลง ศศิน เผยแพร่ทางยูทูบ โดยมาลีฮวนน่า และจิระนันท์ พิตรปรีชา

การจัดเสวนาวิชาการของมหาวิทยาลัยรังสิต ในวันที่ 20 กันยายน 2556 “EHIA เขื่อนแม่วงก์ : ซับซ้อนซ้อนเงื่อน หรือดราม่า” (No Mae Wong Dam : EHIA damah...damah) วิทยากร ประกอบด้วย หาญณรงค์ เยาวเลิศ ประธานมูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ เพชร มโนปวิตร องค์กรกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (WWF) ประเทศไทย ดร.สมิทธิ์ ตุงคะสมิต รองคณบดีฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา ม.รังสิต ดร.เจริญวิญญู หาญแก้ว อาจารย์สาขาวิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์

นอกจากนี้ยังมีกำหนดการเพิ่มเติมคือ นัดต้อนรับ และเชิญชวนร่วมเดินเท้าคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ หน้าปากทางข้าม.รังสิต ผังฟาร์มโชคชัย ถนนพหลโยธิน ในวันที่ 21 กันยายน 2556

4.4 การเคลื่อนไหวของสื่อกระแสหลัก

สื่อเป็นสิ่งที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นต้องพึ่งพาเป็นอันดับแรก ๆ เพราะไม่อย่างนั้นคงไม่สามารถเสนอความคิดเห็นของสิ่งที่เคลื่อนไหวแก่สาธารณชนได้ สื่อกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคของสมัชชาคนจนต้องสร้างประเด็นให้สื่อทำข่าว และต้องเป็นพันธมิตรกับสำนักข่าวเพื่อให้ทำข่าวการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน แต่การทำข่าวก็เปลี่ยนไปเมื่อนโยบายในหนังสือพิมพ์ให้ความสนใจกับเรื่องราววงการบันเทิง การเมืองมากกว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมออนไลน์เริ่มไม่ได้รับความสนใจ สื่อกระแสหลักปัจจุบันคือโทรทัศน์ ฉะนั้นไม่แปลกที่ขบวนการทางสังคมต้องทำทุกวิถีทางให้สื่อมาทำข่าว ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวในช่วงต้นก่อนที่จะเกิดขบวนการเดินเท้าว่าสาเหตุที่ต้องทำกิจกรรมในเวลาดังกล่าว เพราะต้องเคลื่อนไหวก่อน พรบ. นิรโทษกรรมจะออกจากสภาผู้แทนราษฎรซึ่งจะไม่มีคนสนใจการเคลื่อนไหวของขบวนเดินเท้า และยุทธวิธีเคลื่อนไหวก็ต้องสร้างสรรค์ต้องนำเสนอใจมากพอที่จะแย่งชิงพื้นที่สื่อ โดยเฉพาะสื่อกระแสหลักที่มีผู้ชมจำนวนมาก ซึ่งศิลปินเห็นตัวอย่างการเคลื่อนไหวด้วยการว่ายน้ำแล้วมีสื่อให้ความสนใจมาก เขาจึงมีแนวคิดที่จะเคลื่อนไหวที่ต่างไปจากเดิม เช่น การปิดถนน ปิดสถานที่ราชการ และไม่สร้างความเดือดร้อน ไม่สร้างศัตรู

แต่สถานการณ์ไม่เป็นเช่นนั้นสื่อกระแสหลักอย่างช่อง 3 5 7 9 ไม่เข้ามาทำข่าวการเคลื่อนไหวในช่วงแรก ๆ มีเฉพาะช่องทีวีสาธารณะ Thai PBS⁴⁵ เข้ามาทำข่าวการเคลื่อนไหวตั้งแต่วัน

⁴⁵จากการสัมภาษณ์ศศิน กล่าวว่าสำหรับเขาแล้วช่อง Thai PBS ไม่ใช่สื่อกระแสหลัก

แรกของการเคลื่อนไหว เช่น การเขียนสื่อบทการเดินเท้า กลุ่มต่อต้านฯเดินรณรงค์ต่อต้านสร้างเขื่อนแม่วงก์ จ.นครสวรรค์และการรายงานข่าวขบวนเดินเท้า ซึ่งจะอัปเดตตลอดว่าขณะนี้ขบวนเดินเท้าอยู่จุดใดแล้ว

สื่อกระแสหลักเข้ามาทำข่าวขบวนเดินเท้าในช่วงใกล้จะถึงกรุงเทพฯ เช่น รายการเรื่องเล่าเช้านี้ ช่อง 3 ทำข่าวขบวนคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ในวันที่ 16 กันยายน 2556 ซึ่งเป็นวันที่ 7 ของกิจกรรมการเคลื่อนไหวครั้งนี้

ประเด็นการนำไม่นำเสนอข่าวการเคลื่อนไหวทางสังคมของสื่อกระแสหลักเป็นที่ถกเถียงการไม่ทำหน้าที่ของสื่อในการนำเสนอปัญหาให้ประชาชนรับทราบ เพราะการรายงานข่าววันแรกๆ พบในหนังสือพิมพ์ไม่กี่ฉบับ สื่อทีวีก็เห็นเพียง Thai PBS ช่องเดียวที่รายงานข่าวอย่างต่อเนื่อง แต่โลกได้เปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องมาฟังกระแสจากสื่อหลักพวกนี้อีกต่อไปแล้ว เพราะพวกเขาทำหน้าที่ “เป็นสื่อ” ได้ด้วยตัวเอง สามารถรายงานความเคลื่อนไหว รายงานข้อมูลออกมาโต้แย้งฝ่ายรัฐบาลและนักการเมืองได้อย่างเป็นระบบ จนต้องยอมรับว่า กระแสการตื่นตัวของมวลชนที่หนุนหลัง ศศิน เฉลิมลาภ ส่วนสำคัญมาจากสื่อมวลชนในโลกโซเชียลมีเดียนี้แหละ ส่วนสื่อหลักนั้นถือว่า “น่าอับอาย” และในอนาคตอาจจะถูกทิ้งไว้ข้างหลังแบบน่าอับอายศอดสูลงเรื่อยๆ (ผู้จัดการออนไลน์, 2556ข: ออนไลน์)

ขณะที่ทางศศิน ให้ความเห็นเกี่ยวกับสื่อกระแสหลักว่า “ผิดคาดมากที่วันนี้สื่อไม่เล่นข่าวเลย เพราะเป้าหมายที่คาดหวังไว้คือ จะสื่อสารกับสื่อทั้งกระแสหลักและกระแสรองให้สื่อเจตนาและข้อมูลของเราออกไปเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ซึ่งมีคนมาร่วมขบวนเดินมากเป็นปรากฏการณ์”(ไทยพับลิก้า, 2556: ออนไลน์)

4.5 ปฏิกริยาของฝ่ายรัฐบาล

การสร้างเขื่อนแม่วงก์เป็นนโยบายของรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ฉะนั้นการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมที่คัดค้านนโยบายดังกล่าวก็ต้องเจอกับปฏิกริยาต่อต้านจากฝ่ายรัฐบาลที่เห็นว่าควรสร้างเขื่อนแม่วงก์ ผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการเขื่อนแม่วงก์ของรัฐบาลหลัก ๆ คือนายกยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และนายปลอดประสพ สุรัสวดีรองนายกรัฐมนตรี⁴⁶ ซึ่งได้รับมอบหมายให้

⁴⁶ความสัมพันธ์ของนายปลอดประสพ สุรัสวดีกับเครือข่ายเอ็นจีโอก็ไม่ดีตั้งแต่ก่อนขบวนเดินเท้า เนื่องจากในปี พ.ศ. 2556 นายปลอดประสพได้กล่าวถึงคนกลุ่มหนึ่งที่จะชุมนุมประท้วงเรื่องการบริหารจัดการน้ำ ในระหว่างที่มีการประชุมความมั่นคงทางน้ำ เอเชีย-แปซิฟิก ครั้งที่ 2 ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้คำแทนกลุ่มนั้นว่า เหมือนขยะมาเกะกะ (คมชัดลึก, 2556: ออนไลน์) พร้อมทั้งต่อมา

กำกับดูแลงานของคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ (กบอ.)⁴⁷ และนักการเมืองท้องถิ่นที่ต้องการเชื่อมแม่วงก์

ช่วงการเดินทาง นายประสาธ ตันประเสริฐ ส.ส.นครสวรรค์ พรรคชาติไทยพัฒนา ได้นำกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อ.ลาดยาว อ.แม่วงก์ อ.ชุมตาบง อ.แม่เปิน จ.นครสวรรค์ ประมาณ 50 คน ยื่นหนังสือสนับสนุนการก่อสร้างเชื่อมแม่วงก์ ถึงนายปลอดประสพ สุรัสวดี รองนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายปลอดประสพได้กล่าวว่า

“ผมพยายามทำความเข้าใจว่าผู้คัดค้านจะค้านทำไม เหตุใดจึงเชื่อแบบนั้น แต่ขอขอบใจที่พวกเขาเป็นคนรักป่า รักสัตว์ป่า แต่ผมรักคนไทยมากกว่า ผมเลือกเอาชีวิตของคนไทยมากกว่า ผมต้องทำให้คนไทยปลอดภัยให้ได้ ป่าสร้างได้ สัตว์ป่าสร้างได้ แต่ถ้าน้ำท่วมไม่มีคนไทย ประเทศก็อยู่ไม่ได้ รัฐบาลตัดสินใจแล้วคือสร้างเชื่อมแม่วงก์ ไม่มีเปลี่ยนใจ” (ผู้จัดการออนไลน์, 2556ค: ออนไลน์) ภายหลังกิจกรรมขบวนเดินเท้าจบลงท่าทีของรัฐบาลโดยนางสาวยิ่งลักษณ์ก็ให้คำมั่นว่า รัฐบาลพร้อมรับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ ก่อนจะสร้าง ซึ่งไม่ตรงกับนายปลอดประสพที่ยืนยันที่จะสร้างเชื่อมแม่วงก์ ถึงแม้เชื่อมดังกล่าวจะแก้ปัญหาน้ำท่วมได้เพียง 1 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากเชื่อมดังกล่าวจะช่วยควบคุมระดับน้ำในแม่น้ำสะแกกรัง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เข้าไปเพิ่มระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา (คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2556: ออนไลน์)

5. ยุทธศาสตร์ช่วงรักษาระดับความตื่นตัวของสังคม

หลังขบวนเดินเท้าเดินทางถึงหอคิลบ่า แล้วเรื่องราวของการคัดค้านเชื่อมแม่วงก์ยังคงดำเนินต่อไป สาเหตุเพราะรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเชื่อมแม่วงก์ยังเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการผู้ชำนาญการ หรือ คชก. ที่ถึงแม้ว่ารายงาน EHIA เชื่อมแม่วงก์ กรมชลประทานจะทำการแก้ไขและส่งเข้าสู่ที่ประชุมของสำนักงาน สผ. ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม 2556 ศคินก็ตัดสินใจเดินเท้าและการประชุมของ คชก. ก็ถูกเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด

ได้ขึ้นเวทีคนเสื้อแดงที่จังหวัดเชียงใหม่และกล่าวว่า ขยะยังน้อยไปในใจอยากจะทำว่าไอหี้ยด้วยเข้าไป (ผู้จัดการออนไลน์, 2556ง: ออนไลน์) ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้เอ็นจีโอ

⁴⁷หน้าที่ของ กบอ. จัดทำแผนปฏิบัติการและดำเนินการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยตามนโยบายของ กนอ. กำหนดวิธีดำเนินการของหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย และให้ความเห็นชอบสนับสนุนวงเงินรายจ่าย กำลังคน วัสดุ อุปกรณ์และทรัพยากรอื่น เพื่อดำเนินการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย

ในช่วงหลังการเดินเท้าของศศิน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ตั้งคณะกรรมการที่ดูแลเขื่อนแม่วังก์เพิ่มขึ้นมา 2 คณะ ประกอบด้วย แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการเขื่อนแม่วังก์ จ.นครสวรรค์⁴⁸ และแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการเขื่อนแม่วังก์ จ.นครสวรรค์⁴⁹ ก่อนจะมีการกำหนดวันพิจารณาเขื่อนแม่วังก์โดย คชก. ในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2557

การเคลื่อนไหวในช่วงยุทธศาสตร์รักษาระดับความตื่นตัวของสังคมนี้ได้กลับไปสู่การให้ข้อมูลทางวิชาการ ซึ่งเป็นรูปแบบการเคลื่อนไหวที่ทำก่อนกิจกรรมขบวนเดินเท้า คือ ให้ข้อมูลเรื่องเขื่อนแม่วังก์บนเพจหลักอย่าง เพจของศศินเอง เพจของมูลนิธิสืบนาคะเสถียร เพจคนอนุรักษ์ โดยจะมีเพจที่ให้ข้อมูลเสริม เช่น เพจของมูลนิธิโลกสีเขียว เพจกองทุนสัตว์ป่าโลก (WWF) ไทยแลนด์ และต่างเพจก็ต่างช่วยกันแชร์กิจกรรมเกี่ยวกับเขื่อนแม่วังก์ที่จะจัดขึ้นวัตถุประสงค์เพื่อรักษากระแสน้ำเขื่อนแม่วังก์ในสังคมให้คงอยู่ เพราะเกรงว่าเมื่อกระแสน้ำที่คัดค้านเขื่อนเงียบไป ก็จะเริ่มมีการจัดประชุมของ คชก.

ในยุทธศาสตร์นี้จะประกอบด้วยยุทธวิธีที่ทำโดยกลุ่ม 2 กลุ่มหลักคือ ยุทธวิธีที่ทำโดยกลุ่มแกนนำ และยุทธวิธีที่ทำโดยกลุ่มพันธมิตร

5.1 ยุทธวิธีของกลุ่มแกนนำ

การเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อม

มูลนิธิสืบนาคะเสถียรตีพิมพ์บทความ ก้าวสู่อ้อมกอดป่าแม่วังก์ เผยแพร่ข้อมูลผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ และจัดเสวนาทางวิชาการ "ก่อนจะผ่าน EHIA เขื่อนแม่วังก์" วันศุกร์ที่ 7 พฤศจิกายน 2557 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (บางเขน)

สำหรับศศินช่วงหลังการเคลื่อนไหวขบวนเดินเท้าเขาจะได้รับความสนใจจากสื่อโทรทัศน์หลายช่องเนื่องจากเรื่องการเคลื่อนไหวของเขาได้กลายเป็นประเด็นทางสังคมแล้ว โดยศศินได้ร่วมออกรายการโทรทัศน์ดังนี้

23 กันยายน 2556 รายการคมชัดลึก ตอนล้อมวง..ค้านเขื่อนแม่วังก์ ? และรายการตอบโจทย์ : ภาคต่อศึกแม่วังก์ เสียงก้องของคน ป่า เขื่อน

⁴⁸ ตั้งขึ้นในเดือนตุลาคม 2556เพื่อตรวจสอบประเด็นทางวิชาการ 3 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า 2. ด้านการบริหารจัดการน้ำ 3. ด้านเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม

⁴⁹ ตั้งขึ้นในเดือน ธันวาคม 2556

26 กันยายน 2556 รายการเจาะข่าวเด่น

28 กันยายน 2556 รายการคนค้นคน ตอน 388 กิโลเมตร จากป่าสู่เมือง รายการนี้กลายเป็นประเด็นทางสังคมเมื่อตอนดังกล่าวถูกระงับการออกอากาศ⁵⁰ ก่อนจะเผยแพร่ทาง Youtube ในเวลาต่อมา และนำมาฉายในวันที่ 12 ตุลาคม 2556

นอกจากนี้ ศศิน ยังออกหนังสืออีก 4 เล่ม คือ เล่มแรก ไร่พวกนักอนุรักษ์ จากหัวใจจรดปลายเท้า เล่มที่ 2 ขนาดหัวใจใหญ่ๆ กัน เล่มที่สาม ผมทำงานให้พี่สับ บันทึกการทำงานอนุรักษ์ป่าของ ศศิน เฉลิมลาภ ในมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และเล่มที่สี่ สถานะเดินเท้า : ประวัติศาสตร์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากเพชบุรีถึงแม่วงก์ 13 วัน เดินเท้าคัดค้าน EHA เชื้อนแม่วงก์ = Status on walking

5.2 ยุทธวิธีของพันธมิตร

เครือข่ายอาสาเพื่อสิ่งแวดล้อม

จัดกิจกรรมเชิญชวนลงชื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ โดยมี ดร.สมิทธิ ตุงคะสมิตเป็นประธาน การลงชื่อคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ครั้งนี้ทำผ่านเว็บไซต์ Change.org ได้รายชื่อผู้คัดค้านทั้งหมด 120,000 รายชื่อ ซึ่งเหตุผลที่เครือข่ายต้องมาเคลื่อนไหวต่อจากกิจกรรมขบวนเดินเท้าของศศิน เพราะรัฐบาลดูไม่มีทีท่าจะหยุด แม้ธนาคารไม่ให้ปล่อยกู้ แต่เชื่อว่ารัฐบาลก็สามารถโยกย้ายงบประมาณจากโครงการอื่นมาทำได้ อย่างไรก็ตาม ยืนยันว่ากลุ่มกรีนมูฟวี่ ไม่คัดค้านการก่อสร้างเขื่อน แต่คัดค้านการก่อสร้างเขื่อนในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ ทั้งนี้ได้จัดกิจกรรม เดิน-ยื่น-หยุด เขื่อนแม่วงก์ โดยเดินจากหอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร ไปยังอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ

⁵⁰ นายสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ หรือ “เซ็ค” ผู้บริหารบริษัททีวีบูรพา จำกัด ผู้ผลิตรายการคนค้นคนกล่าวถึงประเด็นการระงับการออกอากาศว่า จุดที่ถูกแก้ มีอยู่ 2 จุด คือ 1. ในเนื้อหาจะมีเหตุการณ์ที่คุณศศินเดินผ่าน อ. ลาดยาว เป็นเวลาห้า ชั่วโมงไม่สามารถที่จะนอนพักที่นี่ได้ คุณศศินก็ไปนอนพักที่อื่นแล้วตอนเช้าจึงกลับมาเริ่มเดินต่อจากจุดเดิม เพราะมีความกังวลเรื่องความปลอดภัย คุณศศินบอกในทำนองว่า “มีแรงกดดัน เขาไม่อนุญาตให้เดิน” อีกจุดหนึ่ง เป็นตอนที่คุณศศินพูดถึงบรรยากาศของบ้านเมืองว่าตอนนี้มันเหมือนกับช่วง 14 ตุลาคม 2516 กับ 6 ตุลาคม 2519 มันเป็นบรรยากาศที่ใครจะออกมาแสดงความคิดเห็นที่เห็นต่างแล้วจะมีความกังวล หวาดกลัว นี่เป็นจุดที่เขาอยากให้ปรับ”

ภาพที่ 20 ช่องทางการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ผ่านเว็บไซต์ Change.org

สมาคมสื่อมวลชนเกษตรแห่งประเทศไทย

งานเสวนา “เขื่อนแลกป่า ฝ่าความจริง EHIA เขื่อนแม่วงก์: แก่ภัยแล้งหรือกั้นน้ำท่วมคุ้มไหม” จัดโดยเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2556 ณ ห้องประชุมกำพล อดุลวิทย์ อาคารสารนิเทศ 50 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ซึ่งอาจารย์ศศิน เฉลิมลาภได้เข้าร่วมเป็นวิทยากร

งานทอล์คโชว์โลละบาท ศศิน เฉลิมลาภ 388 กม. จากป่าสู่เมือง

สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ วรณสิงห์ ประเสริฐกุล โสภแฟมิลี ได้ร่วมกันจัดงาน ในวันที่ 6 ตุลาคม 2556 ในวันดังกล่าวยังมีการนำเอาคลิปเขื่อนแม่วงก์ที่ออกในรายการคนค้นคน มาฉายในวันดังกล่าวด้วย

ปฏิกิริยาของฝ่ายรัฐบาล

รัฐบาลนำโดยนางสาวยิ่งลักษณ์ กล่าวถึงประเด็นเรื่องเขื่อนแม่วงก์ว่าจะให้ กบอ. เป็นผู้ชี้แจงให้กลุ่มที่คัดค้านเขื่อนแม่วงก์ และพร้อมรับฟังทุกความเห็น ทั้งนี้กระแสคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ไปถึงจุดที่คนในสังคมไม่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนแม่วงก์ แต่รัฐบาลก็ยืนยันที่จะสร้างเขื่อนแม่วงก์⁵¹ จึงต้องตอบโต้ฝ่ายที่คัดค้าน เพื่อดึงความคิดเห็นของประชาชนให้เห็นว่าควรสร้างเขื่อนแม่วงก์ ในวันที่ 26 กันยายน 2556 ได้มีการชุมนุมของกลุ่มคนที่สนับสนุนการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ณ ที่ว่าการอำเภอ

⁵¹ รัฐบาลโดยสำนักงานนโยบายและแผนบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ (สบอช.) ได้เชิญตัวแทนมูลนิธิสืบนาคะเสถียรเข้าปรึกษากรณีเขื่อนแม่วงก์ แต่ทางมูลนิธิฯ ปฏิเสธเพราะมีเวลาเตรียมเอกสารไม่ทันและไม่มีการแนบรายละเอียดรวมทั้งประเด็นที่จะหาหรือมาให้ และยืนยันว่าต้องการคัดค้านรายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์เพราะไม่สมบูรณ์และไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง

ลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งนายปลอดประสพกล่าวกับผู้ชุมนุมว่า เรื่องเขื่อนแม่วงก์นั้น รัฐบาลจะสร้างแน่นอน (ไทยรัฐออนไลน์, 2556: ออนไลน์)

อย่างไรก็ตามเมื่อกระแสคัดค้านเกิดขึ้นแล้ว สังคมมีแนวโน้มว่าไม่เอาเขื่อนแม่วงก์แล้ว เนื่องจากเชื่อในข้อมูลของขบวนการสิ่งแวดล้อมมากกว่าข้อมูลของทางรัฐบาล เพื่อเรียกความเชื่อมั่นจึงมีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อตรวจสอบข้อมูลด้านทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า โครงการเขื่อนแม่วงก์ โดยเป็นการตรวจสอบประเด็นทางวิชาการที่ทางองค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ได้มีจดหมายทักท้วงไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยกัน 3 ด้าน คือ 1. ด้านทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า 2. ด้านการบริหารจัดการน้ำ 3. ด้านเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม โดยเริ่มทำการศึกษาดังตั้งแต่วันที่ 10 ตุลาคม 2556 – เดือนสิงหาคม 2557

ผลสรุปของคณะกรรมการดังกล่าวต่อ ทั้ง 3 ด้านมีรายละเอียดดังนี้ (สำนักข่าวอิศรา, 2557: ออนไลน์)

ด้านทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า นักวิชาการเห็นว่า การใช้เวลาในการเก็บผลสำรวจไม่สัมพันธ์กับปริมาณข้อมูลที่ต้องการ มีความไม่น่าเชื่อถือส่งผลให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน อีกทั้งควรนำข้อมูลการสำรวจสัตว์ขององค์กรอื่นๆ ผนวกเข้าไปใน EHIA และประเมินคุณค่าใหม่

ด้านการบริหารจัดการน้ำ ผลการศึกษาเห็นว่า EHIA ฉบับเดิมขาดรายละเอียดในแต่ละทางเลือกขาดความชัดเจนคณะทำงานด้านการบริหารจัดการน้ำจึงมีข้อสรุปว่า ให้ยกเลิกโครงการนี้เนื่องจากมีกระทบด้านสิ่งแวดล้อมมากและมีหลายประเด็นที่ไม่สามารถแก้ไขให้เป็นที่ยอมรับแก่ทุกภาคส่วนได้

ด้านเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม โครงการนี้ไม่ผ่านเกณฑ์วิเคราะห์โครงการตามที่ปรึกษาดำเนินการและเข้าใจ เนื่องจากประโยชน์ที่ที่ปรึกษาคำนวณนั้นสูงเกินจริงจากผลตอบแทนทางการเกษตร

ก่อนที่ขบวนการสิ่งแวดล้อมจะเริ่มเคลื่อนไหวอีกครั้งในเดือนพฤศจิกายน 2557 หลังจากที่รับทราบจากวงในว่า สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กำลังจะพิจารณารายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์อีกครั้งในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2557 การเคลื่อนไหวครั้งนี้มีเวลาเตรียมการน้อยกว่ากิจกรรมขบวนเดินเท้า เพราะทราบล่วงหน้าเพียงแค่อาทิตย์เดียว (อรยุพา สังขะมาน, 2560: สัมภาษณ์)

ข้อจำกัดของการจัดกิจกรรมครั้งนี้คือ ในช่วงเวลาดังกล่าวมีประกาศกฎอัยการศึกของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เรื่องห้ามการชุมนุมเกิน 5 คน ทำให้ ศศิน และทีมงานต้องเลือกวิธีการนั่งประท้วงหน้า สผ. ตั้งแต่วันที่ 17 พฤศจิกายน 2556⁵²

ภาพที่ 21 อาจารย์ศศิน เฉลิมลาภนั่งประท้วงหน้า สผ.

ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของกิจกรรมประท้วงหน้า สผ. ศศินและทีมงานได้เลือกเก้าอี้ที่สามารถถ่ายรูปรูปกับผู้ที่มาเข้าร่วมได้ง่าย สวย รวมทั้งต้องทำให้เขาที่ต้องนั่งทั้งวันไม่เมื่อย ซึ่งมีการทดลองเปลี่ยนเก้าอี้หลายตัว และลองถ่ายภาพ จนได้เก้าอี้ที่ทีมงานคิดว่าเหมาะสมที่สุด

ในวันพิจารณารายงาน EHIA เชื้อนแม่วงศ์⁵³ ศศินก็ได้ขึ้นไปชี้แจงกับ คชก. พร้อมกับนางรตยา จันทรเทียร ประธานมูลนิธิสืบฯ และกล่าวว่า วาระในวันนี้ คชก. ยังไม่ได้พิจารณาอีเอชไอเอโครงการเชื้อนแม่วงศ์ เพียงแต่เรียกข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการพิจารณาเท่านั้น ซึ่งทางมูลนิธิสืบฯ ได้ให้ข้อมูลเรื่องแนวทางการบริหารจัดการน้ำแก่ คชก. ส่วนประเด็นในอีเอชไอเอที่เป็นปัญหาอยู่คือเรื่องของระบบนิเวศสัตว์ป่า จึงให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เข้ามาให้ข้อมูลเพิ่มเติม (ไทยพับลิก้า, 2557: ออนไลน์)

⁵² ศศินกล่าวว่า เขาต้องการให้คนมาเข้าร่วมกดดันการพิจารณารายงานของ สผ. เขาจึงจำเป็นต้องค้างคืน เพราะหากไม่เช่นนั้นการเคลื่อนไหวครั้งนี้คงไม่เป็นกระแส และเขาไม่สามารถเดินเท้าได้เนื่องจากกฎอัยการศึก และเวลาไม่เพียงพอ

⁵³ ก่อนหน้านั้น 1 วันคือวันที่ 18 พฤศจิกายน 2560 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีบันทึกข้อความด่วนที่สุด ที่ ทส.0910.204/23269 วันที่ 18 พฤศจิกายน 2557 ลงชื่อนายนิพนธ์ โชติบาล อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีความเห็นว่า “ไม่ควรสร้างเชื้อนแม่วงศ์ในพื้นที่อนุรักษ์ แต่ควรดำเนินการจัดทำแนวทางเลือกในการจัดการน้ำแนวทางอื่นที่ไม่ต้องสูญเสียพื้นที่ขนาดใหญ่ในพื้นที่อนุรักษ์และให้ความสำคัญในการจัดการน้ำมากกว่า”

ผลสรุปของการพิจารณารายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์ คชก.มีมติไม่สร้างเขื่อนแม่วงก์ ซึ่งเป็นป่า
สมบูรณ์ ขณะที่กรมอุทยานแห่งชาติฯไม่ให้ใช้พื้นที่อุทยานเตรียมผนวกเป็นพื้นที่มรดกโลกกับห้วยขา
แข้ง แต่ทางกรมชลประทานเจ้าของโครงการสามารถไปทำข้อมูลมาใหม่ เพื่อให้คณะกรรมการฯ
พิจารณาได้อีกครั้ง แต่กรมชลประทานควรจะไปคุยในรายละเอียดของพื้นที่ป่าในอุทยานแห่งชาติให้
ได้ตัวเลข และสถานการณ์ต่างๆ ตรงกันก่อนที่จะนำเข้าสู่ที่ประชุมอีกครั้ง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

สำหรับบทนี้ผู้วิจัยจะสรุปผลที่ได้จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์พร้อมทั้งตอบสนองมติฐานของผู้วิจัยในส่วนของ การอภิปรายผล พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์กับผู้ที่ต้องการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อไป

สรุปผลการวิจัย

จากคำถามหลักของงานวิจัยชิ้นนี้คือ ขบวนการสิ่งแวดล้อมเพื่อคัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์ใช้ยุทธวิธีใดและช่องทางใดในการเคลื่อนไหว ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาไว้ในบทที่ 3 และ 4 ของการวิจัย สรุปผลการวิจัยที่ได้ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมในการคัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์โดยมีสมมติฐานว่า ขบวนการสิ่งแวดล้อมเลือกใช้ยุทธวิธีขบวนเดินเท้า เนื่องจากมองว่าด้วยเหตุการณ์ในขณะนั้น หากไม่ทำกิจกรรมบางอย่างการสร้างเขื่อนแม่วงก์มีแนวโน้มที่จะประสบผลสำเร็จ แต่การเคลื่อนไหวด้วยยุทธวิธีเดิม ๆ อย่างการชุมนุมประท้วงปิดถนน ปิดสถานที่ราชการคงจะไม่ประสบผลสำเร็จ และด้วยสถานการณ์การเมืองไทยก่อนปี 2556 นั้นเต็มไปด้วยการชุมนุมเคลื่อนไหวประท้วงทางการเมืองบ่อยครั้ง ความรู้สึกของคนในสังคมจึงเปื้อนหนายกับการชุมนุมประท้วง จึงทำให้ขบวนการ ต้องคิดยุทธวิธีที่แตกต่างออกไป

สาเหตุที่ทำให้การเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมฯ ประสบความสำเร็จ เพราะกรอบโครงความคิดที่เป็นความรู้ทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ ที่อยู่ในยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมฯ โดยเริ่มจาก ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ สื่อสังคม และเรียกร้องคือ การให้ความรู้กับประชาชนเพื่อแสดงให้เห็นว่าเหตุผลของรัฐบาลในการสร้างเขื่อนแม่วงก์นั้นขาดความน่าเชื่อถือ และกรอบโครงที่เป็นความรู้ยังพยายามชี้ให้เห็นว่าทางเลือกในการจัดการน้ำที่รัฐบาลเสนอทางเลือกให้เพียงทางเลือกเดียวคือ การสร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาตินั้นไม่ถูกต้อง เพราะเมื่อขบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาตามหลักวิชาการแล้วพบว่ามียุทธศาสตร์ทางเลือกในการจัดการน้ำอื่น ๆ ที่ใช้ต้นทุนน้อยกว่าแต่ได้ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลเท่ากับการสร้างเขื่อน

ยุทธศาสตร์การให้ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์นั้นได้มาจากสมาชิกขบวนการสิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วยองค์กรภาคประชาสังคมต่างๆ ในช่วงก่อนการทำกิจกรรมขบวนเดินเท้า

คัดค้าน ศศินกล่าวผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัวว่าองค์กรอนุรักษ์จะแลกเปลี่ยนประเด็น และแบ่งงานกันทำในส่วนที่แต่ละองค์กรถนัดในทุก ๆ เดือนเพื่อให้ข้อมูลทางวิชาการต่อสาธารณะเป็นระยะ โดยแต่ละกลุ่มจะใช้ยุทธวิธีตามที่ตัวเองถนัดยุทธศาสตร์การให้ความรู้ทางวิชาการ จะประกอบด้วยยุทธวิธีย่อยๆ คือ การให้ความรู้ทางวิชาการด้วยการออกบทความ จัดงานเสวนาทางวิชาการ การออกหนังสือ การยื่นฟ้องศาลนอกจากนี้ในโลกออนไลน์แต่ละกลุ่มจะมีเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ของกลุ่มตนและช่วยกันเคลื่อนไหวนำเสนอข้อมูลผ่านเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ของตน

ยุทธศาสตร์การให้ความรู้นอกจากจะประกอบด้วยยุทธวิธีของแกนนำขบวนการสิ่งแวดล้อมแล้ว กลุ่มที่ช่วยเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับเขื่อนแม่วังกัเผยแพร่ออกไปมาจาก กลุ่มพันธมิตร กลุ่มพันธมิตรจัดกิจกรรม และให้ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับเขื่อนแม่วังกัด้วยเช่นกัน เช่น การทำอินโฟกราฟิกของรายการเจาะข่าวต้น และนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งประโยชน์ของอินโฟกราฟิกช่วยให้ความรู้ที่เข้าใจยากของขบวนการสิ่งแวดล้อมกลายเป็นความรู้ที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ ทั้ง 2 คลิปยอดวิวรวมกันกว่า 3 แสนครั้ง

นัยสำคัญของการเคลื่อนไหวยุทธศาสตร์นี้ยังเป็นการปะทะกันของกรอบความคิด ว่ากรอบโครงของรัฐและกรอบโครงของขบวนการสิ่งแวดล้อมกรอบโครงใดมีความน่าเชื่อถือ ซึ่งขบวนการสิ่งแวดล้อมสามารถเอาชนะกรอบโครงของรัฐได้ด้วยข้อมูลทางวิชาการ

แต่การเคลื่อนไหวด้วยยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ สื่อสารสังคม และเรียกร้องเริ่มไม่เพียงพอต่อการเคลื่อนไหวเรื่องเขื่อนแม่วังกัให้ประสบความสำเร็จได้ เพราะรัฐบาลมีท่าทีที่จะสร้างเขื่อนถึงขั้นเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการผู้ชำนาญการที่มีหน้าที่พิจารณารายงาน EHIA ประกอบกับการยื่นหนังสือตามช่องทางปกติไม่ได้รับการตอบสนองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการ จนถึงพางเส้นสุดท้ายเมื่อขบวนการสิ่งแวดล้อมทราบข่าวเป็นการภายในว่าจะมีการพิจารณารายงาน EHIA เขื่อนแม่วังกัในเดือนกันยายน 2556 ทำให้ขบวนการสิ่งแวดล้อมต้องเปลี่ยนยุทธศาสตร์เป็นยุทธศาสตร์ช่วงขบวน เดินเท้า ระดมการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ สะท้อนจากวันที่ศศินยื่นหนังสือต่อ สผ. หนึ่งวันก่อนการเดินเท้าเขาย้ำว่าเขาใช้สมองไปหมดแล้ว หลังจากนั้นก็ต้องใช้เท้า

การเลือกยุทธวิธีที่จะเคลื่อนไหว มีการประชุมกันของเครือข่ายกว่า 30 คนมีเสนอหลายวิธี เช่น ปั่นจักรยาน จัดเวทีเสนา และมติที่ประชุมก็เลือกยุทธวิธีขบวนเดินเท้าเป็นทางเลือก ทางเลือกนี้มีที่มาจาก อ.ศศิน ซึ่งได้แรงบันดาลใจมาจากการว่ายนน้ำข้ามช่องแคบของต่างประเทศ และศศิน มีโอกาสร่วมเดินธรรมยาตราแม่น้ำโขงร่วมกับ นิวัฒน์ ร้อยแก้ว หรือ "ครูตี" เส้นทางของขบวนเดินเท้าจะเริ่มจากหน้า สผ. ไปยังจุดสร้างเขื่อนแม่วังกั กำหนดการคือวันที่ 9 กันยายน 2556 ไปยื่นหนังสือ

คัดค้านการรายงาน EHIA เชื้อนแม่วงก์ และวันที่ 10 กันยายน 2556 จะเดินทางไปยังจุดสร้างเชื้อนแม่วงก์โดยไม่กลับมาอีก

แผนการเดินทางเปลี่ยนในวันที่ 9 กันยายน 2556 เมื่อได้รับคำทักท้วงจากนายวีรวัฒน์ ธีรประสาธน์ เพื่อนคุณสืบ นาคะเสถียรว่าหากไปถึงเชื้อนแม่วงก์อาจมีการจัดมือบชนมือบซึ่งเป็นอันตรายและแรงสนับสนุนจะหายไปเรื่อย ๆ ตรงกันข้ามแรงสนับสนุนจะมากขึ้นเรื่อย ๆ หากเลือกเดินเข้ามาที่กรุงเทพฯ และเลือกเส้นทางตามแนวรถไฟทำให้คนมาเข้าร่วมให้ได้ง่ายขึ้น

ในระหว่างทำกิจกรรมขบวนเดินเท้าด้านอาจารย์ศศินในฐานะผู้นำการขบวนเดินเท้าซึ่งตลอดทางมีการโพสต์กิจกรรมเดินเท้าตลอดเวลา มีการลองผิดลองถูกหลายครั้งในความพยายามเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารขบวนเดินเท้าในช่วงแรกของกิจกรรมขบวนเดินเท้าจะโพสต์เกี่ยวกับเหตุผลทางวิชาการเป็นหลักว่าเหตุใดต้องค้านเชื้อนแม่วงก์ แต่ยุทธวิธีได้เปลี่ยนไปเพราะทีมงานเริ่มรับรู้ว่าการโพสต์ด้วยภาพถ่ายได้รับความนิยมมากกว่าการโพสต์ด้วยข้อความจึงเปลี่ยนไปโพสต์เป็นข้อความแทนและได้รับกระแสตอบรับที่ดี

ยุทธวิธีที่ใช้ในการนำเสนอข่าวสารการทำกิจกรรมผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ ส่วนหนึ่งเป็นผลให้ชนชั้นกลางที่อยากเป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์กิจกรรมดังกล่าวแชร์ข้อมูลข่าวสารออกไปพร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ เช่น เรื่องเสื่อ ความไม่คุ้มค่าของจุดที่จะสร้างเชื้อนการจัดการน้ำทางเลือกแทนการสร้างเชื้อน ความรู้เหล่านี้ไม่ได้เป็นยุทธวิธีหลักสำหรับการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมก่อนหน้านี้เช่น สมัชชาคนจน เคลื่อนไหวด้วยการระดมผู้คนให้มากเพื่อสร้างเงื่อนไขในการต่อรอง แต่ขบวนการสิ่งแวดล้อมที่คัดค้านใช้ยุทธวิธีเคลื่อนไหวด้วยข้อมูลเชิงวิชาการ

ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวด้วยขบวนเดินเท้า ศศิน ย้ำว่าไม่ต้องการคนเริ่มเดินมาก ๆ แต่ต้องการให้มีการแชร์การเดินทางผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การเคลื่อนไหวครั้งนี้สามารถดึงดูดผู้มีชื่อเสียงให้เข้าร่วมแชร์กิจกรรมครั้งนี้จำนวนมาก ทั้งดารานักแสดง นักร้อง นักเขียน เป็นต้น ในโลกสังคมออนไลน์กลุ่มคนเหล่านี้มีผู้ติดตามหรือเรียกได้ว่าแฟนคลับของแต่ละคนจำนวนหนึ่ง การแชร์หรือโพสต์ของกลุ่มเหล่านี้ทำให้กลุ่มแฟนคลับกดไลค์ คอมเมนต์ หรือแชร์เนื้อหาออกไป ซึ่งก็เป็นไปตามความต้องการของศศินข้างต้น ส่วนศศินเองก็มีหน้าที่โพสต์เนื้อหาที่น่าสนใจ เพื่อที่พวกเขาจะได้แชร์ต่อไปได้

การใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวด้วยขบวนเดินเท้าเพราะคาดว่า คชก. จะพิจารณารายงานในช่วงเวลาดังกล่าวปรากฏว่าไม่มีการพิจารณารายงาน EHIA เชื้อนแม่วงก์ตามที่คาดการณ์ แต่ คชก. จะจัดประชุมเมื่อไหร่เป็นสิ่งที่ขบวนการสิ่งแวดล้อมไม่ทราบ แต่ยังคงจำเป็นต้องรักษากระแสการค้านเชื้อนแม่วงก์ไว้ ยุทธศาสตร์การรักษาระแสจึงเริ่มต้นขึ้น

หลังจากกิจกรรมขบวนเดินเท้าจบลงการเคลื่อนไหวก็กลับไปสู่รูปแบบการให้ความรู้ทางวิชาการ การจัดสัมมนาทางวิชาการ และออกหนังสือเกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์อีก 3 เล่ม นอกจากนี้ยังมีช่องทางใหม่ ให้แสดงออกซึ่งการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ด้วยเทคโนโลยีทางสังคมแบบใหม่ เช่น การลงชื่อคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ผ่านเว็บไซต์ Chang.org ก่อนที่จะเคลื่อนไหวอีกครั้งด้วยการนั่งประท้วงหน้าสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ในเดือนพฤศจิกายน 2557 เนื่องจากจะมีการพิจารณารายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์ การนั่งประท้วงอยู่ในช่วงประกาศกฎอัยการศึกที่ห้ามชุมนุมเกิน 5 คน รูปแบบการนั่งจึงเป็นเก้าอี้ยาวที่ศศินและทีมงานทดลองนั่งและทดลองถ่ายภาพแล้วเห็นว่าสวยที่สุด เนื่องจากต้องการให้คนได้แชร์ภาพว่าได้มาร่วมกิจกรรมนี้ ผลของการกดดันทำให้ คณะกรรมการผู้ชำนาญการมีมติไม่เห็นชอบรายงาน EHIA เขื่อนแม่วงก์เป็นครั้งที่ 3

บทบาทของสื่อสารมวลชน การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมต้องการสื่อเพื่อให้การเคลื่อนไหวเป็นที่รับรู้ของคนในสังคม แต่การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมที่คัดค้านเขื่อนแม่วงก์กลับไม่มีสื่อกระแสหลักเข้ามาทำข่าว ถึงแม้ศศินจะบอกว่าเขาพยายามคิดยุทธวิธีที่น่าสนใจให้สื่อกระแสหลักอยากเข้ามาทำข่าวแต่ก็ไม่สามารถดึงดูดสื่อกระแสหลักได้ มีเพียงสื่อเดียวคือ สื่อสาธารณะช่อง Thai PBS ที่ทำข่าวตั้งแต่วันแรกของการเดินเท้าจนถึงวันสุดท้ายของการเดินเท้า แต่ศศินเองมองว่าสำหรับเขา Thai PBS ไม่ใช่สื่อกระแสหลัก สื่อกระแสหลักคือ 3 5 7 9 กว่าช่องกระแสหลักจะทำข่าวขบวนก็เดินทางจะเข้าไปใกล้กรุงเทพฯ แล้ว ขณะที่สื่อกระแสหลักถูกตั้งคำถามถึงจรรยาบรรณในการทำหน้าที่ ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องมาฟังกระแสจากสื่อหลักพวกนี้อีกต่อไปแล้ว เพราะพวกเขาทำหน้าที่ “เป็นสื่อ” ได้ด้วยตัวเอง สามารถรายงานความเคลื่อนไหว รายงานข้อมูลออกมาโต้แย้งฝ่ายรัฐบาลและนักการเมืองได้อย่างเป็นระบบ จนต้องยอมรับว่า กระแสการตื่นตัวของมวลชนที่หนุนหลัง ศศิน เฉลิมลาภ ส่วนสำคัญมาจากสื่อมวลชนในโลกโซเชียลมีเดีย

กรอบโครงความคิดความคิดที่ในขบวนการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

กรอบสาเหตุของปัญหา

สาเหตุที่ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนแม่วงก์เพราะมูลนิธิฯ ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสัตว์ป่าโดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ป่าตะวันตก รายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EHIA) โครงการเขื่อนแม่วงก์ยังไม่ผ่านการเห็นชอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สาเหตุที่ไม่ควรสร้างเขื่อนแม่วงก์ ประกอบด้วย 2 เหตุผลคือ เหตุผลด้านนิเวศ คือ การทำลายป่าต้นน้ำ เร่งให้เกิดการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่า เช่น นกยูง เสือโคร่ง และเหตุผลด้านเศรษฐศาสตร์ เขื่อนขนาดเล็กไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ไม่แก้ปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง

กรอบทางออกของปัญหา

ขบวนการสิ่งแวดล้อมเสนอให้มีการเพิกถอน มติ ครม. สร้างเขื่อนแม่วงก์ กรอบทางออกว่าด้วยการปฏิรูประบบการพิจารณารายงาน EHIA และ EIA นำเสนอทางเลือกการจัดการน้ำแบบบูรณาการ กรณีไม่ต้องสร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์

กรอบในการจูงใจ

ขบวนการสิ่งแวดล้อมสร้างกรอบในการจูงใจให้เชื่อถือในข้อมูลผ่านการทำข้อมูลทางวิชาการของสมาชิกเครือข่ายที่เป็นเอ็นจีโอช่วยให้การเคลื่อนไหวมีความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้การจูงใจว่าเพียงแค่การโพสต์การกดไลค์ก็ถือเป็นการได้เป็นส่วนร่วมกับการเคลื่อนไหวครั้งนี้แล้ว จึงทำให้รู้สึกว่าจะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย หรือเสี่ยงอันตรายใด ๆ เพียงแค่มีโทรศัพท์ คอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ตก็สามารถเข้าร่วมการเคลื่อนไหวได้ และมีการสร้างการจูงใจเชิงสัญลักษณ์สัญลักษณ์ เช่น เสื้อที่ อ.ศศิน ใส่เขียนคำว่า “STOP EHIA MEAWONG” การแจกและการติดสติ๊กเกอร์ “NO DAM หยุด! เขื่อนแม่วงก์” “ไม่มีป่า ไม่มีน้ำ หยุดเขื่อนแม่วงก์” การเคลื่อนไหวครั้งนี้ยังดึงดูดให้คนในสังคมสนใจประเด็นเขื่อนแม่วงก์ด้วยการมีดารานักแสดง ผู้มีชื่อเสียงในวงการต่าง ๆ เข้าร่วมเคลื่อนไหว จำนวนมากทั้งเข้าร่วมในลักษณะของการเขียนโพสต์ลงบนสื่อสังคมออนไลน์ของตนเอง มาเข้าร่วมการเคลื่อนไหวในขบวนเดินเท้า การแต่งเพลงแต่งบทกวีให้การคัดค้านเขื่อน

การสร้างกรอบด้วยคำพูดจูงใจของขบวนการสิ่งแวดล้อม “ตนเอง (อาจารย์ศศิน เฉลิมลาภ) ไม่มีอาวุธอะไรมากไปกว่า สองเท้า และเพชรขุก” “ผืนป่าที่เหลือ จะเก็บไว้ให้ลูกหลาน” “การสูญเสียป่า 18 ตร.กม. อาจดูเล็กแต่เมื่อเทียบกับบ่อวาระนี้คือ หัวใจ” “เขื่อนคือ ที่เก็บน้ำชั่วคราว ป่าคือ ที่เก็บน้ำชั่วชีวิต” “หยุด! เขื่อนแม่วงก์” “ผืนป่าที่เหลือ ... จะเก็บไว้ให้ลูกหลาน” “อุทยานแห่งชาติแม่วงก์เป็นพื้นที่แห่งโอกาส เป็นบ้านของสัตว์ป่า” “ความไม่คุ้มค่าในการลงทุน” “ไม่มีเขื่อนเราก็อยู่ได้และอยู่ดี” “เขื่อนที่เก็บน้ำชั่วคราว ป่าที่เก็บน้ำชั่วชีวิต” “การเดินทางครั้งนี้ใช้สื่อออนไลน์เป็นหลัก เพราะเรื่องการอนุรักษ์ปัจจุบันไม่สามารถยืนอยู่ได้บนสื่อกระแสหลัก”

การสร้างกรอบจูงใจยังถูกสร้างด้วยคำพูดของฝ่ายต่อต้านหรือฝ่ายรัฐบาลที่พยายามแสดงความเห็นค้านกับความคิดหรือคำพูดที่ขบวนการสิ่งแวดล้อมเสนอ เช่น “ป่าสร้างได้ สัตว์ป่าสร้างได้ แต่ถ้าน้ำท่วมไม่มีคนไทยประเทศก็อยู่ไม่ได้” “ผืนป่าตะวันตกนั้นหมาคนไหนเป็นคนสร้างไม่ใช่ไอ้ปลอดประสพหรือ ผมเป็นคนประกาศให้มีผืนป่าตะวันตกเมื่อ 17 ปีที่แล้ว ... ผมเป็นคนก่อสร้างไม่ใช่พวกลือ... พวกที่ด่าผมตอนนั้นลั่นกลิ้งน้ำนมแล้วหรือยัง” “ไม่ใช่คนในพื้นที่ก็รู้ปัญหาที่แท้จริง และที่มาเดินค้าน สรุปลผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ หรือ EHIA เขื่อนแม่วงก์ ก็เป็นการ

สร้างกระแส ปลุกกระตมนักศึกษาให้มาร่วมค้ำยื่น สร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านต้องประสบกับภัยแล้ง และน้ำท่วมทุกปี” “เขื่อนแม่วงก์ ศึกษาอีโอบมาแล้ว 4 รอบจนไม่รู้ว่าจะให้มีการศึกษาหาพอกันทำไมอีก”

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษาบริบททางสังคม การเมืองที่มีผลต่อการระดมทรัพยากรจากคนในสังคมและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยมีสมมติฐานว่า ยุทธวิธีที่เลือกใช้สามารถเข้าถึงคนในสังคมได้อย่างรวดเร็วมาก กิจกรรมขบวนเดินเท้าไม่ถึง 20 วันทำให้เกิดเป็นวาระของสังคมได้ เพราะช่องทางที่ใช้ในการเคลื่อนไหวนั้นเข้าถึงได้ง่ายสำหรับชนชั้นกลาง และตลอดเส้นทางอาจารย์ศศิณีเฉลิมลาภผู้นำขบวนเดินเท้าไม่พยายามจะเป็นศัตรู หรือสร้างศัตรูทางการเมืองตรงกันข้ามตลอดเส้นทางก็ให้ความรู้กับชาวบ้านตลอดทาง และอัปเดตข้อมูลข่าวสารตลอดเวลาทางโลกสังคมออนไลน์ สอดรับกับยุคข้อมูลข่าวสารกระจายไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ฝ่ายต่อต้านอย่างฝ่ายรัฐก็รับมือด้วยการสร้างความโกรธให้กับคนในสังคมผ่านการให้สัมภาษณ์กับสื่อต่าง ๆ ที่ดูเหมือนพยายามจะผลักดันการสร้างเขื่อนแม่วงก์ให้สำเร็จ ขณะเดียวกันการสร้างกรอบความคิดของขบวนการฯ ทำให้คนในสังคมเชื่อถือได้ว่าการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในตัวรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมฯ ยังไม่สมบูรณ์ และแสดงให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวครั้งนี้ไม่เป็นเรื่องทางการเมืองของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง-

บริบททางสังคม การเมืองที่มีผลต่อการระดมทรัพยากรประกอบด้วย

1. เหตุการณ์มหาอุทกภัยปี 2554

เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เขื่อนแม่วงก์กลับมาอีกครั้ง เพราะเป็นปัจจัยที่ทำให้รัฐบาลต้องเร่งฟื้นฟูความเชื่อมั่นว่าจะไม่เกิดเหตุการณ์ในลักษณะนี้ขึ้นอีก จึงต้องเสนอโครงการบริหารจัดการน้ำมูลค่า 3.5 แสนล้านบาท โดยมีเขื่อนแม่วงก์อยู่ในโครงการดังกล่าว และสาเหตุหลักที่ทำให้ต้องออกมาขบวนการสิ่งแวดล้อมนำโดย อาจารย์ศศิณี เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียรจะทำกิจกรรมขบวนเดินเท้าในเดือนกันยายน 2555 เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าว พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมอยู่ในขั้นพิจารณาของคณะกรรมการวิสามัญ และมีกำหนดจะเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรในเดือนตุลาคม 2555 จึงเป็นเหตุหลักให้ต้องริบเคลื่อนไหวและยุทธวิธีที่ใช้คือขบวนเดินเท้าเข้ากรุงเทพฯ โดยไม่มีการปิดสถานที่หรือ ชุมนุมกันเป็นระยะเวลานาน เพราะเกรงว่าคนกรุงเทพฯ ที่เจอปัญหาการชุมนุมทางประท้วงทางการเมืองมายาวนานจะไม่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว และการประท้วงลักษณะดังกล่าวจะลดทอนความน่าเชื่อถือของการเคลื่อนไหว ประกอบกับขบวนการสิ่งแวดล้อมไม่มีคนมากพอที่จะปิดถนน หรือปิดสถานที่ราชการได้ จึงเลือกใช้ยุทธวิธีขบวนเดินเท้า

2. รายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนแม่วงก์

รายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) โครงการเขื่อนแม่วงก์ฉบับแรกจัดทำ ในปี พ.ศ. 2534 โดย กรมชลประทาน ว่าจ้างมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้จัดทำผลการพิจารณาคือ ให้กรม

ชลประทานศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบสิ่งแวดล้อมบริเวณเขาชนกันด้วย เนื่องจากในการศึกษาความเหมาะสมของโครงการพบว่าที่ตั้งโครงการบริเวณเขาชนกันจะให้ผลตอบแทนสูงกว่าบริเวณเขาสกก

รายงานฉบับนี้มีการแก้ไขตามมติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่หลายครั้งตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา และมีมติไม่เห็นชอบโครงการดังกล่าวถึง 2 ครั้ง รายละเอียดคือ

มติไม่เห็นชอบครั้งแรก เกิดขึ้นครั้งแรกในปี 2541 โดยที่ประชุมของคณะกรรมการผู้ชำนาญการ หรือ คชก. สาเหตุเพราะคณะกรรมการผู้ชำนาญการด้านสิ่งแวดล้อมได้ศึกษาเส้นทางการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์แล้ว พบว่าพื้นที่ส่วนล่างในเขตเขาชนกันที่เป็นพื้นที่นอกอุทยานนั้นจะได้รับผลกระทบมากโดยเฉพาะกับประชาชนที่อาศัยอยู่ ส่วนที่เขาสกกนั้น มีระบบนิเวศดีมากเพราะเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ หากมีการก่อสร้างเขื่อน จะกระทบสิ่งแวดล้อมเช่นกัน จึงมีความเห็นว่าจะไม่ควรสร้างเขื่อนแม่วงก์ ก่อนที่ คชก. จะเสนอความเห็นต่อไปยังคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) ตามขั้นตอน ซึ่ง กก.วล. ก็มีมติเพิ่มเติมให้กรมชลประทานจัดทำประชาพิจารณ์ พร้อมทั้งให้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อนิเวศวิทยา การประเมินต้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อม เปรียบเทียบการวิเคราะห์ผลประโยชน์ต้นทุนของโครงการเขื่อนทั้ง 2 บริเวณ รวมทั้งการเปรียบเทียบต้นทุนของการสร้างฝายและการสร้างที่เก็บน้ำและการจัดทำในรูปแบบอื่นๆ แทนการสร้างเขื่อน จะเห็นได้ว่ามติไม่เห็นชอบครั้งแรกในปี 2541 เริ่มมีการพูดถึงควรจะหาทางเลือกอื่นที่ไม่ใช่เขื่อนแล้ว

มกราคม 2543 การจัดประชาพิจารณ์ก็เริ่มขึ้น โดยผลของการประชาพิจารณ์ได้ข้อสรุปว่า "การก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ซึ่งมีความเหมาะสมที่แก้ไขปัญหาได้" ด้วย การก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ซึ่งเป็นโครงการที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้ สำหรับผลกระทบจะเกิดขึ้นกับพื้นที่ป่าซึ่งเป็นป่าที่มีไม้ขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่และไม่มีค่าเชิงเศรษฐกิจ (ไม้สัก) มีจำนวนน้อย ความสูญเสียจึงไม่รุนแรงและสามารถลดลงได้หากควบคุมดูแลและปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการปลูกป่าเพิ่ม 25,000 ไร่ แต่กระบวนการประชาพิจารณ์ก็ถูกตั้งคำถามถึงความไม่โปร่งใส เพราะมีผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมประชาพิจารณ์กว่า 8,100 คน คณะกรรมการประชาพิจารณ์ฯ ได้กำหนดหลักเกณฑ์คัดเลือกผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์แล้ว มีผู้เข้าร่วมได้จริงจำนวน 564 คน

มติไม่เห็นชอบครั้งที่ 2 เกิดขึ้นในปี 2545 โดยมติที่ประชุมของ กก.วล. นอกจากนี้ยังมอบหมายให้กรมชลประทาน หาทางเลือกของที่ตั้งโครงการ และทำการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องการบริหารจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบในลักษณะบูรณาการก่อนนำเสนอ กก.วล. พิจารณา

พัฒนาการสำคัญต่อมาของรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โครงการเชื่อมแม่วงก์ คือ การที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการโครงการเชื่อมแม่วงก์ทั้งที่รายงาน EHIA โครงการเชื่อมแม่วงก์ยังไม่ผ่านเป็นผลให้องค์การเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนำโดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเชื่อมแม่วงก์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ออกประกาศ เรื่องกำหนดประเภทขนาดและวิธีปฏิบัติสำหรับโครงการหรือกิจการ ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพที่ ส่วนราชการรัฐวิสาหกิจหรือเอกชน จะต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2553 เป็นผลให้ คชก. ด้านพัฒนาแหล่งน้ำได้พิจารณารายงานสรุปจะต้องจัดทำรายงานการศึกษา วิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม (EHIA) ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพโครงการเชื่อมแม่วงก์ สาเหตุที่ทำให้ต้องทำรายงาน EHIA เพราะมาตรา 67 วรรคสอง ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

รายงาน EHIA โครงการเชื่อมแม่วงก์ยังไม่ได้เข้าสู่การพิจารณาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเลย แม้แต่ครั้งเดียวก่อนที่จะมีมติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการโครงการเชื่อมแม่วงก์เป็นผลให้วงการ นักอนุรักษ์ออกมาคัดค้าน โดยเฉพาะมูลนิธิสืบนาคะเสถียรเป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่ดูแลผืนป่า ตะวันตกมาตั้งแต่หลังคุณสืบนาคะเสถียรเสียชีวิต

ปัจจุบันรายงาน EHIA โครงการเชื่อมแม่วงก์อยู่ในจุดที่ คชก. มีมติไม่สร้างเชื่อมแม่วงก์ ถือเป็นครั้งที่ 3 ที่รายงานวิเคราะห์ผลกระทบฯ โครงการเชื่อมแม่วงก์ไม่ผ่านการพิจารณา สาเหตุเพราะ ป่าแม่วงเป็นป่าสมบูรณ์ ขณะที่กรมอุทยานแห่งชาติไม่ให้ใช้พื้นที่อุทยานเตรียมผนวกเป็นพื้นที่มรดก โลกกับห้วยขาแข้ง

3. การเคลื่อนไหวที่ข้ามพินส์สื่อทางการเมือง

การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลยิ่งลักษณ์นั้นเป็นกลุ่มที่จำกัดอยู่ที่ในประเด็นทางการเมืองที่ถูก โจมตีว่าสัมพันธ์กับการเมืองเสื้อสี ทำให้คนอีกกลุ่มไม่เข้าร่วมเคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวของขบวนการ สิ่งแวดล้อมฯ กรณีคัดค้านเชื่อมแม่วงก์ต่างจากกลุ่มเคลื่อนไหวก่อนหน้านี้เพราะก้าวพ้นเรื่องการ เคลื่อนไหวเรื่องสีสื่อทางการเมืองผลคือทำให้มีกลุ่มคนทุกสีเข้าร่วมการเคลื่อนไหว และไม่ได้มุ่งโจมตี รัฐบาลโดยตรง แต่โจมตีไปที่รายงานวิเคราะห์ EHIA เชื่อมแม่วงก์ และประเด็นเคลื่อนไหวก็ไม่มุ่งเรื่อง การเมือง เป็นแนวสันติวิธี และไม่ขึ้นนำเรื่องความแตกแยก เปิดทางให้คนที่เบื่อการเมืองมีสี เข้าร่วม มากขึ้น ก่อเกิดเป็นพลังที่ดี ซึ่งคิดว่า วิธีการนี้เป็นผลดีในเชิงสังคม

การเคลื่อนไหวที่ข้ามพินส์เรื่องสีสภาพที่เห็นคือ คนในสังคมที่ไม่ว่าจะสังกัดสีใดก็ตาม กลับ มาร่วมเคลื่อนไหวกับการเคลื่อนไหวนี้ทั้งที่เพิ่งผ่านบริบทที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองและรู้สึกเบื่อ

หน่วย เนื่องจากไม่มองว่าเคลื่อนไหวครั้งนี้ประเด็นทางการเมือง หรือทำเพื่อกลุ่มการเมืองใด ด้านแกนนำสำคัญของทั้ง 2 สี่ก็ร่วมเคลื่อนไหวเห็นด้วยกับการชะลอหรือถอยโครงการนี้ไปก่อนเนื่องจากเหตุผลเรื่องผลประโยชน์และผลเสียที่ได้จากเขื่อน ซึ่งด้านเสื้อแดงที่เป็นกลุ่มผู้สนับสนุนรัฐบาลในขณะนั้นเองก็ไม่ได้มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าต้องสร้างเขื่อน ในทางตรงกันข้ามพวกเขาโจมตีสื่อที่พยายามยัดเยียดให้คนในสังคมเข้าใจคนเสื้อแดงแบบผิดๆ

แต่ทั้งนี้ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า การที่เขื่อนถูกรื้อฟื้นขึ้นมาในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ อาจมีส่วนทำให้ภาคประชาสังคมส่วนหนึ่งเกิดความแคลงใจในเหตุผลของโครงการ และ เข้าร่วมคัดค้านด้วย

4. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการเกิดขึ้นของโลกโซเชียล

ปัจจัยด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีโทรศัพท์มือถือและเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่ราคาถูกลง มีบทบาทส่งเสริมให้ประชาชนมีสำนึกรับผิดชอบและความโปร่งใส การเกิดขึ้นของโลกโซเชียลยังสร้างพื้นที่ใหม่สำหรับแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างและสร้างพื้นที่ใหม่ในการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ผู้ที่อยู่ในสังคมออนไลน์จะรู้สึกถึงการเคลื่อนไหวโดยไม่ต้องออกแรงมาก เพียงแคร์ทวิต แชนร์ภาพ วีดีโอ ข้อความออกไปเขาก็จะรู้สึกว่าคุณก็ได้ร่วมวงการเคลื่อนไหวนี้ และยังรู้สึกปลอดภัยมากขึ้นเนื่องจากไม่ต้องไปร่วมเคลื่อนไหวบนท้องถนนสามารถเคลื่อนไหวที่ไหนก็ได้

จากผลการสำรวจพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตประเทศไทย ในปี 2556 ใช้เวลาโดยประมาณ 7.2 ชั่วโมงต่อวันสาเหตุที่ทำให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีระยะเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มสูงขึ้นมีสาเหตุประการแรก ราคาของอุปกรณ์ถูกลงประการที่สอง การแข่งขันด้านสมาร์ตโฟน ประการที่สาม การเติบโตของบริการอินเทอร์เน็ตไร้สาย เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของไทยเติบโตมากขึ้นถึงขนาดที่ว่าในปี 2557 กรุงเทพฯ เป็นเมืองที่มีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์อย่าง เฟซบุ๊ก มากที่สุดในโลก

จำนวนผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ยังขยายเข้าไปสู่การเคลื่อนไหวประเด็นทางการเมืองในโลกออนไลน์ด้วยเช่น จากเดิมช่องทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเป็นลักษณะการสื่อสารทางเดียว เช่น ผ่านโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หรือเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่าง ๆ แต่ก็มีโอกาสน้อยในการแสดงความคิดเห็น การมาของสื่อสังคมออนไลน์ช่วยสร้างการสื่อสารมากกว่าสองทางเราสามารถสื่อสารได้กับทั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น หรือผ่านใครก็ได้บนโลกสังคมออนไลน์ ผลการศึกษาด้านบริบทยังพบอีกว่าขบวนการทางสังคมไทยมีพัฒนาการด้านการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหลายขบวนการมีช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารบนโลกออนไลน์ทั้งเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ จะเปลี่ยนรูปแบบเดิมที่เคยปฏิบัติ ทุกวันนี้กลุ่มต่าง ๆ มีเว็บไซต์แทนที่จะมีสำนักงาน มีผู้ติดตามและ

สมาชิกแทนที่จะมีพนักงาน และพวกเขาใช้แพลตฟอร์มสาธารณะและฟรีโดยไม่ต้องแบกต้นทุนหลายอย่าง นอกจากนี้ประชาชนยังรู้สึกถึงความปลอดภัยเพราะไม่จำเป็นต้องไปร่วมเคลื่อนไหวบนท้องถนน เคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ก็ถือว่าได้ร่วมเคลื่อนไหวแล้ว

พัฒนาการของการใช้สื่อของขบวนการทางสังคมของไทยข้างต้นจะพบว่าปัญหาหลักของทุกขบวนการคือ “การไม่มีสื่อเป็นของตัวเอง” สื่อจำเป็นสำหรับการกระจายความคิดเห็น ข้อเสนอของกลุ่ม ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ในการระดมทรัพยากร ทั้งเงิน และผู้สนับสนุน การมาของสื่อสังคมออนไลน์ที่ทุกคนสามารถเป็นเจ้าของได้ สามารถนำเสนอความเห็นของตนได้ทันที แต่สื่อสังคมออนไลน์ก็มีข้อจำกัด คือ ไม่ใช่ทุกเพจจะสามารถสร้างความนิยม หรือสามารถนำประเด็นที่เสนอให้เป็นประเด็นสาธารณะได้

จากการศึกษาพบว่าข้อจำกัดของสื่อสังคมออนไลน์ที่งานหลายชิ้นไม่พูดถึงคือ การแชร์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในโลกสังคมออนไลน์โดยไม่คำนึงถึงความเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ความไม่เท่าเทียมกันในการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ขบวนการทางสังคมไทยไม่กี่ขบวนการที่สามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและขบวนการทางสังคมเหล่านั้นมักเป็นขบวนการขนาดใหญ่มีเงินทุนสนับสนุน บุคลากรเป็นผู้มีความรู้ในด้านเทคโนโลยี ในขณะที่ขบวนการเคลื่อนไหวที่นำโดยชาวบ้านประสบปัญหาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันปัญหาสำคัญคือ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นข้อจำกัดสำหรับประชาชนที่มีรายได้น้อยไม่มีสมาร์ตโฟน และไม่มีอินเทอร์เน็ต แต่พวกเขาเป็นกลุ่มหนึ่งที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนมากกลุ่มหนึ่งในสังคม สำหรับจำนวนผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มากขึ้นส่วนหนึ่งเกิดจากปัจจัยด้านการแข่งขันด้านธุรกิจสมาร์ตโฟน และการแข่งขันการให้บริการทางอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้การเข้าถึงข้อมูลในโลกสังคมออนไลน์ทำได้ง่ายและราคาถูก

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาเกี่ยวกับนัยสำคัญของ การรณรงค์คัดค้านรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โครงการเขื่อนแม่วงก์ ต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมโดยรวมในสังคมไทย เป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยอาศัยวิธีการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ ผลจากการศึกษาผู้วิจัยได้แบ่งเป็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อม

ช่องทางการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมแตกต่างเมื่อเทียบกับการเคลื่อนไหวทางสังคมก่อนหน้านี้ เช่น สมัชชาคนจน ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมก่อนหน้านี้ใช้การ

เดินขบวนเป็นยุทธวิธีหลัก สาเหตุเพราะไม่มีทุนทรัพย์ เพราะเป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนจากโครงการพัฒนาของรัฐ ไม่มีอำนาจ เพราะโครงสร้างโอกาสทางการเมืองและกฎหมายเปิดให้มีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย และกลไกที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐยังไม่มี แต่ถึงแม้มวลชนจะมีความสำคัญน้อยลงไปเมื่อดูจากการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อม เพราะการเคลื่อนไหวครั้งนี้ไม่เกี่ยวกับเรื่องปริมาณมวลชน หรือจำนวนสมาชิกเจ้าของปัญหา เป็นการถกเถียงเรื่องความน่าเชื่อถือของข้อมูล อย่างไรก็ตามก็ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าการเคลื่อนไหวโดยปราศจากมวลชนจะประสบความสำเร็จ ขบวนการทางสังคมยังจำเป็นต้องใช้มวลชนในการเคลื่อนไหว แต่ก็ต้องมีความรู้ในเชิงวิชาการเพื่อให้การเคลื่อนไหวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น เพราะความเด่นของเขื่อนแม่วงก์คือความรู้ข้อมูลผลกระทบ ซึ่งไม่ได้มีมวลชนมากนัก แต่อาศัยข้อมูลในการดึงดูดผู้คนให้เชื่อถือได้ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2560: สัมภาษณ์) การเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมยังเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ หรือ New Social Movement เพราะเป็นการเคลื่อนไหวข้ามสาขาข้ามชนชั้น เห็นได้จากศึนพยายามจูงใจว่า เรื่องของสิ่งแวดล้อมใครก็สามารถเข้าร่วมได้ จะเข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมก็ได้ ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นคนที่อยู่ในพื้นที่แม่วงก์ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2560: สัมภาษณ์ และ นฤมล ทับจุมพล, 2560: สัมภาษณ์)

การสร้างประเด็นปัญหาที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมมีความน่าสนใจเมื่อเทียบการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมก่อนหน้านี้ เช่น สมัชชาคนจน ซึ่งไม่ได้เริ่มสร้างประเด็นคัดค้านจากเรื่องสิ่งแวดล้อม แต่สร้างจากความเดือดร้อน คนจนขาดโอกาส จึงนำมาสู่การเรียกร้องของสมัชชาคนจนให้สังคมมีความเท่าเทียม ความเสมอภาค แต่ประเด็นที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของแม่วงก์คือ ป่าไม้เป็นของทุกคน ฉะนั้นการที่รัฐบาลจะจัดการปัญหาเรื่องน้ำท่วมน้ำแล้งด้วยการทำลายป่าเพื่อสร้างเขื่อนต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกคนก่อนเพราะทุกคนได้รับผลกระทบจากเรื่องนี้ ฉะนั้นแม่วงก์จึงไม่ใช่เรื่องของคนที่อยู่แม่วงก์ หรือนครสวรรค์ การตั้งประเด็นแบบนี้ทำให้ขบวนการสิ่งแวดล้อมสามารถระดมคนที่อยู่นอกพื้นที่ได้ (นฤมล ทับจุมพล, 2560: สัมภาษณ์)

อนาคตการเคลื่อนไหวจำเป็นต้องขับเคลื่อนด้วยข้อมูล เพราะตัวอย่างของขบวนการสิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จคือ เคลื่อนไหวด้วยข้อมูล ขบวนการต้องทำอะไรให้ข้อมูลเข้าใจง่าย เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย แต่ปัญหาของไทยคือ การไม่เก็บข้อมูลเชิงพื้นฐาน และยึดเป้าหมายของกลุ่มคนให้ถูกต้องเช่น ชนชั้นกลาง เป็นชนชั้นที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์มากถ้าข้อมูลน่าสนใจคนกลุ่มนี้จะช่วยกันแชร์ข้อมูลออกไปได้มาก (สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช, 2560: สัมภาษณ์)

ลักษณะของขบวนการสิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วยองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนเหล่านี้มีความเป็นองค์กรวิชาชีพ เป็นองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ (Professional

Organization) ในการติดตามนโยบายรัฐบาล จะเกิดขึ้นมากมายในช่วงหลัง เช่น ครป. TDRI ที่ติดตามนโยบายของรัฐ และมีการศึกษาทางวิชาการในเชิงลึก (ประกาศ ป็นตบแต่ง, 2560: สัมภาษณ์)

สื่อกับขบวนการสิ่งแวดล้อม

ขบวนการสิ่งแวดล้อมใช้ทั้งสื่อหลักและสื่อรอง หมายความว่า ใช้ทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อสังคมออนไลน์ แม้ศินจะบอกว่าเขาเองเคลื่อนไหวโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเคลื่อนไหว และเขาถนัดในเครื่องมือนี้ และเขาไม่สามารถดึงดูดสื่อกระแสหลักให้เข้ามาทำข่าวได้ แต่ในความเป็นจริงสื่ออย่าง Thai PBS ทำข่าวการเคลื่อนไหวของขบวนการเดินเท้าตั้งแต่วันแรกจนถึงจนวันสุดท้ายที่หอศิลป์ฯ แต่ความสำเร็จในครั้งนี้หลัก ๆ ก็เห็นได้ชัดว่ามาจากการสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ ศิน สามารถเป็นทั้งผู้สร้างประเด็นให้เป็นข่าว และเป็นนำเสนอข่าวนั้นได้อย่างน่าสนใจ และสังคมรับรู้เกี่ยวกับศิน รวมถึงสมาชิกขบวนการสิ่งแวดล้อมเองในฐานะผู้มีชื่อเสียง ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม

ประกาศและนฤมล มีความเห็นที่คล้ายกันว่าการเคลื่อนไหวเรื่องเขื่อนแม่วงก์จะเน้นการระดมทรัพยากรในรูปแบบอื่น ผู้คนสามารถเข้าร่วมการเคลื่อนไหวด้วยวิธีอื่น เช่น การแชร์ การโพสต์ การกดไลค์ การพอลโลว์ เพราะเวทีการต่อสู้เคลื่อนไหวครั้งนี้ไม่ได้อยู่บนท้องถนน ท้องถนนเป็นเพียงแค่ฉากหนึ่ง เวทีจริงๆ ของการเคลื่อนไหวอยู่บนหน้าจอ (ประกาศ ป็นตบแต่ง, 2560: สัมภาษณ์ และ นฤมล ทับจุมพล, 2560: สัมภาษณ์)

การใช้เทคโนโลยีเครือข่ายสังคมออนไลน์ ในช่วงขบวนการเดินเท้าทำให้มีคนกดไลค์ กดแชร์ กดติดตามจำนวนมาก สอดคล้องกับแนวคิดของขบวนการทางสังคมใหม่ของฮาร์เบอร์มาส์ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่เป็นการเคลื่อนไหวในโลกแห่งความเป็นจริง เป็นการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) ที่เปิดประเด็นและส่งสารออกไปว่าประเด็นนี้มีความน่าสนใจ คุณสามารถเข้าร่วมได้ (นฤมล ทับจุมพล, 2560: สัมภาษณ์)

เครือข่ายในลักษณะของใยแมงมุมคือ สิ่งที่ศินสร้างขึ้น เขาสามารถดึงดูดคนที่มีชื่อเสียงที่อยู่ในวงการอื่นๆ เช่น จิรนันท์ พิตรปรีชา หงา คาราวาน วัชรบุร ลีสุวรรณ ทรงกลด บางยี่ขัน ฯลฯ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เป็นคนที่มีความสำคัญ มีฐานะทางสังคมเป็นที่รู้จัก ที่สำคัญมีแฟนคลับ ทำให้ประเด็นเรื่องเขื่อนแม่วงก์ขยายออกไปในลักษณะของใยแมงมุม (ประกาศ ป็นตบแต่ง, 2560: สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ยังมีข้อจำกัดของสื่อสังคมออนไลน์ สื่อสังคมออนไลน์เป็นประโยชน์สำหรับชนชั้นกลาง แต่จะเป็นปัญหาสำหรับชาวบ้านเพราะยังรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางอื่น ๆ มากกว่าสื่อสังคมออนไลน์ แม้ว่าปัจจุบันชาวบ้านจะเริ่มใช้มากขึ้น ที่สำคัญข้อมูลที่แชร์กันในโลกสังคมออนไลน์ก็มีปัญหาข้อมูลจำนวนมากเป็นข้อมูลที่ผิด และการที่เราแชร์ออกไปทำให้เราเข้าใจเรื่องนั้นแบบผิด ๆ

ฉะนั้นขบวนการเคลื่อนไหวที่ใช้ยุทธวิธีเคลื่อนไหวทางสังคมจำเป็นต้องมีข้อมูล และข้อมูลนั้นต้องเชื่อถือได้ก่อนที่จะทำการเผยแพร่ (สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช, 2560: สัมภาษณ์) ในอนาคตสังคมออนไลน์ควรพิจารณาข้อมูลให้รอบคอบก่อนที่จะแสดงความคิดเห็น

นอกจากสื่อสังคมออนไลน์จะมีข้อจำกัดแล้ว สื่อกระแสหลักเองก็ยังมีข้อจำกัดในอดีตสื่อจะกระตือรือร้นที่จะทำข่าวขบวนการสังคม พยายามทำข่าวให้น่าสนใจ ปัจจุบันสื่อไม่กระตือรือร้นแบบนี้ และทำหน้าที่เพียงแค่อัดข้อมูลจากผู้เคลื่อนไหว รอรูปร่าง ซึ่งเป็นภาระหน้าที่เพิ่มขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต้องส่งข้อมูลให้สื่อ ส่งของให้สื่อ นอกจากนั้นแล้วสื่อยังใช้วิธีการง่ายในการนำเสนอข่าวเช่น อาศัยข้อมูลจากเพชบุรีไปทำข่าว ในอนาคตการทำงานของสื่อกับขบวนการสิ่งแวดล้อมก็จะเป็นในลักษณะนี้ (สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช, 2560: สัมภาษณ์)

การขยายตัวของพื้นที่ทางการเมือง

การเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมเมื่อเทียบกับขบวนการสิ่งแวดล้อมที่ย้อนไป 20 – 30 ปี ในประเด็นพื้นที่ทางการเมืองมีความแตกต่างกันมาก สมัชชาคนจนเรียกร้องให้พวกเขามีอำนาจ มีช่องทางติดต่อ และมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ แต่สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นแล้วตั้งแต่หลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ขยายพื้นที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น มีกระบวนการรับฟังความเห็นของประชาชน เช่น EIA EHIA ภาพของศคินที่ประท้วงหน้า สผ. ชี้ให้เห็นชัดว่ากลไกในการพิจารณาการก่อสร้างโครงการของรัฐมีอยู่แล้ว แต่ในสมัยสมัชชาคนจนกลไกเหล่านี้ยังไม่มี ในอนาคตการเคลื่อนไหวจะประสบความสำเร็จต้องมีการเปิดเรื่องข้อมูลให้คนเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ต้องเปิดโอกาสมีอำนาจมากขึ้นในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

บริบททางการเมือง

ในช่วงการเคลื่อนไหวคัดค้าน EHIA เชื้อนแม่วงก์กระแสสังคมเริ่มไม่พอใจการกระทำของรัฐบาลในขณะนั้น โดยเฉพาะการออกนโยบายสาธารณะของรัฐด้วยการกู้เงินจำนวนมากซึ่งมีผลผูกพันให้ประเทศเป็นหนี้ในระยะยาว

มีการแตกแยกในกลุ่มนักอนุรักษ์หลังการประชุมของกลุ่ม กปปส. เพราะความคิดเห็นทางการเมืองไม่ตรงกัน ให้เหตุการณ์นั้นมีนักสิ่งแวดล้อมบางคนเข้าร่วมการเคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวเรื่องเชื้อนแม่วงก์ถูกโจมตีว่าแกนนำที่นำการเคลื่อนไหวสนับสนุนกลุ่มทางการเมือง มีการโยงเรื่องแม่วงก์ให้เกี่ยวกับการเมืองเพื่อลดทอนการเคลื่อนไหวในวงการอนุรักษ์ที่มีแตกแยกเป็นหลายกลุ่มตามการสนับสนุนทางการเมือง ปัจจุบันมีกลุ่มนักอนุรักษ์ที่เข้าร่วมกับ กปปส. กำลังเคลื่อนไหวในรัฐบาลรัฐประหารซึ่งนักอนุรักษ์กำลังดูผลลัพธ์ว่าความสัมพันธ์ที่เข้าร่วมกับกลุ่ม กปปส. มีนัยสำคัญหรือไม่

กับการเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นการถอยหลังของการเคลื่อนไหวทางสังคมเพราะกลายเป็นว่าขึ้นอยู่กับว่าขบวนการเคลื่อนไหวคือกลุ่มใด มากกว่าประเด็นที่กำลังเคลื่อนไหวคืออะไร

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกำลังอยู่ในช่วงถดถอยบริบทการเมืองทำให้ความยากง่ายในการเคลื่อนไหวแตกต่างกัน เพราะโครงสร้างการบริหารประเทศปัจจุบันเป็นรูปแบบพีรามิดการตัดสินใจมาจากด้านบนเพียงฝ่ายเดียว และในช่วงรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งโดยการเคลื่อนไหวยังทำได้ แต่ในช่วงรัฐบาลเผด็จการทหารเกิดปัญหาลัดชั้นตอนกับเรื่องสิ่งแวดล้อมแต่ก็ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้เพราะมีมาตรา 44 ซึ่งศาลวินิจฉัยว่าสูงกว่าทุกกฎหมาย ประกอบกับในอนาคตรัฐธรรมนูญที่อยู่ในขั้นตอนของการร่างจะลดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และขบวนการฯ ทุกขบวนการประสบปัญหาเรื่องแหล่งเงินทุนสำหรับแต่ละขบวนการน้อยลง ทำให้ช่วงรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารขบวนการเคลื่อนไหวอื่น ๆ ต้องเลือกเคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ แต่โลกสื่อสังคมออนไลน์นอกจากขบวนการจะใช้สำหรับเคลื่อนไหวแล้วยังใช้สำหรับเก็บข้อมูล และแชร์ข้อมูลซึ่งกันและกัน (สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช, 2560: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้บริบททางสังคมยังทำให้คิดว่า การเคลื่อนไหวให้ประสบความสำเร็จก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับแกนนำเพียงอย่างเดียว บริบททางสังคมการเมืองก็มีความสำคัญเพราะในช่วงรัฐประหารหากมีการใช้ มาตรา 44 สร้างเขื่อนแม่วงก์ ก็คงยากที่จะเคลื่อนไหวคัดค้าน และหากในช่วงรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งที่ประสบความสำเร็จในนโยบายมีมวลชนสนับสนุนมาก การเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนแม่วงก์จะสำเร็จหรือไม่

นัยสำคัญในเชิงนโยบาย

การพัฒนาของประเทศไทยในความพยายามจัดการน้ำตั้งแต่อดีตนิยมแก้ปัญหาด้วยวิศวกรรม หรือ Engineering Fix ตัวอย่างที่ชัดคือ เขื่อน แม่น้ำเกือบทุกสายของไทยต้องมีเขื่อน ถึงแม้จะมีการศึกษามากมายว่าเขื่อนไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังสร้างปัญหาตามมาอีกมาก แต่รัฐบาลก็คือหรือตัดสินใจอยู่บนความพยายามที่จะควบคุมน้ำด้วยเทคโนโลยีทางวิศวกรรม สิ่งที่ขบวนการสิ่งแวดล้อมพยายามชี้ให้เห็นคือ การแก้ปัญหาที่ท่วมน้ำแล้ง ไม่จำเป็นจะต้องแก้ด้วยวิศวกรรมมีทางเลือกอื่น ๆ แต่ต้องทำการศึกษา และทางเลือกนั้นไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติเท่าเขื่อน ความพยายามของขบวนการสิ่งแวดล้อมคือ เสนอข้อมูลความสำคัญของป่าแม่วงก์ว่าเหตุใดถึงไม่ควรสร้างที่จุดนั้น และเสนอทางเลือกกรณีถ้าหากไม่เลือกที่จะสร้างเขื่อน ข้อความเหล่านี้ถูกส่งเป็นจดหมายไปยังหน่วยงานของรัฐตั้งแต่ก่อนขบวนเดินเท้าแต่ไม่ได้รับการตอบสนอง รัฐก็ยังยืนยันจะสร้างเขื่อน ภายหลังจากขบวนเดินเท้าแล้วรัฐถึงมีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อมูล พิจารณาข้อมูลเขื่อนแม่วงก์ แต่สุดท้ายผู้มีอำนาจในการตัดสินใจก็ยังไม่ตัดทางเลือกในการแก้ปัญหาด้วยการสร้าง

เขื่อนทิ้งไป เพราะศศินทร์ก็ต้องมานั่งประท้วงหน้า สผ. ในปี 2557 (นฤมล ทับจุมพล, 2560: สัมภาษณ์) ฉะนั้นนัยสำคัญคือ แม้ว่าขบวนการสิ่งแวดล้อมพยายามรื้อสร้าง (Deconstruction) ความคิดของผู้กำหนดนโยบายของรัฐว่าไม่ควรแก้ปัญหาด้วยการสร้างเขื่อน แต่ไม่เป็นผลชี้ให้เห็นว่า รัฐไทยยังคงเลือกที่จะจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยวิศวกรรมอยู่ และอนาคตมีแนวโน้มว่าจะมีการนำเรื่อง เขื่อนแม่วงก์เข้าสู่การพิจารณาใหม่อีก เพราะผู้มีอำนาจตัดสินใจยังไม่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าตัด ทางเลือกนี้ไปแล้ว

จากการศึกษาขบวนการสิ่งแวดล้อมที่คัดค้านรายงาน EHIA โครงการเขื่อนแม่วงก์ สามารถ อภิปรายกับปรากฏการณ์ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

สื่อกับขบวนการทางสังคม

หลังปี 2549 สื่อกับขบวนการทางสังคมได้เปลี่ยนไป ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงดังนี้

ประเด็นแรก ขบวนการต้องมีสื่อเป็นของตัวเองโดยเฉพาะสื่อช่องทางอินเทอร์เน็ต ปัญหา หรือข้อจำกัดในการเคลื่อนไหวทางสังคมก่อนหน้านี้คือ ขบวนการทางสังคมต้องสร้างกิจกรรม เพื่อให้ เป็นข่าว และเพื่อระดมผู้คน ระดมความเห็นอกเห็นใจจากคนในสังคม แต่หลังปี 2549 พวกเขาเริ่ม สร้างสื่อและใช้สื่อของตัวเองในการกดดันผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ และนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ต่อ คนในสังคม ประกาศกิจกรรมที่จะจัดให้มีขึ้น

ประเด็นที่สอง มีการใช้ช่องทางการสื่อสารทางสังคมออนไลน์ ในหลายช่องทางขึ้นอยู่กับ ความสามารถของแต่ละขบวนการ สำหรับขบวนการทางสังคมบางขบวนการโดยเฉพาะขบวนการทาง การเมือง มีกำลังทรัพย์มากพอที่จะทำสถานีโทรทัศน์วิทยุเป็นของตนเองร่วมกับสื่อสังคมออนไลน์ไป พร้อมกัน ขณะที่ขบวนการทางสังคมบางขบวนการมีข้อจำกัดในด้านทุนทรัพย์ จึงเลือกใช้ช่องทาง เฉพาะสื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางหลักในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารนอกจากนี้ยังเป็นช่องทางที่ พวกเขาสามารถตอบคำถาม พูดคุยกับ ประชาชนผู้สนใจได้ในทันที และการมาของสื่อสังคมออนไลน์ อย่างเฟซบุ๊กยังง่ายต่อการใช้งาน เนื่องจากก่อนการมาของยูทูป เบอร์ เริ่มต้นจากการมีเว็บไซต์ และมี บล็อก ต่าง ๆ ข้อจำกัดคือ ผู้ใช้ต้องมีความสามารถด้านคอมพิวเตอร์ในระดับพอที่จะสร้างเว็บ เขียน โค้ด แต่เฟซบุ๊กขบวนการทางสังคมมีหน้าที่นำเสนอข้อความ รูปภาพ กิจกรรมให้มีความน่าสนใจ เพราะไม่ใช่ทุกข้อความ ทุกรูปภาพ ทุกกิจกรรมของทุกขบวนการจะได้รับความสนใจ แต่อย่างน้อย พวกเขาไม่ต้องเจอปัญหาข้อจำกัดในการสร้างเว็บไซต์ เหมือนยุคก่อนหน้านี้

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อม

การเดินทางคัดค้านรายงานฯ เชื้อนแมงวงค์ของ อ.ศศิน เฉลิมลาภ ต้องการเดินเท้าเพียงคนเดียว หรืออย่างมากก็เฉพาะทีมงาน โดยเป้าหมายไม่ได้อยู่ที่ความต้องการจำนวนผู้เข้าร่วมมาก ๆ แต่เป้าหมายที่ต้องการ คือ จำนวนการแชร์ข้อมูลข่าวสารในโลกสังคมออนไลน์ แต่สิ่งที่การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนและเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมตระหนักคล้ายๆ กันคือ การเคลื่อนไหวเพื่อสร้างการต่อรองต้องอาศัยการประสานงานกลุ่มต่าง ๆ เข้าเป็นเครือข่ายเดียวกันเพื่อเคลื่อนไหวในขณะเดียวกันการที่มีผู้มีชื่อเสียง ดารา นักแสดง นักเขียน และผู้มีชื่อเสียงอีกหลายๆ วงการที่มีแฟนคลับหรือผู้ติดตามของตัวเองที่ได้แชร์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเชื้อนแมงวงค์ ทำให้ผู้ติดตามหรือแฟนคลับกดไลค์ คอมเมนต์ หรือแชร์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเชื้อนแมงวงค์ออกไปจนการรับรู้ได้ขยายวงออกไป นอกจากนี้การกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้รับสารของการเคลื่อนไหวไปที่ชนชั้นกลางในเมือง ยังสัมพันธ์กับช่องทางที่ใช้และยุทธวิธีที่ขบวนการสิ่งแวดล้อมใช้ เพราะพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารของชนชั้นกลางในเมืองโดยเฉพาะกรุงเทพมหานครที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กมากเป็นอันดับหนึ่งของโลกในปี 2557 แต่สื่อสังคมออนไลน์ก็มีข้อจำกัดของการสื่อสารในโลกสังคมออนไลน์ เพราะประชาชนจำนวนมากในสังคมไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ราคาของสมาร์ตโฟนและค่าบริการทางอินเทอร์เน็ตจะมีราคาถูกลงอันเนื่องมาจากการแข่งขัน แต่ก็ยังแพงสำหรับคนที่มีรายได้ซึ่งก็ประสบปัญหาได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาทางสังคมอื่นๆ เช่นกันและคนกลุ่มนี้ก็ยิ่งรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อกระแสหลัก และรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

การเกิดขึ้นของสื่อสาธารณะอย่าง Thai PBS เป็นประโยชน์อย่างมากกับการเคลื่อนไหวทางสังคม Thai PBS ทำข่าวขบวนเดินเท้าตั้งแต่วันแรก ในขณะที่สื่อกระแสหลักอื่น ๆ ไม่ทำข่าวกิจกรรมครั้งนี้เลยในช่วงแรกๆ สาเหตุเพราะข่าวเรื่องการเคลื่อนไหวทางสังคมหากพูดในแง่การค้า หรือจำนวนผู้ชมก็คงสู้ข่าวบันเทิง ข่าวการเมืองได้ยาก ในการเคลื่อนไหวในยุคที่ยังไม่มีทีวีสาธารณะ เช่น การชุมนุมของสมัชชาคนจน ต้องใช้ความพยายามอย่างมากเพื่อให้การเคลื่อนไหวได้ออกสื่อกระแสหลัก อย่างไรก็ตาม อ.ศศิน เฉลิมลาภ กลับไม่มองว่าสื่ออย่าง Thai PBS ไม่ใช่สื่อกระแสหลักเท่า ช่อง 3 5 7 9 โดยมองว่าสร้างกระแสได้ไม่เท่ากัน จุดนี้อภิปรายได้ 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรก ประสิทธิภาพของสื่อสาธารณะอย่าง Thai PBS ต่อการรับรู้ของประชาชนได้ไม่มากพอจนทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมให้ความสำคัญน้อย ประเด็นที่สองคือ การไม่ทำหน้าที่ของสื่อกระแสหลัก ที่ควรทำหน้าที่เสนอข่าวเพื่อให้เกิดกระแสและเกิดข้อถกเถียงในสังคม

จากมุมมองของการระดมทรัพยากร ปัจเจกชนจะเข้าร่วมกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ร่วม (collective goods) หรือผลประโยชน์สาธารณะ (public goods) ถ้าต้นทุนของการเข้าไปมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลไม่มากกว่าผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล (ประภาส ปิ่นตบแต่ง,

2540) จากกรณีการเข้าร่วมเคลื่อนไหวกว่าได้ว่า หากมองในเรื่องของต้นทุนแล้วการเคลื่อนไหวผ่านโลกสังคมออนไลน์ที่ผู้ใช้ส่วนมากเป็นชนชั้นกลาง เป็นช่องทางที่ชนชั้นกลางมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมรณรงค์ถึงแม้ว่าพวกเขาไม่ได้ร่วมเดิน หรือร่วมกิจกรรมใด ๆ แค่อะไรโพสต์ไม่มีอะไรต้องเสียไม่ว่าจะเป็นเงิน ทอง ไม่เสียแรง และเป็นการทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมทำให้คนชนชั้นกลางในเมือง ดารา นักแสดง นักเขียน นักวิชาการ ช่วยกันแชร์โพสต์หรือแสดงความคิดเห็นในการคัดค้านรายงาน EHA เชื้อนแมงกิ้ง จนกลายเป็นประเด็นทางสังคม ส่วนหน้าที่ของมูลนิธิสีฟ้า และศศิน คือการโพสต์ข้อความ ให้นำสนใจเพื่อกระตุ้นให้เกิดการแชร์ให้มากที่สุด

การสร้างกรอบความคิดทางวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวคัดค้านเชื้อนนั้นล้วนเป็นการสู้กันด้วยข้อมูลทางวิชาการ เพื่อพิสูจน์ว่าเหตุใดถึงไม่ควรสร้างเชื้อน เหตุการณ์แมงกิ้งก็เช่นกันมีการต่อสู้ด้วยข้อมูลทางวิชาการที่ได้รับประโยชน์จากการเก็บข้อมูลทางวิชาการขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานพื้นที่ป่าตะวันตกมาเป็นเวลานาน แต่การคัดค้านรายงาน EHA แมงกิ้งของขบวนการสิ่งแวดล้อมต่างจากการเคลื่อนไหวคัดค้านเชื้อนอื่น ๆ คือ การสร้างกรอบโครงทางออกของปัญหาด้วยการนำเสนอทางเลือกอื่น ๆ ที่แก้ปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งได้โดยไม่ต้องสร้างเชื้อน ไม่ต้องทำลายป่าในพื้นที่อุทยานแต่ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ได้นั้นไม่ต่างกัน

ประเด็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองรัฐบาลในแต่ละยุคสมัยมีความเอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อขบวนการเคลื่อนไหวแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการ การพัฒนายุทธศาสตร์ ยุทธวิธี รวมไปถึงแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมด้วยซึ่ง Tarrow (1991 อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 101) ได้นิยามตัวชี้วัดโครงสร้างโอกาสทางการเมืองไว้ 4 ประเภท คือ

1. ระดับการเปิดปิดของระบบการเมือง จากการวิจัยพบว่า ในช่วงรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมีการใช้รัฐธรรมนูญ ปี 2550 ที่ยังคงให้สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน จึงเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นหรือจัดกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ได้ แต่ในปี 2557 เกิดการรัฐประหาร ระบบการเมืองปิด มีการประกาศกฎอัยการศึกห้ามชุมนุมเกินกว่า 5 คน ทำให้การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมต้องถูกจำกัดและเลือกใช้วิธีหนึ่งประวั่งหน้า สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) และให้นั่งร่วมพูดคุย ถ่ายรูปได้ไม่เกิน 5 คน

ผู้วิจัยพบว่าระดับการเปิดปิดของระบบการเมืองก็ไม่เพียงพอต่อการชี้วัดว่าเป็นการเคลื่อนไหวจะประสบความสำเร็จ ต้องขึ้นอยู่กับกระแสสังคมต่อประเด็นที่เคลื่อนไหวด้วย จากการศึกษาพบว่าในช่วงรัฐบาลเดียวกันขบวนการสิ่งแวดล้อมเคลื่อนไหวด้วยการยื่นหนังสือตามช่องทางของระบบการเมืองปกติแต่ไม่ได้รับการตอบสนองจากทางภาครัฐ แต่เมื่อขบวนเดินเท้าแล้ว

เสร็จประเด็นค้ำเชื่อมแม่วงก์เป็นประเด็นสาธารณะ รัฐบาลถึงเริ่มสร้างช่องทางในการพูดคุยกับ ขบวนการสิ่งแวดล้อม หรือตั้งคณะกรรมการพิจารณาข้อมูลขึ้นมาใหม่

2. การมีหรือไม่มีกลุ่มผู้สนับสนุน จากการวิจัยพบว่าการเคลื่อนไหวครั้งนี้ส่งผลต่อการรับรู้ในวงกว้างเพราะกลุ่มพันธมิตร หลักกลุ่มที่เคลื่อนไหวคัดค้านเชื่อมแม่วงก์นอกจากแกนนำ ซึ่งประกอบด้วยองค์กรเอกชน ที่ทำหน้าที่ทั้งผลิตความรู้ทางวิชาการ จัดงานเสวนาทางวิชาการ และเผยแพร่ลงโลกออฟไลน์และออนไลน์ ยังมีกลุ่มพันธมิตรที่อาจจะความรู้ทางวิชาการน้อยกว่ากลุ่มแกนนำที่เป็นองค์กรภาคเอกชนแต่ เครือข่ายพันธมิตรประกอบด้วยกลุ่มที่มาจากหลายวงการ ทั้งนักศึกษา นักกิจกรรม สื่อสารมวลชน ก็ทำกิจกรรมในเชิงสัญลักษณ์ และช่วยแชร์ช่วยโพสต์เกี่ยวกับเชื่อมแม่วงก์ และอีกกลุ่มหนึ่งที่สำคัญคือ กลุ่มผู้มีชื่อเสียง เป็นกลุ่มที่มีแฟนคลับหรือผู้ติดตามจำนวนหนึ่ง การพูดการโพสต์ การแชร์ของกลุ่มนี้จะได้รับการตอบสนองอย่างดีจากกลุ่มแฟนคลับ ซึ่งหน้าที่ของกลุ่มนี้อาจจะแค้โพสต์ด้วยข้อความที่น่าสนใจ แชร์รูปต่อจากกลุ่มแกนนำ กลุ่มพันธมิตร หรือแม้กระทั่งร่วม ขบวนเดินเท้า

3. การอดทนอดกลั้นของฝ่ายต่อต้านกับขบวนการสิ่งแวดล้อม ฝ่ายต่อต้านในที่นี้คือ กลุ่มคนที่ต้องการเชื่อมแม่วงก์ เช่น รัฐบาล กับกลุ่มคนในพื้นที่ที่สนับสนุนเชื่อม ท่าทีของรัฐบาลต่อขบวนการสิ่งแวดล้อมในช่วงก่อนยุทธศาสตร์ขบวนเดินเท้า รัฐบาลแทบไม่ให้ความสนใจ หรือมีมาตรการใดๆ กับขบวนการสิ่งแวดล้อม นอกจากนั่งเฉยต่อหนังสือคัดค้านที่ขบวนการสิ่งแวดล้อมส่งไป หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนคณะกรรมการผู้ชำนาญการ แต่ในช่วงยุทธศาสตร์ขบวนเดินเท้ารัฐบาลเริ่มให้ความสนใจเริ่มจาก นายกรัฐมนตรีที่แสดงความต้องการให้เกิดการพูดคุยกันของรัฐบาลและขบวนการสิ่งแวดล้อม แต่ที่กระตุ้นให้กระแสคัดค้านแม่วงก์ได้รับความสนใจเพราะการต่อสู้ด้วยความรู้เรื่องการสร้างเชื่อม ไม่สร้างเชื่อมระหว่างขบวนการสิ่งแวดล้อมกับฝ่ายต่อต้านนั้น ขบวนการสิ่งแวดล้อมน่าเชื่อถือมากกว่า ขณะที่รัฐบาลเพียงแต่แสดงท่าทีว่าจะสร้าง แต่เหตุผลหรือความรู้ทางวิชาการไม่พอจะลดทอนความน่าเชื่อถือของขบวนการสิ่งแวดล้อมได้ ตรงกันข้ามความรู้ของขบวนการสิ่งแวดล้อมลดทอนความเชื่อถือของรัฐบาล

หากพิจารณาจากมุมมองสันติวิธีผู้วิจัยพบว่า จุดยืนของขบวนการสิ่งแวดล้อมไม่ได้อยู่บนการใช้ความรุนแรง หรือให้เกิดสถานการณ์นำมวลชนปะทะกันกับฝ่ายต่อต้าน การเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนจุดมุ่งหมายของยุทธศาสตร์ขบวนเดินเท้าจากกรุงเทพฯ – เชื่อมแม่วงก์ เป็นจากเชื่อมแม่วงก์ – หอศิลป์ กรุงเทพฯ เหตุผลเพราะประเมินสถานการณ์แล้วว่าหากเริ่มเดินจากกรุงเทพฯ ไปยังเชื่อมแม่วงก์นอกจากจะได้รับกระแสการตอบรับน้อยแล้ว ยังจะต้องเจอสถานการณ์มือบอนมือขี้ขางนำไปสู่ความรุนแรงและสูญเสีย และการเคลื่อนไหวตลอดเส้นทางทั้งขบวนเลือกที่จะไม่ปะทะกับใครที่ไม่เห็นด้วยกับการเคลื่อนไหว ไม่ประท้วงหรือแสดงความไม่พอใจกรณีปีบบังคับ

หน่วยงานราชการไม่ให้กลุ่มผู้เคลื่อนไหวได้พักยังสถานที่ต่าง เลือกใช้ที่จะหาที่พักสำรองแทน และที่สำคัญเมื่อต้องเผชิญกับแรงกดดันจากรัฐบาลที่มุ่งลดทอนการเคลื่อนไหว ขบวนการสิ่งแวดล้อมเลือกที่จะไม่ตอบโต้และเน้นเสนอข้อมูลทางวิชาการเพราะศินยีนั่นเองว่าเขาไม่ถนัดที่จะทะเลาะด้วยความรุนแรงแต่ถนัดทะเลาะด้วยข้อมูลเชิงวิชาการ ซึ่งเป็นไปตามจุดยืนของสันติวิธี รูปแบบสันติวิธีเชิงปฏิบัตินิยม (Pragmatist nonviolence) ผู้ใช้สันติวิธีประเภทนี้นั้นในใจของผู้นั้นอาจไม่มีความเชื่อว่าการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ผิด แต่สาเหตุที่ไม่ใช้ความรุนแรงในการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งก็เพราะเห็นว่าการใช้สันติวิธีในการเผชิญความขัดแย้งนั้น มีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้ความรุนแรง

ในช่วงการทำกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ด้วยขบวนเดินเท้า ก็เจอกับฝ่ายต่อต้านที่ตั้งคำถามกับความพยายามของขบวนการสิ่งแวดล้อม การปิดสถานที่ในจุดที่เป็นที่พักของขบวนเดินเท้า แต่ขบวนการสิ่งแวดล้อมเลือกใช้วิธีไม่สนใจและเดินเท้าต่อไป ส่วนรัฐบาลก็ไม่ใช้ความรุนแรงในการปราบปรามเพราะอาจเป็นดาบสองคมทำให้เกิดกระแสไม่พอใจในการกระทำของรัฐบาลได้ รัฐบาลอาจได้รับบทเรียนจากการใช้กำลังสลายการชุมนุมทางการเมืองของไทยในช่วงสถานการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมาว่าการใช้ความรุนแรงจะนำไปสู่จุดจบทางการเมือง

จากการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้ศึกษาโดยเทียบกับงานวิจัยชิ้นนี้ งานที่ศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมจะให้ความสำคัญกับการศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวที่ต้องระดมทรัพยากรโดยเฉพาะคนให้มากเพื่อให้เกิดช่องทางในการต่อรองเช่น งานสรรพค์ ศรียานงค์ (2539) การเมืองเรื่องเขื่อน: ศึกษากรณีโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล งานของโนบุทาเกะ คุเซ (2545) พหุสัมพันธ์ขององค์กรในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและบ่อนอก คำถามสำคัญของงานเหล่านี้คือ ขบวนการทางสังคมมีวิธีการหรือใช้ยุทธวิธีอย่างไรในการระดมทรัพยากรให้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวได้มาก ๆ แต่ก็ต่างกับงานวิจัยชิ้นนี้เพราะพื้นที่ในการสร้างเขื่อนแม่วงก์ไม่มีผู้อยู่อาศัยเป็นอุทยานแห่งชาติ และชาวบ้านเองก็ต้องการน้ำ เขื่อนจะสนับสนุนความต้องการของพวกเขาได้ ขบวนการสิ่งแวดล้อมจึงต้องมุ่งไปที่การระดมทรัพยากรจากกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชาวบ้าน และต้องมีจิตสำนึกในการอยากมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย ซึ่งก็คือ ชนชั้นกลางในเมือง แต่การจะให้ชนชั้นกลางในเมืองเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมให้มากก็ไม่ใช่ง่าย ชนชั้นกลางในเมืองรู้สึกเบื่อหน่ายกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาเป็นระยะเวลานาน การที่ขบวนการสิ่งแวดล้อมเน้นให้แชร์เรื่องราวเขื่อนแม่วงก์ ได้แก้ไขปัญหาที่ชนชั้นกลางส่วนหนึ่งอยากมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่ไม่ยอมออกหน้า การแชร์โพสต์ทำให้ชนชั้นกลางรู้สึกว่าคุณเองได้ร่วมเคลื่อนไหวแม้จะไม่ได้มาร่วมขบวนเดิน รู้สึกว่าตัวเองเป็นนักรณรงค์สิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับกลุ่มคนที่กำลังเดินเท้า ขณะเดียวกันขบวนการสิ่งแวดล้อมก็ประกาศชัดว่าไม่ต้องการคนร่วมขบวนเดินเท้ามากแต่ต้องการจำนวนการแชร์ การคอมเมนต์ การโพสต์มากกว่า ถึงแม้ว่าผู้เข้าร่วม

ในกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์จะไม่มากเท่าการเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคก่อน ๆ เช่น สมัชชาคนจน แต่จำนวนคนที่เคลื่อนไหวในโลกสังคมออนไลน์เป็นตัวเลขที่นับได้ยาก แต่การเคลื่อนไหวในเว็บไซต์ Change.org ที่สามารถนับจำนวนคนได้ก็มีผู้ลงชื่อทางออนไลน์มากกว่า 120,000 รายชื่อหากคิดจากยอดผู้ใช้เว็บไซต์ในปี 2557 มีผู้ใช้เว็บไซต์ Change.org 1.2 ล้านคน เท่ากับว่ามีผู้ลงชื่อคัดค้านเขื่อนแม่วงก์มากถึง 10 เปอร์เซ็นต์ของผู้ใช้เว็บไซต์นี้ทั้งหมด

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารของขบวนการทางสังคมยังสัมพันธ์กับงานของ พวงพนา คุณวัฒน์ (2545) กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูลบุหลันฉาย อุดม อริยทรัพย์ (2545) มื้อกับกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยในการเมืองไทยยุคสมัยใหม่ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2547) ขบวนการประชาชนในชนบท ช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 2530 : ผลสำเร็จ ล้มเหลว และผลกระทบ จะเห็นได้ว่าสื่อที่ขบวนการสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญคือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ขบวนการเคลื่อนไหวต้องสร้างประเด็นการเคลื่อนไหวที่น่าสนใจมากพอที่สื่อเหล่านั้นจะทำข่าวเพื่อกดดันรัฐบาล แต่บริบทนี้ได้เปลี่ยนไปเมื่อพื้นที่ข่าวเกี่ยวกับความบันเทิง ธุรกิจ และการเมือง เริ่มยึดครองพื้นที่สื่อ แทนเนื้อหาของการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม ซึ่งงานของวารุณี ณ นคร (2554) และมูลนิธิสื่อเพื่อการศึกษาของชุมชน (2554) ทำให้เห็นว่าขบวนการทางสังคมเริ่มที่จะเปลี่ยนยุทธวิธีการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารจากการตั้งรับให้สื่อมวลชนเข้ามาทำข่าว เปลี่ยนเป็นผลิตสื่อของตนเองขึ้นมาแล้วนำเสนอกรอบความคิดของกลุ่มตนเองออกไป ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อาทิ เฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์ ยูทูป เว็บไซต์

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ในการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมมีความน่าสนใจในเรื่องของข้อมูลทางวิชาการที่นำมาใช้ในการเคลื่อนไหว ซึ่งได้มาจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญ (Professional Organization) ในการเคลื่อนไหวเรื่องคัดค้าน EHIA เขื่อนแม่วงก์ บทบาทของเอ็นจีโอได้เปลี่ยนไป เดิมบทบาทคือ ตัวกลางระหว่างรัฐกับชาวบ้านในการส่งผ่านข้อเรียกร้อง หรือนักวิชาการที่ให้ข้อมูลกับขบวนการทางสังคม ตัวอย่างบทบาทเดิมของนักพัฒนาเอกชนพบได้ในงานของ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2541) ภาพรวมงานพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ บทบาทนักพัฒนาเอกชนคือ เข้าไปสร้างให้เกิด “การพบปะ พูดคุย เพื่อแก้ปัญหาของชาวบ้านกลายมาเป็นความต้องการของชาวบ้านเอง” ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ (2543) วิถีชีวิต วิถีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัยบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในกรณีศึกษาทุกระดับศึกษาซึ่งการที่องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาสนับสนุนช่วยให้ขบวนการต่าง ๆ มีความเข้มแข็งเป็น “ที่ปรึกษา” ด้านยุทธศาสตร์และวิธีการต่าง ๆ ทั้งยังทำหน้าที่ “สื่อสาร” ให้ข้อมูลกับกลุ่ม และขบวนการต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันอย่างรวดเร็วและในระยะเวลายาวนาน นักพัฒนาเหล่านี้ “สร้างเครือข่าย” ระหว่างกันเองกับกลุ่มอื่น ๆ เช่น นักวิชาการ ข้าราชการ นักการเมือง นักศึกษา ทั้งในและ

ต่างประเทศ พวกเขามีการศึกษาค่อนข้างดีและมีทักษะที่จำเป็น ฉะนั้นงานเหล่านี้จะให้ภาพบทบาทของเอ็นจีโอในฐานะนักวิชาการมากกว่านักปฏิบัติที่ต้องเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหว จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ป่าแม่वंกก็ไม่มีผู้อยู่อาศัย มูลนิธิสีบนาคะเสถียรเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ดูแลป่าตะวันตกที่มีพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้ง ที่องค์การยูเนสโกพิจารณาให้เป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ มูลนิธิสีบนาคะเสถียร เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ดูแลพื้นที่นี้มาตั้งแต่หลังสี่บนาคะเสถียรเสียชีวิต บทบาทเดิมก็คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจของชาวบ้าน จัดกิจกรรมเพื่อสังคมให้กับชาวบ้านในพื้นที่ป่าตะวันตก แต่เมื่อรัฐบาลมีความพยายามที่จะสร้างเขื่อนแม่वंกก็ในบริเวณพื้นที่ที่ไม่มีผู้อยู่อาศัย มูลนิธิที่ดูแลป่าตะวันตกมาหลายสิบปี จึงมีความรู้สึกที่ต้องปกป้องพื้นที่ดังกล่าวแทนสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ที่แม่वंก และแทนชาวบ้านที่ถึงแม้จะต้องการน้ำแต่ขาดความรู้ในรายละเอียดของการสร้างเขื่อนแม่वंกที่อยู่ในรูปแบบของรายงาน EHIA ซึ่งยากที่จะทำความเข้าใจ เพราะเป็นรายงานทางวิชาการต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ถึงจะสามารถอ่านให้เข้าใจได้ มูลนิธิสีบนาคะเสถียร นำโดยศศิน เฉลิมลาภจึงต้องเคลื่อนไหวในลักษณะที่เหมือนตัวเองเป็นผู้ได้รับความเดือดร้อนโดยตรงทั้งจัดงานเสวนาทางวิชาการ ยื่นจดหมายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือแม้แต่เป็นนำขบวนเดินเท้า ซึ่งศศินเองก็ให้สัมภาษณ์ว่าถ้าเขาไม่ทำก็ไม่มีใครทำ ฉะนั้นบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้ความรู้ชาวบ้านและให้ชาวบ้านออกมาเคลื่อนไหวเองนั้นไม่ใช่บทบาทหลักขององค์กรพัฒนาเอกชนอีกแล้ว

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องจิตวิทยาสังคมของผู้สนับสนุนการรณรงค์ ว่ามีความเห็นเกี่ยวกับกรอบโครงอย่างไรจะช่วยทำให้เข้าใจพฤติกรรมรวมหมู่ในยุคใหม่ได้มากขึ้น
2. งานวิจัยขั้นนี้ศึกษาสิ้นสุดที่การนั่งประท้วงหน้าสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในปี 2557 ซึ่งเป็นช่วงรัฐบาลรัฐประหาร น่าจะมีการศึกษาการเคลื่อนไหวหลังจากที่นั่งประท้วงว่าเคลื่อนไหวอย่างไรผ่านช่องทางใดบ้าง

รายการอ้างอิง

- Axford, B., and, Huggins, R. New Media and Politics. London: SAGE Publications, 2001.
- Cammaerts, B. Critiques on the participatory potentials of Web 2.0. Communication, culture & critique, 1(4), 358-377, 2008.
- Dahlgren, P. Media and political engagement : Citizens, communication, and democracy. 1st ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2009.
- Helvey, L. R. On strategic nonviolent conflict thinking about The fundamentals. 2004.
 อ้างถึงใน มาเรีย สเตฟาน และ เอริกา เซนโนเวอร์. เหตุใดต่อต้านด้วยสันติวิธีจึงได้ผล : ธรรมชาติของยุทธศาสตร์ของความขัดแย้งแบบไม่ใช้ความรุนแรง. แปลโดย จันจิรา สมบัติพูนศิริ. กรุงเทพมหานคร: คบไฟ., 2558.
- Krisri, H., Rudd, K, Jan, W, and, Macro, G.G. New Social Movements in Western Europe: A Comparative analysis. 1995. อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2552
- Marichal, J. Facebook democracy : The architect of disclosure and the threat to public life. Burlington, VT : Ashgate, 2012.
- Oates, S. Introduction to media and politics. London : Sage, 2008.
- Sharp, G. Waging Nonviolent Struggle: 20th Century Practice and 21st Century Potential. 2005. อ้างถึงใน มาเรีย สเตฟาน และ เอริกา เซนโนเวอร์. เหตุใดต่อต้านด้วยสันติวิธีจึงได้ผล : ธรรมชาติของยุทธศาสตร์ของความขัดแย้งแบบไม่ใช้ความรุนแรง. แปลโดย จันจิรา สมบัติพูนศิริ. กรุงเทพมหานคร: คบไฟ., 2558.
- Snow, D., and, Benford, R,. Ideology, Frame Resonance and Participant Mobilization. 1988. อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552. กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2552.
- Tarrow, S. Power in movement : Social movements and contentious Politics. 1998.
 อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้., 2552.
- กรมชลประทาน. สรุปโครงการเขื่อนแม่วังค์ จังหวัดนครสวรรค์. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา http://oopm.rid.go.th/pdf/environmental/MaeWong/summarize/MaeWongProject_summarize.pdf [15 มกราคม 2558]

- กะปุกดอทคอม. คลิป ปลอดภัยพอ งาม หมาคนไหนเป็นคนสร้างป่าตะวันตก? [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา <https://highlight.kapook.com/view/91621> [6 มีนาคม 2560]
- กิตติพร ใจบุญ. ความจริงในเรื่องเขื่อน : บทศึกษาการปฏิบัติการทางวาทกรรมในสังคมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2490-2537. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขามนุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.
- เกรียงกานต์ กาญจนะโกติน. เฟซบุ๊ก (Facebook). [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/453689> [20 มีนาคม 2558]
- คณะนวัตกรรมสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ความจริงของการสร้างเขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=1PPFxcPotvA> [2 มีนาคม 2560]
- คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. 'ปู'เขื่อนแม่วงก์ปราโมทย์แฉถอย (เขื่อนแม่วงก์). [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา http://www.en.mahidol.ac.th/thai/news/envi_news_fullv2.php?id=1912 [5 มีนาคม 2560]
- คมชัดลึก. เขื่อนแม่วงก์ แก้น้ำท่วม. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=y25n3XTv63w> [16 มกราคม 2560]
- คมชัดลึก. 'ปลอดภัยไม่ขอโทษตำมีอบ'ขยะ'. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา <http://www.komchadluek.net/news/politic/158511> [7 สิงหาคม 2559]
- เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม. ทำไม !! ... ต้องค้านเขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา <http://www.ebooks.in.th/ebook/6578/ทำไมต้องค้านเขื่อนแม่วงก์> [7 มกราคม 2560]
- โคทม อารียา. เอกสาร 30 ปี 14 ตุลา. จดหมายข่าว ประชาชน, 23-25, 2546.
- จักรศ พิทยาคม. การใช้สิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2554.
- ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว. ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสันติวิธีและธรรมชาติของความขัดแย้งในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2547.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. อาวุธมีชีวิต? : แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง. กรุงเทพมหานคร: ฟ้าเดียวกัน, 2546.
- ชูวิศ ฤกษ์ศิริสุข และคณะ. สื่อออนไลน์ Born to be democracy. กรุงเทพมหานคร: ประชาไท, 2554.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน. กรุงเทพมหานคร: เติสันเพรส โปรดักส์, 2552.
- เดลินิวส์. (2556, 30 ตุลาคม 2556). ถก-โหวต 2 พ.ย.นิรโทษฉบับเหมาแข่งปป.ผวาเสร็จในวันเดียวเทือกเป่า นกหวีด31ต.ค. เดลินิวส์, p. 16.
- ไทยพับลิก้า. เดินเท้าคัดค้านอีเอสไอเอเขื่อนแม่วงก์ ข้อเท็จจริงที่ต้องการ “สื่อ”. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา <http://thaipublica.org/2013/09/ehia-meawong-no-dam/> [5 มีนาคม 2560]

- ไทยพับลิก้า. เขื่อนแม่วงก์ไม่มีวันหมดอายุ ถ้ามรดกชลประทานไม่ถอนฮีเอชไอเอจาก สผ. [ออนไลน์]. 2557.
แหล่งที่มา <http://thaipublica.org/2014/11/mae-wong-dam-2/> [6 มีนาคม 2560]
- ไทยรัฐออนไลน์. นักลงทุนเจอพิษน้ำ! จ่อย้ายฐานการผลิต จี้อัยยู่จ่อลดแผนฟื้นฟูก่อนสาย. [ออนไลน์]. 2554.
แหล่งที่มา <http://www.thairath.co.th/content/210562> [20 พฤษภาคม 2559]
- ไทยรัฐออนไลน์. บริษัทในนิคม ย้ายหนีน้ำท่วม. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา
<http://www.thairath.co.th/content/264417> [20 พฤษภาคม 2559]
- ไทยรัฐออนไลน์. ย้อนอดีตปลอดประสพ เคยค้านสร้างเขื่อนแม่วงก์ โฉนวันนี้กลับคำ. [ออนไลน์]. 2556ก. แหล่งที่มา
<http://www.thairath.co.th/content/371635> [12 ธันวาคม 2557]
- ไทยรัฐออนไลน์. 'ปลอดประสพ' กรณ์ตี มีอบหนุสร้าง'เขื่อนแม่วงก์'แน่นอน. [ออนไลน์]. 2556ข. แหล่งที่มา
<http://www.thairath.co.th/content/372098> [5 มีนาคม 2560]
- ธวัชชัย ป้องศรี. พลวัตของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- นฤมล ทับจุมพล. [สัมภาษณ์]. 18 มีนาคม 2560.
- เนชั่นสุดสัปดาห์. 'เดินสุดซอย' สัญญารบจาก 'ทักษิณ' ถึง 'อำมาตย์'. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา
<http://www.nationweekend.com/home/article/1093/13215/เดินสุดซอย-สัญญารบจาก-ทักษิณ-ถึง-อำมาตย์.html> [20 พฤษภาคม 2559]
- โนบุทาเกะ คุเซ. พหุสัมพันธ์ขององค์กรในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม : ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและบ่อนอก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- บ้านเมือง. ผ่านฉลุย 20:7 สุดซอย พรบ.นิรโทษฯ พร้อมดันเข้าสภาวาระ 2 สส.แดงไม่กล้าโหวตสวน ปชป.ยู่เสื่อแดงร่วมต้าน อสส.สั่งฟ้องมาร์ค-เทือก. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา
<http://www.banmuang.co.th/oldweb/2013/10/นิรโทษสุดซอยจบแล้ว/> [20 พฤษภาคม 2559]
- บิกทรีส์. เคลื่อนไหวขบวน ! ด้านเขื่อนแม่วงก์ ทำลายป่าหิมันไร่ ไม่คุ้มแก่น้ำท่วม มูลนิธิสีบฯ ลุยค้าน. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา
<https://www.facebook.com/BIGTreesProject/photos/a.108170959251978.9995.108170775918663/336141553121583/?type=3> [3 มกราคม 2560]
- บุหลันฉาย อุดมอริยทรัพย์. มีอบกับกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยในการเมืองไทยยุคสมัยใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

- ประชาชาติธุรกิจ. "แอลจี-ซัมซุง" ย้ายฐาน ฮับเครื่องใช้ไฟฟ้าสะเทือน ? [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1421903417 [20 พฤษภาคม 2559]
- ประชาไท. นักศึกษา-นักกิจกรรม จัดขบวนการหน้ากกสือโคร่งค้ำ "เช็อนแม่วงก์". [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา <http://prachatai.com/journal/2012/06/4087> [16 มกราคม 2560]
- ประกาส ปันตบแต่ง. การเมืองของขบวนการชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต , สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ประกาส ปันตบแต่ง. ประชาธิปไตย ประชาสิทธิ ประชาธรรม ขบวนการประชาชนในชนบทช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 2530 : ผลสำเร็จ ล้มเหลวและผลกระทบ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท, 2547.
- ประกาส ปันตบแต่ง. กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเฮนริค เบิลส์, 2552.
- ประกาส ปันตบแต่ง. [สัมภาษณ์]. 15 มีนาคม 2560.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. ลุกขึ้นสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- ผู้จัดการออนไลน์. สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนแถลงคัดค้านเช็อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555ก. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9550000045615> [3 มกราคม 2560]
- ผู้จัดการออนไลน์. คนสะเอียบเอาด้วย-รุมตำนรัฐผลาญงบประมาณเช็อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555ข. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9550000046181> [3 มกราคม 2560]
- ผู้จัดการออนไลน์. กลุ่มอดีต นศ.16 สถาบันปลุกกระแสต้านเช็อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555ค. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9550000048011> [3 มกราคม 2560]
- ผู้จัดการออนไลน์. "ปลอด" มาเอง รับมือหนุนเช็อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2556ก. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/asp-bin/PrintNews.aspx?NewsID=9560000121102> [6 มีนาคม 2560]
- ผู้จัดการออนไลน์. กรณีเช็อนแม่วงก์กับบทบาทสื่อหลักอันน่าอัศจรรย์ ไร้ค่า!! [ออนไลน์]. 2556ข. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9560000121244> [5 มีนาคม 2560]
- ผู้จัดการออนไลน์. "ปลอด" ลั่นทำเช็อนแม่วงก์แน่ อ้างสัตว์สร้างได้แต่ท่วมชาติอยู่ไม่ได้ จ่อโยนเงิน-หาที่ปลูกป่าใหม่. [ออนไลน์]. 2556ค. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/politics/viewnews.aspx?NewsID=9560000118879> [5 มีนาคม 2560]

ผู้จัดการออนไลน์. เผยแพร่ “ปลอด” ดាំมีบเอ็นจีโอ “ไอ้เหี้ย” ผากแดงเซียงใหม่มาอีกสังกะทืบ.

[ออนไลน์]. 2556ง. แหล่งที่มา

<http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9560000066678> [7

สิงหาคม 2559]

พนา ใจตรง. การเคลื่อนไหวต่อรองของชาวบ้านปากมูล เพื่อเปิด — ปิด ประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2552.

พวงพนา คุณวัฒน์. กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

พิศสม มีถม. สามทศวรรษขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย องค์กรพัฒนาเอกชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2543.

ไพศาล วิสาโล. สร้างสันติด้วยมือเรา. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

ภานุ แย้มศรี. อิทธิพลและอำนาจของกลุ่มอิทธิพลด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่อการตัดสินใจของรัฐบาลศึกษาเฉพาะกรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน 2525 - 2529. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

มณีนีสา แห่งทอง. คดีคน หวันมาตรฐานรักษาสวล.เป็ เล็งเดินเท้าประท้วง EHIA เขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา <https://www.isranews.org/isranews-news/item/23671-คดีคน-หวันมาตรฐานรักษาสวล-เป็-เล็งเดินเท้าประท้วง-ehia-เขื่อนแม่วงก์.html> [6 มีนาคม 2560]

มติชนออนไลน์. ปชป.นัดต้านกม.นิรโทษฯ ดีเคย์6พย. สมช.หวังจุดอ่อนรัฐบาล. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา http://www.matichon.co.th/daily/view_newsonline.php?newsid=1382322574&sectionid=0101 [20 พฤษภาคม 2559]

มาร์เก็ตติ้งอุปลส์. สรุปงาน Thailand Zocial Awards 2014 พร้อมเนื้อหาที่น่าสนใจ. [ออนไลน์]. 2557. แหล่งที่มา <https://www.marketingoops.com/reports/thailand-zocial-awards-2014/> [5 สิงหาคม 2559]

มาเรีย สเตฟาน และ เอรিকা เซนโนเวธ. เหตุใดต่อต้านด้วยสันติวิธีจึงได้ผล : ธรรมชาติของยุทธศาสตร์ของความขัดแย้งแบบไม่ใช้ความรุนแรง. แปลโดย จันจิรา สมบัติพูนศิริ. กรุงเทพมหานคร: คบไฟ, 2558.

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. ลำดับเหตุการณ์ การสร้างเขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555ก. แหล่งที่มา http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=840:subnews&catid=5:2009-10-07-10-58-20&Itemid=14 [15 ธันวาคม 2557]

- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. อุทยานแห่งชาติแม่วงก์วันนี้ ขอโอกาสธรรมชาติฟื้นฟู. [ออนไลน์]. 2555ข. แหล่งที่มา
http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=831%3Aseubnews&catid=60%3A2009-11-12-08-41-01&Itemid=75 [11 พฤศจิกายน 2559]
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. พื้นที่สีเขียวที่หายไป หากสร้างเขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555ค. แหล่งที่มา
http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=833%3Aseubnews&catid=5%3A2009-10-07-10-58-20&Itemid=14 [11 พฤศจิกายน 2559]
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. เหตุผลการคัดค้านการสร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555ง. แหล่งที่มา
http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=871%3Aseubnews&catid=5%3A2009-10-07-10-58-20&Itemid=14&showall=1 [11 พฤศจิกายน 2559]
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. ลำดับเหตุการณ์ การสร้างเขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555จ. แหล่งที่มา
http://seub.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=840%3Aseubnews&catid=5%3A2009-10-07-10-58-2&Itemid=14 [11 พฤศจิกายน 2559]
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. แม่วงก์ กต LIKE No Dam. [ออนไลน์]. 2555ฉ. แหล่งที่มา
http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=866%3Aseubnews&catid=112:clipnews&Itemid=141 [3 มกราคม 2560]
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. สัมมนาวิชาการโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555ช. แหล่งที่มา
http://seub.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=878%3Aseubnews&catid=112%3Aclipnews&Itemid=141#.UArkmHCyH78.facebook [3 มกราคม 2560]
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. มูลนิธิสืบนาคะเสถียร จัดหมายคัดค้านเขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555ซ. แหล่งที่มา
http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=835%3Aseubnews&catid=5%3A2009-10-07-10-58-20&Itemid=14 [11 พฤศจิกายน 2559]
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. ศศิน ความเห็นกรณีเขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555ฅ. แหล่งที่มา
<https://www.youtube.com/watch?v=JAVRXTXdiKw> [6 มกราคม 2560]
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. เขื่อนแม่วงก์ ศศิน เฉลิมลาภ. [ออนไลน์]. 2555ญ. แหล่งที่มา
<https://www.youtube.com/watch?v=gh5piLiNb74> [6 มกราคม 2560]
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. ทำลายป่าเพื่อสร้างเขื่อน 4. [ออนไลน์]. 2555ฎ. แหล่งที่มา
<https://www.youtube.com/watch?v=z3T2XhbbNLO> [2 มีนาคม 2560]
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. แม่วงก์-คลองลาน บ้านของสัตว์ป่า. [ออนไลน์]. 2555ฏ. แหล่งที่มา
<https://www.youtube.com/watch?v=tM9XRyVv7lc> [2 มีนาคม 2560]

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. ทางเลือกการจัดการน้ำแบบบูรณาการ กรณีไม่ต้องสร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์.

[ออนไลน์]. 2557. แหล่งที่มา

<http://www.seub.or.th/images/stories/download/waynodam2016.pdf> [7 มกราคม 2560]

มูลนิธิสื่อเพื่อการศึกษาของชุมชน. สื่อออนไลน์ BORN TO BE DEMOCRACY. กรุงเทพมหานคร: ประชาไทบุคคลับ, 2554.

มูลนิธิไฮนริคเบิลล์. สื่อใหม่กับการเคลื่อนไหวทางการเมือง. เชียงใหม่: ศูนย์นิตยการพิมพ์, 2555.

รติกร แก้วนุ้ย. ขบวนการทางสังคมระดับรากหญ้ากับการคัดค้านโรงไฟฟ้าปอนอก : ศึกษากรณีกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นปอนอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ระบบสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอุทกภัย. ประชาพิจารณ์แม่วงก์ฉลุย กรมชลประทานที่ป่ากรมอุทยานฯ เดินทางสร้างเขื่อน. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา <http://www.flood.rmutt.ac.th/?p=2777> [6 มีนาคม 2560]

ราชศักดิ์ นิลศิริ. การเมืองเรื่องน้ำ. [ออนไลน์]. 2557. แหล่งที่มา <http://www.ryt9.com/s/tpd/2041159> [7 กุมภาพันธ์ 2558]

วารสารศาสตร์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยรังสิต. ป่าสร้างได้ สัตว์ป่าสร้างได้. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา <http://www.jr-rsu.net/article/641> [5 มีนาคม 2560]

วารุณี ณ นคร. ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี บัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

ศศิน เฉลิมลาภ. เหตุผลในการคัดค้านโครงการเขื่อนแม่วงก์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2555.

ศศิน เฉลิมลาภ. “ไอ้พวกนักอนุรักษ์” จากหัวใจจรดปลายเท้า. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์บุรพา, 2556.

ศศิน เฉลิมลาภ. ผมทำงานให้พี่สับ บันทึกการทำงานอนุรักษ์ป่าของ ศศิน เฉลิมลาภ ในมูลนิธิสืบนาคะเสถียร. กรุงเทพมหานคร: อินสปายร์, 2557ก.

ศศิน เฉลิมลาภ. สถานะเดินเท้า : ประวัติศาสตร์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากเพชบุรีถึงแม่วงก์ 13 วันเดินเท้าคัดค้าน EIA เขื่อนแม่วงก์ = Status on walking. กรุงเทพมหานคร: คมบาง, 2557ข.

ศศิน เฉลิมลาภ. ประธานคณะกรรมการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร. [สัมภาษณ์]. 27 ธันวาคม 2559.

สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุรพล มุละดา. จากรากหญ้าถึงขอบฟ้า : อดีต ปัจจุบัน และอนาคตขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย. กรุงเทพมหานคร: คบไฟ, 2544.

สถาบันยุทธศาสตร์. สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2544.

สนุกตอทคอม. ดาราไม่เอา “เขื่อนแม่วงก์.” [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา <http://club.sanook.com/9300/ดาราไม่เอา-เขื่อนแม่วงก์/> [7 มกราคม 2560]

- สโปรคตาร์คทีวี. เจาะข่าวตื่น 65 : เจาะเขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=-6dLTYW5ueE> [2 มีนาคม 2560]
- สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิชย์. ประธานกรรมการมูลนิธิโลกสีเขียว. [สัมภาษณ์]. 17 มีนาคม 2560.
- สรพงศ์ ศรียานงค์. การเมืองเรื่องเขื่อน : ศึกษาระณีโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- สำนักข่าวอิสรา. คำร้องคดีระงับเขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา <http://www.isranews.org/isra-downloads/file/169-2012-07-24-07-33-07.html> [3 มกราคม 2560]
- สำนักข่าวอิสรา. ครบ 1 ปีเดินเท้า 'ศศิน' เหย้นักวิชาการเห็นพ้องยกเลิกโครงการเขื่อนแม่วงก์. [ออนไลน์]. 2557.
แหล่งที่มา https://www.isranews.org/thaireform-other-news/item/33179-maewong_33179.html [6 มีนาคม 2560]
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี
2557. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2557.
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี : นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี.
[ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/government-policies/item/73629> [20 พฤษภาคม 2559]
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, 2557.
- โสภณ แดงโสภณ. เขื่อนแม่วงก์ จ.นครสวรรค์ กับการบริหารจัดการน้ำ. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EO6Rk_rp44J:region4.prd.go.th/ewt_news.php%3Fnid%3D19695%26filename%3Dindex+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=th [5 มกราคม 2558]
- อนรรฆ พัฒนวิบูลย์. อุทยานแห่งชาติแม่วงก์วันนี้ ขอโอกาสธรรมชาติฟื้นฟู ขอหยุดเขื่อน และถนน. [ออนไลน์].
2555. แหล่งที่มา
http://www.wcsthailand.org/main/news/maewong_wildlife_recovery [11
พฤศจิกายน 2559]
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. การเมืองภาคพลเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2554.
- อรยุพา สังขะมาน. หัวหน้าฝ่ายวิชาการมูลนิธิสีบนาคะเสถียร. [สัมภาษณ์]. 9 มกราคม 2560.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. ภาพรวมงานพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ : ทางเดินและทางเลือกขององค์กร
ประชาชน. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- เอกพล เสี่ยงดัง. ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยอำนาจในสังคมไทยตั้งแต่ปี 2531-2549.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

เอริก ชมิดท์ และจาเร็ด โคเฮน. ดิจิทัลเปลี่ยนโลก แปลโดย สุทธิวิชญ์ แสงดาชดา. กรุงเทพมหานคร: โพสท์บุ๊กส์,
2557.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายเทพนคร วรธรรมหาชัย เกิดเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2533 ที่จังหวัด กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนวิชูทิศ สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนศรีอยุธยา ในพระอุปถัมภ์ฯ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการจัดการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ สังกัดการประปาส่วนภูมิภาค

